

Pisana mati.

Povest.

Spisal

J. F. Malograjski.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

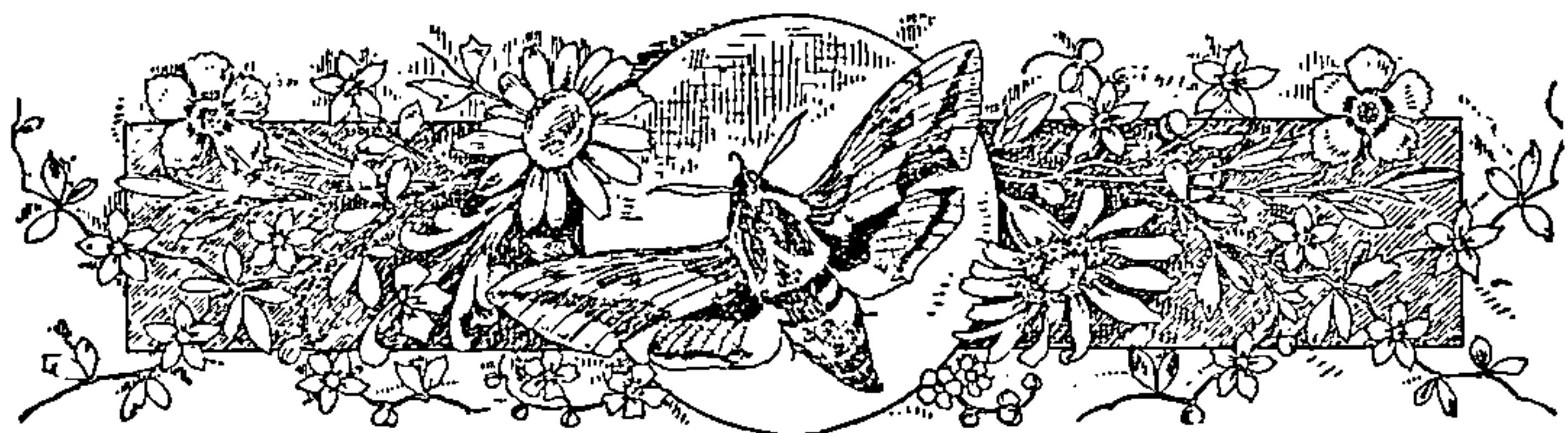

(Slovenških Večernic 62. zvezek.)

1909.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

I.

Iz mrklega jutra se je bil porodil otožen, zaspan dan. Leno in dolgočasno so se plazile sive megle ob obronkih hribov; kakor velikanske mačke so bile videti, ki zalezujejo potuhnjeno svoj plen. Semtertja je potegnil že dokaj oster veter ter odtrgal tuintam ovenel list, ga gnal nekaj časa po zraku, kakor bi se norčeval iz njega, potem pa ga pustil pasti na mokrotna tla. Lastavična gnezda pod lesenimi stropovi so bila prazna, po vrteh je bilo pusto in mrtvo. Redkokdaj je zaščinkal s slabotnim glasom kak ščinkavec, zapela kaka osamela senica. Tem glasneje pa so se drle trdokljune kavke, ki so prihajale trumoma, posedale po cerkveni strehi in visokem drevju, počivale ondi nekoliko časa, pa se dvignile zopet in odhajale, polneč ozračje s svojim neprijetnim kričanjem.

Solnce se je zaman trudilo, da bi predrlo goste, umazane oblake, iz katerih je pršil, kakor bi ga bil sejal kdo, droben dež. Včasih se je posvetilo malo, človek si je še bolj zaželel modrega neba, a takoj se je zopet stemnilo in dolgočasnost je bila le še večja.

Pri župni cerkvi sv. Petra, ki stoji na nizkem, prijaznem gričku, zadone otožno zvonovi. Lep je razgled s tega grička! Človek bi se vsedel sem ob lepem večeru in gledal bi in gledal doli v dolino na ravno polje, gledal bi in počival... Prijeten prostorček je to za onega, ki se je utrudil in si želi odpočiti! To so izprevideli menda oni, ki so napravili na tem gričku pokopališče okoli cerkve. Prijetno je bilo res počivati tukaj, kajti tako lepo je duhtelo spomladi po lipovem cvetju in ob soparnih poletnih večerih je bilo tako hladno pod košatimi vejami mogočnih dreves,

v katerih je zvenelo in šuštelo kakor pritajeno pripovedovanje vil in drugih božanstvenih bitij. Sem gori si je bilo nemara zaželelo marsikatero trudno srce, tu gori na lepem, prijetnem kraju si je želel oddehniti marsikdo, in zato so si bili izbrali ta prostor za večni počitek...

Počivalo jih je že dosti tu, a zdaj je bila izkopana nova jama... Zemlja je zevala, željna použiti, kar je bilo njenega! Med rjavimi, mokrimi kepami prsti so bile raztresene kosti in čisto na vrh je bil položil grobokop glavo, ki je gledala brez oči tako pomenljivo in režala se človeku, kakor bi mu hotela reči: „Tudi ti še prideš semkaj!“ Zemlje naročje je bilo pripravljeno, da sprejme novo bitje v svoje okrilje, bitje, ki se je veselilo kdaj morda, a je še več trpelo in je sreča zanj, da si oddahne, da si odpočije v dolgem, dolgem spanju... Prijetno se bo počivalo tu, kajti tam ob zidu duhte košate lipe, tam se pojavlja v majnikovih nočeh skrivnostno šepetanje, tam šusti in šumi, tam zveni v košatih vejah tajinstvena pesem, kakor bi pela mati otroku, kadar ga zazibava v sladko spanje!...

Grozna je postelja, ki je tu pripravljena! Ječa je, kamor ne prodere solnčni žarek, temnica, iz katere ni rešitve. Neusmiljena je smrt-sodnica; kogar je obsodila, zanj ni milosti, kogar si je izvolila za žrtev, on se ji mora ukloniti, njen ukaz je neizpremenljiv! Kruta je smrt-kraljica, a njena beseda je pravična! Najmogočnejši je pri njej toliko, kakor najubožnejši. V smrti, edino v smrti je ono izenačenje, po katerem hrepeni tako željno človeštvo. V smrti je enak kralju berač, beraču kralj! Popolnoma pravična na zemlji je samo smrt in ker je pravična, ni grozna! Človek si želi pravice in si želi počitka in zato je mnogim smrt rešiteljica in tista temna ječa zaželjeni kraj, ker tam ni srčnih bojov, ni duševnih muk, ni telesnega trpljenja, ni krivic in zatiranja.

Otožno done zvonovi, vsak zase poje svojo žalostno pesem, a glasovi vseh skupaj se družijo v pretresljivo ihtenje, kaplje pa, ki jih rosi nebo na zemljo, so kakor solze... Zvonovi čutijo s človeškim srcem... veselo pojo, kadar se veseli človek, a tožijo ž njim, kadar mu žalost pretresa dušo...

Otožno done zvonovi... Tam doli v dolini pa se pomika dolga vrsta ljudi, a pred njimi nosijo štirje možje črno pregrnjeno krsto. Neposredno za krsto stopa mož štiridesetih let, poleg njega pa pet do šestletna deklica: soproga in hčerka one, ki jo neso k večnemu počitku...

Mrklo je lice moževo. Trde so njegove stopinje. Iz njih se da sklepati, da je neupogljiva njegova volja. Žalosti ni znati na njegovem obrazu in suhe so njegove oči, kakor bi ne poznale solz. Dekletce poleg njega pa ihti, da bi se smililo neobčutnemu kamnu, in joka, kakor bi si dušo iz telesa izjokati hotelo, a od časa do časa vzklikne:

„Mamica, draga mamica moja!“

Žalostno done zvonovi v otožni jesenski dan, kakor bi čustvovali z ubogim detetom, ki je izgubilo svoje najdražje, svoje najljubše, in nebo se solzi, kakor bi imelo usmiljenje s siroto, ki je imela zdaj samo eno, edino željo, da bi jo še kdaj poljubovala, ji še kdaj božala lica, sladka mamica — željo, ki se ji ni mogla izpolniti nikoli, nikoli...

Sprevod je bil došel na grič. Krsto so nesli najprej v cerkev, kjer se je brala črna maša ter opravile ob nji mrtvaške molitve. Nato pa so jo dvignili zopet ter šli z njo na mesto, kjer se je imela s truplom, ki ga je hranila, izročiti materi zemlji. Zamolklo se je glasila molitev duhovnikov, v tem pa so vršili nosilci svoj posel. Položili so krsto na debele vrvi ter jo spustili v jamo, da se je začulo tisto otlo, pretresljivo bobnenje... In nato so zagrmel nanjo prve grude... Dekletce je nekaj časa stalo in strmelo, kakor bi ne umelo, kaj se godi, potem pa zdrkne, kakor bi se bilo hipoma zavedlo, na kolena, dvigne proseč roke kvišku ter vikne z obupnim glasom:

„Ne mame v jamo... ne mame v jamo!...“

Glasno ihtenje se je začelo. Malokatere oči so ostale suhe. Samo grobarji so ostali trdi in neizprosni, zasipali so dalje krsto, ne meneč se za vzklike dekletove. In še nekdo je bil videti, kakor bi ne občutil ničesar: oče dekletov! Njegove oči so bile tudi zdaj suhe, v njegovem srcu se tudi zdaj ni ganilo, kakor bi vse to, kar se je vršilo, njega prav nič ne brigalo...

Jama je bila zasuta. Tam, kjer je malo prej zevala zemlja, je bil zdaj majhen hribček iz rjave prsti, a vrh njega lesen križec. Zvonovi so bili utihnili in množica se je začela razhajati. Mož rajnice se je le malo pomudil na novi gomili. Komaj so se bili ljudje razšli, je potegnil kvišku hčer, ki je omedlevala ob materinem grobu, ter se obrnil proti izhodu. A krenil ni za drugimi, temveč izbral si je ozko, stransko pot, dasi je bila daljša od navadne.

Slutil je nemara, kake misli imajo ljudje o njem, kako ga sodijo in obsojajo in izogibal se jim je. Bil bi res čul

marsikako grenko sam o sebi. Govorili so dobro o rajni njegovi ženi, a še več so vedeli o njem slabega povedati.

„Ali ste ga videli“, pripomni nekdo, „kako je stal in gledal tja preko nas, ko so mu pokladali ženo v grob? Prav nič mu ni bilo, vam rečem!“

„O nič, nič!“ jih pritrdi več.

„Še čudno, da se smejal ni!“

„Čudno, res! Saj se mu je izpolnilo, česar si je želel! Bolj mu rajnica ni mogla ustreči, nego da se mu je umaknila! Zdaj bode pač imel, po čemur je tako koprnел!“

„Nikdar je ni mogel trpeti, te svoje žene! Žalosten zakon je bil to!“

„Eh, žalosten, žalosten!“ potrdi mož štiridesetih let ter pokima z glavo. „O tem bi vam jaz lahko marsikaj povedal! Jej, kaj je vse počel ž njo! Vi ne veste niti deseti del tega, kar sem jaz kot sosed na lastne oči videl! O to vam je bila duša, da nič takih, ta uboga Mlakarica! Kako voljno je vse prenašala! Nikdar nikomur ni potožila in še celo zagovarjala je svojega moža, zagovarjala! Ne, take ženske še nisem videl! Kolikokrat me je prosila, da naj ne pripovedujem nikomur nič o tem, kar sem videl ali slišal! In res, molčal sem, ker je ona želela tako! Nikdar ne pozabim, kar sem doživel nekega večera. Bilo je predlanskim na sv. Matevža dan. Bil sem gnal voli na semenj, prodal dobro in zasedeli smo se malo v gostilni. Prišedši domov, hočem iti pogledat še malo v hlev preden se vležem. Kar začujem neko čudno hropenje in grgranje tam onkraj plota, ki dela mejo med mojim in Mlakarjevim svetom. Stopim bližje, in kaj vidim? Na tleh leži ženska, a na prsih ji kleči moški ter jo davi in duši... Da bi razložil bolje, prižgem vžigalico in kdo je bil? No, vsaj sem itak vedel: Mlakar se je znašal zopet nad svojo ženo, nad to revico, ki smo jo ravnokar zagrebli. Pomislite, ona tako slabotna, kakor je bila, pa ji poklekne na prsa tak hrust!..“

„In kaj je bilo potem?“

„Kaj je bilo! Ustrašil se je svetlobe, skočil po koncu in pobegnil! Midva nisva bila nikdar prijatelja, spoznal me je in jo popihal še hitreje. Jaz pa se splazim črez plot ter vzdignem ubožico. Posadim jo na kup žaganic, ki so bile zložene poleg ter počakam, da si opomore. Potem pa ji začnem prigovarjati, naj gre k nam ter naj pri nas prenoči. Ali prvo, kar je izpregovorila, je bilo: „Martin, ljubi Martin, lepo te prosim, nikomur ne pravi tega! Dovolj je

že sramote nad našo hišo! Saj ni vsega sam kriv! Včasih tudi jaz katero zinem, ki bi jo bila bolje zamolčala. Človek ne pomisli vselej, kakor bi moral. Razjezila sem ga bila nekaj brez potrebe . . .“ Taka, vidite, je bila! Raje je sebe dolžila, kakor da bi bila črezenj kaj rekla! Sveta nebesa, da so še taka srca na svetu! Ne, tega nikdar ne pozabim: „Martin, ljubi Martin, lepo te prosim, nikomur ne pravi tega!“ Solze so mi prišle v oči, tako vam rečem! Take besede! A tem hujši srd sem imel do njega, ko sem videl, kako je ona dobra. In rekel sem ji: „Nikar ga ne zagovarjaj! Udušil bi te bil, če bi ne bilo mene! To ne sme iti več tako in ne sme iti! K sodišču stopim jutri in povem vse, ti boš pa po pravici pričala, da veš! Ali si ti to zaslužila? Kje sme on tako? Temu mora biti konec!“ Ali zdaj šele me je začela prositi! Roke je vzdignila proti meni in jokaje je govorila: „Ne, ne, Martin! Bog ne daj kaj takega! Za pet Kriščevih ran, samo tega ne! Lepo te prosim, molči in nikomur ne govori o tem! Svojega moža vendar ne bom hodila tožiti po pisarnah! Saj ni zmeraj tak, verjemi, da ne! Hude jeze je in kadar ga zgrabi, ne ve, kaj počne. Če bi stopila zdaj predenj, pa bi bil nemara drugačen!“ Jaz ji pa rečem: „Kaj bo drugačen! Poznam ga! Še huje bi počel! Že zaradi tega, ker sem ga jaz prepodil! K nam pojdi za to noč! Jutri se že še dalje pomeniva, kako in kaj!“

Ali ni se dala preprositi. Bala se je samo tega, da bi ljudje kaj ne vedeli in ne čuli, akoravno se ni dalo prikriti. Kako tudi! Saj ni bilo samo enkrat! Če je bil en teden mir, je bilo že dolgo! No, moral sem ji obljubiti, da bom molčal in nikomur nisem pravil o tem do danes. Drugi dan po tistem pa bi jo bili morali videti! Delala se je tako veselo, kakor bi se prejšnji večer ne bilo čisto nič pripetilo, a okoli vratú, koder so se poznali nemara vtiski od moževih prstov, si je bila zavezala robec, da je bilo videti kakor bi bila prehlajena. Taka duša vam je bila to, vidite in tako ljubezen je imela v svojem srcu do moža, ki bi bil zaslužil vse kaj drugega. O le škoda, da ni dobil te žene drug, ki bi jo bil cenil bolje! . . .“

„Možje“, se oglasi že siv mož, „eno vam bom povedal, pa ji pritrdite ali ne . . . Veste, pretepavati ženo — nič gršega na svetu! Res je tisto, blebetave so včasih in kratke pameti, morda tudi zlobne . . . Dobe se celo zapravljuje in pijanke, toda slab mož, ki se ne zna pomagati drugače!

Kaj pa še, če mož pretepava svojo ženo iz golega sovraštva! Sram ga je lahko pred vsem svetom! Saj ne rečem, mož je lahko slabe volje zaradi tega in onega, zgrabi ga jeza in izpozabi se — toda naj popravi potem tudi, kar je zakrivil. Žena mora zvedeti, da je prišlo to samo tako iz jeze! ... Enkrat, samo enkrat se je bilo meni pripetilo v življenju, da sem bil vzdignil roko proti svoji rajnici ... Ali kako je bilo potem meni pri srcu! Kakor hudodelec sem se plazil okrog! Prosil jo seveda nisem naravnost za odpuščanje, toda pokazal sem ji drugače, kako mi je hudo, in odpustila mi je.“

„Pijača, pijača je kriva navadno“, pripomni nekdo drug, „da človek ne ve kaj dela in da rohni ter se znaša nad ženo in otroci. Eh, če bi vina ne bilo in žganja ...“

„Res, vino in žganje in to in ono ...“ potrdi Mlakarjev sosed. Toda pri Mlakarju je bilo nekaj drugega. Pri njem ni bilo pač ljubezni ... Pri njem so bile morda celo skrivne želje, da ... No, pa molčimo in ne sodimo, ker ne vemo vsega ...“

„Kaj bo zdaj z ubogim otrokom!“ vzklikne slabotna ženica, ki si je še vedno brisala solze. Bila je velika prijateljica Mlakarice in jokala je prav od srca za njo. „On tudi otroka nikdar trpeti ni mogel.“

„O, meni se to revišče smili!“ dostavi spremljevalka prejšnje. „Ko bi bilo dekletce vsaj malo bolj odrastlo, da bi moglo z doma, pa naj bi tudi šlo služiti! ... Ker dolgo nikoli ne bo, da bo pri Mlakarju mačeha v hiši!“

„Naj bo!“ se oglasi zopet moški glas. „Saj ni res tisto, da bi bila vsaka mačeha huda in zlobna. Ljudje se izmišljujejo in pripovedujejo dostikrat mnogo več, nego se je dogodilo. Jaz sem poznal že mačeho, ki je skrbela desetkrat bolje za otroke nego prej njih lastna mati.“

„O, da!“ pritrdi nekdo. „Vse mogoče to, ako pride poštena žena k hiši. Toda saj vemo, kako je pri Mlakarju; kje so njegove misli in želje. Jaz sem opazoval na pokopališču Vrtačko, kako se je ozirala po Mlakarju. Vi bi bili videli, kako so se ji svetile tiste pohlepne oči! ... No, in tudi on ... Parkrat so mu zašli pogledi tja k nji! Še na takem mestu se nista mogla brzdati! Mene je bilo groza, ko sem to gledal ...“

„Dobro se jima je izponeslo res! Lani je pokopala ona svojega moža, sedaj pa on svojo ženo. Kaj jima je zdaj še na poti, da obnovita nekdanjo ljubezen in se vzameta?“

„O, saj se bosta! Le zapomnite me! Preden poteče prihodnji predpust, bo pri Mlakarju svatovanje in Vrtačka bo gospodinjala tam!“

„Kaj pa poreče Mlakarjev stari, ki je bil zabranil prvič, da ni bilo Vrtačke v hišo. Presneto bi se mu ta slabo izplačevala, če bi se res pripetilo kaj takega . . . Prizanašala mu ta ženska ne bo!“

„Ne, ne! In bolje bi bilo v nekem pogledu, da bi se stari ne bil protivil sinu. Rajnica bi ne bila trpela toliko, ker bi bilo povsod bolje zanjo, kamor bi se bila možila, in za otroka bi se tudi ne bilo zdaj bati. Še pametneje pa bi bilo seveda, če bi bil stari Mlakar izročil domovanje onemu sinu, ki mu je šlo. Če starejši sin tudi morda ni bil v vsakem oziru tak, kakor si ga je želel in četudi ga je dosti stal, ko je študiral, pa bi bilo vendar bolje, da bi bil mlajšega odpravil z doto in ga poslal po svetu, ko je videl, kam se je zagledal. Seveda, ta se je tistikrat potajil, znal se je potuhniti, in Bog zna, kaj je še vse bilo, da se je dal stari tako premotiti. Kesal se je nemara že dostikrat, a še bolj se bo. Pokoro delati bo šele zdaj prav začel.“

„Bog ve, kam je izginil ta Mlakarjev France, da ga ni že toliko let!“

„Bog ve, res! Nihče ne ve, kje je, niti ne, če je živ ali mrtev. Sicer mnogokrat kateri pripoveduje, da ga je videl tu ali tam. Ali na tisto ni da bi šel. Ljudje tudi lažejo! In večkrat se zazdi komu kaj, kar ni res. Morda je videl koga, ki je bil Mlakarjevemu Francetu malo podoban, pa je prišel z novico. No, ni bil napačen človek ta France. Če ni postal duhovnik in ni hotel študirati dalje, kaj bi ga obrekovali zaradi tega, ko ne vemo kako in kaj.“

Tako so govorili in sklepali semtertja ljudje, ki so se vračali od pogreba. On pa, katerega so se večji del tikali ti pogovori, je stopal molče po poljski poti proti domu. Hčerka njegova, ki jo je vodil za roko, je še vedno ihtela, a on se je menil malo za to. Oziral se je raje po njivah, ki so bile že večinoma pospravljene, postal zdaj tu zdaj tam malo, potegnil kje kako repo napol iz zemlje in videč, da je že lepo debela, potlačil jo zopet nazaj ter zamrmral sam pri sebi:

„Bo! Repa se pa dela letos!“

Tako sta bila prišla oče in hči že blizu vasi in krenila sta proti domačemu vrtu, ki se je razprostiral za hišo. Hči je še vedno ihtela.

„Molči že!“ zarohni oče nad njo. „Jokati ne pomaga nič!“ Jok hčerini mu je budil vest in kakor bi ga hotela tožiti pred ljudmi s svojim jokom se mu je zdelo. „Molči!“ je ponovil ter stisnil v svojem srdu deklico tako trdo za roko, da je bolečine zajejala in vzkliknila:

„Oče!“

Ta vzklik je pretresel Mlakarja. Nehote se je ozrl proti hčeri doli in čudno mu je postalo pri srcu, ko je opazil na obrazu nezavednega otroka toliko odkritosrčne, globoke žalosti.

„Oče!“

Kako je bila izrekla to besedo! Kakor bi ga bila zaprosila: „Samo še tebe imam na svetu, o ne bodi trd z menoj!“

Toda tista mehkoča, ki se je bila lotila za hip njegovega srca, se je razpršila naglo zopet in še enkrat ji je rekel:

„Jokati ne pomaga nič! Kar je, je!“

Izrekši te besede je izpustil njeno roko. Dospela sta bila do kozolca, pod katerim so posli, ki so se bili vrnili po krajši poti od pogreba domov, obrezavali že korenje ter ga nosili s kupa v klet. Do njih se obrne Mlakar in reče z osornim glasom:

„Jutri pojdemo pa repo pukat! Debela je dovolj in čas je, da se je lotimo. Znalo bi pritisniti slabše vreme, zato moramo gledati, da jo spravimo pod streho!“

Še poslom, ki niso bili navajeni rahločutnosti, se je zdelo neumestno, da je njih gospodar, vrnivši se komaj od pogreba svoje rajne žene, dajal take ukaze. Ko je bil Mlakar, izrekši gornje besede, zavil v hlev, prepričat se, če je pri živini vse v redu, je opomnil hlapec:

„Za repo na njivi in za najslabšo kravo v hlevu mu je več, nego za ženo, ki jo je pokopal! Da ga le sram ni!“

Anica je bila prišla do hišnih vrat. Tam je obstala na pragu in se zagledala nekam v daljavo. Žalostno je tistikrat na kmetih, kadar spravljajo zadnje poljske pridelke z njiv. Solnce nima več moči, noč zmaga nad dnevom, tuga lega ljudem v srca...

Žalostno je bilo, kamor se je ozrla Anica, žalostno tem bolj, ker je bilo tudi njeno srce brez veselja. Leno so se plazile megle in izpod neba je rosil še vedno droben dež. Dolgočasnost se je prijemala ljudi in živali. Mladi muciki, s katero se je Anica igrala včasih, je bilo neznosno

to jesensko vreme, zbežala je v hišo in splezala na peč. In tudi sultan ni vedel, kam bi se dejal. Počasni so bili njegovi koraki in zaspane njegove oči. Neštetokrat je bil prišel že pogledat, se li ne prikaže solnce, naposled je menda obupal, kajti vlegel se je poleg ognjišča in zaspal. Prišel je bil čas, ko postajajo ljudje redkobesedni ter odgovarjajo le za silo drug drugemu, ali pa se prepirajo, da dajo tako duška neprijetnemu čustvu, ki jih obdaja spričo megle in nezdravih jesenskih sap...

Anica je bila nehala jokati. Stala je na pragu, črez katerega so bili ponesli pred kratkim njeno drago mamico in kakor zamaknjena je strmela proti sivemu nebu. Zaihtelo se ji je še semtertja, a solze se ji niso utrinjale več iz oči. Njena glavica je bila trudna in neka otrplost se je lotila vsega njenega života...

II.

Anica je stala precej dolgo tako in strmela. Hipoma se zdrzne. Zazdelo se ji je, kakor bi jo bil zaklical znan glas.

„Anica!“

„Saj grem, mati!“

In stekla je v sobo. Toda tu se je zavedla, da je sanjala z odprtimi očmi. Mame ni bilo. Soba je bila popolnoma izpremenjena. Posteljo, na kateri je prebila bolnica svoje zadnje ure, so bili že prej nesli venkaj, med pogrebom pa so bili odstranili tudi mrtvaški oder, na katerem je rajnica ležala, preden so jo bili dvignili ter jo položili v krsto. Ah, kolikrat v enem dnevu je bila pritekla Anica, pogledat v sobo, če je njena draga mamica res mrtva. Vedno zopet ji je prišlo na misel, da to ne more biti res, vedno zopet se je hotela prepričati. Ko je zrla nekaj časa v njen blede, izsušeni obraz, je pobegnila, ker ji je bilo prehudo in potikala se je zunaj kje okrog, dokler se je niso lotile zopet dvojbe. Včasih se ji je zazdelo, kakor bi se mati premikala, kakor bi se ji bile zganile roke, zatrepetale ji veke. Srce se ji je stisnilo in drhteč je pričakovala, kdaj izpregleda, dokler se ni uverila, da so bile njene nade prazne. Toda vsaj mili obraz materin je mogla doslej gledati, zdaj tudi tega ni imela več! Nepopisen strah jo je prešinil, ko se je zavedla, da ne bo nikdar, nikdar več videla svoje dobre mamice, nikdar več zrla v njen mili obraz...

Pri peči je sedel njen stari, bolehní dedek. K njemu se je zatekla. Položila mu je glavo na koleno in zdaj je

iznova zaplakala. In dedek je jokal z njo! Debele solze so polzele po njegovih uvelih licih ter mu padale na suhe roke, ki jih je bil položil deklici na glavo. Godilo se mu je kakor njej. Tako pusto, tako prazno in zapuščeno se mu je zdelo v sobi, odkar so bili njegovo ljubljeno sinaho odnesli iz nje! Kamor se je ozrl, povsod mu je je nedostajalo. Včasih se je izpozabil malo; za hip je dala v njegovi razgreti glavi temna misel prostora manj mučni, manj neprijetni; toda hipoma se je zdreznil in iznova se je polastila boleost njegovega srca. Kadarkoli so se odprla vrata, od veže sem ali od čumnate, je mislil, da mora vstopiti ona, ki jo je pogrešal. Vedel je, da je mrtva, vedel, da so jo odnesli štirje možje v črnopregrnjeni krsti ven in jo tam na pokopališču položili v hladno zemljo, in vendar se ni mogel sprijazniti z mislijo, da je ne bo videl na tem svetu več, nikdar več!

Ah, kako rad bi jo bil spremil še na zadnji poti! Toda bolezen in starost sta ga ovirali, da ni mogel za pogrebom. In tako je sedel doma za pečjo in prebiral jagode svojega moleka, pa vzdihoval in jokal.

Presrčno je ljubil svojo sinaho in srce mu je pokalo, ko so zabijali krsto, v katero so bili položili truplo rajnice.

„O zakaj ne raje mene, zakaj ne raje mene!“ je govoril sam pri sebi. „Mene, ki sem odveč, ki sem vsemu svetu na potu, mene naj bi odnesli!..“

Kar umeti ni mogel, da te dobre, pohlevne in ljubeznive ženice ni več med živimi. In bilo mu je tem huje po nji, ker mu je bilo znano, koliko hudega je prestala revica v svojem življenju in ker si je očital, da je bil nekoliko tudi on kriv njene nesreče.

Stari Mlakar je imel dva sina. Starejšega je bil dal študirat, in sicer iz tistega namena, kakor dajo skoro vsi kmečki ljudje študirat svoje sinove. Toda nekoliko predolgo si je premišljal in nekoliko prepozno se je bil odločil, da je poslal sina z doma. Šele potem, ko je bil ta domačo šolo popolnoma dokončal, so ga pregovorili, šele potem ga je pripravil lastni pohlep po slavi, ki ga je čakala, če bi postal njegov sin duhovnik, do tega, da je peljal svojega Franceta v mesto. Ta zamuda pa je bila vzrok, da je bil šele v šesti šoli, ko so ga klicali k vojaškemu naboru in ga tudi potrdili v vojake.

V vojaškem stanu se France ni počutil dobro. Ni ga mikalo, da bi se bil posvetil vojaštvu in zato ni hlepel po tem, da bi bil postal prej ali slej častnik, ampak je po pre-

teku treh let odložil zopet vojaško suknjo. Ali zdaj je bil v onem neprijetnem položaju, kakor človek, ki so napravili drugi črto črez njegov račun! Če bi ga ne bili vzeli k vojakom, kako lepo bi se bilo izteklo vse! Ne bil bi se branil izpolniti očetu želje. Tako pa ni vedel, ne kako, ne kam. Da bi bil šel potem zopet v šolo, ko je bil prebil tri leta v vojašnici, mu nikakor ni kazalo. Zdel se je sam sebi prestar za to, razen tega se je bil odvadil učenju in tudi pozabil je bil mnogo. Vedel je, da bi mu ne šlo učenje več tako gladko in čutil ni v sebi zadosti moči za to, da bi vzel tako težko nalogo nase. Pisal je torej očetu in ga prosil, naj bi mu dovolil za toliko časa domov, da si priskrbi kako primerno službo. Razložil mu je vse, a stari Mlakar, ki je imel že davno storjen načrt, kaj bo in kako bo, kadar bo sin izštudiral, se ni mogel sprijazniti s to mislijo. Uvideti ni mogel, zakaj bi se ne začel njegov sin zopet učiti in mislil je, da ga le ubogati noče.

V tej misli ga je še bolj utrjeval njegov mlajši sin Anton, sedanji gospodar. Zavidal je svojega, samo za dve leti starejšega brata, ker se mu je zdelo, da mu je oče odmenil lepšo prihodnost nego njemu, ko ga je dal študirat. Občutil je to kot krivico, dasi sam ni imel nikakega veselja do učenja. Zato je zdaj iz nekakega maščevanja ščuval očeta zoper brata kolikor je le mogel. Če se je njegov brat sklicaval na to, da ni on kriv, da je prišlo tako, se je on rogal rekoč: „Kdo pa je kriv? . . . Mar jaz?“ In pravil je očetu, da bi ga ne bili nikdar vzeli v vojake, če bi sam ne bil hotel. „Ker ni vedel, kako bi se izognil stanu, ki mu ne prija, se je dal pa potrditi. E, zastonj ni študiral! Treba vedeti, kako znajo taki študirani ljudje.“ Tako je govoril. Oče pa, preprost mož, ki je bil vrh vsega nemalo ogorčen, ker so se mu izjalovile njegove najlepše nade, je kolikor toliko verjel in ostal trd nasproti svojemu prvemu sinu. Morda je mislil tudi, da ga na ta način prej omehča in prisili, da mu izpolni voljo ter se vrne zopet v šolo.

Včasih je pač začel odnehavati, včasih se mu je zasmilil njegov France, ki ga je, dokler je še stavil svoje nade nanj, goreče ljubil; a tedaj je vselej nastopil z vso silo mlajši sin, ki se je bal, da bi oče naposled še domovanja ne izročil njegovemu bratu. In naglašal je:

„Izpriden študent je! Ali niste izdali že dovolj zanj? Ali hočete mar, da vam zapravi še to, kar imate? Seveda ugajalo bi mu, če bi mogel zdaj, ko se je naveličal že mest-

nega življenja, pa doma ukazovati! Jaz naj bi mu bil pa za hlapca! Pa mu ne bom! On domov, jaz z doma!“

„Izpriden študent!“

Hujše psovke si stari Mlakar ni mogel misliti. On, ki je sanjal o tem, kako ga bo vse čislalo in zavidalo, da je pripomogel sinu do tako častne službe, pa naj bi poslej poslušal take besede? In vedel je, da bi jih moral! Kdor bi imel kako jezo, kako sovraštvo do njega, pa bi se maščeval s tem, da bi mu očital „izpridenega študenta“.

„Izpriden študent!“ tako je naglašal mlajši sin pri vsaki priliki, starega moža pa je jedlo in grizlo . . .

Ko je bil dobil France Mlakar že na več svojih pisem vedno en in isti odgovor, se je obrnil do očeta še enkrat. Milo ga je prosil pomoči. Slikal mu je svoje obupno stanje. Poudarjal je, da se trudi, kolikor more, da bi dobil kako službo, pa da se mu ne posreči. Vsaj za nekaj časa naj se ga usmili ter mu dovoli, da pride domov.

Stari Mlakar je omahoval. Saj v resnici je ljubil svojega Franceta še vedno, četudi se je jezil nanj. Vprašal je z mehkim glasom svojega mlajšega sina:

„Kaj naj mu odgovorim?“

„Kakor veste in znate!“

„Revež je!“

„Saj!“

„Piši mu torej!“

Anton je vzel papir, pero in tinto ter se pripravil.

„Prehudo mu nikar ne piši, da veš!“ veli oče. Znal je, da je ljubezen med brati dostikrat jako majhna, znal, da govori često sebičnost iz njegovega mlajšega sinu. A ta je vzkipel takoj.

„Hahaha, prehudo mu nikar ne piši! I seveda! Kje pa zasluži on kaj takega? Ostra beseda bi tukaj ne bila na mestu! Tak gospod, kakor je on, — še zameril bi nemara! Zatorej le lepo ponižno! Tako-le mu bom pisal: »Ljubi moj sin! Pridi hitro in ne mudi se, kajti težko že čakam, da te poljubim in objamem! Anton je doslej delal, zdaj pa naj gre, kamor hoče! A ti pridi, kolikor mogoče hitro! Zate sem hranil, zate se trudil, zate varčeval, tvoje je vse, kar je mojega! Porabil si dosti, porabi še to, kar imam in če bi sam beračiti moral na stara leta! . . . Ali bo prav tako?“

Stari Mlakar je umolknil ob teh pikrih besedah, Anton pa je pisal. Ni ga vprašal, kaj je pisal in ta mu pisma tudi ni prebral. Zganil ga je, del v zavitek in oddal. A v pismu

so stale med drugim tudi besede: „Glej, da mi ne prideš nikdar več pred oči! . . .“

Od tistih dob se ni o Francetu Mlakarju slišalo nič več.

Zdaj ni bilo nič več dvoma, komu izroči stari Mlakar svoje posestvo. Moči so mu pešale. Odkar je bil vdovec, so slonele vse skrbi na njem in bilo je že davno, kar mu je bila umrla zvesta družica. Želel si je odpočitka in odločil se je po daljšem premišljevanju, da izroči posestvo Tonetu. Imel je poseben namen pri tem. Bilo je vsemu svetu in tudi njemu znano, da je navezala njegovega mlajšega sina nase ženska, ki ni bila na dobrem glasu. Bal se je, da bi ga ne pogubila. Večkrat ga je opominjal, da naj se je varuje, da naj pretrga svoje znanje z njo, zaman! Sinova strast se je bila že preveč razplamenela. Zdaj ga je hotel rešiti. Reče mu torej nekega dne:

„Naj bo, Tone, gospodarstvo dam tebi! Veš, da bi moralo biti pravzaprav onega, kajti toliko me ni stal, da bi mu moral odreči posestvo. Toda ker me ni hotel ubogati, naj se pa pokori! Tvoje bo torej vse, kar imam, le nekaj malega izgovorim sebi. Toda neko željo mi moraš izpolniti! Preden prevzameš gospodarstvo in preden prepisem nate vse to, se mi imaš oženiti! To pa ti precej povem: Vrtačka ne sme pod mojo streho! In če bi se imel pečati še dalje z le-to, potem mi pojdi raje še ti v svet, a jaz prepustim vse svoje imetje tujim rokam. Meni ne more biti vse eno, kaka sinaha mi pride v hišo! Dobro sem vse preudaril in odločil sem ti nevesto, kakršne se ne dobi povsod. Pridna je, pobožna in — čedna tudi. Razen tega pa tudi ne pride prazna k hiši. S Štefinom sem govoril pred kratkim in ga vprašal, če bi ti hotel dati hčer za ženo. »Zakaj ne?« je odgovoril. Torej veš zdaj! Jaz mislim, da ti nisem izbral slabo. Marijana je ženska, ki jo čislajo vsi ljudje.“

„Če pa meni ni všeč!“

„Všeč ti ni? . . . Pa zakaj ne? Odpri oči in oglej si jo! Pa tudi če ne! Ko bo tvoja žena, jo boš spoznaval in učil se jo boš spoštovati! Kaj hočeš z Vrtačko? Pravijo, da je tako strašansko lepa! Jaz ti pa rečem: tista lepota ni kdo ve kaj! Pa če bi bila tudi še desetkrat lepša, kaj hoče lepota, ko pa poglobitnega ni! Vsemu svetu je znano, da je razuzdana in ti sam lahko vidiš marsikaj, če nisi slep. Saj ne trdim, da je vsega sama kriva. Razmere so storile morda to iz nje, kar je. Že njena mati ni bila dosti prida. Prišla je bila sem tam nekje od laške strani. Ljudje so jo

mrzeli, ker je imela čudne navade. Že ona je razvajala hčer. Potem, ko je umrla, so pa storili še drugi ljudje svoje, ki niso imeli usmiljenja s tujim otrokom in jim je bilo vse eno, kaj postane iz njega.“

„Kaj pa je znano takega o njej?“

„Če bi ne bilo drugega, je dovolj, da je pijanka!“

„Od kod veste to?“

„Od kod to vem? . . . Ali je nisi še nikoli videl v gostilni s fanti? Morda je že poleg tebe sedela kdaj! Kaj si zapazil?“

„Vesela je rada, drugega nič!“

„Motiš se! Dekle se mora vedno po dekliško vesti. Ta pa se napije in prepeva, kakor . . . Pa saj drugačna skoro biti ne more! Že mati je pijančevala in tudi hčeri je dajala pijače, ko je bila še otrok. Na lastne oči sem to videl! In potem ni živ dan imela nikogar, ki bi jo bil svaril, opominjal in učil. To je bila pravzaprav nesreča zanjo in jaz ji za svojo osebo ničesar ne oponašam, toda za sinaho je vendar ne maram imeti! Da bi se kdaj poboljšala, ni upati. Kar je izprideno, je izprideno! Izbij si torej misel nanjo iz glave. Verjemi, Tone, da ne zahtevam tega samo zaradi sebe, ampak še mnogo bolj zaradi tebe, ker vem, da ne bi bil s to žensko nikdar srečen! Gorje možu, ki gleda, kadar se ženi, samo na lepoto, na vse drugo pa ne! Ubogaj me! Stori, kakor ti velim in ne boš se kesal!“

Sin se je grizel v ustne, ko je oče tako govoril, a svoje jeze ni pokazal. Poznal je dobro svojega očeta in njegovo trdno, neomajno voljo. Vedel je, da bi ne odstopil od svoje zahteve, pa naj bi si še bolj prizadeval, pripraviti ga do tega. Njegovi poskusi bi imeli k večjemu ta uspeh, da bi si oče zopet premislil. A on naj bi ne izrabil te lepe prilike, on naj bi si ne prilastil gospodarstva, po katerem je tako zelo hrepenel? Bolje je, potajiti se malo, enkrat! Kadar je poglavitno doseženo — kdo ve, kaj potem pride! . . . Zatrli je torej gnev ki so mu ga budile očetove besede v srcu in uklonil se njegovi volji. Šel je snubit k Štefinu in ker so ga sprejeli ondi prijazno, se je kmalu vršila poroka.

Marijana, Antonova žena, je imela vse lastnosti, ki jih mora imeti ženska, da osreči moža. Bila je tiha, potrpežljiva, pridna in neskončno vdana svojemu možu. Skrbela je noč in dan za hišo in nikoli si ni privoščila miru.

Stari Mlakar je bil ves srečen, da je dobil tako sinaho. Ni se motil, ko se je nadejal, da bo tudi njemu dobra. Poleg

vseh obilih opravkov je imela vendar še vedno dovolj časa, da mu je postregla. Negovala ga je, kakor neguje dobra hči svojega očeta, zato pa jo je tudi on ljubil, kakor bi bila njegova lastna hči.

Ali nekaj je pri vsem tem staremu Mlakarju grenilo življenje. Izpočetka je bil Anton še nekaj prijazen s svojo ženo, potem pa je začel postajati redkobeseden in čemerren. Zaman je upal stari Mlakar, da se njegov sin spreobrne, da spozna, kako dobro ženo je dobil, da začne čislati njene lepe lastnosti, da jo začne ljubiti, ko je tudi ona njega tako požrtvovalno in vdano ljubila. Z vsakim dnevom se je nadejal stari Mlakar preobrata, a dan za dnevom mu je dohajalo iznenadenje in neprijetno razočaranje. Opazoval je svojega sina natanko, zasledil bi bil rad v njegovih besedah, v njegovem vedenju kako malo znamenje, ki bi ga bilo utrdilo v veri, da vendar morda tli iskrica ljubezni do žene v sinovih prsih, a zaman!

Novo upanje mu je vstalo tedaj, ko se je kakega pol leta po sinovi poroki poročila tudi prejšnja izvoljenka njegova, Vrtačka. „Zdaj jo pozabi nemara, zdaj postane nemara drugačen!“ tako se je tolažil. Ali ravno nasprotno se je dogodilo, nego je upal! Njegov sin je bil poslej z ženo še osornejši in krutejši. Včasih ni izpregovoril po cele dneve z njo, včasih zopet je rohnел nad njo ter razsajal, ne da bi bil imel za eno ali drugo kaj vzroka.

Žena se je trudila, kolikor je mogla storiti prav. Na obrazu bi mu bila vedno rada čitala, česa želi, samo da bi bil zadovoljen z njo. Zdaj pa zdaj ga je pogledala ljubeznivo in ga vprašala: „Tone, povej, kaj naj storim?“ Toda mož je ali molčal, ali pa ji je dal trd in porogljiv odgovor. A vse to ni omajalo njene stanovitnosti. Kadarkoli je vprla svoje oči v moža, je sijala ljubezen in vdanost iz njih in vedno in vedno je gledala, da bi njen mož res ne imel povoda, biti nezadovoljen z njo. Morda je verovala v zmagovitost svoje ljubezni, morda jo je podžigala pri tem misel, da se prej ali slej vendar omehča njenemu možu srce in da pride vendar enkrat čas, ko stopi pred njo ter ji poreče: „Odpusti, Marijana, krivico sem ti delal!“ Ah, kako bi se ga bile oklenile njene roke, kako bi se bila jokala velike sreče! Predenj bi bila zdrknila na kolena, roke bi bila vzdignila proti njemu in vzkliknila bi bila: »Molči, Anton, vse je dobro!« Samo to, samo to naj bi doživela in odškodovana bi bila za vse! Nič bi ji ne bilo, da je toliko

trpela, toliko prejokala na tihem. Vse hudo bi pozabila zaradi enega samega lepega hipa v življenju. Samo to naj bi doživela, potem pa umrla! . .

Tudi njo, kakor njenega tasta, so varale nade! Njen mož je ostal, kakršen je bil. Niti rojstvo otroka ga ni izpremenilo. Če je bil dva, tri dni malo boljši, so sledili zato tem hujši časi. Ščasoma se je dogajalo celo, da je zašel v gostilno in se vrnil vinjen domov. In ker je bil po naravi togoten, je prišlo o takih prilikah celo do prizorov, kakršnega je popisaval Mlakarjev sosed ljudem, ko so se vračali od pogreba domov.

Uboga žena pa je trpela, trpela tem bolj, ker nikdar nikomur svoje nesreče tožila ni. Niti svoji lastni materi ni nikdar izdala, koliko bridkega ji je prenašati, tem manj še kakemu tujemu človeku.

Stari Mlakar se včasih ni mogel premagati in pokaral je ostro svojega sina radi njegovega grdega ravnanja z ženo. A sin je vselej zarohnel nad njim in kakor nalašč je bil potem še hujši. Hotel je na vsak način dokazati, da je nesrečen in da je te njegove nesreče kriv oče. Zdelo se je, kakor bi bil hotel s svojim početjem vsak dan ponavljati očetu: »Če bi me bili pustili, ženiti se, kakor sem hotel, pa bi bilo drugače!«

Stari Mlakar je sinovo počenjanje včasih tudi umeval tako. In pri takih prilikah mu je bilo žal, da ni pustil sinu njegove volje, ker se mu je smilila nedolžna žena; še bolj žal pa mu je bilo, da je zavrgel starejšega sina in izročil posestvo mlajšemu . . .

Tako so potekala leta, a izpremembe niso prinesla. Prepad med Antonom in njegovo ženo je ostal isti, da, včasih se je zdelo, kakor bi njegovo sovraštvo do nje postajalo večje in večje. Naposled pa so se začeli kazati na ubogi ženi nasledki telesnih, še bolj pa duševnih muk. Marijana je začela slabeti in hirati in ljudje so začeli zmajevati z glavo nad njo.

Čim bolj so ginile njene nade, da postane njen mož kdaj drugačen, tem bolj so pešale njene moči. Ko se je vlegla zvečer v posteljo tako nesrečna in onemogla vsled telesnega truda in prestanih srčnih bridkosti, so se ji včasih vlile po licih tihe solze, ki jih je zadrževala črez dan in vzkliknila je sama zase: „O Bog, o Bog, zakaj dopuščaš vse to!“ Umeti ni mogla, da ne izda vsa njena velika ljubezen nič, da je brez uspeha vse njeno prizadevanje, da bi

omehčala možu srce. Prišli so hipi, ko jo je skoro zapustila potrpežljivost, ko ji je prišlo na misel, da bi storila kaj groznega, prišli hipi, ko ji je zli duh šepetal na uho, da naj stori konec neznosnemu trpljenju, konec svojemu bednemu življenju. „Bodi svojemu možu pokorna!“ to povelje je dano ženi in ona se ga je vedno zavedala, vedno se ravnala po njem. A kaj je pomagalo vse to? Sužinja doseže milost svojega gospodarja, ona, ki je služila svojemu možu kakor dekla, si ni mogla priboriti trohice njegove ljubezni! Bil je trd, kakor kamen. „Morda bi se mu zasmilila, če bi umrla!“ si je mislila včasih. Samo malo sočutja si je želela od njega in za to sočutje bi bila rada dala življenje! A ko je začutila, da je strta, uničena, da gloje neozdravljiva bolezen na njenem mozgu, jo je bila groza.

Ne zaradi sebe! Njej je mogla prinesiti smrt le rešitev in boljšo bodočnost. Ali spomnila se je hčerke. Njen edini otrok, njena ljuba Anica se ji je smilila tako, da se ni mogla ubraniti solz, kadarkoli se je spomnila nanjo ter je začela premišljati in preudarjati, kaj postane iz deklice, kadar zatisne ona oči, kadar nje ne bo več, da bi čuvala nad njo. Kaj naj bi jo tudi čakalo dobrega, ko je kazal oče do svoje hčere baš tako malo ljubezni, kakor do nje, žene svoje!

Da se mož po njeni smrti zopet oženi, o tem ni dvomila. A to bi je še ne bilo bolelo tako, ko bi ne bila znala tako natanko, kdo postane njena naslednica! Šlo je vse po volji moževi. Oni Vrtački, ki bi jo bil tako rad vzel njen mož in zaradi katere je bila od njega tako sovražena, je bil soproig umrl. In njen mož je le premalo skrival svoje srčne želje. Vse njegovo vedenje in počenjanje je izdajalo, kaj čuti, kaj misli ter kazalo jasno, da hrepeni po prostosti in da želi tudi sebi samskega stanu. Strah jo je bilo svojega moža, ko je vedela, da se veseli njene smrti, in rada, rada bi mu bila izpolnila željo, rada bi se mu bila umaknila, ko bi jo skrb za ljubljeno hčerko ne bila vezala na življenje! Misel, da bode njen otrok brez matere in brez ljubečega srca očetovega, jo je navdajala z nepopisno bridkostjo.

No, vedela je, da se zgoditi mora in da čas ni več daleč, ko bode njena hčerka osamela sirota. Živo si je predočevala večkrat vse, kar je moralo priti. In ker je videla v duhu vso ono grozno bedo, ki je čakala ubogega otroka, je svojo Anico tem bolj ljubila. Skušala ji je nadomestiti s svojo ljubeznijo vse ono, kar bi pozneje pogrešala in poznala ni večje sreče, nego če je mogla razveseliti njeno

otročje srce in če je mogla gledati nekaj hipov mirno v njene jasne, nedolžne oči.

Večkrat, kadar ni bilo moža doma, je poklicala svojo Anico k sebi, stisnila jo v svoje naročje ter jo učila:

„Anica, le pridna bodi!“

„Ali nisem pridna, mamica?“

„Pridna si, pridna! Le vedno taka ostani! Ubogaj očeta, tudi kadar mene ne bo!“

„Kam pa pojedete, mamica?“

Ni ji odgovorila. Solze so ji zalile oči in še iskreneje jo je stisnila k sebi, še prisrčneje jo je poljubovala . . .

In čim bolj je Marijana čutila, da se bliža čas, ko se ji bode treba ločiti, tem bolj si je želela hčerke poleg sebe, tem bolj ji je izkazovala svojo ljubezen in tem manj so se je mogla nagledati njene oči. Skrb za otroka jo je privedla do tega, da je nekoč, ko že več hoditi ni mogla in je ostajala tudi čez dan v postelji, poklicala svojega moža k sebi.

Stopil je k nji, dasi se mu je poznalo, kako nerad to stori. Izpolnil ji je to željo, ker je nemara vedel, da ga ne bo več dolgo nadlegovala.

„Tone,“ ga je nagovorila s prosečim glasom, „glej, moj dan se nagiblje! Dobro čutim, da se mi bliža zadnja ura! V življenju nisva bila prijatelja, sprijazniva se vsaj zdaj, ko je prišel čas ločitve! Saj veš, da sem bila jaz pri tem nedolžna! Ko bi bila le malce slutila, da boš tako nesrečen poleg mene, nikdar, nikdar bi ti ne bila podala roke v zvezo! Ali tako, — kaj naj bi bila storila? Prišel si, vprašal najprej mojega očeta, ki so bili zadovoljni, in potem vprašal še mene. Pogledala ti nisem v oči; sramovala sem se morda, morda tudi bala, kaj vem! Ko bi ti bila, bi bila zapazila nemara, da ni ljubezni v tvojem pogledu in preprosila bi bila očeta, da bi me ne bili silili. Tako pa sem verjela tvojim besedam. Sicer so bile hladne dovolj, a zdele so se mi odkritosrčne! Kaj te je nagnilo, da si prišel, tega seveda nisem vedela. In tako sva postala nesrečna oba, ti in — jaz! Pa kaj jaz! O tem raje molčim! Če bi bila videla, da si srečen ti, bi bila gotovo tudi jaz srečna! Jaz nisem poznala druge sreče nego tvoje! Tone, tega ne boš tajil, da sem si prizadevala, da sem imela gorečo željo, pridobiti tvoje spoštovanje in ljubezen. Bodi Bogu potoženo, da ni vse to nič izdalo! . . . Ničesar ti ne očitam. Morda nisi mogel drugače! In kaj bi tožila zdaj, ko bo meni kmalu pomagano, ko se mi bliža ura rešitve. Naj bo pozabljeno

vse! Tudi ti pozabi, Tone! Ne jezi se več name! Vsaj te zadnje dni se ne jezi name! Še par dni, Tone, in vse bo dobro! Pozabi, da si bil nesrečen, pozabi na preteklost in upaj na boljšo bodočnost. Saj se ti že odpira, saj je čas že tu, ko . . . Tone, od srca ti želim, da bi užival z drugo vso tisto srečo, ki si jo pogrešal pri meni! Ničesar te ne prosim zase, Tone! Niti tega ne zahtevam, da bi se me spominjal kdaj. Kaj bi ti misel name kalila veselje! Ali usmili se ubogega, zapuščenega otroka, Tone! Saj je tvoj, kakor moj! Za otroka te prosim, Tone, ki ni nič drugega zakrivil, kakor da je na svet prišel. Tega ne dopusti, da bi trpinčil kdo mojo in — tvojo hčer! Jaz vem, Tone, da nisi tako trd, kakor si se delal! Kaj ne, kaj ne, da mi izpolniš to željo? Samo to mi zagotovi in mirno zatisnem oči!“

Anton je stal poleg postelje in srpo zrl pred se. „Jaz vem, Tone, da nisi tako trd, kakar si se delal!“ Ali je bilo to res? V tem hipu se mu je omehčalo nekaj v prsih. Ženine besede so ga pretresle. Vzbudile so mu vest in kar samo ob sebi se mu je pojavilo vprašanje, kaj mu je vendar storila ta žena, da je ravnal tako grdo, tako neusmiljeno ž njo. Zaskalelo ga je, ko se je zavedel, da je on kriv pre-zgodnje smrti svoje soproge. Bilo mu je, kakor bi mu bil zaklical kdo: „Ubijalec!“ Nenavadni, mehki občutki so ga preobvladali za trenotek. Srce mu je velelo, da naj poklekne ob postelji pred bolnico ter jo prosi odpuščanja. Zdaj prvič v svojem življenju se je zavedal, da je imel gotove dolžnosti do žene, do te žene, ki leži zdaj umirajoča pred njim in čutil je prav živo, kako krivico ji je delal ves čas njenega zakona. Nehote so mu obtičale oči dalje časa na njenem upadlem, izhujšanem obrazu in zdela se mu je zdaj tako lepa, tako dobra, tako spoštovanja vredna! . .

Toda to čustvo ni bilo še dovolj krepko, ni bilo tako močno, da bi bilo predrlo zunanjo ledeno skorjo. Slutil je, kako bi osrečil ubogo ženo, če bi ji pokazal, kar mu je v tem hipu prešinjalo prsi, slutil, da bi jo odškodoval morda za vse, kar ji je bil prizadel hudega — a storil ni ničesar. Spomnil se je, da mu je bila vsiljena in oživil se je v njem stari ponos. Da bi se ponižal pred svojo ženo, da bi tako priznal svojo krivdo — ne! S silo je zatrl to, kar se mu je tako neprijetno gibalo v prsih in odgovoril je ženi z navadnim, vsakdanjim glasom:

„Pojdi, pojdi, kaj bi govorila tako! Nisi še tako slaba ne, da bi se morala poslavljalati! Ve ženske mislite precej,

da ste na smrt bolne, če vas le malo zavije kje! Prej bo mene konec kot tebe!“

In šel je ven.

Uboga žena je obrnila svoj obraz proti steni . . . Nekaj dni po tistem pa so jo položili na mrtvaški oder . . .

III.

Dolgo sta molčala dedek in Anica drug poleg drugega. zatopljena vsak v svoje misli. Obema je bilo težko pri srcu a oba sta menda čutila, da bi nobena glasna tožba ne pomagala nič in da se je treba brez ugovora vdati temu, kar je neizogibno. In tako sta molčala. Motilo je samo ihtenje in semtertja kak globok vzdih ta molk.

Anica se je stiskala k dedku, kakor bi se bala, da bi je kdo ne odtrgal od njega, on pa je gladil njene mehke, rumenkaste laske in ji brisal solze iz lic. Naposled pa se je zdelo dedku vendar potrebno, da izpregovori in začel je tolažiti deklico:

„Nikar ne jokaj, Anica! Saj mami je dobro zdaj, dosti bolje nego nama! Moliva zanjo, da bo tudi ona prosila za naju pri Bogu!“

„Kje pa so zdaj mama?“ vpraša v svoji razmišljenosti in otročji nevednosti Anica.

„I kje drugje, Anica, nego gori v svetih nebesih!“ ji odgovori dedek ter jo poboža po razgretem licu.

Deklica umolkne in povesi glavico. Ozre se po sobi in zazdi se ji, kakor bi ti nemi stoli okrog in miza in klopi šepetali med seboj ter pripovedovali si lepe povesti, kakršne je poslušala ona tako rada, pripovedovali si o neizrečeno lepem življenju, ki ga živi človek potem, ko so truplo zagrebli v hladno zemljo. — Ozrla se je v leseni strop. Tam so si grče in druge lise nadele hipoma človeške podobe, zganile se in oživele. Šepetale so si o stvareh, katerih ona ni razumela, a vendar je poslušala in spreletavala jo je sladka groza. Dolgo je zopet molčala in premišljevala, potem pa je opomnila:

„Ah, dedek, to mora biti lepo tam gori v nebesih!“

„Pa še kako!“ potrdi dedek.

„Zakaj pa niso mamica mene vzeli s seboj?“

„To ne gre tako, Anica!“ jo poučuje dedek. „Na oni svet more le tisti, ki ga pokliče ljubi Bog tjakaj. Dokler je volja božja, moramo trpeti na tem svetu ter si služiti z dobrimi deli sveta nebesa.“

Teh dedkovih besed ni razumela, zato je umolknila zopet. A potem je vprašala:

„Ali naju mamica zdaj vidi in sliši?“

„To je da, ljubo dete! Mati naju vidi in tudi vse vedo, kar govoriva in počneva. Le tega nikoli ne pozabi, da te gledajo mamica doli iz nebes in nikdar ne stori kaj takega, kar bi si tukaj ne bila upala storiti vpričo njih. Če boš pridna in bogaboječa, bodo imeli mati v nebesih veliko veselje s teboj!“

„Saj bom pridna, dedek! Toda, dedek, če so mamica v nebesih, potem so angelci okrog nje . . .“

„To se ve!“

„In svetniki . . .“

„Kajpada!“

„In Marija sedi tam na tronu, tako lepa in zlata, kakor v oltarju, in mamica jo gledajo . . .“

„Tako je, ti moja dragica!“

Deklica je zastrmela tja nekam skozi okno. Zunaj je bilo megleno in sivi oblaki so zastirali nebo. A njej je pričarala domišljija pred oči prizor, kakor ga je videti včasih po leti na obzorju ob jasnih dnevih pri solnčnem zahodu. Kadar se je zlatilo in žarilo tako nebo v vse mogočih barvah, si je vselej domišljevala, da vidi odprta nebesa. V tak prizor se je zamislila tudi zdaj . . . A domišljija jo je ponesla to pot še dalje. Zamaknila se je in vse njene misli so oživele . . . Pred njene oči so stopila vse ona rajna bitja, o katerih je kdaj slišala, s katerimi so se bavile tolikrat njene misli. Videla je v blestečem soju nebeške angele in svetnike, videla zlat prestol, na katerem je sedela Mati božja, čisto tako kakor tam v oltarju. A tedaj je pristopila h Kraljici nebes bleda žena, tako žalostna in potrta, kakor bi hotela prositi milosti — njena mamica. Kraljica nebes pa se ji je nasmehnila, stegnila roko proti nji ter ji namignila, da naj sede poleg nje . . .

Deklica je planila po koncu in vzkliknila:

„Ali vidite, dedek?“

Dedek pa, ki ni vedel, kako delujejo njeni razgreti možgani in kaj se vrši pred njenimi očmi, jo je potegnil k sebi nazaj, rekoč:

„Usedi se, Anica, in lepo pri miru bodi! Saj ni nič!“ Mislil je, da je vzrla kje v kakem kotu mater, kajti bil je uverjen, da se bo duh rajnice vračal zaradi otroka. Rad je imel svojo sinaho, a vendar ga je bilo groza ob tej misli

in ker je menil, da je groza tudi deklice, jo je tolažil. Ko pa ji je bil rekel: „Saj ni nič,“ deklica res ni ničesar več videla. Omahnila je nazaj in zopet so se je lotevala trpka čustva in neprijetne misli so ji prihajale . . .

Prejšnji dan, ko je ležala njena mamica še na mrtvaškem odru in so jo hodili še ljudje kropit, je bila pristopila k nji ženica in ji rekla:

„Ti revišče, ti, zdaj boš imelo pa pisano mater!“

Ni vedela, kaj ji je hotela reči, a zazeblo jo je. Teh besed se je spomnila zdaj in groza jo je bilo. Dvignila je obrazek proti dedku in mu rekla:

„Strah me je!“

Dedek jo je tolažil:

„Pred kom naj te bo strah? Pridnega otroka ni treba biti strah! Le pomisli, da si vedno v božjem varstvu in da je zvesti angelček varih poleg tebe!“

„Ali mene je vseeno strah! Dedek, slišite, kaj pa je to: »pisana mati« ?“

Starček se strese pri tem vprašanju nevednega otroka. Sapa mu poide, da jo mora loviti nekaj časa, tako iznenađen in začuden je bil vsled tega vprašanja. Ganilo ga je v srce to vprašanje in milo se mu je storilo. „Ubogi otrok!“ si je mislil, a na glas je rekel:

„Kaj pa ti hodijo take misli na um? Kdo ti je pravil o pisani materi?“

„Polegova teta so rekli, da bom imela zdaj pisano mater, zato bi rada vedela, kaj je to!“

„E pusti to, Anica, in ne meni se za take stvari!“ ji prigovarja starček. „Upajva, da ne dobiš pisane matere. In če bi jo tudi dobila, se ti ni treba prav nič bati. Jaz sem tudi še tukaj in jaz bom že gledal, da ti nikdar nič hudega ne bo storila!“ . . .

Cel dan sta bila skoro Anica in dedek skupaj. Če je šla deklica od časa do časa malo ven, že ni bilo dedku strpeti. A tudi ona se je kmalu naveličala zunaj in prihitela je zopet v sobo. Semtertja se je je lotila abotna misel, da je mamica morda kje zunaj in stekla je ven ter pretaknila vse kote. Kar nenadoma se ji je porodila misel in se ji oživilo upanje, toda ko se je prepričala, da so bile njene nade ničeve, se je vrnila potrta zopet k dedku.

Tako sta posedala do večera.

Nastala je bila že tema in začeli so prihajati sosede, prijatelji in znanci, da bi molili rožni venec za rajnico.

Zunaj v veži je glasno govoril nekdo. Stari Mlakar vleče na uho in spozna navzlic šepetanju, ki se je slišalo po sobi, glas svojega sina. Govoril je tako, da bi se bile skozi napol odprta vrata skoro besede kmalu razumele. Žalosti ali vsaj zatajevanja ni bilo zaznati v njegovih besedah. Staremu Mlakarju se je celo zdelo, kakor bi se šalil in semtertja zasmel.

„S kom govori tako?“ Starček je mislil in mislil, s kom bi se tako mudil njegov sin, pa se ni mogel izpametovati. Kar zazveni vesel ženski smeh in stari Mlakar se je spomnil, kdo je. „Ah, Vrtačka!“ Kri mu šine v vela lica in nevoljen vzklikne sam zase:

„Nesramnica! Da si upa priti!“

Njemu se je zdelo to, da je prestopila zapeljivka njegovega sina prag hiše, v kateri je še vse tako živo spominjalo na ono, ki je zaradi nje toliko pretrpela, ravno tako, kakor če bi bil storil kdo v svetišču kaj nespodobnega.

Kmalu nato se odpro vrata in v hišo stopi Vrtačka s svojo hčerko, ki je bila takega dobrega pol leta mlajša od Anice.

Staremu Mlakarju je bilo, kakor bi ga bil kdo preko glave udaril, ko jo je zagledal. Šumelo mu je po ušesih in pri srcu se mu je pojavila čudna bol. Spomnil se je tega, kar mu je govorilo malo prej dekletce o pisani materi in če bi bil mogel, vstal bi bil in odšel ven, tako neprijetna vročina mu je izpreletavala život . . .

„Nesramnica!“ je ponavljal sam zase ter se zasukal tako, da je ni mogel videti. Nepopisno zopern mu je bil njen pogled. Ona pa, akoravno je zapazila vse to in akoravno je vedela, da jo stari Mlakar nikoli ni maral, se mu je približala in ga vprašala s priliznjenim glasom:

„No, kako pa se imate vi kaj, oče? Že dolgo vas nisem videla! Pa ste zdravi vsaj? Izgledate prav dobro!“

„Še dovolj sem zdrav, hvala Bogu!“ odgovori starček na kratko in dokaj osorno. Trgalo ga je po udih, da bi bil najraje ječal. Toda njej ne bi bil potožil za ves svet. Če ga je že v nevoljo spravilo to, da je bila prišla, ga je še bolj jezilo, da je bila tako predrzna in ga je nagovorila, ko si vendar nikdar nista bila dobra. In s kakim glasom je izgovorila besedo oče! Prav, kakor bi jo morala, če bi bila že njegova sinaha! „Pa saj potem bi je ne tako!“ si je mislil stari Mlakar. „Potem bi prišli drugi priimki! Hinavka, poznam te dobro!“

In obrnil se je zopet vstran od nje. Kajti stari Mlakar ni imel navade, da bi bil prikrival svoje misli in čustva. Iz spoštovanja do rajnice se je premagoval. Drugače bi ji bil pokazal še na vse bolj jasen način gnev, ki ga je občutil do nje. Nje pa vse to vedenje starčkovo ni prav nič motilo. Dasi je videla njegovo nevoljo in je prav dobro poznala njegove misli o sebi, je vendar še silila vanj. Vzdignila je svojo hčer s tal ter jo posadila poleg Anice, ki je sedela ob njegovi strani in rekla:

„Glejte no, skoro obedve sta enako veliki. No pa saj sta tudi po starosti precej enaki. Vaša je bila okoli Velike noči, če se ne motim, naša pa o sv. Mihelu!“

Nato se nagne k Anici in jo vpraša:

„Zakaj pa ne prideš nič k nam, Anica? Z našo bi se lahko večkrat skupaj igrali!“

Anica ni odgovorila nič. Boječe se je stisnila k dedku, kakor bi jo bilo groza te ženske.

Vrtačka je zardela. Ljudje so se spogledavali in njej je bilo to še mnogo neprijetneje, da se je deklica vedla, kakor bi slutila njeno neodkritosrčnost, nego da je stari Mlakar tako malo zakrival svojo neprijaznost do nje. Ni se mogla premagati in vzkliknila je:

„To ste čudni ljudje tukaj! O ti dekletce, ti! Glejte, glejte, kaka ošabnost! Prav taka je, kakor je bila njena mati, ki me tudi nikoli ni marala, akoravno sem imela jaz več vzroka, da bi jo bila sovražila, nego je imela ona, biti meni zoprna. Jaz ne vem, da bi ji bila prizadela kdaj kaj žalega in vendar ni imela zame nikdar lepega pogleda! Zdaj pa še ta otrok! Pa seveda, beseda se izgovori, otrok jo prestriže in . . .“

Po starem Mlakarju je vse kipelo. Predrzo se mu je zdelo že, da je sploh v misel jemala ta ženska drago mu sinaho. Preveč mu je bilo tega besedovanja in odvrnil je z odločnim poudarkom:

„Krivico delaš rajnici! Ona ni poznala sovraštva in jeze ne do tebe, ne do koga drugega! Še manj pa je imela navado opravljati ali govoriti črez koga!“

Starčku se je poznala nevolja in Vrtačka ga je skušala potolažiti, rekoč:

„No, no, le ne jezite se, oče! Kdo pa je mislil tako hudo! Saj ne rečem, da se nisem morda motila. Človeku se zdi marsikaj, kar ni res, in marsikaj je drugače, nego si domišlja. Morda je mislila ona ravno tako o meni, kakor

jaz o nji, pa sva se obe motili. No, jaz sem jo vseeno rada imela! Ne morem povedati, kako težko mi je po nji!“

In pritisnila je predpasnik na oči, kakor bi si hotela obrisati solzo.

Staremu Mlakarju se je gabilo v dno duše toliko hinavstvo. Že je imel ostro besedo na jeziku, ko stopi njegov sin v izbo. Precej nato pokleknejo zbrani ter začno moliti rožni venec za dušo one, ki so jo bili pokopali predpoldnem.

Po končani molitvi so se prijatelji rajnice še malo pomudili. Dekla prinese iz stranske sobe polno rešeto narezanega kruha, gospodar pa poseže po steklenico pijače, ki je stala že na polici pripravljena. Nato se začneta pomikati po sobi od enega do drugega. Vsakdo je dobil kos kruha in kozarček pijače.

V tem ko sta gospodar in dekla delila in ponujala kruh in pijačo, se je vnel živahen razgovor. Večinoma so se ljudje spominjali rajnice in ta in oni je vedel povedati kaj dobrega o nji. Semtertja je izrekel kdo gospodarju tudi svoje obžalovanje radi izgube, ki ga je bila zadela. Storil je to, ker je navada taka, dasi je vedel, da se Mlakar ne čuti nesrečnega. Ta pa je na take besede zgibal z ramama ter ponavljal:

„Kaj hočemo? Božja volja je bila tako! Če bi še tako jokali za njo, ne bi nič pomagalo. Kar je mrtvo, je mrtvo!“

Ljudje so molčali vpričo takih besed. A semtertja sta se ujela dva pogleda, ki sta izdajala, kaj si ljudje mislijo po tistem.

Tako je bila prišla na vrsto Vrtačka, da dobi kruh in pijačo. Mlakar je poiskal največji kos, ter ga dal njeni hčerki, nato je ponudil še njej kruh in pijačo. Izpregovoril ni nič. Čutil je pač, da so obrnjene oči mnogih vanj in zdržal se je besed. Ni pa mogel zatajiti njegov obraz veselja, ki ga je občutil, ko jo je videl sebi nasproti.

Vrtačka je bila krepka ženska tridesetih let. Njena lica so bila še sveža in zdrava. Poznalo se ji je, da še nikdar ni trpela hudega in da nikdar ni preveč delala. Svetle in žareče so bile še njene oči, toda pohlep je sijal iz njih. Ko se je ozirala tako po sobi, se je zdelo, kakor bi vedno nekaj iskala in zasledovala.

Mlakar se je pomudil pri nji dalje, nego se je spodobilo. Izpila je bila polovico kozarčka, a on ji je dotočil. Njegov oče, ki je opazoval vse to in ga je bilo sram ljudi, je zaklical:

„Anton, daj, daj, hiti! Poglej, dosti jih je še, ki niso še nič dobili!“

Mlakarju se je stemnil obraz. Srdito je pogledal proti očetu, a šel je vendar dalje . . .

Ko je bilo rešeto prazno in je bila pijača pošla, so se začeli ljudje razhajati. Ker se gospodar ni spomnil, je zaklicala dekla temu in onemu: „Bog plačaj!“ Tudi stari Mlakar se je oglasil včasih s slabim, onemoglim glasom. Zunaj pa se je začela zopet sodba nad Mlakarjem.

„Saj mu ni nič za ženo! Ali ste ga videli, kako mirno in ponosno je stopal semtertja? In na njegovem obrazu — ali je bilo zaznati kaj žalosti?“

„Z Vrtačko pa le ni govoril!“ se potegne nekdo zanj.

„Govori se z besedo, pa tudi s pogledom,“ ugovarja drug. „Jaz sem videl, kar sem videl in prepričan sem, da ne bo nobena druga gospodinjala pri Mlakarju nego Vrtačka. Zapomnite me, kaj sem vam povedal!“

„O, v tej hiši pojde še vse navzkriž, še vse navzkriž!“ zajavka postarna ženica. „Taka zapravljivka, kakor je ta Vrtačka! Že zdaj popiva in se posebka. Zato je tako debela in rdeča! Kaj menite, prazna vreča ne stoji po koncu. Saj je njen rajniki mož vendar nekaj imel, ko jo je vzel, a zdaj pri hiši ni nič, nikjer nič, kot sam dolg. Saj bi tudi ne bil umrl še Adam, ne, če bi ga ne bilo to jedlo in grizlo! . . . Črez nekaj časa bo pa pri Mlakarjevih ravno tako kakor je zdaj pri Adamovih. V štirinajstih dneh, pravijo, da bodo že prodajali Adamovo posestvo!“

„E, to se bo zavleklo tako preko Božiča in Novega leta,“ pripomni mlad mož. „Baš prav, da pojde Vrtačka iz enega stanovanja v drugo!“

„Oh, srečo pa ima srečo, ta . . . ta . . . kaj vem, kako naj bi ji rekla, da bi bilo bolj prav,“ toži dalje prejšnje ženišče. „Vidite, poštene ženske so na svetu, pa ne pridejo nikamor, ta pa . . . Oh, Bog se usmili, no! Za Mlakarjevo hišo mi je pa vendar hudo! Nikdar dolgo in vsega bo manjkalo, najbolj pa preljubega mirú! In tega se pri hiši še najtežje pogreša! . . . Poznam jaz to Vrtačko in vem, kaj zna!“

Če bi bil Mlakar vse to slišal, bi se gotovo ne bil malo jezil, a če bi se bil vprašal, li ljudje lažejo, bi bil moral reči, da ne. Toda tudi tako prepričanje bi ga ne bilo odvrnilo od njegovega sklepa! Strast je vladala v njegovem srcu in nič ga ni moglo odvrniti od tega, kar se je bil namenil.

Misli, ki so mu rojile že prvi dan njegovega vdovstva po glavi, so popolnoma opravičevale govorice, ki so se pletle pri ljudeh o njem. Že danes je delal načrte, po kateri poti dospe do tega, po čemur je tako dolgo koprnel. Počakati je bilo seveda še malo treba, počakati še iz enega in drugega vzroka, a potem . . . Naj le govore ljudje, naj se le upira oče! . . .

Namenil se je bil, da bode očital očetu, ker se je bil oglasil in ga je podil od Vrtačke. Toda premislil si je. Saj je vedel, da bosta imela še besede zaradi njegove izvoljenke in da bode še prilike dovolj, da si ohladi jezo. Zdaj je bil on močnejši in čakal je lahko! . . .

Mirno se je spravljal Mlakar k počitku na večer tistega dne, ko so mu bili odnesli iz hiše prvo ženo, mirno kakor bi se ne bilo prav nič zgodilo. Prihajala mu je na misel rajnica, toda le toliko, v kolikor mu je spomin nanjo vzbujal nado, da se mu zdaj izpolnijo toliko časa zadrževane želje. On ni ničesar pogrešal v hiši, njemu je bilo lahko pri srcu. Vedel je, da je bila rajnica pridna, vedel, da je bila v vsakem pogledu vzorna zakonska žena, toda vse to ni imelo v njegovih očeh nobene vrednosti in zavedel se je samo tega, da jo je bil vzel zoper svojo voljo in da je zdaj prost. Miren se je vlegel k počitku in mirno je zaspal . . .

Njegovi mali hčerki pa se je še vedno trgalo srce in ni mogla zaspati. Pisana mati — ta jo je strašila, da ni prišla do miru! One besede so ji bile pretresle mozeg in ni jih mogla pozabiti. Pisana mati — kakšna mora pač biti? To vprašanje ji je neprenehoma trepetalo v srcu, trepetalo na ustnicah. Čudne podobe so vstajale pred njenimi očmi, ena neprijaznejša od druge. In hipoma se dvigne tam ob vznožju njene postelje velika ženska zlobnega pogleda, našemarjena z nenavadno, pisano obleko. Taka mora biti pač pisana mati! Drugače bi se ji ne reklo pisana mati! In začela ji je groziti ta grda ženska! — Bog sam vedi zakaj! Srdito je dvigala pesti in njene roke so rastle in rastle . . . Že so bile pri nji, da jo pograbiijo, a tedaj je zakričala:

„Dedek, dedek!“

Dedek, ki je imel svoje ležišče ob peči in ki je le malokdaj spal, se oglasi:

„Kaj ti je, Anica? Zakaj kličeš?“

„Hoče me!“

„Kdo te hoče?“

„Ona . . . tista . . . pisana mati!“

„Mirna bodi, Anica, mirna! Kje boš videla zdaj po noči pisano mater?“

„Tu pri postelji je!“

Starček je potegnil vžigalico po peči, da bi dekletce pomiril. Posvetilo se je.

„Na, kje vidiš koga?“

Anica se je oddahnila, ko se je prepričala, da se je motila. Tudi zaspala je nato. Toda njeno spanje ni bilo krepilno. Tudi v spanju je videla pisano mater in tudi v spanju je klicala večkrat na pomoč. Dedek, ki je imel udno bolezen in se je težko plazil semtertja, je imel velik križ ž njo. Moral si je pomagati s tem, da jo je klical tako dolgo, dokler je ni izklical iz neprijetnih sanj.

Šele proti jutru je postala Anica mirnejša. Vzbudila se je pozno. A ko je izpregledala, so bile njene prve besede:

„Mama! Ali slišite, mama!“

Ko pa ni bilo odgovora, se je zavedla in tista tiha bol je začela glodati zopet na njenem mladem srcu, ki jo je mučila prejšnji dan . . . Tista tiha bol se ji je obetala tudi za prihodnje dni . . .

IV.

Enakomerno in dolgočasno so potekali pri Mlakarjevih zimski dnevi. Sneg je padal, padal dan na dan v gostih kosmičih, da se ni videla niti do sosednih hiš. Kdor je stopil v vežo, je udaril z nogo ob tla, da bi si stresel sneg z obuvala. Vedno eno in isto topotanje! Ali Anica se je stresla vselej, kadar je kdo zaropotal zunaj in plaho se je ozrla proti vratom, kdo stopi v izbo. No, bili so večinoma samo domači. Tuji ljudje niso radi zahajali k Mlakarju in zato je bilo ondi še bolj pusto kot po drugih hišah. Če bi bil kdo vstopil z vedrim licem, bi se bili morda tudi domačim razvedrili obrazi. Tako pa so se ozirali temno eden v drugega.

V tem ko so posli opravljali živino ali pa v hiši izbirali pšenico, je kašljal stari Mlakar za pečjo, kajti zimski čas mu je bil najbolj sovražen. Poleg njegove navadne bolezni ga je mučila zdaj še naduha. Anica je presedela skoro ves dan pri njem in mu postregla zdaj s to, zdaj z ono stvarjo.

Govorilo se je malo v Mlakarjevi hiši, še manj se je slišalo smeha v njej. Tudi posli so se bili navadili neke resnobe in temnih pogledov. Morda zato, ker jim ni nikdar nihče privoščil prijazno besedo.

Gospodar je bil vedno osoren ž njimi, drugi jim pa itak ni imel zapovedovati. Jezno in trdo je stopal mladi Mlakar včasih po sobi semtertja ter se jezil zdaj na hlapca, zdaj na deklo. Prav nobena stvar mu ni bila po volji. A s hlapcem bi bil še izhajal, nikakor pa mu ni mogla ustreči dekla. Če je tudi še tako pazila in si prizadevala, da bi ji ne mogel ničesar očitati, ni se ji posrečilo. Vedno je iztaknil kaj, kar mu je dalo povod, da se je togotil in znašal nad njo . . .

„Saj pravim, no, če ni žene pri hiši, pa gre vse narobe!“ te besede so nekoč ušle Mlakarju preko zob, posli pa so se spogledali. In ko sta bila nato hlapec in dekla sama zunaj, je vprašal prvi:

„Ali veš, kam pes taco moli?“

„Kaj bi ne vedela!“

„Vidiš, zato pa je delal tako lepo z rajnico, ker je žene tako zelo treba pri hiši!“

„Kaj hočeš! Dokler je živela rajnica, mu je šlo ravno tako vse navzkriž, kakor mu gre zdaj! Stvar je pač ta: bilo ni prej in ni še zdaj prave pri hiši! O nisem tako ne-spametna, ne, da bi ne vedela, zakaj mu ne morem ustreči! Kadar bo gospodinjala tu Vrtačka, bo pa vse dobro!“

„O jaz bi mu privoščil, da bi dobil tega — zlomka v hišo! Ta ga bo že učila, kaj se pravi! Ta naš gospodar je eden tistih ljudi, ki ne jenja, dokler je ne izkupi! In izkupil jo bo!“

Tako so sodili posli o Mlakarju.

Tudi stari Mlakar je vedel, kaj tiči za tistim govorjenjem in togotenjem sinovim. Streslo ga je vselej po životu, kadar se je začel znašati njegov sin nad deklo ter govoriti takisto o gospodinji. Izpočetka je vendar še malo upal, da se morda ne oženi več. Upal je to, ker si je pač želel tako. Toda ko so se sinove tožbe o dekli ponavljale čim dalje pogostejše in mu je bil prišel nekdo še povedat, da se Anton večkrat shaja z Vrtačko, ni dvomil več, da so bile vse njegove nade brez trdne podlage. Pa naj bi se ženil, če ni drugače, samo da ne bi Vrtačke jemal! Te se je bal strašno v hišo, ker je poznal njene slabe lastnosti. Bilo mu je v prvi vrsti za Anico, ki bi jo bil sploh rad rešil mačehe, zlasti pa take, kakršna je bila Vrtačka. A bal se je te tudi zaradi samega sebe, kajti bil je prepričan, da mu ne pozabi in ne odpusti nikoli, ker je bil preprečil prvič, da je ni vzel njegov sin za ženo.

Kadar se je poglobil v misel, kaj ga čaka, mu je bilo žalostno pri srcu. Če bi bil zdrav, vzel bi bil navzlic svojim letom palico in šel po svetu — hodil bi bil tako dolgo, da bi bil našel svojega starejšega sina, po katerem mu je čim dalje bolj jokalo srce. A betežen, kakor je bil, in priklenjen na trdo ležišče, si ni želel drugega, nego da bi ga Bog kolikor mogoče kmalu poklical k sebi.

Večkrat se ga je loteval hud nemir. Vedel bi bil že rad, pri čem je. Zdelo se mu je, da bi lažje prenašal, če bi vedel resnico. Vdal bi se bil v svojo usodo, ko ne bi več visel med upi in dvomi. Govoril bi lažje tudi s sinom, ako bi vedel za gotovo, kaj namerava.

Nekolikokrat je bil na tem, da bi ga bil naravnost vprašal, kaj misli. Ali vedel je, kako je oduren njegov sin in kako rad vzroji, zato si ni nič prav upal. Nerač se je prepiral s sinom, ki je že itak le malokdaj izpregovoril prijazno besedo ž njim. To je bilo vzrok, da si je premislil vselej in naposled je sklenil počakati tako dolgo, da se mu ponudi v to kaka primerna prilika, ali pa da sin sam enkrat omeni svoje ženitve.

Ali sin je molčal trdovratno o tej reči očetu nasproti. Samo tako mimogrede je spominjal in namigaval, da taka hiša (kakor je Mlakarjeva) brez gospodinje ne more biti in ne more, in da mora priti najtrdnejša hiša na nič, če imajo v nji dekle gospodinjstvo.

Ljudje pa so imeli čim dalje več dokazov, da se Mlakar resno pripravlja na ženitev. In res se je bil že dogovoril s svojo izvoljenko. Bil je uverjen, da mu ne odreče, uverjen, da tudi ona že željno pričakuje onega trenutka, ko jo popelje pred oltar, zlasti od tistega časa, ko je bil Adamov dom prodan in ni imela ona več lastne strehe. Vendar pa jo je vprašal nekoč baš tako slovesno, če ga hoče za moža, kakor bi ne bilo nobenega znanja med njima in kakor bi bil vprašal žensko, o kateri bi dvomil, da ga mara...

Vrtačka pa, dasi je tudi davno vedela, da to vprašanje ne izostane, se je potuhnila in delala se je, kakor bi bila iznenadjena.

„Kaj pa misliš, da tako govoriš?“ mu reče in oči so ji gledale tako začudeno in strmeče. „Mene vdove, ki imam še otroka povrh, vendar ne boš jemal! Pomisli, da dobiš lahko deklet, kolikor le hočeš! Oh, Tone, tebi se res ni treba ozirati po vdovah!“

„Pa če se hočem?“ odvrne Mlakar možko.

„Seveda, braniti ti nihče ne more. Toda čudno se mi zdi! In zakaj si si izbral ravno mene? Sem li morda še tista, kakor sem bila nekdanj . . . v onih časih, ko . . . O pač, če bi se bilo tistikrat steklo vse srečno, če bi se nama ne bile tistikrat stavile take zapreke, pa bi bilo nemara zame in zate dobro! Meni vsaj bi ne bilo treba okušati, kaj se pravi živeti poleg moža, do katerega nisem čutila ljubezni. Prihranjena bi mi bila marsikatera bridka ura.“

In začela si je brisati oči. On pa ji je prigovarjal:

„Pusti to! Kar je bilo, to se ne da več predrugačiti. Ali se je godilo meni mar bolje nego tebi? Ali nisem živel mar noč in dan v jezi? Toda jaz ne mislim zdaj več na to. Jaz se pečam raje s tem, kar še pride, kar si lahko še pridobim. Kaj bi si grenil človek s spomini življenja! Za včeraj ne dam jaz nič, pri meni velja samo jutri. In še je nekaj dni pred nama! Nekoliko sva se res zakasnila, toda zamudila še nisva vsega. Mlada sva še oba in lahko živiva še nekoliko let srečno skupaj. Reci samo, da hočeš, pa je mir besedi.“

„Kaj pa tvoj oče?“

Vedela je, da je to vprašanje nepotrebno, a delala se je rahločutno. Mlakarju pa se je stemnil obraz in odvrnil je srdito:

„E, kaj oče! Zdaj sem jaz gospodar! Dovolj žalostnih dni mi je povzročil oče s svojo čemernostjo, zdaj naj jih pa uživa on, če mu ni tako prav, kakor si nameravam jaz urediti. Vprašal ne bom nikogar, tudi njega ne, niti se zmenil za to, kaj poreče kdo!“

Ta odločnost je Vrtački ugajala. Vedela je zdaj, da bode njen prihodnji mož vedno na njeni strani, če bi prišlo do kakega spora, in tega si je želela. Stisnila je Antonu krepko desnico in pogledala ga tako, da jo je popolnoma razumel in mu ni bilo treba še siliti vanjo, da bi mu odgovorila ter še jasneje odkrila svoje misli.

Od tistih dob sta se shajala pogostoma in nič nista prikrivala pred ljudmi, kako sta se odločila.

Ko pa je bil prišel čas, da se napravi svatovanje, je začel Anton premišljati, kako bi na najlepši način razodel očetu svoj sklep. Da bi z očetom prav nič ne govoril o tem, tega vendar ni mogel. Ali naj bi bil mar pripeljal ženo domov, ne da bi bil prej očetu kaj omenil? Čutil je, da bi bilo to nedostojno in da bi že zaradi tega moral nastati prepir v hiši. Prepira pa si tudi on ni želel. Moral

je torej govoriti, ali nerada mu je šla beseda iz ust in nerad se je ponižal pred očetom. Odpustiti mu ni mogel, da mu je bil zabranil prvič tako ženitev, kakor si jo je želel in jezilo ga je, ako je pomislil, da si bo oče morda vso stvar tako razlagal, kakor bi ga hotel tudi zdaj prositi za dovoljenje.

Skoro vsak dan mu je bilo na jeziku, da bi bil odkril očetu svojo namero, ali vselej je premagala v odločilnem trenutku njegova trmoglavost. Naposled pa se ni dalo nič več odlašati. Odločil se je, da stori po ovinkih to, kar je moral storiti.

Nekega popoldne, ko je bil oče z Anico sam v hiši, začne se zopet togotiti nad deklo, dasi ni bilo nikakega vidnega povoda za to. Ko je nekaj časa rentočil in tarnal, kako je hudo, če ni zanesljive ženske pri hiši, dostavi:

„Mislil sem, da se mi ne bo treba več ženiti, a zdaj vidim, da ne bo drugače in ne bo. Kdo bi se jezil in togotil vedno! Sit sem že tega!“

Teh besed ni govoril naravnost proti očetu, vendar pa jih je naglašal tako, da jih ta ni mogel preslišati in da je moral vedeti, da so njemu namenjene.

Staremu možu se je stisnilo srce. Povzdignil je oči proti sinu in rekel:

„Kdo pa te sili vendar, ženiti se?“

„Kdo me sili? .. Vi še vprašate?“ Sin je bil že zaradi te opazke jezen in osorno je govoril. „Seveda, vam je lahko govoriti tako, ko nimate ves ljubi dan drugega opravka kot sedeti za pečjo, ali pa ležati, če vam to bolje ugaja! Ali jaz ... jaz, ki sloni vse na meni! Če bi bili v moji koži, potem stavim glavo, da bi govorili drugače! Poglejte na levo, pogledajte na desno — povsod vse v neredu! V vsakem kotu me spominja kaj, da ni prave ženske v hiši. Ne, ubijati se z deklami pri takem gospodarstvu, kakršno je naše, to je že zadnja! Tako ne gre, pa ne gre! ..“

„Meni se dekla ne vidi tako napačna, kakor trdiš,“ odvrne oče. „Pridna je, da boš težko pridnejšo dobil. Prva je zjutraj na nogah, zadnja gre zvečer spat. Pozna se ji, da se je učila pri rajnci in da se je pri nji navadila, kako se mora.“

Sin se je zganil, ko je oče omenil njegovo prvo ženo, vendar je poslušal, ko je ta dalje govoril:

„Da bi bilo vse v tako strašnem neredu, kakor praviš ti, jaz ne zapazim. Pa če bi tudi bilo, bi jaz še vedno

mislil, da se ti zaradi tega ni treba ženiti. Dekel je dovolj! Ti ni ena pridna dovolj, izberi si drugo! Nekaj let bi se dalo, menim, na ta način potrpeti, potem bo pa že Anica toliko odrasla, da bo prevzela lahko gospodinjstvo. Kaj ne, Anica? ...“

Ljubeznivo se je ozrl starček na deklico, ki je stala poleg njega. Oči so se mu v veselju zaiskrile, kakor bi bil prepričan, da doživi še to srečo, da bo ona gospodinja v hiši.

Anica ni vedela, kaj jo je dedek vprašal, a čutila je dobroto, ki je sijala iz njegovega pogleda in zvenela iz njegovih besed. Hvaležno je vprla vanj svoje lepo oko ter se oklenila njegove roke. Mlademu Mlakarju pa je bilo že vsega dovolj in bil je tem bolj nejevoljen, ker ni imel pametnega ugovora na očetove besede. Jezno udari z nogo ob tla ter reče odločno:

„E, kaj! Oženim se, pa je! Zdaj vsaj veste, kako in kaj! Povedal sem vam to, da ne boste imeli vzroka, kisati se, če pride v kratkem žena v hišo!“

Izrekši začne hitro stopati po sobi gor in dol.

Oče je bil navajen takih, malo spoštljivih besed iz ust sinovih, zato ga niso iznenadile niti razgrele. Pomolčal je malo, potem pa izpregovoril mirno, a resno:

„Tvoja glava, tvoj svet! Kakor si postelješ, tako boš ležal. Stori, kakor veš in znaš. Ali to ti rečem, Anton: Vrtačke mi ne jemlji!“

V sinu je zavrelo. Vzbudila se mu je želja, da bi se maščeval še za tisto, ko je oče prvič preprečil, da se ni mogel ženiti po lastni volji. Odgovoril je torej zaničljivo in porogljivo:

„Tako — Vrtačke torej ne? ... I zakaj pa vendar ne, kaj? Pač zato ne, ker ste si vi to enkrat v glavo vtepli! Ali vedite, da nisem več otrok! Enkrat se vam je posrečilo, drugič se vam ne posreči več! Danes štiri tedne bo gospodinja v hiši in ta gospodinja bo Vrtačka, kakor jo imenujete vi, dasi ima zdaj drugo ime! Zdaj veste, pri čem da ste!“

„Vrtačke mi ne jemlji!“ ponovi starček, dvignivši se nekoliko s svojega sedeža. Glas se mu je tresel, kajti tudi njega se je bila lotila razburjenost. Sina pa je to še bolj podžgalo. Udaril je iznova z nogo ob tla in kričé je odgovoril:

„Jaz vam pa rečem še enkrat, da vzamem ravno Vrtačko! In če se zakolne ves svet — jaz ne odjenjam! Rad bi vedel, kdo mi more ubraniti tega!“

Starčka je obšlo bolestno čustvo. Ni mu bilo zase v tem hipu, mislil je samo na deklico, ki je stala poleg njega in ki jo je tako ljubil. Ljubezen do tega otroka ga je premagala tako, da se je ponižal pred svojim sinom in ga zaprosil:

„Sin, prosim te, nikar ... glej, jaz, tvoj oče te prosim, nikar ne jemlji te! Misli na svojega otroka in spomni se, kaj ti je rajnca priporočala na smrtni postelji ...“

„Ne jemlji te! ... Vedno eno in isto! Kaj pa vam je storila vendar ta Vrtačka, da ste ji tako zoprni, kaj?“

„Meni ni storila nič, a to vem, da ta ženska ne pri- nese sreče v našo hišo! Saj se opehari mož, ki vzame žensko, o kateri ne ve nihče nič slabega, kaj še pri taki, ki je znana vsemu svetu, da ...“

„Svet je zloben in govori desetkrat več, nego je res! Kaj veste vendar takega o nji?“

„Ali naj ti ponovim še enkrat, kar sem ti že pravil nekoč? Ali naj ti pripovedujem stvari, ki jih veš sam najbolje, pa jih vedeti nočeš?“

„Prazne besede! Sicer pa — kar je, je! Jaz sem odločen!“

„Pa bodi torej! Saj to že davno vem, da moja želja, moja beseda ne velja pri tebi nič! Stori, kakor si se na- menil, a toliko ti rečem, kesal se boš!“

„Nikdar!“

„Boš se!“

„Ne!“

Po teh besedah je šel mladi ven. Od tistih dob nista govorila oče in sin nič več o ženitvi, a čez štirinajst dni po tistem sta bila mladi Mlakar in Vrtačka na oklicih in še štirinajst dni pozneje se je vršila poroka.

* * *

Svatovanje se je vršilo veselo in hrupno.

Mladi Mlakar se je bil pomladil, odkar je bil ženin in ona slaba volja, ki mu je gledala prej vedno z obraza, ga je bila minila. Srečnega se je čutil in prav nič ga ni vznemirjalo, če se je spomnil včasih očetovih svaritev in opominov ...

„Kako bi mogel biti zakon nesrečen,“ si je dejal več- krat, če so se ga hotele lotevati dvojbe, „ako se imata pa mož in žena rada! Kjer je ljubezen med možem in ženo, ondi je tudi soglasje. Mož stori, kar je ženi drago, a žena

opusti, kar je možu neljubo — od kod naj pride potem navzkrižje?“

Vesel je bil Anton Mlakar, ko se je ženil drugič in tega svojega veselja ni skrival. Hotel pa je tudi, da ljudje vidiijo njegovo srečo, zato je bil zvabil mnogo gostov skupaj, ki so se veselili ž njim, vriskali okrog njega na dan poroke. Tudi godce je bil najel, kajti ni maral, da bi se pogrešalo kaj na njegovi svatbi, kar je tako običajno pri takih prilikah.

Dolga vrsta parov se je pomikala proti cerkvi, a njim na čelu so igrali godci najbolj poskočne, ki so jih znali, da so svatje laglje hodili in vzdigovali noge iz globokega snega, ki je bil zapadel črez noč. Ljudje so stali pri oknih in strmeli v veselo družbo; semtertja se je postavil kdo tudi zunaj ob cesti, da je ujel kos kruha, ki so ga metali svatje iz culj znanim gledalcem.

Vesel in srečen je bil Anton Mlakar in kamor se je ozrl, je videl vesele obraze. Privoščil je bil povabljenim že pred poroko obilo pijače in to je imelo svoje posledice. Samo nebo je bilo tudi danes čemerno in pusto; zagrinjali so ga sivi oblaki, iz katerih so se vsipali neprenehoma gosti kosmiči.

Anica ni šla v cerkev. Nihče ni mislil nanjo. Čepela je doma poleg dedka in strmela nekam v daljavo. Vse, kar se je vršilo okrog nje, se ji je zdelo čudno in nerazumljivo. Vedela bi bila marsikaj rada, a bala se je nadlegovati dedka z vprašanji, kajti bil je videti silno žalosten. Molče sta sedela drug poleg drugega ter čakala, kdaj se vrnejo svatje. Med tem je najeta kuharica s pomočjo domače dekle pogrinjala mize v sobi in pripravljala jedi v kuhinji.

Potekla je bila dobra ura, ko so se začuli zopet godci. Vrvenje in kričanje je prihajalo bliže in bliže ... In že so bili svatje zunaj pred hišo. Hudo je zaropotal nekdo z nogami v veži in za njim drugi in tretji. Anica se je splašila iz svojih sanj in grozo ji je bilo zapaziti na obrazu. Dedek se je ozrl vanjo, položil ji roko okoli rame ter jo privil k sebi.

Vrata so se odprla in družba je pridrvela v sobo. Nikdo ni govoril tiho, kakor se govori po navadi, vsakdo je kričal in skušal preupiti drugega. Razvrstili so se po sedežih in kuharica in dekla sta začeli nositi jedi na mizo. Dedek in Anica sta ostala na svojem mestu. Postavili so bili majhno mizico pred njiju in jima dali nekoliko jedi in pijače. Ali jedel ni ne eden ne drugi.

Stari Mlakar je premišljeval in preudarjal to in ono. Glava mu je bila težka in uhajala mu je neprenehoma doli na prsa. Včasih se je vzdramil nekoliko iz svoje zamišljenosti in tedaj je opozoril deklico, da naj je. Toda ni ga ubogala. Pokusila je kaj malega, potem pa posnemala zopet dedka, ki se ni dotaknil ne jedi ne pijače.

Hudo je bilo staremu Mlakarju pri srcu in najraje bi bil pobegnil, ako bi bil mogel. Poslušati ni mogel ne godbe, ne kričanja in petja. Še neprijetneje mu je bilo, ko so začeli svatje plesati. Tudi njegov sin je plesal s svojo ženo. Zdelo se mu je, kakor bi delala njemu na kljub vse to in nevoljen se je obrnil v stran.

Sin je menda zapazil očetovo nevoljo. Bil je že vinjen in tako dobre volje, da je celo očetu privoščil dobro besedo. Pristopil je k njemu in rekel:

„No, kaj se kujate? Saj ne bo taka ne, kakor vi mislite!“

Tudi njegova žena se je približala, a ko je videla resni obraz starčev, je odšla zopet, ne da bi bila izpregovorila kaj ž njim.

Dobila pa je tudi Anica obisk. Prišla je k nji njena nova sestra, ki je imela svoj sedež pri mizi med svati. Ali to prvo približanje ni bilo nič kaj prijazno. Oblastno je nastopila Tonica proti Anici že prvi dan, kljubovalno jo je pogledala, skremžila obraz, pokazala ji jezik in vzkliknila:

„Ti . . . veš . . .“

S povzdignjeno pestjo je odšla zopet za mizo. Anica pa je vprašala dedka:

„Zakaj dela to?“

„Zato, ker je poredna! Anica, le gledi, da ti ne boš nikdar taka!“

Anica je obmolknila zopet in obvladale so jo prejšnje nejasne misli in nejasna čustva. To vršenje in ta hrup okrog nje jo je bil omamil. Bilo ji je, kakor bi sanjala in nič ni prav vedela, zakaj so zbrani ti ljudje tukaj, zakaj jedo in pijo, zakaj pojo in kriče. Še najbolj so vzbujali njeno pozornost nepoznati obrazi tujih godcev. A ti obrazi, ki so se tako čudno napihovali in tako grdo kremžili, so jo navdajali skoro z grozo. Tudi godba ji ni budila veselih občutkov. Vse, kar se je godilo okoli nje, ji je povzročalo čuden strah, da je trepetala in se tresla. Težke misli so se snovale v njeni glavi — nejasne in zmedene —, a pri vsem ji je bilo tako hudo! Oči so ji begale semtertja,

kakor bi nekaj iskale. Hkratu pa se zgane. Primakne se še bližje k dedku, pokaže s prstom tja, kjer je sedela poleg njenega očeta od pijače razgreta ženska ter vpraša:

„Dedek, je mar tista tam pisana mati?“

Starček se strese. Položi ji roko okoli života, jo pritisne nase ter reče:

„Tiho bodi, Anica, tiho!...“

V očeh pa so mu zablestele solze...

V.

Pri Mlakarju so imeli torej novo gospodinjo in vse je šlo izpočetka dobro. Zdelo se je, kakor bi bil po dolgem času prodrl solnčni žarek v Mlakarjevo hišo ter pregnal oni temni mrak, ki je gospodoval poprej vedno notri. Mladi Mlakar je bil srečen in vesel, čemernost je bila izginila iz njegovega obraza in iz njegovih ust ni bilo slišati več vednih kletev in osornih besed.

Gospodinja je bila z enim kot drugim prijazna in dasi ni mogla povsem zakriti prirojenega ji napuha, se je vendar skrbno čuvala, da bi ne segla v kakem oziru predaleč in da bi se komu ne zamerila.

Zlasti pa se Anica ni imela pritoževati zoper svojo mačeho. Delala ni nobenega razločka med njo in svojo pravo hčerjo, tako da se je marsikdo čudil. Anica je, kakor otrok, kmalu pozabila ves tisti strah ki jo je navdajal prej pred „pisano materjo“. Pozabila je na vse ono, kar so ji pripovedovali prej ljudje, in sicer tem laglje, ker se je bila hitro poprijateljila tudi s svojo novo sestrico, Tonico. Dogodilo se je pač, da sta se včasih malo sporekli, toda prepir je bil vselej hitro poravnan, ker je mati vselej vzela Tonico v strah ter ji zabičala, da naj bo dobra z Anico.

Tudi s svojim tastom nevesta ni bila osorna. Pogleдалa mu sicer nikdar ni v obraz, a približala se mu je z enim in drugim vprašanjem, iz katerega bi se bilo dalo sklepati, da mu je odkritosrčno naklonjena, ali pa vsaj, da mu ni sovražna.

Ali stari Mlakar je imel nepremagljivo mržnjo do svoje druge sinahe. Odgovarjal ji je pač na njena vprašanja, a vselej na kratko, in kakor se je ona bala, zadeti ga s svojim pogledom, tako tudi on nikdar ni svojih oči vpri vanjo. Življenje ga je bilo poučilo o marsičem, vedel je, da je hinavstvo na svetu in zato je bil nezaupljiv; znano mu je bilo, da je prijaznost lahko le navidezna, znano tudi,

da taka prijaznost, ki ne izvira iz ljubezni in srčne naklonjenosti, nikdar ne traja dolgo in da zadostuje vsak najmanjši povod, da nasprotstvo, ki se skriva za njo, stopi jasno na dan.

Sicer mu je dobro del mir, ki je bil nekaj časa sem zavladal v hiši in laglje je dihal, odkar njegov sin ni več rohnел, več dajal duška svoji nevolji. Ali na skrivnem ga je nekaj skelelo in bolelo. Pozabiti ni mogel prve žene sinove in srce se mu je krčilo bolesti, kadar se je spomnil, da zna biti tudi njegov sin prijazen, ako hoče, pa da oni dobri blagi ženi nikdar ni privoščil lepe besede, da je nikdar ni osrečil z blagohotnim pogledom . . .

Sin njegov ni skrival svoje zadovoljnosti, da je šlo vse tako lepo gladko in v redu. Ko je stopal včasih tako po sobi gor in dol, je postal večkrat pred očetom in pogledal ga tako nekako zaničljivo smehlja se, kakor bi hotel reči:

„No, ali vam še vedno ni prav, da sem se oženil?“

Toda semtertja se je tudi on spomnil svoje rajne žene. Baš zdaj, ko se mu je bil v prsih polegel srd in je bilo zopet prostora tudi mehkejšim čustvom v njegovem srcu, se mu je vzbudila včasih misel, da ni bilo prav, da je ravnal tako s svojo prvo ženo in mučil ga je dvom, je li imel pravico, žaliti in trpinčiti jo na take načine, kakor je to storil. Nekaj kakor kes se je oglašalo ob takih spominih v njegovem srcu . . .

Mogoče, da so mu vstajale take misli, ker ni bil do cela prepričan, da ostane v njegovi hiši vedno tako, kakor je bilo zdaj; mogoče da so ga obhajale zle slutnje . . . No, take neprijetne misli ga niso obhajale nikdar dolgo; bil je močan dovolj, da jih je zatrl; pregnal jih je z zavestjo, da se mu je tako dolgo gojena želja izpolnila in da se očetova prorokovanja niso uresničila . . .

Celo posli niso imeli vzroka, pritoževati se zoper svojo novo gospodinjo. Ni jih zmerjala in ni se kazala oblastne proti njim.

„Saj vendar ni taka, kakor so pravili!“ je omenila nekega dne dekla proti hlapcu. „Prav lahko se izhaja ž njo! Ti, Jernej, si jo tudi malo obrekoval, ko si pravil to in ono o njej!“

Jernej pa se je razkoračil, potisnil prsa ven, kakor bi se bilo treba udariti in rekel:

„Mica, poslušaj ti mene, kaj ti rečem: Vsa vražja je ta Vrtačka, kolikor je je. Le meni verjemi. . . . Malo po-

trpi, pa boš videla, koliko je tvoja hvala na mestu.... Kakor bi jaz ne vedel, kakšna je! Ali mar nisem že služil pri nji? Tistikrat je živel še njen prvi mož, Bog mu daj sveta nebesa! Saj on je nebesa zaslužil kakor malokdo — zaslužil zaradi nje. Če ni zapisan ta med svetnike, pa tudi ne vem. Ta je pretrpel kaj, ta rajni Adam. Eh, da sem bil jaz na njegovem mestu, to bi ji bil pokazal. On pa se ji je raje umaknil na oni svet. „Ti starec, ti reva bolna, ti... ti...“ kaj vem, kaj mu je še vse rekla. Tako je šlo neprenehoma. In kadar jo je prišla prava, ga je tudi udarila. Če bi se revež ne bil nataknil nanjo, še danes bi živel. Ona ga je spravila pod zemljo in nihče drugi. Pa saj Mlakarja bo tudi še grevalo. Na te njene sladke besede, ki so zdaj tako poceni pri nji, ne dam jaz nič. Saj vemo, kako je to. Izpočetka prijaznosti na stote, potem pa sovraštva na kupe.“

„Kakor rečeno,“ odvrne dekla, „jaz ji nimam doslej ničesar očitati. In ker nimam navade, govoriti o kom slabo, ki ne zasluži tega, pa molčim raje.“

„Le molči. Najbolje, da molčiš. A govorila še boš in to preden bo dolgo. Ej, to bo še vse drugače, vse drugače. Jaz ti rečem samo toliko: Če bi se ne bil jaz o Božiču vdinjal za celo leto, bi kar šel in ne bi čakal, da se spoprimemo. Spoprimemo pa se tako gotovo, kakor je amen v očenašu.“

Jernej je ponosno odkorakal, Mica pa si je mislila po tihem, da pač ne bo tako hudo, kakor je hlapec napovedoval. Ali baš ona je prva prišla navzkriž z gospodinjo.

Izpočetka je gospodinja trpela, da jo je Mica poučila o kaki stvari, rekoč ji: „To smo delali doslej tako-le,“ ali pa: „Doslej je bila v hiši taka navada“ in dekli je ugajalo, da je na ta način včasih tudi njena obveljala. Ali že drugi dan po tistem, ko je imela z Jernejem oni pogovor, se je pripetilo, da se je gospodinja vsled neke njene besede ježno obregnila nanjo. Ko se je ozrla gospodnji v obraz, je opazila, da je ta ves izpremenjen. Nekaj zlobnega je švignilo hipoma iz njenih oči. Bilo je, kakor bi se bilo zablisknilo za goro... odsev daljnega hudourja! Mica se je nehote spomnila hlapčevih besed. Izrekla je bila nekaj povsem nedolžnega in še to s primerno ponižnostjo — pa precej tak srd! Kaj, ko bi Jernej le prav imel?

Trije, štirje dnevi so nato potekali, ne da bi bila Mica še kaj takega opazila. Pozabila je že na tisto in opozorila

je zopet gospodinja na nekaj, kar po njenem mnenju ni bilo prav. A tedaj je Mlakarica vzrojila in se razjezila.

„Zdaj imam pa že zadosti tega — kljubovanja!“ je vzkliknila. „Rada bi vedela, kdo je tukaj gospodinja, ali si ti, ali sem jaz? ... Jaz hočem, da se stori tako, kakor sem jaz ukazala, in nič drugače! Kako ste delali prej, to meni nič mar. Le enkrat še mi prodajaj svojo modrost, pa ti pokažem, kdo sem jaz in kdo si ti!“

In še nekoliko takih besed je padlo, ki jih je občutila strmeča in iznenadjena Mica kakor zaušnice. Umolknila je in v svoji poparjenosti ni vedela drugega, nego da je šla tožit Jerneju, kaj se ji je prigodilo. Jernej pa se je nasmejal in rekel samozavestno, kakor človek, ki je popolnoma prepričan o resnici svojih besed:

„Ali ti nisem pravil? Pa to ni še vse. Jaz ti rečem, pri nas bo še poleno pelo, poleno!“

„Po meni menda vendar ne?“ se prestraši Mica.

„Najbližja si ji ti in ne obljubim ti dvakrat, da ne boš ti tista, ki okusi prva, kako znamo biti ljubeznivi pri nas.“

Jernej se zavihti na voz, ki ga je bil napregel med pogovorom in oddrda na polje, Mica pa se vrne nemalo potrta v hišo. Pri rajni Mlakarici se je tako prijetno služilo in navadila se je bila navzlic gospodarjevi osornosti hiše tako, da bi si bila le nerada iskala druge službe. Skrbela jo je zaradi tega bodočnost ...

Tako so bili začeli pri Mlakarju polagoma govoriti drugače drug z drugim nego so govorili doslej in po preteku štirih, petih tednih so napočili drugi časi. Najprej se je bila sprijela gospodinja z deklo, potem so prišli lepo počasi še drugi na vrsto. In skoro vsak dan je bila gospodinja bolj sitna, bolj oblastna. Zlasti stari Mlakar je moral požirati grenke, odkar je bila gospodinja pokazala svoje prave lastnosti. Ni mu odšlo, da je začela nekako trdo postavljati jedi predenj in da mu z vsakim dnem bolj nerada streže. Vsak hip je pričakoval, da mu zabrusi tudi kako bridko v obraz. In zabrusila mu jo je. Izpočetka je samo godrnjala, potem je govorila razločneje. Zdaj in zdaj mu je priletelo na uho:

„Starec nemarni! Saj mu nič ni, samo len je tako!“

In če je kdaj komu drugemu velela, da naj ponese starčku jedi k postelji, je navadno dodala:

„To pa staremu tja postavi, da bo sit!“ ali pa: „To nesi staremu sitnežu tja za peč!“

Ali akoravno so starega Mlakarja take stvari bolele, je imel vendar še raje, da je postopala njegova sinaha na tak način ž njim, nego da bi se mu bila prilizovala. Ker je ni maral, je prenašal težje njeno prijaznost nego njeno surovost. Kaj mu je hotela njena prijaznost, ko je pa vedel, da je vse to sama hinavščina, preračunjena na to, da bi ga o prvi priliki lahko tem huje zadela.

Bridko je občutila izpremembo Anica. Kakor bi jo bil vzdramil kdo iz mamečih sanj, tako ji je bilo, ko so začele leteti nanjo najprej sovražne besede, potem pa še trdi udarci. Njena otročja duša je bila že okrevala skoro, čimdalje poredkeje se je spomnila materine smrti, in rane, ki jih je bila zadala njenemu mlademu srcu smrt drage matere, bi se bile zacelile morda popolnoma, ko bi ji ne bilo mačehino početje nenadoma zopet priklicalo v spomin, kako velika, nenadomestna izguba jo je doletela. In to izgubo je čutila od dne do dne živeje, ker je z vsakim dnem bolj ginila ona obzirnost, katero je kazala nekaj časa do nje mačeha. Končno so prišli časi, ko zanjo sploh ni imela več lepe besede. Samo rohnela je še na njo, pa naj ji je kaj ukazovala ali ji rezala košček kruha, kadar je bila lačna.

Ljubezni do svoje pastorka Mlakarica ni nikdar čutila, a sovraštvo do nje ji je podžigalo sto in sto malenkostnih stvari, za katere bi se niti menila ne bila, ako bi bila imela blago srce. Z divjim srdom jo je navdalo že to, če je omenil kdo, da je pridna in da se lepo vede.

Ko so se otroci pripravljali za birmo in je gospod župnik pohvalil Anico, Tonice pa ne, je bila vsa iz sebe. Tonice bi ne bila smela po njeni misli njena pastorka v ničemer nadkriljevati. Zmerjala je gospoda župnika ter ga dolžila nepoštenosti in krivičnosti. Zdelo se ji je v resnici nemogoče, da bi bila hči one sovražene prednice njene bolj prebrisana nego njena Tonica.

Še hujše sovraštvo do pastorka pa se ji je obudilo v prsih, ko je zapazila, kako lep obrazek ima in da postane mnogo čednejša nego njena hči. Že sedaj je računila s prihodnostjo, že sedaj se je bala, da ne bi bila Anična lepota kdaj njeni Tonici na škodo.

Včasih si kdo ni mogel kaj, da bi se ne bil na glas začudil Aničnemu milemu obrazku in njenim sladkim očem, ki so ganile vsakega, kdor se je ozrl vanjo, menda zato, ker je gledala iz njih vsa tista tiha žalost, ki je polnila

njeno mlado, nedolžno srce. Mlakarica se je togotila na skrivnem, kadar je čula kako tako hvalo iz tujih ust, a odvrnila je navadno:

„Kaj ne bo lepa, saj ji ne manjka ničesar! Bolj skrbim zanjo kot za svojo. Moja, dasi mlajša, mora delati, te ne silim. Nočem, da bi govorili o meni: Taka in taka je! Saj bodo morda še itak brusili jezike nad menoj. Dovolj je, da sem mačeha!“

Po tihem pa je delala Mlakarica v svoji zavisti vsakovrstne zlobne naklepe. Hotela je poskusiti vse, da bi Anica vsaj telesno zaostala za njeno hčerjo in začela je nastopati proti njej z vso krutostjo, ki se opazuje v življenju včasih pri mačedah nasproti nepravim otrokom in ki je vzrok, da uživajo mačeha tako žalostno slavo.

„To lepoto ji že preženem!“ je rekla Mlakarica sama pri sebi in začela je goniti Anico od dela do dela.

„Ti si večja, ti pojdi.“ ali pa: „Ti stori to, ker si starejša!“ Take besede je čula Anica odslej vsak dan nešteto krat in letati je morala zdaj sem, zdaj tja, dočim se je njena sestra lahko v miru igrala. Ali Anica se ni pritoževala. Celo dobro se ji je zdelo, ko je delala in se je tega tudi zavedala, da je koristnejša za hišo nego Tonica. Nič se ni pritoževala, dasi je delo, ki ji ga je nalagala mačeha, daleč presegalo njene moči. Kajti ni bilo dovolj, da je morala zdaj v prodajalnico, zdaj kam drugam, temveč opravljati je morala tudi posle, ki so bili prikladnejši za odrasčeno deklo nego za tako šibko telesce, kakor je bilo njeno. Nanositi je morala včasih iz potoka na glavi vso vodo v škafe, če je imela dekla na polju opravka, isto tako vsa drva, ki so jih potrebovali v kuhinji.

Njena drobna glavica se je često upogibala in zibala pod težkim bremenom in noge so jo včasih tako bolele, da bi se bila najraje na mestu usedla na tla; a vendar je delala, vendar si prizadevala, da bi zadostila poveljem svoje druge matere. Bila je navajena ubogati in preudarna tudi še ni bila toliko, da bi bila čutila krivico, ki se ji je godila ter uvidela, da se preveč zahteva od nje. Pač so se ji obrnile včasih oči nekako željno proti oni strani, kjer se je brezdvomno pojavila njena sestra z drugimi otroci, a zavidala je ni, in sicer niti tedaj ne, ako je opazila, da dobiva boljšega sadja in več kruha kot ona. Mislila si je, da že mora biti tako, da ona dela, a Tonica počiva in da dobiva ta boljše stvari nego ona.

Morda bi ji še dolgo ne bilo prišlo na misel, da bi bila vprašala, zakaj tako in ne drugače. Toda sčasoma so jo pripravili drugi ljudje do tega, da je začela misliti o tem in onem ter se zavedati razločka, ki ga je delala mati povsod in vselej med njo in Tonico.

Zgodilo se je večkrat, da jo je ogovorila kaka usmiljena ženica, ko jo je srečala s težko posodo na glavi ter ji rekla:

„Si mar ti za deklo? Ali nimate nikogar drugega pri hiši, ki bi opravljal taka dela? Kako boš pa rastla, če boš nosila zmeraj tako težke stvari na glavi! Eh, vidi se, da imaš mačeho.“

Take in enake besede so jo vzdramile in jo dovedle do spoznanja. Govorjeno je bilo vse to iz dobrohotnosti, a v njenih prsih je vzbujalo neprijeten odmev...

Mačeha — pisana mati — to so bile besede, ki so jo polnile s strahom, z grozo. In čimbolj je preudarjala, tem bolj je legalo nekaj težkega na njeno srce. Začela je slutiti zlobo, ki se je skrivala za početjem te tuje žene, katero je imenovala mater in prišlo ji je na misel, zakaj bi bila neki le tej tiste pokorščine dolžna, kakor svoji pravi materi, ki je bila tako dobra z njo. Če je bila njena dolžnost, spoštovati to žensko, potem bi bila morala tudi ona ljubiti njo.

Do tega prepričanja so jo bile privedle opazke ljudi in to prepričanje deklici ni bilo na srečo.

Tudi zdaj še je sicer ubogala ukazom svoje mačeha, toda ne več s tisto otročjo ravnodušnostjo kakor doslej. Poslej je opazovala, poslej se je pri vsaki priliki vprašala:

„Zakaj moram ravno jaz od igre proč in ne včasih tudi Tonica?... Zakaj ni treba Tonici nikdar po vode?... Zakaj ne nosi tudi ona drv v kuhinjo?... In zakaj dobi Tonica boljšega kruha?... Zakaj je Tonica lepše oblečena od mene?..."

Takih vprašanj je bilo vse polno, ki so vstajala zdaj v njeni glavici in ji budila v srcu grenke občutke. Prej se je dala rada poditi semtertja, zdaj se je nekaj upiralo v njej, kadar jo je mati poslala kam, kamor bi bila baš tako lahko Tonica šla. In kako to, da je imela Tonica toliko prostosti, ona pa se ni smela niti ganiti po svoji volji? Tonica je stikala lahko po vseh omarah, prevrgla je lahko vse predale, ona pa še zraven ni smela biti, kadar je kaj takega počenjala. Tonica si je smela celo sama

postreči, smela je vzeti, kar se ji je poljubilo, ona pa je morala po večkrat prositi, ako je hotela dobiti košček kruha, in še se je zgodilo, da jo je mačeha udarila preko hrbta, namesto da bi ji bila dala, za kar jo je prosila.

To in še marsikaj je Anica zdaj opazila in začela je čutiti sovraštvo mačeha in pogrešati ono ljubezen, katere je bila v tako obilni meri deležna, dokler je še njena draga mamica živela. Bolj in bolj se je zavedala krivice, ki se ji je merila in neka čudna bol se je naselila v njeno srce, bol, ki je naraščala z vsakim dnem. Tako se je bilo začelo zanj poleg telesnega še dušno trpljenje in to je bilo hujše od prvega. Njena lica so bledela in po njenem obrazu je bila razlita globoka žalost, ki je bila v kričečem nasprotju z njeno mladostjo.

Dedek, ki tudi tega ni prezrl, jo je vprašal nekoč:

„Kaj ti je, Anica, da povešaš tako glavo? Si mar bolna?“

„Oh, dedek, meni je tako hudo.“

Starček ostrmi. Tako čudno so se čule te besede iz otročjih ust. Pogledal jo je pazljivo in vprašal dalje:

„Zakaj ti je hudo?“

A ona ni odgovorila naravnost, temveč je vprašala samo:

„Dedek, ali je vsaka pisana mati tako huda?“

„Tiho, Anica, tiho!“ jo je svaril in tolažil dedek. „Potrpeti moraš malo in če dobi Tonica kaj, česar ti ne dobiš, ji ne smeš biti nevoščljiva. . . . Le potrpi. Saj morda ni tako hudo, kakor se ti dozdeva. . . .“

Deklica je uprla svoje oči vanj in tako čudno ga je pogledala, da je starčka v srce zbolelo. Hotel ji je delati pogum, a ona je umela menda njegove besede tako, kakor bi ne čutil, kakor bi ne imel usmiljenja ž njo. Zdelo se mu je torej potrebno potolažiti jo, zato ji je rekel:

„Vem, Anica, vem, da ti je hudo, pa bode že bolje. Tvoja mamica gori v svetih nebesih prosi zate in ne bode prej jenjala prositi, da ti izprosi srečo. Vse bo še drugače, boš videla!“

Pomirjena je šla Anica v stran. Toda vsak dan ji je prinesel kaj takega, da ji je iznova zakrvavelo srce. Na bolje se ni hotelo obrniti, nasprotno, njej se je zdelo, kakor bi bilo čim dalje huje. Nikdar prijazne besede. . . nikdar lepega pogleda. . . sami nelepi priimki. . . sami nezaslужeni udarci — to je bilo preveč za tako mlado, nežno bitje, ki je bilo žejno ljubezni, kakor pomladni cvet ju-

tranje rose. Dekletovega srca se je lotevala bolj in bolj neka grenkost in njene misli so postajale čim dalje bolj resne. Neka zrelost se je kazala v njenem mišljenju, ki bi je človek ne pričakoval pri takem otroku.

Kar nenadoma se je zavedla: „Ako me že pisana mati ne mara, zakaj me ne mara tudi oče?“ ... Že je hotela stopiti некоč pred njega ter ga vprašati, zakaj se sme Tonica vedno igrati z otroci, ona pa nikdar, zakaj ni Tonica nikoli tepena, če je tudi še tako poredna, ona pa za vsako stvar, zakaj dobi Tonica vsega, česar želi, ona pa mora biti tolikrat lačna. Toda obšel jo je zopet oni otroški strah, ki ga je od nekdanj imela pred svojim očetom in ni ga vprašala. Ali misel, zakaj je ž njo tudi oče trd, jo je poslej mučila venomer. Občutila je bridko, da se oče nikdar ne pobriga zanjo, da nikdar ni opazil, kako dela mačeha z njo, da ni nikdar toliko pravičen do nje, da bi se potegnil zanjo — za svojo hčer, kakor se je potegovala vedno mačeha za svojo ...

Čas je potekal, a Anici ni krenilo na bolje. V njenem srcu, kjer bi bila morala gospodovati brezskrbnost in otroško veselje, je naraščala ogorčenost in iz te ogorčenosti se ji je porodil pogum, da je некоč, ko je bila odrezala mačeha nji zopet črnega kruha, kakršnega so dobivali posli, Tonici pa takega, kakor ga je jedla sama, vprašala:

„Mama, zakaj pa ne daste tudi meni takega kruha, kakor Tonici?“

Iz teh samo ob sebi nedolžnih besed je zvenelo nekaj, kar je Mlakarico v živo zadelo. Če bi ji bil kdo naravnost zaklical: „Krivična si!“ ne bi je bilo huje zaskalelo, kakor jo je. Pa da se je upalo tako otroče pozivati jo na odgovornost! Rdečica v njenih polnih licih je potemnela in srd ji je švigal iz oči.

„Kaj, ti se predrzneš?“ je zakričala in udarila deklico s pestjo preko glave, da se je opotekla in zvrnila po tleh. „Čakaj, jaz ti pokažem!“ In začela jo je suvati z nogami ne meneč se za to, kam jo zadene s trdim škornjem. „Seme zlobno ti! Hočemo videti, bom upognila tvojo samoglavnost ali ne! Še enkrat kaj takega in pretepem te, da boš imela svoj živ dan zadosti!“

Mlakarica je tako besnela, da niti zapazila ni, ko je stopil njen mož v vežo. Pogledal jo je nekako temno in vprašal z neprijaznim glasom:

„Kaj je to?“

„I kaj! Prav je, da vprašaš! Tvoja hči bi me najraje pregnala, ako bi mogla! Si pač napak storil, da je nisi prosil za dovoljenje, preden si me pripeljal na svoj dom! Nič ji ni prav, naj delam, kar hočem in če dam včasih tudi svoji hčeri malo kruha, pa se vstopi prav oblastno pred me in mi očita. Za pritepenki naju ima najbrž. No, pa saj vem, odkod prihaja vse to. Tam notri le, tam se vse to kuha!“

In pokazala je z roko proti sobi, kjer je njegov bolehn oče čepel za pečjo. Pri tem je pomembno namrdnila z obrazom.

Mlakarju se ni ljubilo prepričati se, koliko je resnice na tem, kar je trdila njegova žena. Da pretirava, je vedel. Navzlic temu pograbi hčer za vrat ter jo pahne s tako silo v sobo, da bi bila skoro še enkrat padla. Potem ji pa reče:

„Tam v kotu mi ostaneš, dokler ti ne velim od tam! Pa ne oglasi se mi, če ne — —!“

Ali tu poseže vmes stari Mlakar, ki je že prej čul v veži hrup in vpitje, pa ni mogel radi svojih bolnih nog tako lahko venkaj. S povzdignjenim glasom reče:

„Anice mi ne pusti pretepati od one...!“

„Tiho!“ zagrmí sin in udari z nogo ob tla, da so zažvenketale šipe v oknih, potem pa odide jezen iz sobe...

Tako se je bilo začelo tisto, kar so ljudje že z vsega početka pričakovali. A vsakdo je vedel, da pride še huje!

VI.

Dober prerok je bil hlapec Jernej in ni se motil, ko je napovedoval, da bode pri Mlakarjevih še poleno pelo. Ali motil se je v nečem drugem. Jernej je vedel, da bode še poleno pelo, a vedel ni, da bode najprej njemu zapelo. Niti v sanjah bi mu ne bilo prišlo na misel, da se zgodi, kar se je v resnici zgodilo.

„Eh, njega da bi se bil upal kdo, njega? Pa ga ni na svetu!...“

Tako je mislil Jernej, a pomagalo ni nič. Bil je on prvi na vrsti.

Vročega popoldne junija meseca je bilo.

Jernej je bil pripeljal domov velik voz duhtečega sena. Izpregel je počasi konja, pa poklical deklo in še neko najeto žensko, da bi mu pomagale spraviti seno pod streho. Ženski splezate po lestvi v lino na strehi, Jernej pa se oprime z rokami žrdi ter se zavihti na voz. „Dobro

se je posušilo!“ reče zadovoljen, odveže vrv in spusti žrd na tla, potem pa dostavi proti onima dvema, ki sta čakali, da bi jima začel podajati seno:

„Mar ni lepo naloženo?“

Jernej si je domišljjal, da ga v celi župniji ni človeka, ki bi znal spraviti toliko sena na voz, kakor on in ni bil malo ponosen na to svojo umetnost. Kadar je stopal poleg voza, naloženega tako po vseh pravilih, se je oziral na vse strani ter opazoval, če ga kdo vidi. In da bi ga nihče ne prezrl, je pokal z bičem, da je kar odmevalo. Tudi zdaj se je nalašč obotavljal in ni se hotel dotakniti sena, dokler bi ga dekla in njena družica malo ne pohvalili. Ker pa jima kaj takega le ni prišlo na misel, se mu je zdelo potrebno, opozoriti ju na to z gorenjim vprašanjem.

Mica, kateri Jernejeve slabosti niso bile neznane, je takoj vedela, po čem se mu delajo skomine in mu odgovorila:

„No, seveda je lepo naloženo. Kdo pa razume to tako kakor ti? Toda hvaliti bi se ti zaradi tega vendar ne bilo vedno treba.“

„Kdo se hvali?... Jaz se nič ne hvalim! Ali kar je res, je res. Le poglej, kako lepo je razravnano na vse strani. Kar škoda se mi ga zdi načeti. In naj reče kdo kar hoče: pod našim zvonom ga ni, ki bi se ga jaz ustrašil za to delo! Saj so se že skušali z menoj, pa jim je salamsko izpodletelo. Kaj ne veš več, kako se je bil prevrnil Dragarjevemu voz, ki je hotel pripeljati toliko sena domov, kakor jaz?... Na voz se že dene, na voz. Kaj tisto! Ali naložiti voz tako, da se ne nagne in ne navezne na nobeno stran, to je pa kaj drugega! To je tisto, vidiš, kar ne zna vsak!“

„No, saj vem“, pripomni Mici, „toda zdaj že začni enkrat! Kaj bi se ti ga tako škoda zdelo, saj boš nalagal jutri pa drugega!“

„To je res, da ga bom!“ potrdi Jernej, zasadi vile v seno ter ga jame metati pod streho.

Ko je bil voz prazen, obsedi Jernej na lojternice ter si obriše pot, ki mu je curkoma lil s čela po zagorelem obrazu. Ženski pa sta še tlačili seno po kotih, da bi bilo za drugo prostora.

„No, ali bodele že kmalu?“ sili Jernej. „Mica, kaj pa je z malico? Danes sem jo vsaj zaslužil, ali ne?“

„Jaz ti je že ne bom dajala“, odgovori dekla. „Le počakaj, da se gospodinji zljubi in ti jo prinese!“

„Ta jo pa že prinese sama, ta, kakor vselej! Da ji delamo ves božji dan od ranega jutra do temne noči kot črna živina, to ji je že prav; a da bi dala družini jesti, kadar je treba, tega pa ne! Opoldne že še pride južina o pravem času na mizo, a samo zato, da nas po jedi precej lahko spet na delo požene. Na malico pa vselej nalašč pozabi. O jaz dobro poznam to zlodjevko in vem kako računati. Misli, da se bomo ali bali, spomniti jo na malico, ali pa da se bomo usrdili in jo ne bomo vprašali zanjo. Eno in drugo bi ji bilo prav, samo da bi ji ne bilo treba dati tistega kosa kruha in tistega požirka jabolčnika. Pa jaz ji ne ustrežem. Baš zato, ker vem, kako nerada da, hočem imeti, kar mi gre! Jaz jo že izučim, to zvitorepico ...“

„Nikar ne govori toliko!“ mu prestriže Mica besedo.

„Zakaj bi ne govoril? Ali mar ni res, kar govorim? Poznam jo, kakor tebe in vem kakšna je! ... Menda bi najraje sama spila še to, kar gre nam. Ji že manjka za boljšo pijačo!“

„Saj ne pije!“ ugovarja Mica, toda na glasu se ji je poznalo, da ne verjame svoji lastni trditvi.

„Kako da ne?“ se razjezi Jernej. „Ali si mar slepa? Kaj je nikoli ne vidiš smukniti tjakaj le črez? Če le more, je pri Kljukcu! Pila je že prej, zdaj pa še bolj, odkar je žena Mlakarjeva. Saj jo je treba samo v obraz pogledati! Kaj ne razločuješ treznega človeka od pijanega? Nobena stvar ne izpremeni obraza tako kot pijača. Pijanka je, pa je.“

„Kaj praviš, da sem?“ se oglasi hkratu za njegovim hrbtom in precej nato je tlesknilo po Jernejevih plečih.

Jernej skoči po koncu in se zasučje na okoli. Ni vedel, ali čuti ali ne čuti, tako nemogoče se mu je zdelo, dasi je bil udarec dokaj krepek. Razbistri pa se mu takoj, ko vzre pred sabo Mlakarico s krepeljcem v roki, rdečo v obraz in vso srdito. Kar nič ni mogel dvomiti, da se je njegovo proročanje izpolnilo, a izpolnilo tako, kakor ni pričakoval.

„Tu imaš malico, kakršno zaslužiš, lenoba lenobasta, ti!“ je vpila Mlakarica. „D drugega ne dela, kot poseda in ljudi obira, pa bi se nemara še posebkal rad! Ti že prinesem polič vina pa maslenega kruha, saj! ...“

In tlesknilo bi bilo še enkrat, če bi se ne bil umaknil Jernej z večjo hitrostjo, nego mu je bila sicer lastna.

Mlakarica odide nato proti hiši, še vedno zmerjaje in jezno mahaje z rokami. Šele zdaj je prišel Jernej do besede. Stisnil je pesti in vzkliknil:

„O, da bi te sedem mernikov zelenih —“

„Kuščarjev!“ poseže naglo dekla vmes, boječ se, da ne bi bila izgovorjena hujša beseda. Kajti kadar je bil Jernej razdražen, je meril tudi vrage na mernike, češ, da jih gre na tako posodo več, nego bi jih mogel on po številu poklicati. Jerneju je bilo prav, da ga je Mica prestrigla, kajti po navadi se je vselej kesal, kadar je tako grdo zaklel in raje je imel, da se mu ni bilo treba kesati; toda odleglo mu vendar ni in odškodoval se je na ta način, da je vsul celo kopo psovk za Mlakarico. „Le čakaj me, ti polomnjeno Adamovo rebro, ti“, je kričal, „jaz ti že poplačam to! Ti boš še pomnila, kdaj si mene udarila!“

„I zakaj pa Adamovo rebro?“ vpraša dekla. Prvi hip se je bila morda še bolj ustrašila, kot Jernej sam, a zdaj se ji je bil že zopet vrnil pogum in bilo ji je vpričo vsega tega, kar se je bilo dogodilo, kar na smeh.

„Kaj še tega ne veš?“ se začudi Jernej. „Mar se ni reklo pri hiši njenega rajnega moža pri Adamu? On Adam, ona Adamovo rebro, kakor Eva!“

„O, Marija, kake se iznebiš!“

Jernej je pa še glasneje zavpil, tako, da ga je gospodinja morala slišati:

„Adamovo rebro, da! In če ni še polomnjeno, ga polomim pa jaz!“

Mlakarica, katero je zdevek „Adamovo rebro“ posebno jezil, se hoče ravnokar obrniti ter še nekaj izpregovoriti, ko stopi njen mož iz veže. Slišal je notri v hišo krik in prišel pogledat, kaj pomeni vpitje.

„Kaj pa je že zopet?“ vpraša nejevoljen proti ženi obrnjen. Opazoval je že nekaj časa, da s posli ni taka, kakršna bi morala biti.

„Kaj je, vprašaš?“ odvrne ona togotno. „Malo prej bi bil venkaj stopil, pa bi bil slišal, kako lepo se govori o tvoji ženi. Pa kaj, o tvoji ženi! To pot sem slišala jaz, kako me imajo v čislih posli, drugo pot boš slišal pa ti o sebi! Eh, dobro vem, da tudi tebi ne prizanašajo! Res, lepe ljudi imaš pri hiši! Leni so, kakor klade, poleg tega pa oblastni in zahtevni, kar se da! Delati jim ne diši, a pili in jedli prav dobro — to pa bi!“

Zdaj je bila zopet na Jerneju vrsta, da se oglasi. Začne se rotiti, da ne služi za ves svet več tu in da pospravi še danes svoje reči vkup ter odide. „Torej klada sem jaz, klada!“ je kričal. „Ves dan trpim, kakor bi delal

zase, jaz tepec neumni, zdaj sem pa klada, ki leži tam in se ne gane... In pa oblasten sem in zahteven, ker hočem imeti malico! Ne, jaz nisem klada, a poznam nekoga, ki bi se mu presneto prilegal ta priimek!..."

Mlakarica bi bila gotovo tudi na te besede kaj odvrnila, saj ni dvomila, da merijo nanjo, toda njen mož stopi k nji, jo prime za roko ter jo odvede v hišo. Preden stopi v vežo, se ozre in pokliče:

„Mica, sem pojdi, da boš vzela malico!“

Mlakar je vedel, da se godi Jerneju krivica, ako se mu očita lenoba. Ni bil sicer eden naglih, a kamor je stegnil roko, je nekaj zaleгло. Bil je izkušen, preudaren in vesten. Vse to je bilo znano Mlakarju. Navzlic temu bi bil morda pritegnil ženi, toda spomnil se je še ob pravem času, kako nerodno bi mu hodilo, če bi jo potegnil Jernej ravno zdaj iz službe, ko je bilo največ dela. Kje naj bi mu bil poiskal ob tem času namestnika, ko za drag denar ni bilo dobiti moške moči? Kazalo je torej, Jerneja potolažiti. In vedel je dobro, kako ga potolaži, kajti ni mu bilo neznano, da je Jernej rad žejen...

Dekla se vrne kmalu z malico. Če bi ne bilo onega prepira, bi bili dobili nemara vsi trije pol litra jabolčnika ali hruškovca, tako pa sta dobila dekla in dninarica skupaj pol litra, Jernej pa sam zase ravno toliko.

„Na, da si malo jezo poplakneš!“ reče Mica in postavi steklenico na čeber, ki je stal poveznjen pred Jernejem; ob enem mu pomoli velik kos kruha. „Za tako ceno bi si dal nemara pripeljati vsak dan eno črez hrbet, ali pa še celo dve, če bi ne bilo drugače. Ali ni morda res?“

„Ne jezi me še ti!“ se obregne Jernej. Bil je še vedno čemerren. Malce niti pogledal ni. Pomolčal je malo, potem pa je zopet vzkipelo v njem. Srdito udari s pestjo po lestvici na vozu in iznova zarentači:

„O, da bi te sedemnajst mernikov tistih zelenih...“

„Molči vendar!“ ga svari Mica. „Moj Bog, in zdaj jih je že sedemnajst mernikov!“

„Komu naj molčim? Ali mar tebi?“

„Meni! Prosim te!“

Toda vse ni nič pomagalo. Jernej se ni mogel potolažiti. Tam, koder ga je bila Mlakarica udarila, ga je začelo šele zdaj prav skeleti in to je še bolj podžigalo njegov srd. S temnim obrazom je stopal semtertja, dokler ni še tretjič dal duška svojemu gnevu:

„O, da bi te sedeminsedemdeset mernikov tistih...“

„I kako pa šteješ vendar!“ vzklikne Mica vsa iz sebe.
„Ko bi šel že lepo po vrsti...“

„Kaj bom hodil po vrsti, če sem pa čim dalje bolj jezen!“

Toda polagoma so začele uhajati Jerneju oči na čebrovo dno, kjer je stala pijača in začelo ga je izpreletavati drugačno čustvo. Nekaj časa se je boril sam s seboj, potem pa je zmagala v njem želja, da bi si ugasil žejo. Ustavi se pred malico in poseže po steklenico, rekoč:

„Pa naj reče še kdo, da ni obsedena ta ženska! Toda tega veselja ji pa le ne naredim, da bi ji pustil jed in pijačo. Naj se le jezi, ta skopulja!“

Izrekši, nagne steklenico in potegne krepko iz nje.

Ženski sta se pomenljivo spogledali in Mico je mikalo, da bi bila rekla: „No, meni se ravno ne vidi, da bi ga pil samo nji na jezo!“ toda ni ga hotela več dražiti, zato je raje molčala.

V tem pa je oštevala Mlakarica v veži svojega moža. Očitala mu je, da mu je vsakdo več nego ona in da potegne z vsakim poslom raje nego z njo.

Mlakar ni črhnil nobene besedice, dobro vedoč, da bi vsak ugovor od njegove strani le še bolj raznetil prepir. Srečen v svojem srcu že nekaj časa ni bil več, toda tajil je to sam sebi in Bog ne daj, da bi bil to kako očetu izdal. Za ves svet bi mu ne bil priznal, da se njegovo prorokovanje uresničuje. Zato se je baš zadnje čase še bolj potegoval za ženo, če sta se sporekla z očetom, in tudi proti hčeri se je kazal poslej še ostrejšega. To prizadevanje, da bi prikril svojo nesrečo, pa ga je dostikrat zapeljalo, da je storil več, nego mu je bilo samemu ljubo.

Nekega popoldne sta bili dobili Anica in Tončika kakor po navadi za malico vsak svoj kos kruha, Anica koruznega, Tončika belega.

„Ti si bolna in ne smeš jesti koruznega“, se je izgovarjala Mlakarica, ko je rezala svoji hčeri pogače, kakor bi hotela pred pastorko opravičiti svoje krivično početje. Toda Anica, dasi je čutila krivico, je použila hitro in brez godrnjanja svoj košček. Tončiki pa, ki je imela vedno vsega v izobilju, niti bel kruh ni šel prav v slast in drobila ga je in raztepala na vežnem pragu tako, da so prileteli sosedovi golobi ter začeli pobirati drobtine.

Mlakar, ki je prihajal baš od skednja sem in ki ni mogel ničesar trpeti, kar je bilo sosedovega, ploskne jezno

z rokama, da so sfrčali golobje zopet tjakaj, od koder so bili prišli, potem pa vpraša:

„Kdo pa drobi tako kruh po tleh?“

„Tonica“, se oglasi Anica. Mislila ni pri tem nič hudega. Oglasila se je kakor otrok, ki ne preudari dosti svojih besedi.

Mlakarica pa, mislé, da hoče Anica njeno hčer počrniti, skoči k njej ter se raztogoti:

„Kaj praviš? Tonica da je ...? O, ti lažnivka nesramna, ti! Na Tonico torej zvrčaš, kar si sama storila? Ali ne vidiš, da ona še je? Kam pa si ti dela svoj kos? Saj celega vendar nisi mogla pogoltniti! Sita si bila preveč, pa si ga raztepla po tleh!“

Izrekši, udari deklico z dlanjo po bledem licu; da ji je takoj zažarelo.

Anica pa, razburjena radi udarca in ker se je zavedala, da se ji godi krivica, vzklikne:

„Jaz ne lažem in ne lažem! Res je, kar sem rekla! Vi se lažete! Saj jaz belega kruha še imela nisem!“

Hotela je še nekaj reči, toda v tistem hipu je bil oče pri nji. Bil je že ves dan jako slabe volje. Hčerine nekoliko neprimerne besede so mu dale torej zaželen povod, da je vzrožil in dal duška svojemu srcu. Ves divji zgrabi deklico spredaj na prsih za obleko, jo dvigne od tal ter jo strese, kakor strese razljuten pes mlado mače.

„Ali se tako govori z materjo? Čakaj, jaz te naučim!“

„O, tako, tako govori ona z mano!“ ščuje Mlakarica. „Ali še tega ne veš? No prav, da slišiš enkrat na lastna ušesa. Saj meni bi še ne verjel ne, če bi ti pravila, kaj si vse upa! Oh, še pretepavala me bo, pretepavala, kadar bo starejša! Seveda, kakor je naučena! Saj vemo, saj vemo, od kod prihaja vse to! Kolikrat sem ti že rekla!“

In Mlakarica je pomenljivo pogledala proti sobi, kakor vselej, kadar je hotela opozoriti moža na njegovega očeta. Mlakar pa je posegel po palico ter začel neusmiljeno pretepavati svojo hčer. Nekaj časa je dekletce vpilo in ječalo, potem pa je hipoma utihnilo. Ko jo je spustil na tla, je obležala kakor nezavestna.

Tedaj pa se odpro sobina vrata in stari Mlakar ob palico vprt se prikaže na pragu. Zbral je vse svoje moči, sklonil se po koncu ter se priplazil do vrat. Oči se mu zasolziijo, ko vzre svojo ljubljeno vnukinjo na tleh. S tresočim glasom zavpije:

„Ali jo hočeta ubiti? O, ti revišče moje, ti! Saj sem vedel, da ne bo prej miru, dokler ne pojdeš še ti tja, kamor so ti odnesli mater! O krvoloka! Pa tej še ne zamerim tako — kaj naj bi pričakoval od nje — a ti, ti“, reče proti sinu obrnjen, „tebi ne vem, kaj bi rekel, ki nimaš usmiljenja z lastno hčerjo, ki divjaš kot oče zoper lastno kri . . .“

„Tiho!“ zarjove sin. V prsih ga je zaskalelo, čutil je, kako prav ima oče, a vdati se — ne! „Tiho! Spravite se, od koder ste prišli, če ne . . .“

In hote ali nehote zadene očeta z desnico v prsi, da se opoteče ter pade vznak po tleh.

Starček ni črhnil nobene besede več, niti ni jeknil, dasi se je moral hudo udariti; samo pogledal je sina tako, kakor bi mu bil hotel reči:

„To sem torej jaz zaslužil, to je torej povračilo za mojo dobroto?“

Ta pogled je presunil sina, da se je stresel. Naj bi mu bil rekel oče karkoli, obsipal naj bi ga bil z najgršimi priimki, preklel naj bi ga bil, vse bi bil prenesel ta trenotek lažje nego tisti tihi, očitajoči solzni pogled. Bilo mu je, kakor bi se bil hkratu streznil in nekaj boleznega se je polotilo njegovega srca. Očetov pogled ga je vzdramil iz neke čudne omotice. Gledal je zdaj naenkrat jasno in spoznal je, da se godi krivica njegovi hčeri in njegovemu očetu, zaradi tega, ker nima on moči, da bi se vpri zlobi njegove žene. V tistem hipu sam ni umel, kako je mogel biti tako neusmiljen do svoje hčere, ko je vendar vedel, da je govorila resnico. Zakaj ni udaril raje žene, ali njene hčere, ki sta obe lagali, ako že ni mogel zatreti svoje jeze? Zakaj je k tolikim krivicam dodal novo?

Take misli so mu rojile po glavi in v prsih se mu je budilo mučno nesoglasje. Bilo mu je, kakor bi se moral skloniti h hčeri ter jo poljubiti, skloniti k očetu ter ga dvigniti od tal — bilo mu je, kakor bi moral oba prositi odpuščanja. Ozrl se je na enega in na drugega in nekaj časa ni vedel, kaj bi storil. Toda kmalu je zmagala zopet njegova trdovratnost, njegov stari ponos se je pojavil iznova in zatrl je ona mehkejša čustva, ki so se mu pojavljala tako neprijetno. Počakal je toliko, da se je pobral stari oče od tal in da se je zavedla hči, potem pa je odšel z doma.

Ženi, ki ga je vprašala, kam gre, ni dal odgovora.

VII.

Drugi dan po tem razburljivem dogodku je bila Anica s svojim dedkom sama doma.

Dedek se je premetaval po svojem ležišču, ona pa je sedela z obvezano glavo poleg njega ob postelji. Neusmiljeni udarci, s katerimi jo je obkladal oče prejšnji dan, so se bili razboleli in občutila jih je zdaj bolj nego včeraj. Žalostno je povešala glavico, dedek pa ji je po stari navadi gladil lice in sočutno je vpiral oči vanjo.

„Ali te še močno boli, Anica?“

„Če sem pri vas, dedek, me prav nič ne boli!“

Starčku je zaigralo srce vpričo teh otročjih besedi. Saj je izprevidel iz njih, kako resnično mu je vdano dekletce. In še bolj se mu je zasmilila, ko se je spomnil, da mora trpeti tako mlada toliko sovraštva, spomnil na to, koliko bridkega in grenkega jo še čaka. Oči se mu napolnijo s solzami in s tresočim glasom vzklikne:

„O, ti ubogo moje dete!“

Anica ga začudeno pogleda. Ni umela, kaj hoče. „Kaj vam je, dedek?“ ga vpraša.

„O nič, nič!“

Domislil se je, da ji ne sme delati težkega srca, da jo mora temveč tolažiti, dajati ji pogum.

Ali starčev vzdih je bil vzbudil v dekletovem srcu neko temno slutnjo in nekaj kakor groza jo je izpreletelo.

„Tako se bojim!“ je rekla ter se stisnila k njemu.

„Česa se bojiš? Saj si pri meni!“

„Če bi prišli mati, pa bi me zopet...“

„Nič se ne boj, nikogar ne bode! Oče je s posli na polju, mati — pa ali spi in lenuhari, ali pa je šla zopet popivat.“

Stari Mlakar se je zamislil, potem pa je govoril na pol glasno, kakor bi govoril sam s seboj:

„Oh, ta ženska, saj pravim! To, kar sem jaz s tolikim trdom in trpljenjem pridobil, bo pa vse ona napravila!... Pa zaradi mene naj bo kakor hoče!“ Pomolčal je, potem pa je govoril glasneje in proti Anici: „Zaradi mene naj bo, kakor hoče. Saj jaz ne bom več dolgo prenašal teh nadlog. Ali ti boš ubožica, ti, moja Anica! No, pa tudi tebi ni treba obupati. Tudi tebi bo še bolje na svetu. Bog bo skrbel zate, če boš pridna in dobra, kajti svojih ljudi ne zapusti. O, če bi se vrnil tvoj striček, vem, da bi se te usmilil in te vzel k sebi! Potem bi bilo konec tvojega

trpljenja. No, in vrnil se bo, za trdno upam in dobro vem, da se bo!“

„Striček?“ se začudi deklica. Še nikdar ni bila slišala nič o njem. „Imam li kakega strička?“ vpraša.

„O imaš ga, imaš! Pa seveda, ti ne veš nič o njem. Kdo naj bi ti bil tudi pravil. Tvoj oče ga ne bo jemal v misel, ker ga ne mara, jaz sem pa tudi molčal do zdaj. Moral bi ti praviti same žalostne reči, reči, katerih še ne razumeš. No, pa toliko moraš vendar le vedeti, da imaš še enega človeka na svetu, ki te ne bo zavrgel, če se kdaj snideš ž njim. Seveda, kje je, kaj počne, tega ne vem. A nekaj mi pravi, da še živi in da se vrne prej ali slej. Njegovo srce ni tako, da bi ga ne prignalo sčasoma pogledat, kje je njegov oče, dasiravno . . .

„Kako pa je ime stricu?“

„Ah, še tega ne veš! France je, France. Za dve leti je starejši od tvojega očeta, pa dober, dober človek.“

„Zakaj pa ni tako dolgo domov strička?“

„Zamerili smo se mu, drago dete, zamerili! Žalili smo ga, krivico sva mu storila jaz in tvoj oče, zato je šel v svet in nas pusti v miru. Pa pozabil ni, enkrat pride . . . enkrat se mu stoži po domu . . . po tistih krajih, kjer je letal okrog kot otrok. Jaz morda ne bom čakal tega. Jaz ga morda ne bom mogel prositi odpuščanja za to, kar sem mu prizadel hudega. Zato pa mu boš povedala ti. Hudo mi je bilo žal, da sem ravnal tako trdo ž njim, ti mu boš povedala, kako sem ga ljubil, kako sem mislil nanj, kako sem si želel, da bi ga videl še enkrat . . . Jeli, da mu boš povedala, Anica?“

„Bom!“ odgovori deklica, dasi dedovih besed ni povsem razumela. In ko vidi, da si dedek briše oči, se tudi njej zalesketa solza v očeh.

V takih pogovorih sta popolnoma pozabila na sedanjost. Njune misli so se bavile le še s prihodnostjo, ki sta si jo slikala v svoji domišljiji tako svetlo in lepo. Stari Mlakar si je predstavljal v duhu, da objemlje svojega ljubljenega sina, Anica pa je mislila na to, kako krasno bo, ko se ji ne bo treba več tresti pred kruto pisano materjo, ko bo imela človeka, h kateremu se bo lahko zatekala, ki jo bo ljubil, ljubil po očetovsko.

Ali iz prijetnih sanj prebudi oba hipoma ropot v veži. in preden se prav zavesta. se odpro vrata in v sobo stopi tista, pred katero sta imela oba tolik strah. Kakor nevihta

je prihrula v hišo Mlakarica. Z obraza ji je žarelo in vino je dišalo iz nje. Danes torej ni spala, ampak tešila si je žejo v gostilni.

Nekaj časa je molčala. Obstala je sredi sobe, vprla roke v boke ter dihala, kakor bi ne mogla priti do sape. Rada bi bila izpregovorila, pa ni mogla. Bila je preveč razburjena. Srd, ki ga je občutila vselej, kadar je vzrla svojega tasta ali svojo pastorko, je bil zdaj tem večji, ker ju je dobila zopet enkrat skupaj. Ali pri vsem tem ji je polnila neka čudna zadovoljnost srce, ker je imela — tako je vsaj mislila — zopet enkrat vzrok, znašati se. Kakor divja zver na svoj plen, tako je gledala proti Anici, ki je bila kar trda od straha. Ko si je bila malo oddahnila, je začela s hripavim glasom:

„Ha, torej že zopet skupaj! Ali ti nisem rekla, deklina ti nemarna, da mi nimaš vedno tičati poleg starega? Saj si že dovolj malopridna, kaj treba, da te uči še on in ti daje potuho! Čakaj, jaz te navadim, kaj se pravi ubogati!“

In skočila je proti Anici, da bi jo zagrabila. Toda stari Mlakar se sklone pokoncu ter začne tako spretno mahati s svojo debelo palico okrog sebe, da se Mlakarica ne upa zraven. To pa jo je še bolj raztogotilo. Kakor besna je letala semtertja in obsipala svojega bolnega tasta z najgršimi priimki. Ali ta se ni dosti menil za besede, ampak mahal je še naprej s palico ter odbijal od sebe in Anice njene napade.

„Ali boš jenjal mahati — starec ti grdi — ali boš jenjal?“ je kričala Mlakarica v svoji onemoglosti. „O, le čakaj, le čakaj . . . No, če se moj neumni mož tudi še zdaj ne spametuje, če tudi še zdaj ne stori konec vsemu temu! Kolikokrat sem že rekla: če bi le te nadloge ne bilo pri hiši! . . . Da tega starca ne vzame že vrag!“

Zdaj pa se je tudi stari Mlakar oglasil. Te besede so mu bile preveč.

„Kaj, mene naj bi vrag jemal? Ta pride pote, pa še kmalu, nesramnica grda, ti! Le zapomni si to! Ne jaz, ampak ti si nesreča za našo hišo! Ko bi ti ne bila nikoli prestopila praga naše hiše, pa bi bilo vse drugače. Meni ne bi bilo treba obupavati, otrok bi imel to, kar mu gre in moj sin tudi. Tako pa pojde kmalu vse v nič. Kaj misliš, da ne vem, kaj počenjaš in kaj se godi? Težko in malo hodim, a vendar dovolj, da vidim in opazim marsikaj, kar tebi ne more biti ljubo. In še nekaj ti rečem: Samo še

enkrat se dotakni tega otroka, pa se zgodi nekaj, česar ne pričakuješ. Slabe so moje moči, toda udarim že še, če treba . . . Te-le moje palice se boj, to ti rečem! . . .“

Starček je bil v dnu svoje duše užaljen. Predrznost njegove sinahe in ljubezen do otroka, ki je po nedolžnem toliko trpel, ga je zapeljala, da je govoril ostrejše, nego je morda nameraval.

Mlakarica se ni nadejala kaj takega. Njej da bi kdo s palico pretil? Ker si ni vedela pomagati drugače, pograbi kos lesa, ki je ležal na klopi ter ga hoče vreči proti svojemu tastu. V tem hipu stopi njen mož v hišo. Njej omahne roka, mož pa pogleda temno okrog sebe. Vendar reče še dovolj mirno:

„Ali bo že kdaj mir v hiši?“

„Če bo kdaj mir, vprašaj?“ odvrne Mlakarica s porogljivim glasom. „Nikdar, ti rečem, dokler bo ta tvoj oče tukaj! Če se le umakneš z doma, pa zvabi ono-le malo-pridnico k sebi, da jo podpihuje zoper tebe in mene, namesto, da bi jo učil, kaj je starišem dolžna. Vprašam te, si li mož, ali kaj si, da trpiš kaj takega? Sram te je lahko, da se oblačiš kot moški, če nimaš toliko moči in veljave v hiši, da bi storil temu konec.“

Mlakarica je bila prepričana, da bodo te besede nekaj zalegle in da se bo njen mož zopet lotil hčere in očeta. Toda bil je danes nekako čuden. Povesil je pogled in ne da bi bil črnil besedico, obrnil ji je hrbet ter šel iz sobe.

Ona skoči razjarjena za njim.

„Kaj, tako me puščaš?“ zarjove. „Ali hočeš s tem reči morda, da imata onadva prav? No, nič se ne bom čudila, če bosta poslej še hujša! Kakor sem rekla: še tepena bom tukaj, tepena! Saj stari mi je ravnokar pretil s palico! Ha, ta je lepa! Jaz se potegujem zate, jaz bi te rada branila pred zlobnostjo tvojega starega, ti pa se vedeš proti meni, kakor bi bila jaz tista, ki te sovražim! Jej, jej, kdo bi si bil mislil to? Zakaj nisem pomislila prej, zakaj sem se dala zapeljati po prijaznih besedah? Saj sem slišala to in ono, pravili so mi marsikaj . . . O kako je človek vendar neumen! . . .“

Ali mladi Mlakar ni bil človek, ki bi se bilo dalo z zbadanjem kaj opraviti pri njem. Ko bi bila njegova žena molčala, bi se bil nemara zatajil, tako pa stopi pred njo, in sicer tako blizu, da je lahko čutila, kako se trese jeze, ter ji vrže v obraz besede:

„Žena — ti si pijana!“

Nji je bilo, kakor bi jo bila zadela strela z jasnega neba. Da jo je mož spoznal, to je bil prehud udarec zanjo. Opoteče se in zgrudi na stopnice in na vso moč začne jokati. Toda Mlakar, ki je svojo ženo že dalje časa opazoval, je vedel, da je to sama komedija in da solze, ki so ji tekale po licih, ni rodil kes.

Mlademu Mlakarju se je že nekaj časa čudno godilo. Vedno zopet se je spomnil svoje rajne žene, spomnil tistega milo prosečega njenega pogleda, s katerim se je na smrtni postelji poslavljal od njega. „Niti tega ne zahtevam, da bi se me spominjal kdaj; kaj bi ti misel name kalila veselje!“ tako je govorila tistikrat k njemu. A on je moral, moral misliti nanjo. Spomin na te besede, ki so bile polne najblažje, najpožrtvovalnejše ljubezni, ga je pretresal in mu povzročal v prsih grenko bol. Spomin na te besede mu je vzbujal nekaj kakor kes in to mu ni bilo prijetno. Njegova trmoglavost se je upirala, protivila tistemu opominjevanju... Skušal je večkrat s silo zatreti ona čustva, ki so bila v protislovju z njegovo naravo. Toda zaman! Pojavila so se mu vedno zopet. In morda je baš zaradi tega včasih še bolj vzdijal. Hotel je ostati sam sebi zvest, mislil je, da bode s tem, ako se kaže neusmiljenega proti hčeri in očetu, zadušil tudi opomin na rajno ženo. Toda vračalo se je vedno, vračalo s čim dalje večjo močjo. Vračalo se mu je zlasti danes. Sram ga je bilo, da se je bil dal prejšnji dan tako premagati od jeze. Vedel je, da je govorila neresnico žena in ne hči. In začel je nehote primerjati svojo sedanjo ženo z rajnico. Čimbolj pa je primerjal, tembolj se mu je vsiljevalo vprašanje: „Zakaj sem jo sovražil? Bila je tako dobra, tako vdana, tako vredna ljubezni, zakaj sem jo sovražil?“

Izpočetka ni mogel doumeti, kako je vendar mogel biti tak proti svoji prvi ženi. Ali polagoma se mu je razbistrilo, domislil se je na to in ono in končno je spoznal, da je bila njegova kratkovidnost kriva vsemu temu. Bil si je vtepel v glavo, da ga je del oče ob vso srečo, ker mu je bil zabranil, da bi se bil oženil, kakor je hotel in zato je sovražil očeta in je sovražil vsiljeno mu ženo. A zdaj, ko je začel uvidevati, kako prav je slutil njegov oče, uvidevati, koliko več so pri ženski vredne dušne čednosti od telesne lepote, je spoznal tudi, kako krivično je bilo njegovo postopanje. — Toda priznati to komu, priznati in ponižati se — ne nikdar! Raje pogubo nego ponižanje!...

In pustil je doma vse kakor je bilo, ter odšel zopet na polje. Žena njegova pa je preudarjala in premišljala, kako bi zabrisala sled, na katerega je bil njen mož tako nenadoma prišel. Glas, s katerim ji je bil zaklical: „Ti si pijana!“ ji je povzročil skrbi. Vedela je, da bi se stvari lahko zasukale neprijetno zanj, če bi se mož predrugačil. A ona je hotela še dalje uživati, še dalje živeti, kakor je živela doslej. Mlakarjevega premoženja je bilo še dovolj in ni si želela, da bi ji mož ključke pobral od shramb. Sklenila je torej, da bode poslej bolj previdna.

Od tistih dogodkov sem so se razmere v Mlakarjevi hiši v istini nekoliko izpremenile. Gospodar ni bil z nobenim človekom kdovekaj prijazen, a tudi tako oduren ni bil kot prej. Ogovoril je semtertja očeta in hčer, dasi ni ne enega ne drugega pogledal v obraz, kadar je govoril z njim. Proti ženi se je držal še vedno malo hudo. Zašepetal mu je bil že prej nekdo, da hodi v gostilno, zato mu je bilo tembolj ležeče na tem, da bi jo izpokoril.

In zdelo se mu je, kakor bi njegovo postopanje res imelo nekoliko uspehov. Žena je bila bolj tiha, bolj ponižna in držala se je tudi bolj doma, kot prej. Da je vse to le golo pritajevanje in hinavstvo, tega ni vedel . . .

Mlakarica se je na vso moč prizadevala, da bi se zopet prikupila svojemu možu. Ker je vedela, da je postal proti svojemu očetu mehkejši, se tudi ona ni več tako zaganjala v svojega tasta.

Ko je prodal nekega dne Mlakar par volov in so po storjeni kupčiji pili zunaj bokal vina, se je spomnil Mlakar tudi svojega očeta ter ukazal:

„Naj nese kdo kozarec vina in malo kruha v hišo!“ Mlakarica je zardela do ušes, tako neprijetno jo je dirnilo to; kajti vedela je, dokler je mož tak proti očetu, tako dolgo ne bo mogla nastopati, kakor bi rada. Ali akoravno bi bila najraje vzrojila, se je vendar potajila in rekla s sladkim glasom:

„Besedo si mi vzel iz ust! Ravno sem hotela reči, da bi . . . Oj, Mica,“ pokliče deklo, „nesi, nesi to očetu. Pa vse naj izpijejo, veš.“

In še na drugo stran se je Mlakarica potajevala. Ah, kako rada bi bila kar na dušek popila kozarec vina. Pa ga je samo pokušala. Hotela je na vsak način dokazati možu, da ni pijanka. Tudi ob nedeljah in praznikih, kadar je prišlo vino na mizo, se ga je zadnje čase komaj dotak-

nila. In res je sčasoma dosegla toliko, da je postal njen mož zopet bolj zaupljiv do nje. Začel je pozabljati in pozabil je naposled popolnoma na to, kar je bil čul o ženi in kar je bil opazil sam na njej. Imel je tudi skrbi, ki mu niso dale misliti vedno na eno in isto reč. Posebno prav je hodilo Mlakarici to, da je bil njen mož začel skupavati ježice in brinjevo zrnje. Poleg mnogo slabih je imel Mlakar eno dobro lastnost: da je na ta in oni način poskušal, kako bi prislužil kaj in pomnožil svoj imetek. Nova trgovina je zahtevala od njega, da je bil mnogo z doma. To pa je bilo tisto, kar si je njegova žena najbolj želela. Da je le imela ves popoldan sama zase, pa je bila zadovoljna. Po južini je najprej malo poležala, potem pa je šla v gostilno, kamor jo je vleklo z nepremagljivo silo. Če je bil kdaj mož doma in ni mogla tja, je bila vsa nesrečna.

Še bolj brez skrbi je bila Mlakarica, ko je začel hoditi njen mož po kupčiji tudi v bolj oddaljene vasi. Zdaj je imela vedno mnogo prilike, vdajati se zabavam in željam svojega pohlepnege srca. Začeli so se zanjo zopet lepši časi in zopet se je lahko znašala na Anico in svojim tastom, ne da bi se ji bilo kaj bati . . .

VIII.

Preteklo je bilo poletje, pretekla je bila jesen in tudi zima, pri Mlakarju pa je šlo vedno po starem . . .

Za mrzlo zimo se je bil pojavil zopet gorkejši čas.

Veselo je klila pomlad. Klila je povsod — po travnikih in vrtih, po gozdih in logih, klila tudi v človeških srcih. Solnčni žarki so bili zmagonosno prodrli in prepodili sive megle, po obronkih je bilo zazvonilo nebroj snegobelih zvončkov, zatrobentalo brez števila zlatih trobentic, modro nebo se je smejalo, brstela je seč, zelenel je gozd, cvetje je sililo iz tal, vsipalo se na drevje, vsepovsod se je budilo mlado, nadepolno življenje. Odurna starka zgubančenih lic, ledena zima, je bila pobegnila in dala prostora ljubeznivi devi, sladki pomladi . . .

Ljudem se je zdelo, kakor bi bili prišli iz teme na luč, iz tesne ječe v zlato prostost, ko se je bil raztajal led, ko je bil skopnel sneg. Vsakdo je veselo vzdihnil, vsakdo potegnil krepko vase nebeškega zraka, da se mu je izbistrila glava, oživila se mu po žilah kri. Veselo je sijalo mogočno solnce in obujalo k življenju cvet za cvetom, v zraku je začelo mrgoleti komaj vidnih bitij, po tleh so romala zopet

cela krdela malih živalic, vse se je veselilo mehke toplote, vse radovalo prerojenja, ki se je vršilo okoli in okoli. In vsak dan je postajalo lepše in veseleje. Solnčni žarki so budili in dramili, drevje se je blestelo v snežnem cvetju, prileteli so pestrokrili metulji, pridna čebelica se je podala na pot, prijetno ptičje petje je pretresalo zrak, vsa srca so drhtela nepopisnega koprnenja in hrepenenja . . .

Vsepovsod je klila pomlad, klila po travnikih in vrteh, po poljih, gozdih in logih, klila tudi v človeških srcih. Starček in starka, ki sta se bala, da ju kruta zima položi v hladno zemljo, sta prilezla ob palici oprta še enkrat na dan, ozrla se še enkrat hvaležno v svet in hvalila Stvarnika, ki jima je dal še enkrat čakati blagi pomladanski čas. Možem in ženam, mladeničem in dekletom je žarel veselja obraz, a najbolj sta se sreča in veselje zrcalila na zornih licih nedolžni deci, ki je trumoma hitela iz tesnih, zaduhlih sob pod milo nebo.

Pod debelo jablano, ki je sipala svoje rožnato cvetje na zelena tla, se je pojavilo mlado krdelce, smejalo se in žgolelo, preganjalo se in pehalo v svoji brezskrbni razposajenosti. Nagnali so se bili iz dobršnega dela vasi vkup dečki in deklice in igrali so se vojsko.

„Al' je kaj trden most?“
 „„Kakor kamen, kost!““

Te besede so zvenejele neprenehoma po zraku, ponavljale so se stokrat in stokrat in še ni bilo konca.

Med otroci so bili tudi Anica, Tonica in sosedov Nejče.

Kadar je zašla Anica med otroke, je pozabila naglo na vse grenkosti svojega mladega življenja in postala je zopet otrok. Tudi danes je bila vesela. Saj bi bilo čudno, ako bi ne bila. Smejalo se je nebo, smejalo solnce, smejali so se vsi obrazi okrog nje, kako bi se bilo moglo upreti njeno mehko, dostopno srce vsemu temu?

„Al' je kaj trden most?“
 „„Kakor kamen, kost!““

Tudi ona je z veselim glasom vpraševala in odgovarjala, njena sicer blede lica so bila obdahnjena danes od lahke rdečice in njene oči, izmučene in mrkle sicer od preobilega joka, so se bile poživile, da se je njih modrina kosala s sinjo modrino jasnega neba.

Kdor je šel starejših mimo razposajenega mladega krdela, mu je radosti zaigralo srce. Spomnil se je nazaj na

zlati čas prve mladosti, in ob spominu mu je postalo mehko v prsih. Spričo neskajljene sreče nedolžnih otrok so se čutili tudi starejši ljudje srečni in marsikdo se je ozrl s solznim očesom na vesele otroške obraze ter si mislil po tistem: „Le veselite se, dokler je čas! Pridejo leta, pridejo skrbi, pride vse drugače!...“

Hudobno srce Mlakarice pa ni privoščilo otrokom nedolžnega veselja, ni ga privoščila zlasti pastorki njeni.

Prihajala je zopet iz gostilne. Ustavila se je in opazovala. Sosedovih ni marala, baš tako ne, kakor njen mož. Ali ugajalo ji je sosedovo posestvo. In zato je delala naklepe, ki so segali daleč v prihodnost. Sosedov Nejček, vrstnik Aničin in Toničin, je bil edini sin, imel je dobiti torej nekoč vse lepo premoženje Korenovo. Kaj, ko bi bila njena Tonica enkrat gospodinja pri sosedovih? To bi bilo kakor nalašč!... Ta misel se ji je bila porodila nekoč in bavila se je poslej večkrat z njo. Zato bi bila rada videla, da bi se bilo začelo že zdaj neko prijateljstvo med Tonico in Nejčetom, dobro vedoč, da prijateljstvo, ki se je oživilo v otročjih letih, traja dostikrat notri do smrti. Toda njena pastorka ji je bila tudi tu na poti. Že često je bila zapazila, da se drži Nejče raje Anice nego Tonice. Preprečiti je skušala to s tem, da je Anici branila hoditi k sosedovim, prepovedala ji, pečati se z Nejčetom. Ali otroka sta se vedno zopet dobila in naj je bila Anica še tolikrat zmerjana in tepena zaradi tega. Pozabila je, ali pa je bilo njeno nagnjenje do dečka, s katerim se je doslej vedno igrala, močnejše, nego strah pred udarci.

Mlakarico je popadel srd že zaraditega, ker je videla, da je Anica med otroci. Njeno sovražno srce jo je gnalo, da bi bila takoj skočila tja ter potegnila svojo pastorko iz veselega krdelca. Toda premagala se je za hip. Zdaj se ji je nudila najlepša prilika, da se prepriča, ima li Nejče raje Anico ali njeno Tonico.

Igra se je ravno iz novega pričenjala.

Veselo, razposajeno se je glasilo:

„Al' je kaj trden most?“

„Kakor kamen, kost!“

In vojska se je začela deliti na dva dela. Eni so potegnili s cesarjem, drugi s kraljem. Ko pa je bila vojska razdeljena, se je začelo bojevanje. Anica in Tonica sta bili v nasprotnih taborih in med splošnim pehanjem in bore-njem se je pripetilo, da sta se sprijeli tudi oni dve.

Anica nalašč ni napela vseh svojih sil. Bila je dobra Tonici, akoravno je že dosti trpela radi nje. Mogoče tudi, da se je bala, ker je vedela, da je srdljiva in bi se bila začela cmeriti, če bi se ji ne bilo zgodilo kaj po volji. Nalašč je torej pustila, da jo je premagala Tonica. Ali to pa ni bilo Nejčetu prav. Priskočil je, oprijel se Tonice od zadaj, ter jo zagnal po tleh.

Zgoditi se ji ni moglo nič hudega, kajti padla je po mehki travi. Navzlic temu je zagnala jok. Po Mlakarici pa je zavrelo. Prepričana je bila sicer, da se hčeri ni nič zgodilo, ali videla je, kar videti ni želela in to ji je bilo dovolj. Skočila je tja in zarjovela, da so se otroci prestrašeni razpršili kakor piščeta, če se zapodi jastreb med nje. Že prej je bila pobrala leskovko in s to je zdaj udarila Nejčeta preko glave tako močno, da se mu je stemnilo pred očmi.

„Ali tako boš našo, čakaj, zlobnež, jaz ti dam . . .“

Zamahnila je še enkrat, toda Nejče se je bil že zavedel; umaknil se je urno in pobegnil. Zdaj se je Mlakarica obrnila do Anice in začela njo pretepavati. Zaman je deklica zatrjevala, da ni hotela nič hudega Tonici, zaman prosila. Mačeha jo je tepla naprej, njena hči pa, ne da bi se bila oglasila in pričala, da ji Anica res ni ničesar prizadela, je gledala celo z nekim tihim zadovoljstvom, kako se je njena mati znašala nad njo. Vcepilo se je bilo tudi že nji v srce nekoliko tistega sovraštva, ki ga je vedno videla pri materi in zastrupljeno po slabih zgledih je postajalo tudi njeno srce brezčutno.

„Zbeži, Anica, zbeži! Sem-le pojdi!“ je klical Nejče izpod kapka domače hiše. Ali Anica ni imela poguma, ker je vedela, da bi jo mačeha potem še huje tepla, ko bi jo dobila. Stala je na svojem mestu in samo jokala je in ječala.

Tedaj pa šine Nejčetu nekaj v glavo. Hitro skoči k hlevu, kamor je videl iti prej hlapca, in ga pokliče:

„Miha, oj Miha, brž pridi ven! Glej, udarila me je, ona le, s palico po glavi . . . Daj jo! . . .“

„Ali tebe da je udarila, praviš, le ona?“

„Saj vidiš, glej, pozna se mi!“

Miha je še malo pomislil, potem pa pograbil koprivec od biča ter se zapodil v Mlakarico. Preden se je dobro zavedla, pa jih je imela par gorkih na plečih. To jo je tako iznenadilo, da ni mogla izpregovoriti prvi hip nobene besedice. Samo gledala je debelo, kakor bi ne mogla pojmiti, kako se je moglo zgoditi kaj takega. Ko pa si je malo

opomogla, je bila njena prva misel, kako bi se maščevala. Ali izprevidela je takoj, da za zdaj ne kaže drugega, nego potrpeti. Njen nasprotnik je bil bolje oborožen in če bi se bila spustila ž njim v boj, bi bila brez dvoma ona tista, ki bi bila tepena. Hladila si je jezo s tem, da ga je obkladala z vse možnimi priimki, ki so ji prišli na um. Miha pa, pravi navihaneč, si ni storil čisto nič iz tega. Rogal se ji je in jo s tem še bolj jezil. Za vse to bi bila morala trpeti nemara Anica. Ali k sreči se je prikazal v daljavi njen oče. Ko je Mlakarica zapazila svojega moža, se je potuhnila in naglo odšla proti domu. Podala se je v sobo in začela dihat v zid. Navadil jo je bil Kljukec to. Rekel ji je, da iz človeka ne diši vino, ako dihne poprej trikrat v zid. Toda navzlic temu, da je verjela to, se ni šla kazat možu. On je pa tudi ni klical.

Po vasi pa se je bilo hitro razneslo, kaj se je zgodilo. Po vseh kotih so si šepetali prihodnje dni o tej stvari, in če se je Mlakarica kje prikazala, so se dregali s komolci, pomežikovali si in se smejali. Malo je bilo ljudi, ki bi Mlakarici ne bili privoščili, da je izkupila enkrat.

„Oh, samo da si jo!“ je vzkliknil Jernej proti sosedovemu hlapcu, ko sta se drugi dan sešla pri napajanju živine na vodi. „Samo da si jo! Raje mi je, kakor če bi mi kdo pet goldinarjev dal.“

„I saj jo ti tudi lahko, če se ti tako dobro zdi!“ se odreže Miha.

„Saj!“ se oglasi Mica, ki je bila slučajno tudi na vodi. „Bo pa že prej ona njega, kakor ga je že! Nima poguma, ta naš Jernej.“

Mica je včasih rada Jerneja malo podražila.

„Molči ti!“ odvrne Jernej. „To ni tako! Dokler služim tam . . .“

„Jaz le tega ne razumem,“ pripomni Miha, „da trpi vaš gospodar vse to, kar se godi. Saj menda vendar ni s slepote udarjen! Vsi ljudje vidijo, vsi govorijo, on pa — kakor bi ne videl in ne slišal . . .“

„Čudak!“ reče Jernej. „Rajno ženo, ki je bila sam angel iz nebes, je pretepaval in ubijal, ta Vrtačka pa počenja kar hoče. Pisano jo pač že dolgo gleda. A stori ji nič ne. Kadar mu ni kaj prav, pa gre raje in ga ni po dva, po tri dni. Ona medtem pa še huje počenja.“

„Zakaj je ta naša gospodinja tako hudobna, to mi povej eden!“ poseže vmes Mica. Jernej pa ji odvrne:

„Povej, če veš! Hudobna je, pa je. Srce tako! Je že tako na svetu. Kakor so eni dobri, tako so drugi hudobni. Menda kakor vsakdo sam hoče. Ali zakaj da hoče eden tako, drugi drugače, ne ve menda nihče. Rečem ti le toliko: drži se dobrega in varuj se zlobnega človeka!“

„Pred vragom treba bežati!“ dostavi Miha.

„O saj jaz bom bežala!“ reče Mica in si dene škaf z vodo na glavo. Jaz ne vem, kaj mi je bilo, da sem se bila dala o Božiču pregovoriti in sem ostala še eno leto. Pa seveda, če bi ta ne bil...“

„Kaj bi se name izgovarjala!“ jo zavrne Jernej. „Saj veš, kako je bilo. Stopil je Mlakar pred naju, dal nama lepo besedo, pa plačo nama je zvišal, tako da bi ne imela nikjer večje. To naju je oba zapeljalo. Ali zdaj pa nič več! Še enkrat do Božiča, potem pa drugam. Kajti zanašaj se še tako, da bo drugače, stvar ostane zmeraj kakršna je bila. Par dni prijaznost, potem pa spet same psovke! Mlakar nima toliko denarja, da bi mene še enkrat pregovoril!“

Mica je odhitela in tudi Miha se je odpravljal, Jernej pa je ostal, ker je hotel še malo konja izkopati.

„V nedeljo pridi k Štefinu,“ zakliče Jernej za Miho. „Za en ali dva poliča bom dal jaz, zato ker si jo. Tako se mi je pa že ohladila duša, da ti ne morem povedati!“

Ko je prišel Jernej domov, se je bilo že stemnilo. Nastlal je živini, potem pa se odpravil proti kozolcu, da bi potegnil prazen voz pod streho. Premišljal je sam pri sebi, kje Mlakarica toliko denarja dobiva, kajti opažal je že dalje časa, da je dan na dan vinjena. „Po pošteni poti to ne gre!“ si je dejal.

Ko je stal pod kozolcem in delal prostor za voz, zahrešče naenkrat vrata od kašče, ki je stala na nasprotni strani kozolca tik za hišo. Jernej se sklone pokoncu. Po dnevi bi se še zmenil ne bil za to. Toda zdaj, ob tem času, ko se ni skoro že nič več videlo, se mu je zdela stvar čudna. — Kdo pa naj bi imel zdaj v kašči kaj opraviti? Stopi malo na kraj in ostrmi, kajti dolga moška postava s precejšnjo vrečo na rami je zavila od kašče proti vrtu.

Prva Jernejeva misel je bila, da ima tatú pred seboj. In že je hotel prestreči onemu pot in vprašati ga, kaj in kam nese, ko stopi še Mlakarica iz kašče ter se hitro izmuzne proti hiši. Jerneju pa se je hipoma posvetilo.

„A tako?“ reče sam pri sebi. „Z vednostjo naše dobre gospodinje se torej godi to? No, v malin ta ne nese, stavim

glavo, da ne! In prav čiste vesti tudi nima; ko bi jo imel, ne bi hodil v mraku. Ej, ej, meni se je dozdevalo že davno nekaj takega. Pa kdo, vrabca, naj bi bil ta dolgin? Kako to skriva glavo za vrečo! I pa kdo naj bi bil drugi — seveda, je že, sam Kljukec je! Naravnost proti domu jo maha! Primaruha, to je pa nekaj lepega! Čakaj, čakaj, zdaj bo pa treba bolje paziti!“

Jernej se ni motil. Bil je to res Kljukec, ki je nesel vrečo pšenice domov. Bil je že dalje časa z Mlakarico v neki čudni kupčijski zvezi. Mlakarici je često manjkalo denarja, žeja pa se ji je vračala vsak dan. Razvadila se je bila in morala je piti, a ker ni bilo gotovine, je pila na upanje. Kljukec je imel dosti krede in rad je pisal. Kadar pa je računček postal malo večji, je Kljukec Mlakarico opomnil, ona pa ga je povabila o takem času, ko se ni bilo bati, da bi kdo zapazil, v svojo kaščo. In odnesel je zdaj pšenice, zdaj rži, zdaj drugega žita, ali pa tudi slanine, moke, jajc, krompirja, ali kar je že bilo. Vse je prišlo prav Kljukcu, prav z vsem je bil zadovoljen, samo da je bilo to, kar je dobil, več vredno, nego njegova terjatev. In to je bilo redno. Kljukec je dobro vedel, pri čem je. Mlakarica pa se za račune ni dosti brigala. Če jo je tudi Kljukec goljufal, samo da ji je dajal dovolj pijače, kadar si je je želela.

Kljukčeva hiša ni stala v vrsti z drugimi hišami, temveč v ozadju za vrtovi, in sicer ravno ob koncu Mlakarjevega posestva. Mlakarici je bila njegova gostilna torej jako pri roki. Postala je malo na pragu, ozrla se na levo in desno, pa smuknila preko vrta, in bila je v gostilni, ne da bi jo bil kdo opazil.

Na dobrem glasu Kljukec ni bil. Večkrat se je govorilo o tem, da se zbirajo pri njem dvomljivi ljudje. Parkrat so bili v istini zasačili pri njem ponarejevalce denarja. Tistikrat je Kljukcu samemu trda predla, a posrečilo se mu je, izmuzniti se. Pošteni ljudje so se iz tega vzroka izogibali njegove gostilne in če je semtertja kdo zašel notri, se ni mudil dolgo. Vsakdo se je bal, da ne bi prišel radi tega ob dobro ime. Mlakarica je vse to vedela. Ne bi ji bilo ljubo, če bi bili govorili ljudje o tem, da zahaja v Kljukčevo gostilno, ker je bila pregizdava in preveč častihlepna. Ali da bi se bila premagala, za to ni imela moči. Njena strast je premagala vse njene pomisleke. Vendar pa je zahajala h Kljukcu najraje ob takem času, ko je vedela,

da so ljudje pri delu. In tako se je res le malokdaj zgodilo, da bi jo bil kdo tam zalotil. Toda vedeli so ljudje vseeno, kaj počenja. Zapazil je zdaj eden kaj, zdaj drugi, iz česar se je dalo sklepati še na druge stvari.

Zaduhli prostori Kljukčeve gostilne so bili Mlakarici že davno ljubši, nego svetla in prostorna domača hiša. Ljubezen je ni bila privedla k Mlakarju in zato se nje srce nikdar ni prav udomačilo v njegovi hiši. Vzela ga je bila, ker si je obetala pri njem udobno, prijetno življenje, ali vzela bi bila ravno tako kakega drugega, če bi ji bil nudil tisto, ali celo več. Ljubezni, tiste ljubezni, ki je pripravljena tudi na žrtve, njeno srce menda sploh ni poznalo. Zato so ji bile tudi dolžnosti, ki jih je imela kot zakonska žena svojemu možu nasproti, povsem tuje. Nič se ji ni zdelo pregrešno, če je moževo premoženje zapravljala in niti na misel ji ni prišlo, da se stori kriva tatvine, ako prazni moževo kaščo v to svrho, da streže svoji strasti. Pri takih razmerah ni bilo nič čudno, da se je dvigala vedno višje stena med Mlakarjem in njegovo ženo. Še ni vedel za vse njene napake, a čutil je, da ga ne ljubi, čutil, da ga ni nikdar ljubila, da je temveč trezno računila, ko ga je jemala. In to ga je delalo nesrečnega. Doma je bil nezadovoljen, zato je hodil čim dalje pogostejše z doma, ne vedoč, da daje s tem ženi čim dalje več prilike za njena slaba početja.

Pred nekaj časa se je bil priklatil v ta kraj nek Italijan. Trdil je, da je konjski trgovec; hodil je res gledat konje, a kupil ni nikdar nobenega. Klatil se je včasih po okolici, večjidel pa je presedel v gostilni pri Kljukcu. Ondi je občeval z raznimi ljudmi, ki so prihajali in odhajali, ne da bi bil kdo domačinov znal, kaj je njih opravke. S tem Italijanom je sklenila Mlakarica hitro prijateljstvo. Pravil ji je mnogo zanimivega o svojem potovanju, pravil o deželah, o katerih Mlakarica prej svoj živ dan ni slišala, a vmes se ji laskal, da ji je srce poskakovalo veselja. Njeni ničemurnosti je neizmerno prijalo, ako ji je rekel, da je krasna in da lepše ženske še ni videl svoj živ dan. Kdaj ji je še rekel njen mož kaj takega? Da morda ni imel povoda za to in da je imel morda njen mož kaj boljšega opraviti, nego govoriti z njo na take načine, to Mlakarici ni prišlo na um. Nasprotno, bila je prepričana, da je tako, kakor je pravil Italijan in jezilo jo je, da ni njen mož zapazil vsega tega ali pa da se ni brigal za take stvari.

Zato pa je bila tem bolj Italijanu hvaležna in kmalu je bila vsa zaverovana vanj. Prišlo je tako, da ni mogla več strpeti brez njegove družčine, in da je bila nesrečna, če je kam odšel, ali če je bil mož doma, in ni mogla iz tega vzroka v gostilno.

Da bi mu svojo hvaležnost pokazala tudi dejansko, je ona plačevala zanj pijačo in on je rad videl to. Pa tudi za kak prigrizek je zmeraj poskrbela. Prinesla je zdaj kak kos svinjine, zdaj kako kuretino s seboj. Italijan pa je jedel eno kot drugo z veliko slastjo ter hvalil Mlakarico na vse pretege.

Posledice takega počenjanja niso mogle ostati prikrite in naposled jih je moral zapaziti tudi Mlakar, dasi je zadnje čase hudo zanemarjal dom in se je zdelo, kakor bi mu bilo vseeno, naj se godi kar hoče v njegovi hiši. Pogrešil je že marsikaterikrat kaj, ne da bi se bil posebno razvnel. Če je vprašal ženo po tem ali onem, mu je znala vsako stvar pojasniti tako, da ji je večkrat verjel. Toda nekega popoldne je bil dobil gosta, ki mu je bilo treba postreči in ga nekoliko pogostiti. Reče torej ženi:

„Skuhaj par mesenih klobas in pripravi malico!“
Mlakarica pa zamrdne in reče:

„Kje pa so tiste klobase, ki naj jih skuham?“

„Pod streho menda!“

„Pod streho ni nič klobas!“

Mlakar se začudi, a ker mu ni kazalo, pričkat se s svojo ženo, ko mu je sedaj gost v sobi, pripomni:

„Pa skuhaj torej par krač!“

„Tudi krač ni več!“

„Torej kak drug kos!“

„Jaz sem bila včeraj pod streho, pa nisem videla nobenega kosa več!“

„Kaj? ... Svinjina naj bi bila že pošla? To ni mogoče, saj smo zaklali vendar to zimo štiri prašiče!“

„Zastran mene lahko deset! Jaz vem le toliko, da svinjine nič več ni!“

„To ni mogoče!“ ponovi Mlakar. „Jaz ne vem, da bi jo bili toliko jedli! Nasprotno, še ni dolgo tega, ko sem te hotel vprašati, zakaj pride tako poredkoma na mizo. Kam je torej meso?“

Ona skomizgne ravnodušno in odvrne nesramno:

„Jaz ne vem! Če ne verjameš meni, pa pojdi sam gledat!“

Upala je, da bode izhajala tem bolje, čim predrznejša bo. Mlakar gre res pod streho, kjer se je navadno sušilo svinjsko meso in prestraši se, ko dobi vse prazno. Kri mu šine v glavo, ko se zave, kaj se godi za njegovim hrbtom. Ali naj bi bil mar še zdaj dvomil, da njegova žena ni dobra gospodinja, ampak zapravljivka? Pri srcu ga je zbolelo in nehote se je spomnil zopet svoje rajne žene. In vedel je, da se je bo spomnil še mnogo, mnogokrat, akoravno mu je rekla na smrtni postelji, da naj mu nobena misel nanjo ne kali veselja. Ah, res, kako veselje je bilo to! O vedel je, vedel, da bo še često mislil na njo, ki jo je trpinčil, ki jo je spravil v prerani grob, vedel, da se bo še često kesal. Grozno mu je bilo pri srcu, ako je primerjal in ako je pomislil, kaj počenja ta njegova žena, ki jo je zoper voljo, zoper prošnje očetove privedel na dom. In vendar je slutil šele pol resnice! Že večkrat je bil opazil, da njegova žena pri mizi malo jé, tako malo, da bi od tega, kar je použila vpričo njega, niti živeti ne mogla, kaj še tako debelila se. In bil je zdaj bolj nego kdaj prepričan, da se posebka ter v svoji sebičnosti črez mero zapravlja. Da ji pri tem posebkanju in zapravljanju kdo pomaga, kaj takega bi mu niti v sanjah ne bilo prišlo na misel. A bilo je že to, o čemer je bil prepričan, dovolj! Vse je kipelo po njem in zopet je čutil potrebo, da bi dal na glasen način duška svojemu gnevu in jezi, ki ga je trla. Toda ni smel, ni smel zaradi očeta in zaradi ljudi. Saj se mu je itak že dozdevalo, da kažejo s prstom za njim in da se mu posmehujejo. Ne, ljudem se ni smel dati še bolj v zobe in očetu ni smel nuditi prilike, da bi mu bil dejal: „Ali vidiš, moj sin? ... Ti nisem li pravil? Mar ni prišlo vse po mojih besedah?“ Ne, ne, do tega ni smelo priti, molčati je moral, treba je bilo obračunati samo ž njo, in sicer kolikor mogoče po tihem in brez hrupa.

Ko stopi izpod strehe, mu zakliče žena porogljivo nasproti:

„No, kako pa to, da prihajaš prazen? Mislila sem, da prineseš kdo ve koliko doli, pa nisi dobil ničesar, kakor videti!“

Bila je srdita, ker je nameraval mož ostati popoldne doma, a na njo je čakal Italijan pri Kljukcu. Bila je ravno tisto dopoldne snela zadnji kos svinjine zanj, in akoravno je videla, da je mož zaradi tujega gosta v zadregi, mu ga vendar ni hotela pokazati. Tujec ji je bil že davno več

nego mož, in zdaj ni mislila na nič drugega, nego kako bi moža pregnala z doma. Zato tudi ni skušala z jokom in lepimi besedami prikriti svoje krivde, kakor je bila sicer njena navada, ampak je govorila pikro in zbadljivo, dobro vedoč, da se bo njen mož premagoval zaradi tujega človeka in da ne bo vzrožil nad njo, ampak kvečjemu pobegnil. In nakana se ji je posrečila.

Mlakar je strmel nad nesramnostjo svoje žene, a rekel ni v tem hipu nič. Poklical je gosta in odšel ž njim v gostilno, in sicer čez dolgo zopet enkrat k Štefinu, očetu njegove prve žene. Mlakarica pa je stekla h Kljukcu, kjer jo je že nestrpno čakal Italijan.

Še tistega večera pa je pozval Mlakar svojo ženo na odgovor.

„Povej, kam je prešlo meso?“

„Kam je prešlo meso! Hahaha, to je res dobro! Jaz naj vem za vse! Morda hočeš, da naj stojim neprenehoma pod streho in pazim na tiste revne kosti. Saj itak vse skupaj ni bilo dosti vredno.“

„Vredno ali ne vredno,“ zarohni Mlakar z zamolklim glasom. „Bilo je in zdaj ga ni, a jaz hočem vedeti, kam je izginilo. Ne delaj se mi tako nevedna! Ti veš in noben drugi! Ali misliš, da sem tako nespameten? Prazna vreča ni še nikdar stala pokoncu! Zdaj mi je jasno, zakaj ti ne diši nobena jed, kadar smo skupaj pri mizi . . .“

Mlakarici je postalo vroče. Pomagati si ni vedela drugače, nego da je začela kričati in vpiti na vse grlo. Ker ni imela pametnih razlogov, s katerimi bi bila svojega moža prepričala, ga je skušala ugnati s krikom. In res ga je spravila v zadrego. Bal se je, da ne bi kdo slišal, kako se prepirata in siknil je skozi zobe:

„Molči in ne deri se!“ Pri tem jo je prijel za ramo in jo stresel, da je odletavala z ene strani v drugo.

Ona pa se ni menila za njegovo svarilo, temveč je kričala še bolj.

„Jaz sem torej tista, ki je požrla vse; jaz sama, hahaha! Saj bila bi lahko! Koliko je pa bilo? Ah, taka revščina, kakor je tukaj pri nas!“

„To je pri tebi revščina? Ti nehvaležnica! Namesto da bi bila vesela . . .“

Mlakarja ni mogel huje jeziti, kakor če mu je očital kdo revščino. To je njegova žena menda vedela, kajti ponovila je:

„Revščina, revščina, pa še kaka! In še vesela naj bi bila? Zakaj neki? Ali mar, ker si me ti vzel? Da bi me le ne bil! Koliko sem imela boljših, mlajših in takih na ponudbo, da so kaj imeli!“

„Ali boš tiho?“

„Nič ne bom tiho! Glejte, glejte, kaj se to skuha zaradi tistih par kosov mesa! Kakor bi ne bila že Velika noč in dosti drugih praznikov za nami, ko smo jedli svinjino! In če je kaj zmanjkalo, sem li mar jaz sama tukaj? Kaj pa hlapec in dekla? Ali mar ne gresta pod streho, kadar se jima zljubi? Ali si že kdaj pogledal za njima? Pa kako bi prišlo tebi kaj takega na misel! Saj ni mogoče, da bi kdo drugi kaj izmaknil! Tatica sem samo jaz, jaz . . .“

Jernej je bil stopil ravno o pravem času pred vežo, da je slišal, kako je Mlakarica njega dolžila tatvine. Kaj hujšega bi mu ne bil mogel prizadeti, kajti Jernej ni bil samo poštenjak, ampak je bil tudi ponosen na svojo poštenost. Prvi hip je bil ves trd od jeze, tako, da se ni mogel ganiti z mesta. A tudi ko si je bil nekoliko opomogel, ni vedel prav, kaj naj stori. Enkrat je hotel stopiti že v vežo ter povedati Mlakarici vpričo njenega moža svoje mnenje. Toda premislil si je, kakor bi se bal, da bi ne šel v svojem srdcu predaleč. Vrnil se je pred hlev, iz katerega je bila ravnokar Mica stopila s polno golido mleka v roki. Komaj pa je Jernej deklo zagledal, je vzrojil:

O da bi jo devet z vrhom nakopičenih mernikov zelenih . . .“

„Za božjo voljo, kaj pa je spet!“ vzklikne prestrašena Mica. „Torej danes boš pa z deveticami začel?“

„Naj začnem s komur hočem! Jazen sem, pa je! Saj pravim, no, kaj takega!“ In iznova je vzrojil: „O da bi jo devetindevedeset mernikov zelenih . . .“

„I tak reci vendar takoj ‚kuščarjev‘, da se ne bom tako bala!“

„E, kaj se boš bala!“ se zadere Jernej. „Sicer so pa kuščarji preveč nedolžne živalice za takega hudimana! Najmanj gadje bi morali biti in prav tisti, ki imajo rožiček na glavi!“

„Gadje pa zeleni niso . . .“

„Naj bodo pa pisani! No, če v tej ženski ne tiči tisti, ki hodi v zelenih hlačah okoli, pa nečem nič!“

„Za pet ran božjih, kako si hudoben!“

„Zdaj sem pa jaz hudoben! Naj pa bom, no! Ali toliko ti rečem: za to hišo ne mignem jaz niti z mazincem več! Bog naj me kaznuje, če primem še za kako delo tukaj!“

„Jezus Marija, nikar se ne zarekaj, greh je to!“ ga zaprosi Mica. „Raje povej, kaj se je dogodilo?“

„Kaj se je dogodilo!... He, tatem so prišli na sled pri nas! Jih že imajo! Jaz sem tat, ti pa tatica! Zdaj menda veš, pri čem si! Če je tebi prav, da te obkladajo s takimi priimki, meni ni!...“

Mica osupne. „Kaj praviš? ... Ti tat in jaz tatica? — Kdo trdi to?“

„Tista tvoja ljubezniva gospodinja, tisto presneto Adamovo rebro, tisti peklenšček v ženski podobi!... Hej, jaz tat! Tako smo, vidiš, na svetu! Človek je priden, je pošten, naposled pride pa tako! Svoj živ dan nisem nikomur nič premaknil, svoj živ dan si nisem tudi ne za las prilastil tujega blaga, zdaj me ta vražjevka pa tatvine dolži!“

Pri zadnjih besedah se je bil približal Mlakar. „No, kaj stojita tukaj?“ vpraša osorno. Poznalo se mu je, da je še jezen, kajti glas se mu je tresel. „Pa že zopet opravljata koga!“

„O seveda, midva opravljava! Drugi govore pa resnico!“ se odreže Jernej.

Mlakar pa je bil danes na kratko nasajen, zato reče, ne da bi bil natančneje premislil hlapčeve besede:

„Glejta, da mi prideta s poti!“

„Kar se tiče mene, pojdem takoj s poti!“ odvrne Jernej. „Samo dajte mi, kar mi gre, pa pojdem! Prav nič me ne bo treba goniti!“

„Kaj blebetaš?“ vpraša zdaj Mlakar. Bil je srdit, a te besede so ga iznenadile, kajti ni vedel, da je Jernej slišal ženine besede.

„Kaj blebetam... blebetam?“ ponavlja Jernej. „Jaz nič ne blebetam, ampak drugi blebetajo in jaz imam tega blebetanja zadosti, zato grem in še prav precej! Kar pa sem zaslužil, tega ne pustim! Nečem, da bi drugi pili za moje žulje in se dobro imeli. Moj zaslužek mi dajte, potem pa mir besedi!“

Mlakarju se je nekaj posvetilo. Vedel je, da se je zgodila hlapcu krivica; a bil je preveč slabe volje, da bi se bil danes pogajal ž njim. Vendar mu reče z nekoliko mehkejšim glasom:

„Kdor stiče, ta stakne in kdor vleče na ušesa, zmeraj kaj sliši! Prav ti je! Toda zdaj se ne obotavljaj in skoči h kovaču pogledat, če je že okoval voz. Jutri ga bomo potrebovali. Ako ga še ni, naj vstane zgodaj in popravi, kar treba.“

„Jaz ne grem nikamor več po vaših poveljih!“ odvrne Jernej odločno. „V hiši, kjer imajo mene za tatu, ne ostanem jaz za ves svet ne in si tudi nič več ukazovati ne dam! Kar reklo se bo: „Pojdi!“ jaz bom pa ubogal, pa v žep vtaknil vse tisto! Ko bi bil jaz tak osel! Ali nisem!“

„Kaj pa si drugega, kot osel!“

„Tako, zdaj sem pa še osel! ... Pa naj bom osel! Če sem, pa sem! Boga naj hvalijo tisti, ki so pametni! Ali tat, tat! ... Jaz sem torej tat! Kako pa to, da ne primanjkuje samo mesa, ampak da primanjkuje vseh stvari pri hiši?... Lanskega žita ni nikjer nič več!... Moka se kupuje ali pa jemlje na posodo in to pri taki hiši!... Ali je bilo to prej kdaj tako? In jaz sem bil tudi prej že pri hiši!... Kdo je torej kriv?... Ali imam jaz ključke od kašče v rokah? In sem bil morda jaz tisti, ki je natovoril zadnjič Kljukcu polno vrečo na rame, da jo je komaj nesel domov?... Seveda, najlepše je, zvrniti krivdo na druge! Toda jaz nisem eden tistih, ki bi hotel vzeti meni nič, tebi nič kaj takega nase! Meni je pošteno ime tudi nekaj in zato grem raje! ...“

„Jernej, če lažeš ...“ zagrmí Mlakar.

„Kajpak, lažem! Saj pravijo: Kdor laže, ta krade! In narobe menda tudi velja! Tat in lažnik!... Ona tam pa...“

Mlakarju se je vrtilo v glavi. To so bile zopet nove stvari! Tako globoko se je pogreznila že njegova žena, da se pajdaši z ničvrednim Kljukcem! ... Nič ni dvomil, da govori hlapec resnico in če se je proti njemu kazal, kakor bi ne verjel, je storil to samo, ker ga je preveč bolelo in ker se ni hotel ponižati pred svojim poslom. Zdaj mu je bilo marsikaj jasno, jasno zlasti tudi to, kje dobiva njegova žena pijačo. Doslej se je vedno tolažil, da ni tako hudo, da se da njegova žena le semtertja zapeljati in da si le včasih privošči kozarec vina. Mislil je tem laglje tako, ker se je znala tako dobro potajevati. Često je dvomil in često je sam sebi prigovarjal, da se moti, ko se mu je zdelo, da je vinjena. Zdaj ni bilo zanj nobene dvojbe, pa tudi nobene tolažbe več! Da njegova žena ni dobra gospodinja,

da se njegovo premoženje niči, odkar je ona v hiši, je bil že davno opazil, a da mu zapravlja imetje na tako lahko-miseln način, to je vedel do dobrega šele zdaj. Kajti kako bi se bil mogel hlapec izmisliti kaj takega? Grozen srd se ga loti. Ves svet bi bil strl, ako bi bil mogel! Da bi mu ne razneslo prsi, je moral dati duška svojemu gnevu. Ali kako? Kdo naj občuti v tem hipu njegovo jezo? Ali naj se vrne v vežo ter vrže ženi v obraz vso resnico, ji pove na ves glas, kako jo zaničuje? Imela ga je silna želja, da bi to storil, da bi se ji na ta način maščeval za vso bol, ki mu jo je povzročila. Toda kaj poreče oče, kaj poreko posli, kaj poreko drugi ljudje? Ali se mu ne bo smejal ves svet? Da, vsi so bili njegovi sovražniki, vsi bi se veselili! Toda on jim ni privoščil tega veselja! Kjubovati je hotel še dalje sebi in drugim. Ohladiti si je moral svojo jezo in ohladil si jo je nad hlapcem, ki mu je odprl oči, ki mu je strl zadnji up. Njegove porogljive besede so ga še bolj razljutile in zarohnel je nad njim:

„Jezik za zobmi! Posel naj dela in opravlja, kar treba, za vse drugo se nima brigati v hiši! Najmanj pa ima paziti na to, kaj počneta gospodar in gospodinja! ... Le spravi se, kamor hočeš, samo da te ne vidim več! Po svoje plačilo pa pridi v nedeljo, ali pa pošlji — kar mi je ljubše — koga drugega ponj. Zdaj ne bom računil, koliko imaš dobiti! ...“

Jernej je bil zadovoljen. Rekel ni nobene besede več. Bil je vesel, da je mogel vstran iz hiše, v kateri mu je že vse mrzelo. Pospravil je takoj svoje reči in šel še tisti večer k sosedovim, ki so mu radi dali prenočišča.

IX.

V nedeljo popoldne je bilo. Radostno je sipalo solnce svoje zlate žarke na zemljo, da se je zdelo, kakor bi se tudi ono zavedalo prazničnega dne. Ljudje so hodili vedrih obrazov semtertja, veseleč se prostosti, veseleč se po medtedenskem trudu dobrodejnega počitka in miru. Zlasti pa so bili otroci veseli lepe nedelje. Rajali so in skakali, pa igrali vse igre, karkoli jih je prišlo komu na misel. Vsa vas je bila po koncu, iz vseh kotov je bila privrela zopet mladež vkup, in v gručah po pet, šest in več so se pojali in uganjali svoje nedolžne burke. Anica pa je morala že od ranega jutra čepeti zadaj za hišo ter paziti, da niso prišle kokoši do pšenice, ki se je sušila na rjuhah, raz-

grnjenih po tleh in pa na deri pri bližnjem kozolcu. Niti opoldno ni smela vstran. Nihče je ni bil prišel klicat k jedi in mislila je že, da so pozabili nanjo in da bode brez južine, ko ji prinese Tonica v majhnem piskerčku nekoliko že mrzlih ostankov.

Postavila je posodo tja pred njo, ne da bi ji bila rekla kako besedico, pa odhitela zopet na vas iskat otročje družbe. Anici se je storilo milo, ko je gledala za njo. Bolelo jo je, da je smela Tonica, kamor jo je vleklo srce, ona pa je morala sedeti tu uro za uro čisto sama, vedno na enem in istem mestu. Kakor bi bila priklenjena, kakor bi jo držale trdne vezi, tako se ji je zdelo. Njena otročja duša je kar koprnela po prostosti.

Jed ji ni dišala. Zajela je parkrat, potem pa odložila zopet žlico ter odrinila vstran piskerček, ki ji ga je bila prinesla Tonica. Preveč je bilo užaljeno njeno srce...

Lep, prijeten popoldan je bil za tistega, ki ga ni morilo telesno ali duševno trpljenje. Od juga sem je vlekel rahel veter in zdaj pa zdaj je prignal krdelce belkastih, marogastih oblakov, ki so liki majhni čolnički po morju hiteli preko sinjega neba v nasprotno smer, od koder so bili pripluli. Zdelo se je, kakor bi se jim mudilo iz enega kraja v drugega, kakor bi se jih bila lotila želja, da poromajo v neznane dežele.

Anica se je naslonila na hlode, ki so bili zloženi za njenim hrbtom. Vihtela je venomer dolgo preklo, ki jo je držala v roki, da bi se je bala vedno lačna kuretina, a oči so se ji bile zagledale v milo vedrino jasnega neba. Vse mogoče misli so prešinjale mlado njeno glavico. Z velikim zanimanjem je zrla za oblaki, ki so prihajali Bog ve od kod in odhajali Bog ve kam. In zaželela si je, da bi mogla tudi ona od tu, iz teh krajev, kjer je bilo tako žalostno. Zavidala je oblake, ki so leteli s tako lahkoto nad njeno glavo naprej in naprej. Ah, kako rada, kako rada bi bila poletela z njimi! Kdo ve, morda bi jo privedli celo tja, k njeni mamici!...

Oči so ji zatopile solze, ko se je domislila matere in srce ji je zadrhtelo bridkosti...

„Kdaj bode bolje, kdaj bode konec trpljenju?“ to vprašanje se ji je vsiljevalo. Dedek jo je vedno tolažil, vedno ji pravil, da se vse še izpreobrne, da pridejo tudi zanjo še lepši časi, toda nič od vsega tega se ni izpolnilo, ampak postajalo je čim dalje slabše!

Od tistihdob, ko ji je bila mačeha prepovedala, da se ne sme več shajati z Nejčedom in da ne sme hoditi več k sosedovim v vas, se je čutila še bolj osamljeno, še bolj nesrečno. Vse drugo bi bila bolj lahko prenašala nego to. Njena otroška duša je čutila, da so ji sosedovi dobri in zato jih je tudi ona tako rada imela. Marsikdaj, kadar je bila žalostna, kadar ji je bilo doma neznosno, se je zatekla tja in vselej je dobilo tam njeno otožno srce razvedrila. V prejšnjih časih celo pa, ko je bila še njena mati živa, je bila pri sosedovih kakor doma. Z Nejčedom sta bila od rane mladosti vedno skupaj. Kakor bratec in sestrice sta se imela rada in če ni bila ona pri sosedovih, je bil pa Nejče pri njih. Navadila sta se bila drug na drugega in nič čudno ni bilo torej, da ga je zdaj tako pogrešala. Trdosrčnost mačehina je segala tako daleč, da ji niti tega ni dovolila, da bi bila smela v šolo ali iz šole hoditi ž njim. Morala se ga je povsod izogibati in ako jo je kdaj v šolo ali iz šole grede ogovoril, je bežala pred njim, ker je Tonica pazila nanjo in se je bala, da bi je ta ne zažigala pri materi.

Danes se je bila že nekolikokrat spomnila Nejčeta. Bog ve, s kom se igra! Morda celo s Tonico! Nanjo pa se še zmislj ne! Skoro huda je bila nanj pri tej misli. Ah, zakaj, zakaj ne sme tudi ona tja med druge otroke, zakaj se ne sme še ona veseliti, kakor se vesele drugi?...

Čim dalje težje ji je postajalo pri srcu. Čim dalje burneje so postajale njene želje, da bi mogla vstran, vstran od tod... Koprneče so se vpirali njeni pogledi proti nebu, kakor bi za trdno upala, da pride pomoč od tam gori... Kar jo pokliče nekdo za njenim hrbtom po imenu. Bila je tako zatopljen v svoje misli, da je le na pol slišala in da ni spoznala glasu. Preplašena skoči po koncu.

Mlakarjevo posestvo je delil od sosedovega plot iz smrekovih rant. Nejček, ki je vedel, da se ga Anica samo zaradi tega izogiblje, ker se mora, se je bil priplazil po tihem do plota, potaknil glavo med kola ter jo poklical.

„Kaj pa delaš tukaj?“ jo je vprašal, ko se je bila zasukala na okoli.

Anico pa je prešinil še večji strah, ko se je prepričala, da je Nejček. S tresočim glasom ga začne prositi:

„Oh, Nejče, pojdi no vstran! Kaj ti nisem že povedala, da ne smem govoriti s teboj? Bog ne daj, če bi videli mati! Tepli bi me in tebe tudi, če bi te dobili, zato pojdi!“

Deklici je bilo na jok, a Nejče je bil danes jako svojeglaven. Ni je ubogal, ampak je odgovoril:

„Kaj misliš, da se jaz kaj bojim? Veš, tisto tvojo mater bi jaz natepel, če bi jo mogel! Pa jo tudi bom, kadar bom velik. Zato jo bom, ker me je bila udarila tistikrat po glavi in ker tebe zmeraj tepe!“

„Oh, molči, Nejče, pa beži, beži od tod!“

„Saj pojdem precej, toda malo moram vendar govoriti s teboj, ko že tako dolgo nisem. Veš, Anica, v šolo in iz šole bi pa vendar lahko hodila z mano! Saj nisva skregana!“

„Da bi me Tonica zatožila!“

„Tisto Tonico bom tudi še po hrbtu nabunkal enkrat!“

„Bog varuj!“

„Bom je, bom!... Kaj bi se tako bala tiste tvoje matere, ki tvoja prava mati še ni ne!“

„Oh jej, molči vendar! Če bi slišal kdo!“

Anica se je tresla po vsem životu od strahu, Nejče pa se ni menil za njeno bojazen in ni odjenjal.

„Ni ne tvoja prava mati!“ ponovi odločno. „Pa vprašaj, kogar hočeš, da ni! Samo pisana mati in mačeha je in zato nima nobene pravice, tepsti te; tako so naš oče rekli!“

„Nejče, prosim te, pojdi!“

„Eh, kaj, saj nihče ne vidi!“

Ali komaj je bil Nejče izgovoril te besede, pa je uzrl Mlakarico, ki se je bližala urnih korakov od hiše sem. Malo je zastrmel in prvi hip ni vedel, kaj mu je storiti. Toda zave se kmalu.

„Beži, Anica!“ zakliče in jo odkuri proti domu.

Anici pa ni prišlo na um, da bi bila bežala. Tega ni bila navajena. Saj bi ji ne bilo nič pomagalo. Mačeha bi bila pa pozneje znesla nad njo svojo jezo. No, zdaj bi bežati ne bila mogla, tudi če bi bila hotela. Otrpnili so ji bili vsi udje, ko je bila ugledala mačeho in kakor okamenela je stala na svojem mestu ter čakala, kaj jo doleti.

Za Mlakarico pa je bilo dovolj, da je videla Anico z Nejčetom skupaj. Živela je še vedno v zmoti, da se da srčno nagnjenje pregnati s silo, računila je še vedno na to, da bo Nejče sklenil z njeno hčerjo prijateljstvo, akoravno se je vsak dan lahko prepričala, da je ne mara. Opustiti ni mogla misli, da nastane iz otroškega prijateljstva pozneje kaj drugega in njena jeza na Anico je bila tem večja, ker je bila prepričana, da bi se Nejče oprijel Tonice, če bi njene pastorka ne bilo.

Od daleč že je dvigala pesti, lica pa so ji bila zaripljena in iz oči ji je švigal srd, da jo je bilo grozno videti. Anica je vedela, da jo čakajo novi udarci, a premaknila se ni in črnila ni nobene besedice. Tudi jokala ni. Ne solze, ne prošnje bi ne bile ganile trdosrčne mačehe, zato je čakala vdano kakor jagnje, ki se ne ustavlja, ko ga ženejo v mesnico. Samo njeno srce je trepetalo, trepetalo v grozni bridkosti. In ta dušna bol uboge deklice je bila toliko, da skoro še čutila ni, ko ji je segla kruta mačeha z levico v lase, z desnico pa jo bila po licih, po ustih in kamor je priletelo.

Mlakarica se je danes lahko znašala, ker se ji ni bilo nikogar bati, kajti razen njenega tasta ni bilo nikogar pri hiši. Mož je bil odšel precej po kosilu čemerem z doma, dekla je bila šla nekam v vas, hlapca novega pa še itak imeli niso. Spala je doslej in bila je ravno namenjena v gostilno, ko je zagledala Anico in Nejčeta skupaj. Morda je bila zaradi tega še bolj razjarjena, ker ni imela denarja in je vedela, da jo bo stalo zopet mnogo truda, preden bo Kljukca pregovorila, da ji da pijače na upanje.

„Ali tako varuješ pšenico?“ je kričala nad deklico. „Tako se torej ti meniš za moje besede? Ali ti mar nisem rekla, da se mi nimaš shajati z onim razposajencem in da mi nimaš govoriti ž njim? Čakaj, jaz ti pokažem... jaz te naučim!“ In skoro vsako besedo je spremljal udarec.

Anica ni dala glasu od sebe, ko jo je mačeha vlekla za lase in jo nabijala. Samo njene oči so bile na široko odprte, kakor bi v smrtnem strahu pričakovala še kaj bolj hudega, bolj groznega. Ljudje, ki so to videli, so postajali in se zgražali.

„Ubila jo bo!“ so vzklikali drug proti drugemu. Smililo se je dekletce marsikomu, toda nikdo ni imel toliko srca, da bi bil skočil tja ter ga iztrgal iz krutih mačehinih rok. Drug drugega so izpodbujali, ali nobeden se ni mogel odločiti, da bi bil posegel vmes. „Težka reč to, vmešavati se v tuje reči!“ je rekel vsakdo ter odšel počasi svojo pot. Mlakarica pa je iz gole kljubovalnosti do ljudi divjala še bolj. Privlekla je bila Anico v vežo do vrat, ki so držala v napol pod zemljo ležečo klet, kamor so spravljali krompir, repo in druge take poljske pridelke.

„Čakaj, jaz ti pokažem!“ je siknila še enkrat. „Ker ti ni prav na solncu, boš pa tu doli v temi!“ Izrekši pahne ubožico črez stopnice v klet, potem pa zapre zopet vrata ter zasuče ključ, da bi ne mogla venkaj.

Stari Mlakar je slišal v sobo kričanje svoje sinahe in dasi se Anica ni oglasila, je vendar slutil, da zopet zoper njo divja. Ali ukreniti ni mogel ničesar. Baš zadnje čase se mu je bila bolezen shujšala in popolnoma nemogoče mu je bilo, stopiti na noge. Zaklical je, kolikor mu je dopuščal njegov slabi glas, ali nihče se ni zmenil zanj. Mlakarica se je vrnila na vrt, zgrnila je rjuhe skupaj, zaprla dero, potem pa odhitela, kamor jo je gnalo srce. Stari Mlakar je vlekel nekaj časa na uho, a ko ni čul ničesar, je sklenil samo roke, dvignil oči navzgor in vzdihnil:

„O Bog, kako dolgo, kako dolgo boš dopuščal še to! Usmili se ubogega otroka in otmi ga krvoločnih rok!... Oh, kaki reveži smo mi slabi in bolni, ki nimamo moči, da bi si pomagali!“

Začel je razmišljevati o tem, kako more biti človeško srce tako neusmiljeno, kako je mogoče to, da se človeško srce često veseli tuje nesreče, da občuti človek često celo zadovoljstvo, ako njegov bližnji trpi in kako je mogoče, da dela človek človeku hudo, namesto da bi mu pomagal in olajšal mu težave. Zakaj ne gospodujeta vsepovsod ljubezen in usmiljenje? O kako lep bi bil potem svet!

Tako je premišljeval starec, toda tedaj se spomni: „Ali nisi bil tudi ti neusmiljen? Ali nisi bil tudi ti trd kakor kamen, da nisi uslišal prošenj svojega sina, da si ga zavrgel, ko je bil v stiski, primoral ga, da je šel po svetu, Bog ve kam?“

Oči so se mu zasolzile in iskreno je prosil:

„O Bog, odpusti mi! Vodi ga po pravi poti in privedi ga nazaj v moje naročje! Samo to, samo to željo mi izpolni, da ga še enkrat vidim!“

Zamižal je, kakor bi bilo spanje leglo na njegove oči, a njegove ustnice so se pregibale, njegovo srce je pošiljalo vroče molitve proti nebu.

Anica je bila priletela preko stopnic tako trdo na kup krompirja, da se ji je pretresel ves život in da se je skoro onesvestila. Ko se je vzdramila iz prve omotice, se izpočetka ni mogla precej spametovati, kje je, kajti klet je bila tako temna, da so celo po dnevi prižigali luč, če so imeli kaj opraviti v njej, tembolj pa je bilo zdaj notri temno, ko se je dan že nagibal. Polagoma pa se je zavedla, kaj se je bilo zgodilo z njo in kje se nahaja in strah ji je spreletel ude. Teme se je bala, kakor se je boje vsi otroci in vse tiste izmišljotine o strahovih in duhovih so ji prišle

zdaj na misel, kar jih je kdaj slišala. Verjela je tistim pravljicam, ker je ni nihče poučil, da so neresnične in bilo jo je groza, da so ji šklepetali zobje.

Kaj bo, če se je mačeha ne usmili in jo pusti črez noč samo tu pod zemljo, kamor si še po dnevi sama nikoli ni upala! Vsak hip, ki ga je prebila tu, ji je bil nepopisno dolg in zdelo se ji je, kakor bi bila zaprta že celo večnost. Mislila je že, da že vse spi, ko začuti stopinje v veži. Iz tega je sklepala, da ni še tako pozno. Klicala bi bila na pomoč, ko bi se ne bila bala, da prikliče mačeho, ki bi jo bila gotovo zopet samo tepla. Zato je molčala in čakala, da jo izpusti iz kleti, kadar se ji sami zazdi.

Kolikorkrat so se približale stopinje vratom od kleti, vselej se je zdrznila, mislé, da se ji bliža rešitev, a vselej zopet se je morala prepričati, da se je varala in da so bile prazne njene nade. Tako ji je potekal čas med upom in strahom, a zunaj je postajalo tišje in tišje. Naposled je čula, kako so se zaloputnila vrata pri sobi, kjer sta spala oče in mati. Sedaj je bilo gotovo, da je šla mačeha že spat, a drugi ni vedel nihče, nihče za njo! Celo dolgo noč bo torej sama notri, celo dolgo noč! Plaho so se ozrle njene oči na okoli in zdelo se ji je, kakor bi tuintam kaj zašumelo in v svoji razvneti domišljiji je videla razne pošastne prikazni, ki so vstajale, stegovale roke po nji, pa se zopet razpršile v nič. Zamižala je in na tleh čepeč jame iznova ihteti. Ali solz ni bilo več v njenih očeh. Samo ječala je, ječala z glasom, ki je bil nji sami tuj. Čutila se je bolno, onemoglo. Izpreletaval jo je kmalu mraz, kmalu je huhala vročina po nji. Po razbeljeni in razboleli glavi pa so se ji drvile čudne misli, misli, ki so ji bile dozorele v večni bridkosti. Neusmiljenost brezsrčne ženske, ki bi ji bila imela nadomestovati mater, pa jo je samo trpinčila in mučila, ji je bila zagrenila vso mladost in tako se je zgodilo, da je vedno zopet razmišljala o stvareh, ki nikakor niso bile prikladne njenemu telesu.

„Če je Bog neskončno pravičen, zakaj dopušča to?“ se ji je nehote pojavilo. Morda je slišala kdaj koga drugega tako vzklikniti, ki je tudi trpel po nedolžnem in zdaj je njej prišlo isto na misel. In potem se je začela čuditi:

„Kako to, da mi mamica ne izprosijo, da bi prišla za njimi? So li mar pozabili name? Ali pa ljubi Bog ne usliši njih prošnje?“

Nekaj trpkega ji je leglo na srce pri tej misli. Če ji ne pride pomoč od njene mamice, odkod naj jo potem pričakuje?...

Vedno slabše ji je prihajalo. Jedla že opoldne skoro nič ni in potem ni zaužila nobenega grižljaja. Potem pa še bolečine vsled neusmiljenih udarcev in pa strah! Začelo se ji je vrteti in sukati v glavi in zdaj pa zdaj jo je pre, magala nekaka omotica. Po glavi ji je bučalo in šumelo-čula je čudne nezuane glasove. Zasvirala je godba, kakor na sv. večer pri polnočnici v cerkvi je zadonelo, utihnilo in zopet se oglasilo, ona pa je strmela in sladka groza jo je izpreletavala. In hipoma je bilo vse svetlo! Kakor bi se bile razmaknile stene in se ji odprl pogled v rajske višave. Videla je, kakor že nekoč, v zlatih žarkih lesketajoč se prestol, okrog njega vse polno božjih krilatcev, a na njem kraljico nebes. Spodaj ob vznožju pa je stala bleda, a lepa žena milega obraza in zaupljivo vpirala oči proti prestolu. In nasmehnila se je kraljica nebes, dvignila se s sedeža, stopila doli k bledi ženi ter ji podala roko. Šepetala ji je, kakor bi jo tolažila... Anica se ni mogla precej spomniti... „Kdo neki je ta bleda žena?“ je pomislila. Tako znana se ji je zdela! Ali bila je vsa zamaknjena od vse te krasote, ki jo je videla. Tedaj pa se zasučé ona bleda žena prav proti nji in zakliče z milim, sladkim glasom:

„Anica... Anica!“

Takoj jo je zdaj spoznala.

„Da, da, mamica!“ ji je odgovorila z drhtečim glasom.

„Pridna bodi, Anica!“

„Saj bom, mamica!“

Čakala je, da ji pove mamica še kaj, a mamica je molčala. Samo gledala jo je in ljubezen je odsevala iz njenih oči. Anica pa se je zavedla svojega žalostnega življenja, stegnila je ročici kvišku proti nji in s prosečim glasom je zaklicala:

„O mamica, mamica!“

Ali hipoma je izginila vsa prikazen. Zdreznila se je in zopet jo je obdajala črna tema. Zunaj v veži je nekaj zaropotalo. Začule so se trde stopinje.

„Oče!“ je vzkliknila, ne da bi se prav zavedala, čemu kliče.

„Oče, oče!“ je ponovila z drhtečim, obupnim glasom. Zbrala je bila zadnje svoje moči.

Mlakar je čul glas, a vedel ni, odkod prihaja. „Kaj je bilo to?“ se je začudil. Zdelo se mu je, da je bil to njegove hčere glas, toda kje naj bi bila?

Stopi v sobo, kjer je Anica navadno spala, a ko jo ne najde, se ga loti neprijeten občutek. Vrne se v vežo, posluša, pregleda vse kote, potem pa se približa kletinim vratom. Do Anice je prodril skozi luknjico pri ključavnici žarek luči, precej nato se zasučje ključ, vrata se odpro in oče z lučjo v roki stopi pred njo.

Anica se dvigne najprej, a takoj zdrkne zopet na kolena in s povzdignjenimi rokami zakliče še v tretje:

„Oče!“

Mlakarja je pretresel v dno srca ta klic. Zdelo se mu je, kakor bi mu bila rekla: „Tvoja hči sem, usmili se me!“

Pomolčal je nekoliko in postal, kakor bi ne verjel prav, vidi li res svojega otroka pred sabo ali ne, potem pa vpraša:

„Kako si prišla semkaj? Kdo te je zaprl sem notri?“

„Ah, mati, mati!...“

Neizmerna bridkost je zvenela iz tega odgovora. Tako ni čul Mlakar še nikdar izgovoriti besedo mati.

Naprej deklica ni mogla. Premagala jo je iznova omedlevica. Zaprla je oči in se zgrudila.

V Mlakarjevih prsih pa se je zganelo ... zganelo bolj kot kdaj poprej. Kakor še nikoli je občutil ta hip usmiljenje in ljubezen do lastne hčere.

„Oče, oče!...“ ta pretresljivi klic nesrečnega otroka mu je segel globoko v srce in morda je prvič v svojem življenju čutil, da je res oče tega otroka in da ima dolžnosti do te deklice. V tem hipu pa je tudi živo čutil, da bi moralo biti na njegovem domu drugače nego je. „Ah, če bi se mogel ponižati pred očetom, če bi se mogel iznebiti svojega napačnega ponosa, če bi mogel na glas priznati, da se je motil, da ni imel prav in da bi bil storil bolje, ako bi bil poslušal očetove svete.“ Ta želja se mu je hipoma vzbudila v prsih. Celo na brata se je spomnil in globok, resničen kes se ga je lotil v spoznanju, da je postopal tako nepošteno proti njemu. Njegovo srce se je bilo omehčalo, ker so ga bili zadeli novi udarci...

Vrnil se je bil iz gostilne. Odkar se je bil prepričal, da njegova žena ni to, kar je pričakoval od nje in mu je izginilo tudi upanje, da bi se v resnici poboljšala kdaj, se ni mogel nič več prav videti doma in če ni šel po kupčiji,

je zavil kaj rad v gostilno, hoteč v vinu potopiti neprijetne misli, ki so ga mučile neprenehoma. Tudi danes je iskal tam pozabljenja in tolažbe. Ali ljudje, ki so često škodoželjni in se vesele tuje nesreče, so poskrbeli za to, da ni dosegel svojega namena. Nocoj se je uveril, kako nespa-
metno je bilo misliti, da ve sam za svojo sramoto, kako zelo se je motil, ko je upal, da ostanejo take stvari prikrite. Ah, ljudje so vedeli vse, še mnogo mnogo več, nego se je njemu sanjalo. Znali so, da je njegova žena pijanka in za-
pravlјivka, pripovedovali so mu vse natanko, kaj počenja pri Kljukcu in v kaki družčini se zabava ...

Prišel je bil tolažbe iskat, a dobil je nove rane. Mirno se je bil usedel, ne meneč se za druge goste. Brigal se ni za nikogar in želel si je samo pokoja. Nalil si je kozarec in ga izpil. Šele nato je dvignil glavo in se ozrl po sobi. Zdelo se mu je čudno, da je nastal tak molk, ko je stopil v sobo in da tudi zdaj še ni nihče govoril, ko je že nekaj časa sedel pri mizi. Njemu bi bilo bolje delo, če bi bili ljudje kričali in razbijali okrog njega. Morda bi bil v tem šumu zamrl oni glas, ki mu je šepetal vedno in vedno ter mu očital ... Kaj delajo torej ljudje, da tako molče? Pogledal je naokoli in opazil, da so oči vseh vprte v njega. Zdreznil se je, povetil oko, a spomnil se takoj, da ne sme izdati svoje zadrege. Obrne se torej do možaka njegove starosti in ga vpraša:

„Kaj zijaš tako vame?“

„Ali ne smem morda?“

„Daj, če hočeš, samo ...“

„No, kaj?“

„Vedel bi rad, kaj te tako miče na meni.“

„Eh, dosti.“

„Ne jezi me in govori!“

„Vprašal bi te rad ...“

„Kaj?“

„Tvoja kašča mora biti grozno velika ...“

„Kaj hočeš s tem?“

„Zdi se mi, kakor tista zastavica: Čim bolj jemlješ vstran, tem večje je — kaj je to? Vidiš, s tvojo kaščo je menda baš tako! Kolikor se iz te kašče iznosi ...“

„Kdo nosi?“

„Tisti, ki mu tvoja žena daje!“

„To raznaša tisti okrog, ki sem ga zapodil ... tisti bivši hlapec moj! Škoda, da ga nisem zapodil že prej!“

„Tega ni treba nič raznašati! To ve že ves svet! O tem poje že moj petelinček na plotu! ... Pa kje je tvoja žena, kje? ... Zakaj jo ne pripelješ s seboj v gostilno, ko ima tako rada vino!“

„Kaj tebi moja žena mar?“

„Nič! Če tebi ni, kaj bi bila meni? Mislil sem le, da bi bilo vseeno bolj pametno, da pije s teboj nego z onim.“

„S kom?“

„No, s tistim mešetarjem laškim! Eh, Anton, malo čudno je tisto ...“

Možakar se je popraskal nad ušesom, pa tako čudno se je nasmel. Mlakar pa je zagrmel:

„Lažeš!“

Zgrabil je za kozarec, kakor bi ga hotel zagnati v svojega nasprotnika, toda v tistem trenutku stopi oštir k njemu in mu reče s sladkim glasom in smehljajočim obrazom:

„I kaj ne veš? ... Presneta reč, jaz sem pa mislil, da veš! ...“

Tako mirno je to rekel oštir, kakor bi šlo za najbolj navadno reč. Mlakarja pa je ravno ta mirnost zaskalela. V tej mirnosti je bilo več zlobe, nego v vseh zbadljivih besedah onega drugega. Vrgel je denar na mizo in odšel.

S krvavečim srcem je bil prestopil prag svoje hiše in kakor glas iz onega sveta so mu zadonele na uho besede, s katerimi ga je klicala hči na pomoč. In ko jo je videl zdaj ležati pred seboj onemoglo in brez zavesti, obvladali so ga hkratu povsem novi, njemu doslej neznani občutki. Bilo mu je, kakor bi moral poklekniti pred to svoje dete in s solzami v očeh prositi ga odpuščanja ...

Pripogne se k deklici in jo pobere od tal. Bila je mrzla, kakor bi ne bilo več življenja v njenih udih. Zato jo začne drgniti, pritiskati nase ter ogrevati s svojim dihom. Po daljšem prizadevanju se mu je posrečilo, pripraviti jo zopet do zavesti. Spre gledala je in hvaležno je uprla vanj svoje oči. Pa tudi on je zrl prvič v svojem življenju z neko prisrčnostjo v njen obrazek. A čim bolj je opazoval lica svoje hčere, tem bolj se je čudil. Izprevidel je, da do današnjega dne svoje hčere niti poznal ni. Kakor svoje rajne žene, tako tudi njenega otroka skoro nikdar v obraz pogledal ni in tako so mu bila ostala lica lastne hčere skoro tuja. Strmel je zdaj nad milobo tega obrazka in srce se mu je topilo, ko se je domislil, da je morala biti njegova rajna žena pač tudi taka. Ah, zakaj ni vedel te

milobe ceniti prej? Ah, zakaj se je bil dal omamiti od tistega pogubnega ognja, ki je plamtel njegovi drugi ženi iz oči? Zakaj se je bil dal preslepiti od strasti, da ni videl tistega, kar bi bilo lahko razveseljevalo njegovo srce?...

Gledal je in gledal svojo hčerko in ni se je mogel nagledati. In umevno se mu je zdelo zdaj, da ga je rajnca na smrtni postelji prosila za tega otroka. Ah, kako je morala ljubiti svojo hčerko, kako težko se je morala ločiti od nje! On pa se niti zmenil ni za te prošnje, on pa je dopuščal, da so mučili to sladko dete in mučil ga je celo sam! Zdaj je uvideval grozno krivico in uvideval tudi, da bi mu bil samo še ta otrok lahko v tolažbo v grozni nesreči, ki ga je bila zadela, če bi ne bilo — prepozno!...

Ko se je bila hčerka opomogla, jo jame izpraševati, je li lačna ali žejna, ali deklica je smehljaše zmajala z glavo. V očetovem naročju ji je bilo tako dobro, da ji ni bilo mar ne jedi ne pijače. Prvič v svojem življenju je občutila očetovo ljubezen in njeno otroško srce je drhtelo v sladkem veselju.

Mlakar ponese nato svojo hčer v sobo, kjer je bilo njeno ležišče in kjer je tudi njegov oče spal. Položil jo je v posteljo in se vsedel poleg nje. Čakal je, če bi morda še česa zaželela. Toda izmučena, kakor je bila, je kmalu zaspala.

Stari Mlakar, prebudivši se, svojim očem ni verjel, ko je videl to. „Kje je bilo dekletce tako dolgo?“ je vprašal sina. Ali sinu je bilo to vprašanje sitno. Naj bi bil mar povedal resnico? Oče bi se bil po pravici razjezil nad njegovo ženo, a on bi ne bil vedel, kaj naj reče. Ugovarjati bi ne bil mogel, ker je bil sam prepričan o krivici svoje žene, pritrditi pa mu ni smel, ker bi bil s tem priznal, da je njegova žena taka, kakršna bi ne smela biti, pritrditi ni smel, ker bi bil postal tako nezvest sam sebi. Molčal je torej in ni čakal, da bi ga oče vprašal drugič. Vzel je luč in šel iz sobe. Ko pa je bil v veži, postoji in se dolgo ne gane s svojega mesta, kakor bi preudarjal, kaj naj stori. In res ni vedel, naj li gre v spalnico ali ne. Kuhalo in vrelo je po njem, da ga je bilo samega sebe strah. Vedel je, da nocoj izbruhne iz njega, kar mu je že toliko časa težilo srce in bal se je, da ne bi šel v svojem groznem srdn predaleč, da ne bi storil kaj, kar bi imelo slabe posledke. Prišlo mu je vse mogoče na misel, pregovarjal se je sam pri sebi že ves čas s svojo ženo in lotila se ga je

od hipa do hipa tolika jeza, da bi bil sposoben, učiniti tudi najhujše. Že je hotel v nočno temo, ko začuti zopet nepremagljivo potrebo, da bi si olajšal srce, da bi povedal svoji ženi v obraz, kaj vé od nje in kakšna je njegova sodba o nji.

Zasuče se in stopi z lučjo v roki v spalnico. Žena je bila vzbujena. Bilo je videti, kakor bi že dalje časa bedela. Nenavadno prijazno ga ogovori:

„No, kod pa ti nocoj tako dolgo kolovratiš?“

Mlakar se ne zmeni za to vprašanje, temveč postavi luč na mizo in sede molče na klop. Sedel je precej dolgo tako. Sopel je težko in iz oči mu je švigal neprijeten ogenj. Bojeval se je in premagoval, a na drugi strani ga je sililo neprenehoma nekaj, da bi izpregovoril. Žena pa mu začne iznova ponujati besede:

„No, ali ne bo odgovora? Kaj čepiš ondi in molčiš? Spat pojdi, spat, saj je menda čas!“

Mlakarju bi bilo stokrat ljubše, če bi ga bila oštevala, ali ga vsaj ogovarjala bolj osorno in bolj zbadljivo. V tem hipu mu ni bilo nič bolj zoprno nego njena prijaznost. Zelel si je nekakega zunanjega povoda, da bi vzrožil in se iznebil bremena, ki ga je tiščalo kakor kamen v prsih. Ali žena, ki je najbrž slišala, kaj se je godilo zunaj in slutila menda, da se nekaj pripravlja, je ostala zoper svojo navado potrpežljiva in ni rekla nobene take besede, vsled katere bi se bil mogel razjeziti. Moral je torej začeti on.

„Kdo je zaprl dekleta v klet?“ vpraša s tresočim, a vendar še mirnim glasom.

„Hahaha!“ se zahrohota Mlakarica, toda ne zaničljivo. Prizadevala se je še vedno, biti prijazna, in skušala je, da bi zasukala vso stvar na smešno stran. Toda hipoma jo je premagala njena narava in zoper svoje bolje prepričanje je rekla porogljivo: „Ah, za to ti torej gre? Seveda, tista tvoja ljubezniva hčerka, tista pridna Anica . . . Saj bi si bila lahko mislila . . .“

„Odgovori tako, kakor te vprašam! Kdo jo je zaprl?“

„Ali to bi rad vedel, kdo jo je zaprl? I no, če si že tolikanj radoveden, ti pa povem: jaz sem jo zaprla, jaz!“

„Pa zakaj?“

„Zakaj? Najbrž zato, ker je zaslužila!“

Njen odgovor je bil trmast, Mlakar pa se vzpne pokoncu in zarohni:

„Od danes zanaprej se mi nimaš nikdar, nikdar več dotakniti dekleta! Nikdar več, zapomni si to!“

„Kaj? Ali tako?“ vzroji tudi ona. „Nikdar več, praviš? Hej, vruga, zdaj naj bom nemara pa še tvoji hčeri pokorna! Samo tega je še treba, res! A — a, dobro da vem to! Zdaj ste torej edini: ti, tvoj stari in tvoja hči! Lepa je ta! . . . O saj sem vedela, da pride tako! Poznam vas, Mlakarje! Toda vedi, moj ljubi mož, da jaz nisem ena tistih, ki se kar tako ustrašijo! Jaz se ne bojim nikogar, tudi tebe ne! Če hočeš imeti tako, pa imej! Ali povem ti naprej: ti ne boš pestil mene, prej bom jaz tebe!“

„Molči!“ vzkipi on, „če ne . . .“

„No kaj? Ali res misliš . . . ali res misliš, da imam kaj strahu pred teboj? Oh, kako se motiš! Ha, kaj človek ne doživi vsega! O ti mevža mevžasta, ki si kakor testo, iz katerega se zgnete lahko, kar komu drago! Včeraj si bil še na moji strani, danes držiš že z onima dvema! Zakaj nisi držal prej, dokler še mene ni bilo tukaj? Saj stari se je dovolj prizadeval, da bi mene ne bilo tukaj! . . . Hahaha, kar tako črez noč se prodaš! . . . Fej te bodi! Tak mož ali pa nič!“

Mlakarju se zavrti v glavi. Da se je upala ona, katero zaničevati je imel toliko vzroka, še sramotiti ga, mu je bilo preveč. Vse tisto, kar je čul v gostilni praviti o njej, mu je prišlo hipoma na misel in v svoji silni jezi je vztrepetal, da nekaj časa ni vedel ne kako ne kaj. A potem je planil kakor divji proti peči. V zapečku je stala škatla in v tej škatli je imel dva ostro nabrušena noža, ki so ju rabili samo takrat, kadar je bilo treba kaj zaklati. V neizmernem srdu, ki mu je prešinjal srce in dušo, poseže po nevarno orožje in zdajci je stal z nožem v roki pred svojo ženo.

Preplašena se je dvignila Mlakarica, da bi skočila iz postelje, toda mož položi svojo težko levico nanjo, ter jo potisne nazaj, z desnico pa zavihti nož nad njeno glavo. Bil je grozen videti v tem trenutku. Oči so mu bile izstopile in krvav rob se mu je videl okrog jabolčkov, okoli usten pa so se mu bile nabrale pene, kakor blaznemu človeku.

„Hočeš torej, da obračuniva že nocoj?“ vikne s hripavim glasom in dvigne nož tako visoko kakor je segala roka njegova. Njo izpreleti smrten strah. Prebledela je, obraz se ji je spačil vsled groze in trepetaje je čakala, kaj se zgodi. Njemu pa je roka sunkoma padala, kakor bi še preudarjal, v kateri del telesa naj ji porine smrtonosno železo . . . Bližje in bližje je prihajal nož svojemu cilju;

ona bi bila rada zakričala, ali glas ji ni hotel iz grla, samo roke je dvignila, kakor bi se hotela na ta način ubraniti. Njegov pogled je bil z vsakim hipom bolj divji; neka krvo- ločnost se ga je bila lotila; njegovo srce je vpilo po ma- ščevanju za vse to, kar mu je bila storila ta ženska; neko čudno slast je občutil ob misli, da stori konec vsemu . . . vsemu . . . Ali o pravem času se mu povrne še razum . . . v zadnjem hipu mu zavije roka v stran in nož se zasadi v mizo, ki je stala poleg postelje . . . Čuden, brenčoč glas je dal nož od sebe, ko ga je bil Mlakar izpustil iz roke; zasajen globoko v mizo je trepetal in se tresel v svojem gorenjem delu; Mlakarju pa se je izvilo par krčevitih vzdihljajev iz prsi, da je bilo slišati, kakor bi bil zaihtel. V trenutku, ko je bil zasadil nož v mehki les, mu je od- leglo nekoliko. Toda vročina, moreča in neznosna vročina mu je izpreletavala ude. Moral je ven.

Obrnil se je še enkrat proti ženi in vzkliknil:

„O, kako te sovražim!“

Izgovorivši to pa je odšel iz sobe.

„O, kako te sovražim!“ je ponavljal zunaj sam zase. In res je bilo njegovo sovrašтво grozno. Ali v tem sovra- štvu zanj ni bilo hladila. Vedel je, da so pustile njegove besede ženo popolnoma hladno. Bala se je moža, a za nje- gove besede je bila neobčutna. Imela ni srca zanj in če bi ji bil rekel stokrat, da jo sovraži, da jo zaničuje, bilo ji je — vseeno!

Tiho je odprl hišna vrata in stopil ven. Svečan mir je vladal krog in krog, v njegovih prsih pa je hrul nepo- pisen boj. Stopal je po kapku naprej, nevede, kam hoče. Prišel je do mesta, kjer ga je nekoč prepodil sosed, ko je svojo rajno ženo po nedolžnem gonobil. Spomnil se je tistega in skeleča bol mu je prešinila srce.

„Odpusti, odpusti!“ je vzdihnil, potem pa je omahnil na skladovnico drv in bridko se je razjokal . . .

X.

Strah, ki ga je občutila Mlakarica v tistem hipu, ko je bil zavihtel mož tenko nabrušeni nož nad njo, se ji je kmalu razpršil in moževo grozenje je imelo ves drug učinek, nego bi ga bil kdo pričakoval. Ko je bil šel iz sobe, je vstala in zaklenila vrata za njim s trdnim sklepom, da mu jih ne odpre za nobeno ceno, ako bi se hotel vrniti. In ko ni bilo več nevarnosti, je bila takoj tudi mirna. Iz

njegovega postopanja je sklepala, da vse ve. V nekem oziru ji je bilo celo po godu, ko je videla, da nima pred možem ničesar več prikrivati in da zna za vse njene grehe. Doslej se je morala hliniti in potajevati, zdaj ji tega ni bilo treba več. Zaničljivo se je zasmejala, ko je pomislila, da je zvedel njen mož za najhujše, pa si vendar ni upal drugega, nego malo popretiti ji. „Še me ima rad“, je rekla sama pri sebi, „in dokler me ima rad, mi ne stori ničesar.“

Poslej se ji ni bilo treba nič več plašljivo ozirati okrog, preden je smuknila preko vrta v zloglasno Kljukčevo hišo. V prejšnjih časih se je dogodilo često, da je postala malo ali se skrila za kako drevo, ako bi bila imela s kakim poštenim človekom trčiti skup; poslej je šla brezbrizno svojo pot, misleč si: „Naj me vidi kdor hoče; možu itak ne more nič novega povedati.“

Bala se je svojega moža tem manj, ker je bila že davno zapazila, da kljubuje vsemu svetu in je bila prepričana, da že vsled svoje trmoglavosti ne bo ničesar storil, kar bi dalo ljudem povod, da bi se mu posmehovali. Včasih pa se je je lotevalo tudi neko sovraštvo do moža in to sovraštvo je bilo večkrat tako veliko, da se ji je budila zločinska misel v glavi, kako bi se ga iznebila. Navadila se je bila Italijanove družčine in ker je bil njen mož vendar nekaka zapreka, da se ni mogla popolnoma vdajati željam svojega srca, je zahrepenela včasih, da bi bila prosta zakonskih vezi. V takih trenutkih bi ji bilo celo všeč, ako bi jo bil mož zalotil, bodisi, ko je dajala stvari iz kašče, bodisi, ko je v družbi tujega človeka v Kljukčevi gostilni popivala. V takih trenutkih jo je srce gnalo, da bi začela z možem očiten boj. Jezila bi ga bila rada in grenila mu življenje kolikor mogoče. In dostikrat je odhajala z doma z mislijo: „Da bi me le videl, da bi le prišel za mano! Vidi naj in jezi naj se, jezi naj se, da ga bode konec! . . .“

Tako hudobne so bile često njene misli, tako zločeste njene želje!

Mlakarju pa se je po onem dogodku nekako čudno godilo. Do ranega jutra je blodil tisto noč okoli. Ko se je začelo svitati, je splezel na skedenj in se zaril v seno, boječ se, da bi ga ne srečal kak človek in si kdo ve kaj mislil o njem. Tri cele dni se nato ni pokazal doma. Plazil se je po stranskih potih in pohajal po oddaljenih vaseh. Delal se je, kakor bi hodil po kupčiji, a če je prišel do

človeka, ki bi bil imel kaj blaga zanj, je bil raztresen in malo s kom se je pogodil. Jeza se mu je s časoma plegla, a mesto nje se ga je lotila nekaka potrtoost. V drugačnem duševnem razpoloženju pa je tudi zopet vse drugače videl. Zazdalo se mu je hkratu, da se je prenaglil, da ni imel nikakega pravega povoda, znašati se tako nad svojo ženo in skoro sramoval se je, da se je dal tako nahujskati od tujih ljudi, od katerih je vedel, da ga ne marajo in da bi se veselili, ako bi ga zavedli v nesrečo. Včasih je bil prepričan, da ljudje samo lažejo, da nalašč govore tako, hoté napraviti spor med njim in ženo, hoté zapeljati ga v kako nepremišljeno dejanje. Kesal se je včasih, da je bil tako nastopil in obetal po tihem, da se ne izpozabi nikdar več tako. Ali potem se je zopet spomnil na to in ono, kar je pregnalo zopet mir iz njegovih prsi, navdalo ga iznova z jezo in srdom. In zopet je kipelo in vrelo po njem, in zopet je preudarjal, kako bi naklonil zadoščenje svojemu užaljenemu srcu. Tako je padel iz enega stanja v drugega in dostikrat samega sebe ni razumel, dostikrat se čudil, kako se more človek tako izpreminjati. Zgodilo se je, da je pozabil na vse in srce mu je vzplamtelo v prejšnji ljubezni do žene, dokler ga ni kaka okolnost opozorila zopet na to, kako malo je vredna njegove ljubezni. Živel je noč in dan v bojih, a vmes so se mu vračali trenotki, ko je bil čudno hladnokrven in skoro popolnoma neobčutljiv. V takem hipu bi se bil morda zasmeljal, ako bi mu bil kdo rekel: „Žena ti je zapravila vse, jutri pridejo in te poženo iz doma po svetu!“ V takem hipu bi mu bilo vseeno, kaj se zgodi!

In to menjavanje njegovega notranjega razpoloženja, to večno beganje ene njegove misli pred drugo, je bilo menda poglavitni vzrok, da se je brigal za početje svoje žene zdaj manj kot kdaj poprej. Tudi je imel nek strah pred onim trenotkom, ko bi se moralo odločiti za trdno na eno ali drugo stran in raje je zatisnil oba očesa, raje je slepil samega sebe, nego da bi se bil potrudil, zvedeti in dognati popolno resnico. Slutil je, da bi bilo z odločitvijo končano vse in tresel se je pred tistim koncem. Ah, saj bi bil moral ta konec pokazati, da je imel njegov stari oče prav, da so imeli prav vsi ljudje, samo on ne! . . .

Ali naposled je hotel slučaj tako, da je videl nekaj, kar mu je zadalo nov udarec, pregnalo mu temeljito vse nade, da govore ljudje o njegovi ženi morda slabeje, nego zasluži.

Nekega večera se je vračal iz bližnjega trga. Bil je nesel davke plačat in vrnil bi se bil lahko prej domov, toda srečen je bil najbolj tistikrat, kadar je mogel pozabiti malo na to, kar se je godilo v njegovi hiši, zato se je zamudil dalje, nego je bilo treba. Bil je precej slabe volje. Davek so mu bili zvišali, a njegovo imetje se je krčilo bolj in bolj. Tuintam je zapazil, da gre njegovo premoženje rakovo pot in občutil je to zlasti danes, ko je moral tako lepe denarce položiti pri davkariji na kamenito mizo. Kako lepo bi se bili dali ti novci kje drugje porabiti! Ali moral, moral jih je dati, ako ni hotel, da bi ga rubili.

S temnimi, neprijetnimi mislimi je stopal po prašni cesti proti domu. Drugekrati je napregel konja, zakaj je hodil danes peš, sam ni vedel natanko. Bil je sploh prišel nekako iz prejšnjih navad, dostikrat se je čudil sam sebi zaradi tega in zdela so se mu čisto lastna dejanja tuja, neznana . . .

Zavil je bil že po stezi za vrtovi. Ko se približa domači hiši, začuje nek vrišč konec svojega vrta. Ožrši se tjakaj in stopivši še nekoliko korakov proti oni strani, vidi nekoliko odraslih ljudi in cel trop otrok na kupu. Morali so imeti nekoga v svoji sredi, okoli katerega so se gnetli, smejali se mu in se norčevali iz njega. Mlakarja se loti neprijetno čustvo. Hoté prepričati se, kaj pomeni to, pospeši svoje korake proti mestu, kjer so vreščali ter se drvili v divji razposajenosti semtertja otroci. Bil je že čisto blizu, ko ga nekdo zagleda in zakriči:

„Otroci, bežite!“

Kakor bi bilo treščilo med nje, so se razkropili otroci, a tudi starejši odidejo vsak na svojo stran. Tam ob kotu vrta pa je ležala ženska na tleh, hropela ter govorila čudno zmes. Njen glas je bil hripav, oduren in surov. Mlakar je spoznal obleko, spoznal obraz, a vendar ni hotel verjeti. Pomencal si je oči, kakor bi jim ne zaupal, a ko je pogledal zopet — ista žalostna prikazen! Pred njim je ležala njegova žena, pijana do brez zavesti. Prvi hip se menda tega ni prav zavedel, kajti sklonil se je k nji ter jo skušal dvigniti, kakor se skuša pomagati bolnemu človeku, ki je omagal. Ali zdrknila mu je iz rok in padla na zobe. Kakor bi še vedno ne verjel, jo je prevalil ter ji pogledal v obraz. A kako se je vzgrozil! Ta obraz, ki se mu je zdel nekdanj tako lep, tako zapeljiv, ga je navdal zdaj skoro s studom. Zabuhel je bil in ne ene nežne poteze ni bilo v

njem. Oči so ji bile izbuljene in kakor osteklene. Sicer je uprla vanj svoj pogled, ali niti najmanjšega znamenja ni bilo, iz katerega bi se bilo dalo sklepati, da ga pozna.

Mlakar si je položil roko na srčno stran. Grozno ga je zbolelo tam notri. Tako globoko torej se je bila pogreznila njegova žena . . . tu na tleh je ležala, opita do onesveščenja, v zasmeh otrokom in sebi in njemu v sramoto! Na mah so se mu razpršili vsi oni lepi upi, ki so se mu navzlic vsem dosedanjim žalostnim izkušnjam vendar vedno zopet porajali v srcu, upi, da se morda vendar še vse predrugači, da se njegova žena morda vendar še poboljša in da morda vendar ni tako slaba, kakor so mu pripovedovali o nji. Hipoma se bile uničene vse tiste lepe nade, hčerke njegovih skrivnih želja! Vedel je zdaj: za žensko, ki je zabredla tako daleč, ni nobene rešitve več! Občutil je ves oni trud, ki mora navdati moža ob pogledu pijane ženske, a ta stud je bil tem večji, ker je imel pred seboj lastno soprogo. Že jo je mislil pustiti tam, kjer je bila, ter zbežati vstran od nje, ko se zave, da bo njegova sramota morda še večja, ako je ne odtegne hitro očem drugih ljudi. Ko se prepriča, da ni v obližju nikogar, se sklone k nji in jo dvigne od tal, potem pa hiti ž njo v hišo in jo ponese v spalnico. A ni imel toliko usmiljenja ž njo, da bi jo bil položil v posteljo, spustil jo je temveč ob postelji na tla. „Tu leži, tu se vzbudi!“ reče z zamolklim glasom, ki mu je drhtel vsled razburjenosti, „tu se zavedi svoje sramote!“ In če bi bil videl tisti hip, da umira, pa bi ne bil imel nobenega sočutja z njo. In če bi mu bila rekla: „Glej, zapuščam te, odpusti mi!“ pa bi ji ne bil odpustil. Tako ogorčeno je bilo njegovo srce.

Pustivši jo tam, kamor jo je bil položil, odide iz sobe. Truden je bil, spočil bi se bil rad, a ni ga strpelo doma. Kako bi bil mogel ostati tu, kjer ga je spominjalo vse na njegove napake in pregrehe. Zdaj, ko je bil tako zelo tolažbe potreben, pa se mu je vzbujala vest ter mu očitala, da si je vsega hudega, ki ga je zadevalo, sam, čisto sam kriv. Spomnil se je, kako mu je oče rekel: „Pijanka je bila njena mati, pijanka je ona!“ Zakaj, zakaj mu ni verjel, zakaj ga ni poslušal! Kamorkoli se je ozrl, stopala mu je podoba njegove prve žene pred oči. In ta podoba je bila tako mila, tako lepa, tako polna sladkobe! Ali zakaj, zakaj je bil tako zaslepljen, da ni tega prej videl, zakaj ni vedel ceniti prej velikih čednosti svoje prve žene, zakaj mu je

bilo tako malo mar njene požrtvovalne ljubezni? Zdaj, ko je videl velik razloček, zdaj šele je spoznaval, zdaj šele je uvideval, da je čednost pri ženski nad vse drugo. In še nekoga drugega je videl . . . poleg podobe rajne žene se mu je prikazovala tudi podoba bratova, podoba onega brata, katerega je bil na tako krivičen način pregnal z doma. Oj, kolikokrat bolje bi bilo zanj, če bi bil gospodaril brat tu, on pa naj bi bil zadnji hlapec Bog ve kje. Reven naj bi bil, ubog, samo da bi bil imel mirno srce. Koliko bolj srečen bi bil, če bi bil zapuščen in sam, kakor da se je moral poleg propale žene tako pokoriti . . .

Zakričal bi bil na ves glas v svoji veliki boleti! Bilo mu je, kakor bi moral stopiti tja k svojemu staremu očetu, poklekniti predenj, obtožiti se mu in prositi ga odpuščanja.

„O kako si imel prav, kako si imel prav,“ je vzklikal sam pri sebi, „a jaz ti nisem hotel verjeti!“

In morda bi se mu ohladila grozna bol, ako bi bil storil, kakor mu je velelo srce, toda ni imel za to potrebne moči. „Kaj, če bi se mi oče rogal?“ je pomislil in pojavil se mu je stari odpor. In tudi obupan je bil že tako, da mu je bilo malo mar, četudi strmoglavi v prepad, ki je zijal pred njim. Samo pozabil, pozabil bi bil rad! Ali kako, kje naj bi pozabil? Ah, njegova žena je bila pijana, zakaj bi ne bil še on pijan! V vinu je tolažba. In šel je — pit . . .

Ali danes je bil zanj dan nesreče! Želel si je, da bi bil sam, da bi ga ne ogovarjal nihče, a dobil je v gostilni družčino. Sedel je vstran od drugih sam k svoji mizi in tako, da jim je kazal hrbet, a to ga ni rešilo. Umolknilo je vse, ko je vstopil, kakor že nekoč, nastala je tišina, ki jo je razumel le predobro, tišina, ki je obetala vihar. Pomisljivi pogledi so švigali nekaj časa semtertja, potem pa se je oglasil suhljat možiček lokavih oči, rekoč:

„Kaj se tako smehljaš, Škilé, kakor bi nam imel povedati nekaj, pa bi si ne upal?“

„Jaz, da bi si ne upal? Jaz, da bi se bal? Koga neki?“

„Pa govori! Nekaj vem, da si hotel povedati.“

„No, da! Na tistega Italijana mestu bi bil jaz rad, ki tiči že toliko časa tukaj in čepi tam pri Kljukcu. O njem bi se tudi lahko reklo: Ne seje in ne žanje, pa vendar je in pije, ne kakor ptica pod nebom, ampak kakor kak grof!“

„I saj pravijo, da je trgovec!“ ugovarja nekdo. Toda na glasu se mu je poznalo, da ugovarja le navidezno in s posebnim namenom. Bilo mu je na tem, da Škileta še bolj razvname in podkuri. „Kaj bi govoril tako!“ je nadaljeval. „Trgovec res ne seje in ne žanje, in tudi drv ne seka, zato pa ne more še nihče trditi, da živi brez dela.“

„Kaj? Trgovec, praviš, je ta Italijan?“ se zarepenči Škilé. „No, pa saj je res! In še kakšen! Meni se zdi, da prodaja tujo čast kar na kile, hahaha!“

Mlakar po vsem tem, kar je bil že čul, niti trenotek ni mogel dvomiti, za kaj se gre. Toda vsi ti, ki so bili v gostilni, niso bili njegovi prijatelji in zato jim ni privoščil veselja, da bi ga videli razjarjenega. Imela ga je sicer silna jeza, toda premagoval se je, kolikor se je dalo. Vlival je vino vase, samo da bi zakril svoj nemir in se potolažil. Naposled se je začel sam umešavati v pogovor. Hotel je na ta način izviti svojim nasprotnikom orodje iz rok. Zasukal se je nekoliko proti mizi, kjer so sedeli, nasmehnil se, kakor bi ga vse dosedanje besede ne bile prav nič zadele ter opomnil:

„No, pri Kljukcu se ni še nikomur posebno dobro godilo, pa se nemara tudi temu Italijanu ne godi! Pijan je kmalu človek od njegovega vina, ker ima menda tobak namočen v njem, to je res, a o kaki dobroti ni ne duha ne sluha. Zato mislim, Škile, da malo preveč zavidaš tistega Italijana!“

Škileta pa, ki je bil že dokaj vinjen, je jezil ta odgovor, jezil morda baš zaradi tega, kar je bil — vsaj na videz — tako ravnodušen. Hotel je dražiti Mlakarja in ni mu ugajalo torej, da se je kazal tako neobčutljivega. Zato ga je prijel zdaj naravnost:

„Kaj, ti misliš torej, da temu človeku ne gre še dovolj dobro? Jaz ti pa rečem, ljubi moj Mlakar, da bi bil ti lahko zadovoljen, če bi tvoja žena tebi tako stregla, kakor streže njemu...“

Mlakar je prebledel. Kdo je bil ta Škile? Berač skoro, pa se je upal tako govoriti! Tresel se je po vsem životu. Vstal bi bil in udaril. Toda baš ker je vedel, da vsi ti, ki so tu sedeli, komaj čakajo, da bi se kaj zgodilo, baš ker je čutil, da ga z namenom dražijo, se je še potajil. Obsedel je in rekel samo zaničljivo:

„Škile, ti si čenča!“

Škile pa je stopil na noge in zakričal:

„Ali veš, kaj si pa ti? Ti, ti si pa ... Ali veš, da se ti ves svet smeje? Zlomka, pa pojdi sam enkrat tja pod Kljukčevo okno in postoj malo, pa boš videl in slišal, kar sem jaz že več kot dvajsetkrat videl in slišal. Ti si na čuden način v žlahti s tem Italijanom, veš!“

Glasno se je zakrohotalo celo omizje in to splošno zasramovanje šele je spravilo Mlakarja iz ravnovesja. Skočil je tudi on na noge in zarjovel z neznanskim glasom:

„Kaj si videl in slišal, govori!“

In preden se je kdo zavedel, je bil Mlakar tam pri oni mizi ter držal s svojo železno roko Škileta za ovratnik. „Povej, kaj si videl in slišal!“ je ponavljal, Škile pa je grgraje odgovarjal:

„Vse ti povem, samo pusti me!“

Mlakar ni pričakoval takega odgovora. Mislil je, da se ga bo Škile ustrašil ter ga začel prositi, da naj ga pusti; a ta je bil celo pripravljen, dati mu odgovor na njegova vprašanja, pripravljen, povedati mu še več! Stisnil ga je še huje in še huje ga je pestil, pričakujoč, da mu upade pogum in da prekliče svoje besede. „Govori! Govori!“ je kričal nad njim, pri tem pa upal, da ničesar ne zve.

Toda Škile je bil manj boječ, nego je bilo Mlakarju drago. Uprši se z rokama v njegove prsi, mu je odgovoril:

„Zlomka, ali ti nisem že rekel, da me pusti? Stran od mene, potem pa ti pripovedujem, ako hočeš, dve uri in sicer take, da ti bodo še na smrtni postelji zvene le po ušesih!“

V Mlakarju je rasel srd in Škiletu bi se bila slaba godila, da mu niso priskočili zdaj drugi na pomoč ter ga iztrgali Mlakarju iz rok.

Mlakarja je bilo sram, ko se je zavedel, s kake vrste ljudmi se je pehal. On, eden najimovitejših kmetov, je bil ponosen in je celo na kočarje gledal prezirljivo, a ti tu večinoma niti kočarji niso bili, ampak gostači. Plačal je naglo in šel. Nekdo je odprl okno in mu zaklical še par psov, toda ni se menil za to. Ali gnev v prsih se mu še ni bil polegel in ker mu ni vedel dati drugače duška, je udaril z obema pestmi skupaj, da so mu skočile skoro kosti iz členov in potem počil se še po glavi najprej z desnico, potem pa še z levico. In teh udarcev ni povzročila morda gola, iz onemoglosti izvirajoča jeza, temveč udaril se je v zavesti, da zasluži, da bi ga kdo pretepel. Očital si je zdaj, da ni postopal drugače. Žal mu je bilo, da ni bolje pazil na to, kaj se godi, da ni bil strožji z ženo, strožji,

dokler je bilo še čas. Bil je uverjen, da bi se bil obvaroval vsaj najhujše sramote, ako bi bil precej izpočetka pokazal ženi svojo moč in svojo trdno voljo. Uvideval je zdaj, da je bila kriva vse njegove nesreče v prvi vrsti njegova trmoglavost, ki mu ni pustila, da bi bil prav dal svojemu očetu, ni pustila, da bi bil očitno priznal, da se je motil in potem gledal na to, da bi bil rešil, kar se je še rešiti dalo. Ah, kako dobro bi bilo, če bi bil pritegnil očetu in potem ž njim vred krotil nebrzdane želje svoje žene, kako umestno bi bilo, da bi bil ostajal doma ter gledal na red, namesto da je zapiral oči in ušesa resnici ter se potikal okrog, da le ni videl in slišal, kar mu ni bilo ljubo. Da, njegova upornost, njegova trda glava je bila vzrok in zato je zdaj z neko čudno slastjo bil s pestmi po tej glavi in skoro dobro mu je delo, ko je čutil bolečino. Zdelo se mu je, da se mora kaznovati, da mora dati zadoščenje nekemu, dasi sam ni vedel komu...

„Pa saj to ni mogoče... saj to ni res!“ mu šine hipoma skozi glavo. „Saj to ni res! Ljudje vidijo nalašč napačno, samo da strežejo svoji škodeželjnosti in nalašč zavijajo ter pačijo resnico.“ Kdo pa so bili ti ljudje, katerih govoričenje ga je tako zelo razburilo? Bolj ali manj odkriti sovražniki njegovi, ljudje, katerim tudi on ni bil prijatelj, ljudje, katerim ni nikdar privoščil dobre besede in ki so se hoteli zdaj maščevati za vse to, kar jih je morda kdaj bolelo. In on je bil tako nespameten in je še sam pripomogel do tega, da so vsaj deloma dosegli svoj namen. Če bi bil ostal miren, če bi jih ne bil poslušal, bi se bili oni jezili. Tako pa se mu smejejo. Sicer to ni bilo prvič nocoj, da so ga zbadali, da so mu namigavali podrobne reči, toda to so bili sami taki ljudje, ki jim ni bilo verjeti. Res je, njegova žena je imela napake, velike napake... Varčna ni bila, to je vedel davno. Da je pijanka, o tem se je prepričal danes. Toda kaj je to v primeri s tem, kar so ji še očitati? Da bi se bila tako spozabila!

Srce se mu je stisnilo, ko je pomislil, kaj mu je napol jasno povedal Škile. Če bi bilo to res... če bi ga res bila vzela njegova žena samo zaradi njegovega imetka... če bi res ne čutila nikake ljubezni do njega... če bi ji bil res kdo drug več kot on...

„Saj to ni res... pa saj to ni res!... Tako hudobnih, tako grdih žensk je malo na svetu! Devet desetink tega, kar se tako govori, je spravila obrekljivost na dan!... Moja

žena ima napake, a te napake sem zakrivil deloma jaz, ker nisem pazil na njo, ker nisem posegel o pravem času s trdno roko vmes... Še ni tako daleč... še se da popraviti!... Nič ni še zamujeno! Škodo imam, a še ni tolika, da bi se ne dalo na bolje obrniti..."

Tako se je tolažil in v njegovem srcu so vstajali dobri sklepi, s temi sklepi pa se je selil prijeten mir v njegova prsa.

„Še ni vse izgubljeno!“ je ponavljal, ko je zavil na stezo, ki je vodila proti njegovi domači hiši. Srce ga je gnalo domov, bilo mu je, kakor bi moral že nocoj začeti s tem, kar je bil sklenil. Hitel je tudi zaradi tega proti domu, ker se mu je hkratu zazdelo, da njegova žena danes ni bila pijana, da se mu je nekoč samo sanjalo to... Hotel se je prepričati, zato je hitel... Ah, ko bi se bil motil!...

Bil je že na svojih tleh, in nič hudega sluteč, je hotel stopiti proti hišnim vratom. Pri srcu mu je bilo mehko in kakor bi prihajal od spovedi, se mu je zdelo. Njegovo srce je bilo spokorjeno. Nesreča, ki ga je bila zadela, je povzročila čudno izpremembro v njem. Hotel je biti poslej drug človek in že ta misel sama mu je budila najlepše upe, lila mu tolažbo v srce. Še en... dva koraka stori, ko se ozre nehote proti vrtu, ki je bil v ozadju hiše in gospodarskih poslopij. Zdelo se mu je, kakor bi bilo nekaj zaškripalo tam zadaj, bilo je slišati, kakor bi se bila vrtna vratica odprla. „Kaj je to?“ si misli. Hitro stopi zopet nazaj ter se skrije za lipo, ki je rastla na meji njegovega in sosedovega sveta. Bil je hipoma zopet ves drug. Strašna slutnja se ga loti. Kri mu je šinila v glavo, da sta mu za trenotek prešla vid in sluh. Ko pa se je s silo nekoliko upokojil, je opazil, kako se bliža človek srednje velikosti njegovi kašči. Sicer je bilo nebo nekoliko oblačno, toda skozi oblake je prodirala lunina svetloba, da se je še dosti dobro razločevalo. Zmota ni bila mogoča. Nekdo je prihajal, a kdo? Obraza ni mogel spoznati, a po postavi je sodil, da je oni Italijan. Če bi res bil... Da, nič dvojbe! Tista nenavadna hoja njegova ga je izdala... Mlakar bi bil planil najraje takoj nanj. Toda ušel bi mu bil morda, ker je bil predaleč od njega. In hotel se je še prepričati, po kaj je prišel. Potajil se je torej, oni pa je segel v žep in kmalu nato je zahreščal ključ v kaščinih vratih.

„Ah, tako torej!“ je vzdihnil Mlakar. Za hip so ga zapustile vse moči in bilo mu je, kakor bi se moral na tla

zgruditi. „Moje ključke mu je torej dala, on gospodari torej že tukaj! O — o . . .!“

Zastokal je na glas, pa zgrabil za poleno, ki mu je ležalo pri nogah ter skočil proti kašči. Oni je bil stopil baš skozi vrata zopet ven, s polno vrečo na rami, ko mu zastopi Mlakar pot.

„Stoj!“ zagrmí Mlakar, a udari ob enem Italijana — kajti bil je v resnici on — preko glave, tako da njegov klic ni imel nobenega pravega zmisla. Italijanu odpade najprej vreča, potem pa se zvrne še sam na tla, ne da bi bil dal kaj glasu od sebe.

Mlakarju omahne roka in poleno mu zdrkne iz nje. Bilo mu je takoj jasno, kaj je storil. Srce mu vztrepetala v grozni boli in solze mu privro iz oči. Obrnivši se proti hiši, kjer je njegova propala žena ležala na trdih tleh, dvigne roko in zaječi bolešno: „To . . . to si storila iz mene! Ah, ubijalec, ubijalec sem moral postati zaradi tebe!“

Nobenega človeka ni bilo blizu, ki bi bil pričal lahko zoper njega, a ni mu hodilo na misel, da bi zvrčal krivdo na koga drugega. Čutil je, da je izgubljeno zanj vse, in ni iskal rešitve. Poda se takoj k županu, ga skliče po koncu in mu pove:

„Pred mojo kaščo leži nekdo pobit na tleh . . . Pošlji ljudi tja, da ga poberejo in mu pomagajo, ako mu je še mogoče pomagati!“

Nato pa se napoti tak, kakršen je bil, nazaj v trg, od koder je bil prišel pred nekolikimi urami. Celo noč je blodil okrog, boreč se z obupom, a zjutraj je stal na vse zgodaj pred sodiščem ter nestrpno čakal, kdaj se odpro pisarne. Ko je videl iti sodnika v sodno poslopje, je stopil hlastno za njim ter se mu ovadil . . .

XI.

Jesensko solnce je bilo nenavadno gorko. Mehke sape so vlekale od juga sem, in človek bi bil mislil, da se bliža pomlad in ne ledena zima. Kdor je mogel, je šel pod milo nebo. V hišah je bilo hladno in dobro so deli pozni solnčni žarki otrpnjenim udom.

Mlakarja je bila zadela velika milost. Smel je na dvorišču poslopja, v katerem so se nahajali razni uradi, žagati drva. To delo je opravljal pri njem doma hlapec, a on je bil zdaj vesel, da je smel drva žagati za druge. Ah, kako si je želel dan na dan, da bi smel ven izmed

umazanih, mokrotnih sten, med katerimi se je pokoril za svoj zločin!

Zadela ga je bila manjša kazen, nego je pričakoval. Udarec, s katerim je bil pobil Italijana na tla, ni bil tako hud, kakor je mislil. Les, s katerim ga je bil mahnil, je bil mehak in torej ne tako nevaren. Sodišče je upoštevalo tudi še upravičeno razburjenost, v kateri je izvršil kaznivo dejanje. Obsodili so ga v trimesečno ječo. Ali ti trije meseci so bili zanj cela večnost. Ah, kako počasi so lezle ure, kako dolgi so bili dnevi, kako dolge šele noči, v katerih si je često zaman želel spanja. Noči brez spanja in poleg tega še slaba vest, ki mu je očitala, da si je vsega sam kriv! Ali bi ne bila njegova prva žena lahko še danes živela, ako bi ne bil tako grdo, tako neusmiljeno ravnal ž njo? Ah, kolikokrat na dan je vse preudaril, vse premislil, kolikokrat se obtožil in pokesal, kolikokrat si dejal, da bi bilo lahko vse drugače, če bi ne bilo njegove trme! Kes, potem zavest lastne krivde in povrh še prepričanje, da je vse izgubljeno in da so reči, ki se ne dajo nikdar, nikdar več popraviti! Kdo naj bi še obudil njegovo rajno ženo k življenju? Kako bi mogel popraviti to, kar je prizadel hudega očetu, bratu, hčeri? Če bi si še tako prizadeval, storil bi k večjemu svojo dolžnost, starih dolgov pa bi nikdar ne mogel poravnati! In kdo povrne njemu samemu čast? V ječi je bil — tega madeža se ne iznebi in naj bi živel sto let! Ljudje bodo morda molčali, a mislili si bodo svoje in na obrazu jim bode lahko čital, kako sodbo imajo o njem!

Nekaj tednov, samo nekaj tednov je zadostovalo, da se je postaral Mlakar za leta. Osivel je bil popolnoma, lica so mu bila usahnila, bila so bleda in stara, a hrbtišče se mu je bilo skrivilo, da je bil videti za glavo manjši nego prej. Zadnje čase je bil začel še bolehati. Nič več mu ni bilo strpeti med zidovjem, čutil je, da umrje, ako mu ne privoščijo malo več prostosti, malo več svežega zraka in mile solnčne svetlobe. Prosil je sam, da bi mu odkazali zunaj kako delo in občutil je res kot pravo milost, da so ga pustili opravljati hlapčevska dela. Kakor praznik se mu je zdel ta dan, ko je gonil žago, da mu je pot lil po velem obrazu. To, kar bi bil smatral sicer za muko, mu je bilo zdaj v največje veselje in tolažbo. Hvaležno se mu je dvignilo včasih oko proti jasnemu nebu in neka zadovoljnost mu je napolnila vselej srce, kadarkoli je vzrl nad

sabo jasno modrino, ki se mu je tako prijazno smehljala nizdol, spominjala ga nekdanjih, lepših časov...

Mlakar je bil priden, da so bili pazniki lahko zadovoljni ž njim. In prav to je bilo nemara vzrok, da so ga poslej vsak dan uporabljali pri delu. Nekako koncem novembra pa so ga izpustili iz zaporu.

Ali nekako čudno mu je bilo pri srcu, ko so mu naznanili, da je kazen prestal. Kako je hrepenel po prostosti, kako si želel, da bi imel to strašno zidovje za sabo, a zdaj, ko je bil prost, ko je bil zopet sam svoj, je bil v zadregi, kakor otrok, ki ga postaviš pred tuje ljudi.

Domov ga ni mikalo. Preveč živo si je predstavljal, kaj ga čaka. Kako bi ga pogledal oče? Če bi ga sploh pogledal! In hči bi prav gotovo bežala pred njim! Vse to bi ga grozno bolelo. Žena pa — kaj naj začne ž njo? Vedel je, da se kar čez noč ne bo izpremenila, vedel, da mora biti pripravljen na najhujši boj! Ali bi pa imel potrebno potrpljenje, ali bi ga ne premagala togota, da bi zopet učinil kaj, kar bi ne bilo prav? Čutil je, da se dobri sklepi laglje delajo, nego izvršujejo, čutil, da so njegove moči šibke in razne slabe lastnosti v njem tako ukoreninjene, da bi bilo treba dosti, dosti truda, preden bi mogel trditi o sebi, da se je temeljito izpremenil, da se je poboljšal.

In kaj poreko ljudje? Tako sovražni so mi bili vedno — ali ga ne bodo zasramovali, ali ne bodo kazali s prstom za njim, kjerkoli ga uzró?...

Ah, tisto šepetanje, tisto spogledavanje! Kako bi mogel prenašati to?

Strah ga je bilo pred bližnjo prihodnostjo in neodločno se je sukal po trgu semtertja, ko zazvoni v cerkvi.

„Maša bo,“ reče sam pri sebi in dasi ni bil izmed pobožnih, je začutil zdaj vendar nenadoma potrebo, da bi pomolil malo. Potreben je bil tolažbe in vedel ni, kje naj bi je drugje iskal, ako ne v cerkvi. Stopil je notri in začel moliti. Molil je danes tako lahko, kakor že od otročjih let ne. Postal je pred oltarjem tudi potem še, ko je bila maša končana in ko je naposled zapustil cerkev, je bil nekako pomirjen.

Ali proti domu se mu vendar še vedno ni prav hotelo. Najraje bi bil kar od tu pobegnil kam daleč vstran. Toda kar tako ni mogel. Preskrbeti si je moral boljšo obleko, kajti bilo je postalo zadnji čas mraz in naletaval je sneg in brez vsega denarja tudi ni mogel v svet. To ga je

končno napotilo, da je krenil na cesto, ki ga je imela pripeljati v domačo vas.

Plaho se je oziral okoli. Kadar je vzrl v daljavi koga, ali če je voz zadrdral za njegovim hrbtom, vselej se je stresel po celem životu, boječ se, da bi ga kak znanec ne srečal, ali ne dohitel.

Vse mogoče misli so mu rojile po glavi. Zdaj se ga je loteval obup, zdaj zopet mu je napolnil pogum srce. Vsak hip je bil drugega mišljenja in še vedno ni vedel, za kaj naj se odloči. Morda pa ne bode tako hudo, morda ga bodo pustili ljudje pri miru, žena se poboljša morda in oče mu ne bo oponašal, ko izprevidi, da se je predrugačil — tako se je ravno tolažil, ko ga dojde voz. V njem je sedel dobro rejen možiček kakih petdesetih let.

„Hej, Tone, kaj ne, da si ti?“ ga nagovori. „Precej sem si mislil, da si. Poznam te po hoji. Samo malo premajhen si se mi zdel. Preveč doli v tla gledaš, ali kali? Pojdi, pojdi in prisedi, boš kaj novega povedal! Saj vem, da si marsikaj novega slišal ta čas.“

„Hvala, ne grem,“ odgovori Mlakar na kratko. Čutil je roganje, ki je zvenelo iz teh besedi, dasi so bile previdno izbrane in tako izgovorjene, da se jim naravnost ni moglo očitati, da so zbadljive.

„E kaj boš takisto!“ sili oni vanj. „Vsedi se, pa je! Bolj kratek čas nama bo, ako bova dva.“

„Res ne bom,“ odvrne Mlakar odločno. Želel si ni ničesar bolj, nego da bi pognal ter ga pustil na miru. Toda kakor nalašč je pridržal oni konja, zasukal se na vozu nazaj, opazoval ga nekaj časa, potem pa rekel s čudnim nasmehom:

„Malo bled si postal, bled. Nemara, da se ti ni godilo preveč dobro tamkaj. No, zato si pa bolj moški zdaj, odkar si imel opraviti z gospodo! Sicer pa ti bo res morda boljše delo, ako boš hodil peš, ker si se itak menda nasedel. Pa srečno pot!“

Izrekši, je udaril po konju. Mlakar pa se je moral ustaviti, tako mu je zatrepetal srce. Kaj je storil temu človeku, da ga je tako zasramoval in zasmehoval? Ah, in to ga je čakalo zdaj pač dan na dan! Povsod, kamor se bo obrnil, na vsaki svoji poti bo moral biti pripravljen, da ga kdo prime na sličen način. Komurkoli se bode zljubilo, ga bode lahko pikal! „Ne, ne, ne boste me!“ vzklikne hipoma ter se udari po prsih, kakor bi hotel pokazati komu

svojo moč. „Ha, kako se je smejal! In tako bi se mi smejali vsi! Pa se mi ne boste! Raje grem in se ne vrnem nikdar, nikdar več!“

Pozabil je v tistem hipu vseh dobrih sklepov, pozabil na to, kaj bi bila njegova dolžnost očetu in hčeri nasproti, pozabil na to, da je hotel po možnosti popraviti krivico, ki jo je delal tako dolgo obema. Vse bridke izkušnje, ki so ga bile doletele, vsa pokora, ki jo je bil prestal, njegovo lastno spoznanje, da je grešil — vse to ni bilo dovolj močno, da bi bilo izruvalo iz njegovega srca popolnoma ono nesrečno trmo, ki je bila kriva vseh njegovih dosedanjih nezgod in bila tako usodepolna zanj. Duh upornosti v njem še vedno ni bil zatrt. Par zbadljivih besed je zadoštovalo, da je vzkipelo zopet v njem. In hipoma se mu je zazdelo, da bi bilo to ponižanje, ako bi ljudje opazili na njem, da je postal drug, da se je izpremenil očetu in hčeri nasproti, da ni več slep za napake svoje žene. Ali bi ne bili prišli ljudje do zaključka, da so vse te nesreče, ki so ga zadele, strle njegovo voljo, da se je uklonil in pred svetom priznal, da je bil doslej na napačni poti? Ali bi se mu ljudje ne posmehavali, ali bi ne delali zaradi tega opazk o njem, ako bi začel nenadoma drugo življenje? . . .

O gotovo! „Vidite, kako so ga omehčali v zaporu!“ tako bi si pravili. „Eh, kako je postal ponižen!“ tako bi se mu rogali. In tega se je bolj bal kot vsega drugega! Rad bi bil postal drugačen, a ljudje tega ne bi bili smeli vedeti, ljudje ne bi smeli misliti, da ni on več tisti močni in mogočni, ki je dozdej vsakemu kljuboval; ljudje ne bi smeli vedeti, da je spoznal svoje napake, ne bi smeli vedeti, da se kesa . . . In ker tega ni maral, je hotel raje z doma, z doma za večno . . .

Bilo je že temno, ko se je bližal s takim sklepom rojstni vasi. Ustavljaj in obotavljaj se je nalašč med potjo tako dolgo, da je bila noč. Kajti z nikomur, s prav nikomur več se ni maral sniti, ki bi ga bil meril od nog do glave in ga zbadal s svojimi besedami, ranil ga s svojim zaničljivim smehljanjem, s svojimi pogledi. In dasi je bila vas kakor izumrla, ker je brila ledena burja ter prašila s snegom tako, da si živa duša ni upala na cesto, vendar ni hotel iti skozi vas domov. Plazil se je temveč plaho po ovinkih ter se približal naposled po tisti stezi svojemu domovanju, po kateri se je vračal nekoč od pogreba svoje rajne žene . . .

Vest mu ni prizanesla. Spomnil se je tiste svoje peti. Razjokal bi se bil, tako mu je bilo ob tem spominu. Zdelo se mu je, kakor bi se vračal zdaj od lastnega pogreba . . .

Mar ni bilo njegovo življenje v resnici pokopano?

Dospel je bil do hišnih vrat. Bila so zaprta, toda kameniti prag je bil toliko obrabljen, da je bila majhna špranja med njim in spodnjim robom vrat. Skozi to špranjo je prodiral ozek pramen luči, ki se je zdajpazdaj zatemnil. Iz tega je Mlakar sklepal, da je nekdo v veži. Globoko je vzdihnil ko je prijel za kljuko. Otepel je malce sneg raz sebe in vstopil. Pred ognjiščem se je kretala njegova žena. Ni menda slišala, da je odprl duri, ker se ni ozrla. Njemu pa je bilo težko, pozdraviti jo. Zateptal je z nogama, kakor bi hotel otresti sneg z obuvala, v resnici pa je storil to zaradi tega, da bi jo opozoril tako na svoj prihod. Nič se ni ganilo v njegovem srcu, ko jo je videl po tolikem času zopet, nikake ljubezni ni občutil do nje, nasprotno, kakor mraz ga je pretreslo ob njenem pogledu.

„Kdo je?“ vpraša ona, obrnivša se, ter pomoli proti njemu trsko, ki je gorela nad ognjiščem. Ko pa ga spozna, se začudi in v vidni zadregi reče:

„O—o, ti? . . . Ali si že . . . Glej no, glej, ti že tukaj! . . . To je bilo pa nekam hitro! . . . Pa te res še nisem pričakovala!“

Mlakarici je potekal v moževi odsotnosti čas v istini hitro. Imela se je prav dobro, ko njega ni bilo in ni enkrat ga ni pogrešala. Zdaj se ji ga vsaj bati ni bilo treba. Ostajala je v gostilni kolikor časa se ji je ljubilo, a doma je lahko razgrajala ter se znašala nad tastom in pastorko, kolikor si je njeno zlobno srce pozelelo.

Izpočetka, ko so bili odpeljali ranjenega Italijana v bolnico in se je bila raznesla novica, da so njenega moža zaprli, se je držala pač nekaj časa doma. Vedela je, da govori ves svet samo o nji, vedela, da bi se ozirale oči vseh ljudi vanjo, ako bi se prikazala, zato se je skrivala. Toda dolgo ni trajal sramež pri nji. Bila je kmalu zopet pri Kljukcu. In da bi omila sebe, je zabavljala krepko na Italijana in na svojega moža. O onem je rekla: „Prav je, da jo je izkupil, kaj pa stika ponoči okoli tujih hiš!“ Govorila je, kakor bi ne bil prišel z njeno vednostjo in kakor bi mu ne bila ona sama dala ključa od kašče. O svojem možu pa je dejala: „Tudi njemu se prav godi! Bo vedel vsaj v prihodnje malo bolj svojo jezo krotiti!“

In tako je ni oviralo prav nič, da bi se ne bila vdaljala svojemu dosedanjemu življenju. Morda se ni nikdar bolje počutila, kakor tisti čas, ko njenega moža ni bilo doma. Tudi Italijana je kmalu pozabila. V njeno srce se ni nobena reč globoko zarezala. Poznala je samo sebe, vse drugo ji je bilo postranska reč in je upoštevala samo toliko, v kolikor je pospeševalo njen hipni užitek. Veseleje je bilo v družini, prijetneje se je pilo, če je bil še kdo zraven, rada je poslušala laskave besede Italijanove, toda odvadila se je vsemu temu naglo in bila je zadovoljna, da je le imela svojo pijačo. Seveda, če bi se bil Italijan vrnil, bilo bi se nemara zopet začelo . . . Toda zvedela je bila, da se je vrnil v svoj kraj, ko je bil ozdravil, in nič ni jokala za njim.

Veselo in brezskrbno je torej živela.

Samo z neko nepriliko se je morala že dalje časa bojevati. Posel ji ni hotel nobeden ostati v hiši. V domačem kraju že itak ni mogla dobiti več ne hlapca ne dekle; a tudi posli, ki jih je naročila iz oddaljenih krajev, niso vztrajali pri nji. Ponavljalo se je vedno eno in isto. Par dni jo je bila sama prijaznost, sama dobrota proti vsakemu hlapcu in vsaki dekli, potem pa je prišlo na vrsto oštevanje in prikrajševanje pri jedi in pijači. In razočarana sta pobrala hlapec in dekla svoje stvari ter odšla, kamor jima je bolje kazalo. Mlakarica pa je morala zaradi tega hočeš nočeš za kako delo prijeti. Tudi tisti večer, ko se je bil Mlakar vrnil, se je morala muditi sama pred ognjiščem, ker ji je ravno dan poprej ušla dekla.

„Brez večerje boš!“ je izpregovorila po kratkem premoru, med katerim je z bodečim pogledom motrila svojega moža od nog do glave. Zapazila je, kako se je izpremenil in postaral. In še hladneje je dostavila: „Ravno prej smo pojedli; pa bi bil malo prej prišel!“

Mlakar si ni želel, da bi mu bila žena prihitela naproti ter mu podala roko. Imel bi bil to za hinavstvo in hinavstvo se je gabilo tudi njemu. Ali način, kako ga je sprejela, ga je dirnil neprijetno. „Prehitro sem ji prišel torej?“ je dejal sam pri sebi. „No, le čakaj, zdaj ti odidem za dalje časa! Prižgi mi svečo!“ reče popolnoma prezrši njene besede.

Mlakarica pogleda malo osorno svojega moža, a stori vendar, kakor ji je velel. On pa vzame luč in se poda pod streho. Ondi so imeli majhno izbico, v kateri je bila shra-

njena vsa mogoča šara. Spravljali so tam gori črez poletje tudi zimsko obleko. Mlakar se preobleče, nato pa poseže po ključ, ki ga je imel tako skritega, da je vedel samo on zanj ter odklene težko z železom okovano črešnjevo skrinjo. V skrinji je hranil že več let hranilno knjižico. Bil je nekoč prav dobro prodal par konj, in pri tisti priliki je naložil dvesto goldinarjev, ne da bi bil kdaj obresti potegnil. Večkrat bi bil že denar potreboval, a vendar ga je pustil naloženega, kakor bi bil slutil, da mu kdaj še posebno prav pride. To knjižico izvleče zdaj izmed papirjev, ter jo vtakne v notranji žep svoje suknje. Nato zapre zopet skrinjo in sede nanjo. S podprto glavo je sedel nekaj časa in poznalo se mu je, da bije hude notranje boje in da mu je težko pri srcu. Potem pa zamahne z desnico po zraku, kakor bi se bil za nekaj odločil, vstane in gre zopet izpod strehe v vežo. Žene ni bilo več ondi.

Upihnil je luč in že je hotel zapustiti rojstno hišo, ne da bi se bil od koga poslovil, ko si premisli ter vstopi v sobo. Oče njegov je sedel na postelji, Anica pa je stala poleg njega, kakor vselej, kadar sta bila sama in ju ni nihče motil.

„Dober večer!“ pozdravi Mlakar, toda odgovora ne dobi. Deklica se stisne boječa k dedku, kakor bi bil vstopil popolnoma tuj človek. Mogoče, da ga pri slabi luči in ker je bil tako izpremenjen, res ni spoznala. Starec pa se ozre začuden na svojega sina. Kdo ve, koliko je bilo zavisno od njegovega odgovora. Mogoče, da bi bilo prišlo baš zdaj do sporazumljenja med očetom in sinom, ako bi bil oče odzdravil, mogoče, da bi bil sin baš ta hip premagal tisto trmo, ki ga je toliko časa silila, da je delal zoper svoje boljše prepričanje — ali iz starčevih ust ni bilo besede. Morda, da je bil iznenaden tako, da ni mogel izpregovoriti, morda pa tudi, da je molčal, ker svojega sina po vsem tem, kar se je bilo zgodilo, ni smatral več vrednega svojega odgovora . . .

Sin je imel zadnje za pravo. In takoj se mu je vzbudil stari ponos, srce mu je zakrknilo zopet in žal mu je bilo, da se je tako daleč ponižal. Približa se tja k svoji hčeri, položi ji roko na glavo ter reče z neprijaznim, skoro jeznim glasom: „Pridna bodi, veš!“ Nato stopi proti vratom, da bi odšel. Toda pri vratih postoji, se ozre še enkrat proti očetu ter reče:

„Pa z Bogom!“

Tudi zdaj ni bilo odgovora. Toda stari Mlakar je menda slutil, kaj pomeni ta „Z Bogom“, kajti oči so se mu hipoma skalile in solza mu je pripolzela po velem licu. Vedel je nemara, da se poslavlja od njega tudi ta sin, toda rekel ni nič, saj sta bila že davno izgubljena zanj oba, oba sinova! . . .

Mlakarica se je bila med tem vrnila v vežo. Ko vidi, da se mož pripravlja, da bi šel z doma, ga vpraša:

„Kam pa odhajaš zdaj — v taki noči?“

On se obrne, stori par korakov nazaj proti nji in vpre srepo svoj pogled vanjo. Nekaj časa jo gleda tako, potem pa odgovori:

„Kam odhajam? . . . Tega zdaj še sam ne vem! A grem, da le tebe več ne vidim!“

In šel je . . .

Ona je strmela nekaj časa v noč za njim. Prišlo ji je vse tako nepričakovano, da ni vedela, je li res, ali se ji le sanja. Ko pa se zave resnice, se namrdne zaničljivo in vzklikne:

„Pojdi, kamor hočeš! Tem bolje!“ . . .

* * *

Par dni po tistem je dobil Koren, oče Nejčetov in sosed Mlakarjev, pismo sledeče vsebine:

„Dragi sosed! Nikoli nisva bila posebna prijatelja in vem le predobro, da sem bil temu jaz kriv. Akoravno pa je stvar taka, si vendar upam, obrniti se z neko prošnjo do tebe. Mislim, da mi je ne odrečeš, tembolj, ker se ne tiče mene samega. Poznam tvoje dobro srce, zato se zatekam k tebi. Mojo rajno ženo si spoštoval in pomiloval in vem, da se ti tudi moj stari oče in moja nedolžna hči smilita. Glej, prišlo je tako daleč, da sem moral z doma in nič ne vem, kdaj se povrnem. Morda kdaj — morda nikoli! Kako je pri meni doma, veš dobro. Prosim te, skrbi za to, da se mojemu bolnemu očetu in moji hčerki ne bo prehudo godilo. Ako bi ne šlo drugače, pokliči sodišče na pomoč. — Ne čudi se moji izpremembi. Bilo je treba hudih udarcev, preden sem se streznil. Nekateri ljudje smo že taki! Prenarediti se ne da nič! Žal mi je vse, kar sem storil napačnega, a pomagati ne morem zdaj ne sebi ne drugim. Kako bi mogel živeti še doma?! Moram, moram vstran, da pozabim! . . . Odpusti mi, če sem te kdaj razžalil in ne zameri mi, da

te nadlegujem. Če ne moreš ustreči meni, spomni se rajne moje žene, ki ti bo tam gori gotovo za vse hvalježna, kar boš storil njeni hčeri! Pozdravlja te tvoj nesrečni sosed — Anton Mlakar.“

XII.

Po noči je bil došel Mlakar iz zapora domov, po noči je bil odšel, a vendar se je kmalu povsod vedelo, da je bil doma.

Nekdo ga je bil moral opaziti, povedal je to drugemu, ta zopet tretjemu in tako se je bila po bliskovo raznesla novica. Da je bil zopet tako skrivaj zapustil svoj dom, to se je zdelo marsikomu čudno. „Noč ga je vzela!“ so si pripovedovali ljudje in se pomembno pogledovali. Ako kdo tako po noči izgine, to ima vsekakor svoje vzroke in svoj pomen. „Tega ne bo več nazaj!“ so trdili nekateri. Drugi so molčali, a poznalo se jim je na obrazu, da imajo o celi stvari svoje misli.

Zvedelo se je bilo pa tudi to, da je pisal Mlakar svojemu sosedu Korenu, katerega ni nikoli maral, pismo ter mu naročil, da naj čuva nad njegovim domom. Koren sam ni nikomur prikrival tega. Mislil si je: „Naj zve Mlakarica, če hoče, se bo vsaj malo bala!“ In Mlakarica je res zvedela o celi reči, toda bala se ni. Ko so ji pravili, kaj stoji v pismu, je bila zelena od same togote. Tolkla je kakor besna s pestjo po mizi ter kričala:

„Naj se le predrzne Koren umešavati v moje stvari! Jaz mu posvetim! Hočemo videti, kdo bo mene nadzoroval! Deset Korenov se ne bojim, še manj pa enega!“

In kakor iz kljubovanja je poslej še bolj razsajala. Nepretrgoma se je ujedala nad svojim tastom in pastorko je pretepavala še pogostejše nego doslej.

Ko je prišel Koren nekoč slučajno blizu Mlakarjeve hiše in ga je Mlakarica ugledala, je začela nalašč vpiti:

„Tu sem jaz gospodar in nihče drugi! Kje pa je tisti, ki ima meni kaj zapovedovati?!“

Koren je vedel, da letijo te besede nanj, toda ni se rad prepiral z ženskami, še celo ne s takimi, kakršna je bila Mlakarica, zato je odšel, ne da bi bil kaj rekel.

Stari Mlakar si v takih razmerah ni želel nič gorečnejše, nego da bi ga Bog že rešil križev in težav. Molil je često, da bi ga poklical k sebi. Anica pa je tavalala molče

iz kota v kot ter medlela in bledela. Navadila se je bila vseh muk in dasi ni bila neobčutljiva za udarce in grde priimke, s katerimi jo je obsipala neusmiljena mačeha, vendar ni bilo tožbe iz njenih ust. Potrpežljivo in vdano je prenašala vse trpljenje. Samo na obrazu se ji je bralo, koliko trpi in pa iz njenih velikih modrih oči ji je odsevala še globočja žalost nego prej. Ali baš to jo je primililo vsakemu človeku. Kdor jo je videl, je imel usmiljenje ž njo, vse je pomilovalo lepo dekletce, ki mu je bila že od mladosti odmenjena tako bridka usoda.

Razsajanje in divjanje pijane Mlakarice se je čulo dostikrat notri h Korenovim, toda Koren se le ni mogel odločiti, da bi začel izvrševati pismeno naročilo Mlakarjevo. Včasih je stopil kdo do njega, ki je čul, kaj se godi pri Mlakarjevih, ali Koren se je pri takih prilikah popraskal za ušesom in odgovoril:

„To so sitne stvari! Saj bi rad pomagal, ko bi človek le vedel, kaj naj storim! To ni kar tako! Sam od sebe ne morem nič. Ako pa grem k sodišču — kdo ve, če me bodo poslušali!“

Koren je imel dobro srce. Stari Mlakar in Anica sta se mu v resnici smilila, ali pred pisarnami je imel čuden strah in izogibal se jih je, dokler je le mogel. Kolikokrat je zagrozil vpričo svojih ljudi, ko je čul Mlakaričino divjanje, da pojde v trg. A šel le ni, samo zaradi tega ne, ker se je bal, da bi ga pri sodišču kdo osorno ne zavrnil.

Tako je potekal dan za dnevom enakomerno in žalostno za starega Mlakarja in njegovo vnukinjo. Upala sta, nadejala se, kakor upa in se nadeja vsak človek, toda olajšave v svojih bridkostih nista pričakala.

Za jesenjo je bila prišla zima in po zimi je bilo vsaj za Anico še huje in dolgočasneje. Ob lepem vremenu je vendar le še kam smuknila iz hiše, vsaj za hip se je raztresla in pozabila, zdaj je bila navezana na sobo in kamor je stopila je bila na poti svoji mačehi, ki jo je zmerjala, kolikorkrat ji je prišla pred oči.

Neizmerno počasi so tekale Anici ure in odleglo ji je pri srcu le, kadar je bila v šoli ali kadar je zapazila, da je mačeha odšla z doma in se je lahko prisedla k dedku ter se razgovarjala z njim o pokojni svoji mamici in o stvareh, katerih se je oklepala njena otročja duša. Dedek je znal tako lepo pripovedovati in kadar sta bila sama, sta pozabila oba na svoje gorje.

Tako so se bili približali božični prazniki. Tisti dan pred svetim dnem je bilo. Anico je bila mačeha že na vse zgodaj zapodila iz postelje. Treba je bilo nekaj več kruha speči in Anica je morala nanositi več vode in več drv nego po navadi. Pa tudi pri drugem delu je morala pomagati. Celo dopoldne jo je gonila mačeha semtertja, suvala jo in zmerjala, da so se ji često vlile solze po licih. Bilo ji je danes tako mehko pri srcu. Spominjala se je tako živo, kako je bilo o božičnih praznikih, ko je še njena mamica živela. Ah, tistikrat ji ni bilo treba ničesar delati! Samo gledala je, kako je mamica mesila župnek in potice, pa izpraševala jo to in ono. In kako rada ji je odgovarjala, koliko lepega in prijetnega ji je povedala mati! Pa hlebček, tako majhen, tako lepo okrogel ji je spekla. Bil je najprej pečen. Vsi drugi hlebi so bili še v peči, ona pa je svojega že prevračala po rokah, gledala ga od vseh strani, a ko se ga je bila dosti nagledala, ga je načela ter ga delila z dedkom.

Danes je dobila hlebček pač Tonica, nje pa se pisana mati ni spomnila. Za njo so bili dobri udarci! . . .

Bridko ji je bilo v prsih, ko je vse to pomislila, ko se je iznova zavedala velikega razločka med tem, kako je bilo nekdanj in kako je sedaj. In zato so ji danes še raje silile solze v oči nego sicer. Mlakarica je bila danes posebno natakknjena in za vsako stvarco se je znašala zdaj nad tem, zdaj nad onim. Celo lastno hčer je bila enkrat udarila preko hrbta, ker se ji ni bila dovolj urno umaknila izpod nog. Tem bolj so leteli na Anico udarci. Mlakarica ni rada delala in bila je nemara zaradi tega tako razjarjena, ker je morala danes nekoliko prej vstati kot po navadi.

Šele popoldne si je mogla Anica malo oddahnuti. Stisnila se je v sobi za vrata ter še dalje razmišljevala o tistih časih, ko se je tako veselila lepih božičnih praznikov. Dokler je bila mačeha doma, si z dedkom niti govoriti ni upala. In tako sta sedela vsak zase, a oba sta se zatapljala v iste žalostne misli. Obema so uhajali pogledi tja v kot, kjer so bile prirejene včasih jaslice, oba sta pogrešala pozlačenega oltarčka tam nad mizo, pogrešala pastirčkov in svete družine, pogrešala angela, ki je včasih visel tam v zraku, prav kakor bi bil priplaval ravnokar iz nebes ter oznanjal mir ljudem na zemlji, in pogrešala rdeče lučke pod jaslicami . . .

Mlakarica ni pustila napraviti jasic, trdila je, da je to neumnost in da je v hiši drugega potrebnejšega dela. In tako je bilo pusto in prazno pri Mlakarjevih na sveti večer. Vse, vse drugače je bilo, nego po sosednih hišah. Mlakarica je šla leč takoj, ko se je bilo zmračilo. Smilila se je sama sebi radi truda, ki ga je imela čez dan, in ker so bile vse njene misli strnjene samo na to, kako bi stregla sebi, ni vpraševala po tem, kaj bi prijalo drugim ta večer. In tako ni bilo nikogar, ki bi bil pokropil in pokadil po hiši, v hlevu in po shrambah. Hlapca že dalje časa ni bilo pri hiši, novo dekle pa so bili dobili šele pred par dnevi od daleč nekoč. Ker se hiši še ni bila privadila, je sedela sama zase zunaj v kuhinji in dremala.

Tiho sta ždela Anica in dedek vsak v svojem kotu. Bilo je tako tiho v hiši, da sta čula drug drugega vzdihljaje. Ali tedaj so zapeli zvonovi. Veličastno so se razlegali v nebeško noč, kmalu tišje, kmalu glasneje. Kakor bi bila prihrumela vesela pesem zmagujočega krdela, tako jih je bilo čuti, kadar je potegnila ugodna sapa, a potem so zamirali zopet njih glasovi, postajali bolj in bolj nerazločni in naposled se je samo še zdelo, kakor bi izvabljala nevidna roka sladko ubranim strunam pridušeno, otožno brnenje . . .

„Pojdi sem!“ je poklical dedek Anico. „Mati je šla spat! Moliva midva, ker ne moli nihče drugi!“

Anica je stopila k dedku in se stisnila k njemu. In molila sta s tihim glasom, da se je komaj čulo, en rožni venec za drugim. Anici je drhtela duša v nepoznanih čustvih, ko je odgovarjala v molitvi dedku in so tako veličastno in tako skrivnostno segali do nje glasovi zvonov. Nikdar se ji ni zdelo zvonjenje lepše kot ta večer. Budili so ji v srcu čudno hrepenenje, želela si je nekam daleč, daleč od tod . . . Zdelo se ji je, kakor bi jo bili ti glasovi vabili in klicali, kakor bi jo hoteli privesti tja, kamor je neprenehoma silila njena duša, do njene dobre, do njene drage nepozabne mamice . . .

„Dedek, ali smem k polnočnici?“ je zaprosila, ko sta bila odmolila.

„Nikar, mraz je!“ ugovarja dedek.

„Oh, nič me ne bo zeblo. Sosedov Nejček pojde gotovo tudi. Zakaj pa ne bi jaz šla?“

„Sosedov Nejček ima s kom iti, ti pa . . .“

„Oh, dekla pojde gotovo! Čakajte, grem jo vprašat!“

Stekla je ven in se kmalu vrnila. „Gre, gre!“ je vzkliknila veselo. „Ah, naj grem še jaz!“

„Pa pojdi, če greš tako rada. Samo gleda, da se dobro zaviješ!“

Umolknila sta zopet. Anica je bila srečna. Z nepremagljivo silo jo je vleklo danes v obližje njene mamice. Že ob sami misli, da bode tako blizu nje, ji je utripalo srce. Nocoj, to sveto noč, jo je pogrešala še bolj kot druge dni. Vsa vtopljena v svoje premišljevanje je naslonila svojo glavico na dedkovo koleno ter zatisnila oči. Dedek pa se niti ganiti ni upal, mislé, da je zadremala in da si tako odpočije . . .

Tako sta sedela sama in zapuščena. Po drugih hišah je bilo nocoj vse živo. V veselih pogovorih so pričakovali ljudje enajste ure, da bi se potem vzdignili ter napotili v cerkev. Veselo in praznično je bilo po drugih hišah, pri Mlakarju pa je bilo kakor izumrto. Nobenega glasu, skoro grobna tišina! Samo starec je včasih globoko vzdihnil, sklenil roke ter dvignil oči proti nebu. Njegove ustnice se niso pregibale, a njegove misli so molile. „Kje sta moja dva sina?“ mu je zdajpazdaj prešinilo možgane. In hudo, tako hudo mu je bilo! Saj ljubil je vendar oba, pa naj mu je tudi Anton tako slabo plačeval njegovo ljubezen! . . .

Zazvenelo je skozi zrak; veliki zvon je oznanjal enajsto uro; dedek se je zganil in Anica je dvignila glavo. Nekoliko je bila zaspana, a vendar je veselo skočila na noge. „Kaj počne dekla?“ pomisli. „Ali je že odpravljena? . . . Pa menda vsaj ni odšla brez mene?“

Zaskrbelo jo je in stekla je venkaj. Toda dekla je bila trdno zaspala in ni se dala vzdramiti. Klicala jo je, a ničesar ni slišala. Majala jo je semtertja, kolikor so ji dopuščale njene slabotne roke, ali dekli je bilo menda, kakor bi jo zibal kdo. Začela je smrčati še glasneje.

Zunaj po cestah se je bilo oživilo. Čule so se stopinje, čulo govorjenje. Ljudje so trumoma hiteli v cerkev, Anica pa si je zaman prizadevala, da bi spravila deklo po koncu. Jokaje je šla potožit to dedku. „Brluzgni ji malo vode v obraz.“ ji je nasvetoval. Vrnila se je, storila tako in pomagalo je. Toda preden se je dekla popolnoma vzdramila in oblekla, je preteklo še precej časa. Dasi do cerkve ni bilo več kot četrť ure, sta se bili vendar toliko zakasnili, da sta prišli v cerkev, ko je bila že natlačeno polna. Rili in silili sta nekaj časa naprej proti oltarju, a v gneči

je Anica kmalu zaostala ter se izgubila od dekle. No, storila si ni nič iz tega. Saj se dobite po maši lahko. In če tudi ne, saj je vedela kam domov. Tudi je bilo polno ljudi, ki se jim je lahko pridružila, in noč je bila svetla. Že tja grede se je ozirala v luno, ki je visoko tam gori mirno plavala preko jasnega neba. Tako lepo, tako čarobno se ji je zdelo ponočno nebo. Redke zvezde so prijazno migljale, kakor bi ji pomežikavale in jo pozdravljale ... Zapazila je bila Šmarni križ, ki ji ga je bila še rajna mamica nekoč pokazala, zapazila tudi Aronovo palico, sestavljeno iz treh zvezd. Zanimalo jo je jasno nebo in v srebrno mesečino zagrnjena okolica tako zelo, da niti čutila ni skelečega mraza, ki jo je rezal v obraz.

V cerkvi je kakor zamaknjena strmela v veliki oltar, na katerem je mrgolelo vse polno lučic. In ko so mogočno zabučale orgle in je zadonelo po cerkvi lepo božično petje, ji je zatrepetal srce v čudni slasti. Kakor bi prihajalo iz nebes to petje, se ji je zdelo. Trudila se je, da bi molila, ali vedno so ji obtičale misli sredi očenaša. Na misel ji je prišlo vse, kar ji je kdaj pravila mati o Betlehemu, o pastirčkih in sveti družini, dalje o preprostem hlevcu, kjer je ležalo božje dete. A spomnila se je pri tem tudi matere same, spomnila, da leži tam zunaj ob cerkvenem zidu tako sama in zapuščena, spomnila, da je tudi zaradi nje nocoj semkaj prišla. In z novo silo se ji je obnovilo hrepenenje, da bi šla tja na njen grob, potožila ji, razjokala se zopet enkrat pri nji . . .

Preden so se ljudje po končani maši vsuli iz cerkve, se je prerila ven ter smuknila preko grobov do mesta, kjer so bili zagrebli zemske ostanke njene matere. Ker je bila materina gomila prav za cerkvijo, torej na nasprotni strani od cerkvenih vrat, in je imelo pokopališče samo en izhod, je ni mogel nihče opaziti in motiti.

Železni, pozlačeni križ, ki ga je bil dal napraviti Mlakar svoji rajni ženi, da bi mu kdo kaj ne očital, se je lesketal v luninem svitu. Anica se ga oklene z obema rokama, potem pa nasloni glavico nanj in hipoma se ji vdero debele, grenke solze po licih. Srce ji je prekipelo bolesti ob spominu na vse zlo, ki ga je bila pretrpela, ob spominu, da se njena mamica ne vrne nikdar, nikdar več, da je ne bo nikdar več ščitila, nikdar več pritiskala nase, nikdar več gladila ji las in brisala solz z lica.

„Oj mamica, k vam bi rada, k vam!“

Ihtela je na glas in tako je bila zatopljena v svojo bol in svoje misli, da ni kar nič slišala, ko so ljudje trumoma drli iz cerkve in potem raz griček doli v dolino.

„Oj mamica, k vam bi rada, k vam!“ je ponavljala.

Drhtela je in se tresla, da se je križ majal pod njo, in da se ji je od hipa do hipa zazdelo, kakor bi se dvigal kamen pod njo, kakor bi nevidne roke segale do nje . . .

„Oj, mamica, k vam bi rada, k vam!“

Njeno hrepenenje je rastlo, njeno koprnjenje je postajalo večje in večje . . . Bolest, trudnost in mraz so jo premagovali, glava ji je bila omamljena, neko slabost je občutila po vsem životu . . . Noge je niso hotele nič več držati in zdrknila je na kolena. A njeno srce je še vedno hrepenelo in vse njene misli, vse njene želje so bile osredotočene na eno edino stvar . . .

„Oj, mamica, k vam bi rada, k vam!“

Priletel je oblak in zagrnil luno, da je nastala tema. Zamižala je groze. Toda nemudoma se je zasvetilo zopet. In zdaj se je žarilo, kakor bi sijalo zlato solnce. Njene oči so bile zaprte, a videla je vendar vse svetlo, vse žarno okrog sebe. Kakor prej pred oltarjem in še bolj se je blestelo in blesketalo. Plameni so švigali proti nebu in tam gori, tam gori, glej, je videla zopet nebes kraljico, obdano od angelov in svetnikov, videla ob vznožju njenega svetlega prestola ono blede, lepo ženo — svojo mater . . .

„Oj, mamica . . .“

„Pridna bodi, Anica!“

„Bom, mamica, bom! . . . Kdaj pridem k vam, mamica?“

Potegnila je močna sapa. Skozi prazne veje stoletnih lip je zaihtelo in zaječalo . . . Križi po grobeh so zašklepetali in železna vrata na pokopališču so se zasukala v zarjavelih tečajih ter zacvilila, da je šlo skozi mozeg . . .

Deklica se vzdrami in skoči pokoncu. Prvi hip ni vedela, odkod ti glasovi, niti ne, kje je. Prestrašena obstoji in se ne gane, kakor bi se šele spametovati hotela. A tedaj završi drugič burja, še huje kot prej. Iznova zašklepečejo križi vse naokrog, iznova zacvilijo vrata ter butnejo ob zid. Tedaj pa se deklica zavé. Smrtna groza jo prevzame. Obrne se in steče proti cerkvenemu vhodu. Ali tukaj je bilo že vse prazno. Cerkvena vrata so bila zaprta in žive duše ni bilo več nikjer. V tistem času, ko je bila ona na grobu in se je pomenkovala s svojo mamico, so se bili

ljudje razšli, in sama, čisto sama je bila zdaj na mestu, kjer so počivali mrtvi. Spusti se v beg proti domu. Sapa je brila in žvižgala še vedno in zdelo se ji je, kakor bi klicalo za njo: „Anica, pridna bodi!“ Toda odgovarjala ni, samo solze so ji lile po licih. Tekla je vzdržema in vsa razgreta je prisopihala do domače hiše. Kakor bi bežala pred kom in bi ji bilo na tem, da se skrije čim preje pred njim, prime naglo za kljuko vežnih vrat. Ali vrata so bila zaklenjena. „Odprite!“ zakliče, „odprite!“ ne da bi pomislila, komu velja njen klic. „Odprite!“ ponavlja s prosečim glasom, toda nihče se ne odzove njeni prošnji. Dedek bi ne bil mogel priti ven, tudi če bi jo bil slišal. Dekla je najbrž trdno spala. Tudi je bilo njeno ležišče toliko oddaljeno, da klicanja ni mogla tako lahko slišati. Mogla bi ji torej odpreti samo mačeha. Toda na vse to Anica ni mislila. Želela si je samo pod streho. Bilo jo je še vedno groza in zeblo jo je tako, da je že skoro omagovala. Za nohtmi na rokah jo je ščipalo in noge so ji bile trde kakor iz lesa.

„Oh, odprite no!“ zaječi še enkrat ter začne razbijati s pestmi po vratih.

Kmalu na to se posveti luč v sobi, kjer je spala Mlakarica. Bila je šla spat tako zgodaj, da se je bila že naspala in je ni bilo tako težko vzdramiti. Mogla si ni misliti, kdo bi bil zunaj, zato je vstala in šla odpirat.

Anica je bila pripravljena na to, da jo mačeha ne sprejme prijazno, ampak tako, kakor je bila njena navada. Bila je pripravljena na to, da jo pretepe sredi noči, a vendar je bila vesela, ko je ugledala luč. Naj se zgodi kar hoče, zmerjana naj bo in tepena, samo da pride v svojo posteljo. Čutila je, da bi morala umreti, če bi ostala še nekaj časa zunaj, kajti čimdalje hujša je postajala sapa in do kosti jo je pretresal mraz. Vsaka minuta se ji je zdela večnost, ko je tako stala in čakala. Naposled je vendar izginila luč iz sobe in v veži so se začule stopinje.

„Naj bo kar hoče, naj bo kar hoče!“ je šepetala deklica sama pri sebi, pričakuje, da jo mačeha napade. „Naj bo kar hoče!“ Dajala je s temi besedami sama sebi pogum, a vendar se ni tresla samo od mraza, temveč tudi iz strahu.

Ključ zaškriplje, vrata se odpro in Mlakarica se prikaže na pragu. Ko zagleda svojo pastorko, se razhudi, rekoč:

„Kaj? . . . Ti si, potepenka? . . . Ali se pride zdaj domov? . . . Kjer si bila dozdej, bodi pa še poslej! . . . Le poberi se! . . . Da sem se morala zaradi te malopridnice vzbuditi in vstati iz gorke postelje! Le gleži, da se mi ne približaš še enkrat do vrat! Vstran od tu!“ . . .

Izrekši sune deklico s tako močjo od sebe, da se opoteče ter zvrne po ledenih tleh, potem pa zapahne duri in gre zopet v posteljo. Vse to je storila v jezi in brez pravega preudarka. Toda ko je ležala, je začela razmišljati, kaj bi nastalo lahko iz tega, ako pusti deklico zunaj v takem mrazu. In začele so se ji buditi hudobne želje v srcu in satanska misel se ji je porodila v glavi: Kaj, če bi deklica zmrznila zunaj? Kolikokrat bi se je bila že rada iznebila! Ni je pretepavala samo zaradi tega, da bi si ohladila hipno jezo, ni ji prikrajševala pri jedi samo iz mimoidoče nevolje, ne, vse to je imelo globočji vzrok. To dekletce ji je bilo bolj na poti nego njen mož. Njen mož se ji je umikal, njen mož ji ni bil nevaren, saj je celo pobegnil pred njo, toda dokler je živela njena pastorka, je bil neizvršljiv marsikateri njenih načrtov. Ako bi ne bilo tega dekletca, kako brezskrbno bi se bilo živelo, kako bi bila lahko zapravljala. Saj bi bilo potem vse njeno, še celo to, kar je imela deklica po svoji rajni materi. Kaj bi se menil njen mož? Da, vse bi bilo njeno in pa njene hčere. In tisti sosedov Nejče bi se naposled vendar le zagledal v njeno Tónico in tudi sosedovo bi bilo potem njeno!

Mlakarica je računila v svojem groznem pohlepu na vse strani. Njene potrebe so bile velike, a Mlakarjevo premoženje se je ničilo. In ker svojih želj brzdati ni znala, je mislila na to, kako bi si zagotovila tudi za prihodnje čase razkošno življenje. „Da, če bi pastorka ne bilo, če bi se moj mož ne vrnil več in če bi naposled svojo hčer dobro omožila — potem bi se ne bilo ničesar bati,“ je dejala sama pri sebi. Za sedaj pa si je najbolj želela, da bi imela pri svojem počenjanju proste roke. Anico je sovražila od tistih dob še bolj, ko je bila zvedela za pismo, ki ga je bil pisal njen mož Korenu. Kajti včasih se je vendar le bala nekoliko, da bi ta ne posegel vmes. In zato ji je bilo tem prijetneje ob misli, da se dekletca morda iznebi . . . Seveda, če bi se kaj izvedelo . . . to bi imelo lahko neljube posledice zanjo. Ali kdo ji more kaj dokazati? Je li mar dolžna slišati, če jo kdo kliče? Da pa je bila zunaj pred

vrati in da je govorila s svojo pastorko, ni vedel nihče. Samo dekletce bi lahko pričalo zoper njo, toda dekličina usta bodo jutri zaprta in bodo molčala . . .

Njeno zlobno srce se je napolnilo s slastjo, ko si je predstavljala deklico mrtvo . . . Vse bi šlo potem po njeni volji, vse, če bi se to zgodilo . . . Sama bi bila tu gospodar in delala bi, kar bi hotela! Tast njen, ha, ta itak ni mogel dolgo živeti, in če bi tudi živel, saj je bil priklenjen na svojo posteljo . . . Samo tega dekleta še iznebiti se! Prišlo ji je sicer tudi na misel: „Kaj pa, če se dekletce na kak način reši in če pove potem, kaj sem storila z njo?“ — Ah, no, potem se izgovori lahko na sto in sto načinov! Ali se dekle ni potepalo? In kdo naj bi verjel taki potepenki? Reče lahko tudi, da jo je samo malo kaznovati hotela, potem pa, da je zaspala. In še to in ono je lahko navedla v svojo opravičbo. Nič se torej bati!

Ali ko se je tako pripravljala na to, da bi se zagovarjala pred ljudmi, se je tam globoko nekje v njenem srcu pojavil glas, ki je že dolgo, dolgo ni vznemirjal. In prestrašila se je. Nasproti ljudem se je čutila dovolj močno, dovolj zavarovano. Ali pa je bila tudi dovolj zavarovana zoper samo sebe, zavarovana zoper glas vesti? Zaskalelo jo je pri srcu in zazdelo se ji je, kakor bi ji bil zašepetal nekdo na uho: „Morilka!“ Groza jo je izpreletela in hotela je že vstati ter iti zopet ven. Toda tedaj se ji je porogal drug glas: „Kaj, tako lepo priliko imaš, pa je nočeš porabiti? Kdo pa bo vedel, kdo?“

Borila sta se v nji menda dobri in zli duh. Premagal pa je zadnji. Ta ji je obetal uživanje, dobri je zahteval od nje žrtev! A jemati je prijetneje in lažje, nego dajati! Prišli so ji Kljukčevi sodi na misel — kaj za to, če postane tudi kdaj nje vest sitna! Udušila jo bo v vinu . . .

Vrnila se je k prejšnjemu sklepu. Ali popolnoma pomiriti se ni mogla. Zdajpazdaj se ji je zazdelo, kakor bi čula deklico klicati. Da bi je to ne motilo, se je odela črez glavo in prizadevala si je, da bi pozabila in zaspala . . .

XIII.

Anica prvi hip ni vedela, kaj se je zgodilo ž njo. Nekaj se je bila prestrašila, nekaj pretresla vsled padca. A ko se je vzdramila, jo je izpreletela groza. „Mati, mati!“ je hotela zaklicati, toda glas ji je obtičal na jeziku. Za-

vedla se je, da trdosrčna ženska, ki jo je tako kruto pahnila od sebe, ne zasluži, da bi jo nazivala s tem sladkim imenom. In kaj bi tudi pomagalo, če bi jo še tako lepo prosila. Saj jo je že tolikokrat, a nikdar niso izdale njene prošnje nič. Še manj bi nocoj! Njena nedolžna duša je zaslutila hudobno nakano, ki se je bila porodila v srcu njene neusmiljene mačehe, zaslutila, da bi tej najbolj ustregla, ako bi umrla. In kaj jo je čakalo drugega nego smrt? Saj so ji bili udje že zdaj vsi otrpli. Kako bi mogla prebiti do drugega jutra zunaj pod milim nebom?

Vstala je in pomislila, kaj naj stori. Na licu in desni roki je krvavela, ker se je bila odrla po ledenih tleh, toda bolečine niti čutila ni. Čutila je samo, da v tem mrazu dolgo vztrajati ne more. „Kaj naj storim?“ ta misel ji je vedno zopet šinila v glavo. Toda odgovora si ni vedela. Sama tu sredi noči, kako naj bi si pomagala? Nikjer ni bilo več nobene luči, povsod tema, vse je že spalo. Umreti! Tisti strah, ki navdaja vsako živo bitje pred smrtjo, je obšel tudi njo. Ali spomnila se je v tistem hipu svoje mamice in nekaj sladkega ji je napolnilo srce. Ah, potem jo bodo položili poleg nje in pri nji bode tam gori nad zvezdami, pri nji venomer! In vzbudila se ji je hipoma želja, da bi res umrla, da bi bilo konec teh muk, konec neznosnemu trpljenju!

Drgetala je po vsem životu. Noge so se ji šibile in utrujenost se je lotevala vseh njenih udov. Umreti! Nič več strašnega ni imela zanjo ta misel, odkar se je spomnila svoje drage mamice. Ah, to ji je ona izprosila! Božja volja je tako! Že se hoče vleči preko poti ter položiti glavo na sneg, ki je bil nakopičen ob strani, ko začuje stopinje za seboj. Obrne se in pred njo stoji Jernej, njih bivši hlapec, ki je služil sedaj pri sosedovih in s katerim sta bila še vedno prijatelja.

Drug v drugega sta strmela nekaj časa. Prvi izpregovori Jernej:

„I kaj pa ti delaš tukaj o tej uri?“

„Notri me ne pusté!“ odvrne s težavo deklica, kajti zobje so ji šklepetali vsled mraza, da ji ni bilo mogoče govoriti gladko.

„Kdo te ne pusti notri?“

„Mati!“

„Kakšna mati?“ se zatogoti Jernej, ki je takoj razumel vse. „O to je pa res mati, da nič takih! . . . No, le

sem pojdi z menoj! Zdaj bo Koren menda vsaj vedel, kaj mu je početi!“

Izrekši prime deklico za roko ter jo pelje s seboj pod Korenovo okno. Trkal je toliko časa na šipo, da je videl prižigati luč. „Kaj je, za Boga svetega?“ vpraša Koren, kajti bil je prišel sam odpirat vrata. Jernej mu razloži ob kratkem, kaj se je zgodilo ter mu izroči Anico, a sam se odpravi v hlev spat.

Mlakarica se je vzbudila drugo jutro po nemirnih sanjah. Zaspala je bila naposled, a oni glas v prsih se ji je oglašal tudi v spanju. Med drugim se ji je sanjalo, da so prinesli njeno lastno hčer mrtvo v hišo. Jokala je in vila obupno roke, ljudje pa so se ji rogali in jo dolžili, da jo je sama umorila. Z divjim krikom skoči iz postelje. Srce ji je bilo kakor razmesarjeno. A ko se ozre naokoli in zagleda v postelji svojo Tónico, se oddahne. Zdaj šele se domisli, kaj se je godilo ponoči in kaj je storila z Anico. Zdrezne se in kri ji izgine iz obraza. Če bi bil morda vendar kdo kaj videl? Kaj naj poreče, kako naj se izgovori? Na vse tisto, kar si je bila ponoči v svojo obrambo izmislila, je bila popolnoma pozabila. In kje . . . kje je zdaj dekletce? Saj so jo morali vendar že dobiti! Ali ni še nihče vstal? . . . Kako to, da je še vse tako mirno, tako tiho, kakor bi se ne bilo nič zgodilo?

Zašumelo ji je po glavi in zazdelo se ji, kakor bi bil nastal velik hrup zunaj.

„Morda so jo zdaj prinesli!“ pomisli. „Pa kako to, da me ne pride nihče klicat? . . . Kam so šli z njo? Ali jo imajo v veži, ali so jo pa nesli v hišo? . . . No, stari bo gotovo precej mene obdolžil! Pa jaz ne vem nič, jaz ne vem nič!“

Obleče se naglo in strahoma odpre spalnična vrata. Ko vidi, da je v veži vse mirno, se začudi. „Tedaj so že v hiši!“ Postoji in vleče na uho, a tudi od tam ni bilo nikakega glasu.

Da bi se prepričala, stopi preko veže ter pogleda v sobo, kjer je ležal njen tast. Nobenega tujega človeka ni bilo notri in Anična postelja je bila prazna. Mlakarično srce se je napolnilo hipoma s pogumom.

„Ha, morda je šla pa vstran od tu in je zablodila kam!“ Lepše bi se za Mlakarico ne bilo moglo narediti. Če bi dobili deklico kje daleč proč, dobili zunaj vasi kje, bi nje ne mogel nihče dolžiti. Izgovor bi bil potem lahek!

Da bi se še bolj pomirila ter odvrnila od sebe vsak sum, vpraša deklo, ki se je bila ravnokar vrnila iz hleva:

„Kje pa si dekleta pustila? . . . Ali niste hodili sinoči skup od polnočnice?“

Dekla pogleda malce debelo in odgovori:

„Ne! V cerkvi sva se izgubili ena od druge in potem je nisem videla več. Mislila sem, da je dobila koga znanega in da se je ž njim vrnila. Ko sem bila doma, sem pa že pozabila nanjo.“

„I zakaj je pa jemlješ s seboj, če ne maraš paziti nanjo!“ se začne Mlakarica hudovati navidezno. Delala se je, kakor bi je ne skrbelo malo za dekleta. „Če se ji je kaj pripetilo, boš ti kriva in nobeden drugi!“

Dekla je stala z odprtimi ustmi in ni vedela, kaj bi dejala. Prestrašila se je hudo. Ali tedaj se oglasi nekdo na hišnem pragu:

„Kdo praviš, da bo kriv? . . . Ali ta-le? . . . Dobro bi bilo zate tako! Ali ne boš! Kriva si ti, pa ne ta. Sicer se ni nič hudega zgodilo, ali toliko pa le, da boš ti malo sedela in se postila. Zdaj te imamo, vidiš, enkrat tako v pasti, da se nam ne izmuzneš! Ti preklicano Adamovo rebro ti! . . . Boš ti pehala v taki zimi in pa še ponoči dekleta na sneg? . . . Menda je še kaj pravice na svetu! In če jo je, ne bo ravno dobro zate!“

Jernej vso noč ni mogel spati in zdaj ga je staro sovraštvo do Mlakarice prignalo pred njeno hišo. Hotel jo je zjeziti malo. In ta svoj namen je dosegel takoj v polni meri. Ko je Mlakarica dognala, da se njena nakana ni posrečila, da se njeni pastorki ni nič hudega zgodilo, pa da Jernej celo ve, kaj je storila, se je razsrdila.

Začela je kričati in preklinjati, ne zmenivši se za to, da je bil svet dan. Vmes pa je obsipala Jerneja s priimki, kakršnih še ni čul v svojem življenju. Ali nič si ni storil iz tega. Zadovoljen je bil, ko je videl, da se Mlakarica togoti. Kaj drugega danes niti hotel ni.

Mlakarica je zahtevala, da se Anica takoj vrne in je pretila, da pojde tožit, ako Koren ne pošlje precej dekleta domov, toda Jernej ji je odgovoril:

„Tisti, ki pojde tožit, bo kdo drugi! Le počakaj, da minejo prazniki. Po Sv. treh kraljih bomo govorili!“

Jernej bi se ne bil še umaknil, če bi ga ne bil Koren poklical. Posvaril ga je, da naj se ne prepira na tako velik praznik. Ubogal je in šel domov. Hudoval pa se je

še vedno na Mlakarico. Odpustiti ji ni mogel, da ga je oplazila tistikrat s polenom preko pleč.

„O da bi te triintrideset mernikov zelenih . . .“ je začel, ko je bil doma.

„Ali danes bodo za izpremembro pa trojke pele!“ se oglasi Mica, kajti tudi ona se je bila preselila h Korenovim.

„Trojke, sedmice in devetice!“ se odreže Jernej.

„Pa takov praznik je!“

„Kaj sem mari kaj hudega rekel?“

„Hotel si reči in to je zadosti!“

„Nič nisem hotel! Človek ima včasih samo tako-le kako besedo na jeziku . . . Izgovori jo, ne da bi vedel kdaj in ne da bi mislil kaj slabega! Saj menda sem še toliko kristjana, da danes ne bom preklinjal!“

Mica pa ga je le še dalje svarila:

„Saj ni samo kletev greh. Boš videl kaj bo, ko bo treba od vsake nepotrebne besede dajati račun! Če se ne poboljšaš skoro, bodo tudi tvoje grehe merili na mernike, namesto da bi jih tehtali, ker jih bo preveč, da bi šli na tehtnico.“

„Le ti zase skrbi, Mica! Kajti tvoj jeziček se tudi malo preveč vtiče v vsako reč. Kakor sem slišal, se to tudi ne šteje v posebno zasluženje . . .“

Anica je ostala pri Korenovih. Sicer je silila večkrat domov. Akoravno je vedela, da bi mačeha neusmiljeno ravnala ž njo, bi bila vseeno rada šla, že zaradi dedka. Toda ubranili so ji.

Mlakarica se je prišla parkrat pred Korenova vrata grozit. Toda Koren je skrbel za to, da ji nihče ni dal odgovora. Pustili so jo vpiti, dokler se ni naveličala.

Jernej je nestrpno čakal, da bi šel Koren že k sodišču. Na Sv. treh kraljev dan je neprenehoma spominjal na to, toda Koren je le molčal. Vsa stvar se mu je zdela še vedno nekoliko sitna. „Kaj pa, če bi mi pri sodišču rekli, da se nimam brigati za tuje stvari?“ Ta misel ga je motila. „Po uradih imajo dosti opravila in čim manj jim kdo hodi, tem ljubše jim je.“

Jernej si ni mogel naposled kaj in vprašal je Korena naravnost, če pojde k sodišču. Ali odgovora ni dobil. Koren se je obrnil na drugo stran in se storil, kakor bi ne bil slišal. In tudi potem še ni nič rekel, ko ga je žena izpodbujala, rekoč:

„Pa bi vendar šel!“

Tudi od nje se je zasukal v stran.

V noči po Sv. treh kraljih je Koren še mnogo preudarjal, naposled pa je prišel do zaključka, da je res najbolje, ako naznani vse sodišču. Dekletce pošiljati domov ni kazalo, pridržati ga brez dovoljenja oblastva pa tudi ni smel. Drugi dan poišče torej Mlakarjevo pismo, se obleče praznično in veli Jerneju napreči. Jernej ni zdaj nič več popraševal, kajti vedel je, kam se odpravlja Koren. Še nikdar ni z veselejším srcem napregal konja.

„Ti greš z menoj!“ je rekel Koren Anici, ko je bil zapeljal Jernej voz pred vežna vrata. Deklica se je malo začudila, a Koren ji je bil dober, kakor oče, zato se ni nič obotavljala, ubogati ga. Sedla sta na voz in se odpeljala.

Malo je srce utripalo Korenu, ko je stopal z deklico ob roki v sodnem poslopju po stopnicah navzgor. Ni rad zahajal v urade in moral bi mu bil storiti že hudo krivico, da bi ga bil šel on za svojo osebo tožit. Danes pa je bil v tem bolj čudnem položaju, ker ni vedel ali sme storiti to, kar je nameraval, ali ne sme. Srce mu je reklo, da deklice ne sme več puščati krvoločni mačehi, a skrbelo ga je, da bi sodnik vse stvari drugače ne sodil in imel, nego si je želel on.

„Ko bi ga le pri dobri volji dobil!“ je vzdihnil večkrat po tihem, a ko je stopil naposled pred sodnika, se mu je skoro stemnilo pred očmi. Moral si je prav globoko oddahnuti.

„Kaj je?“ je bil kratek odgovor sodnikov. Prijazno se ni zdelo Korenu to vprašanje, a mislil si je: „Zdaj moram govoriti, ker sem vprašan!“ In začel je praviti, kaj se godi pri Mlakarju, kaj počne Mlakarica s svojim bolnim tastom in svojo pastorko in kako zapravlja premoženje v moževi nenavzočnosti. Pokazal je tudi pismo, ki mu ga je bil pisal Mlakar. Izpočetka se mu je malo ustavljala beseda, a potem je govoril gladko, tako da je moral biti sodnik prepričan o resničnosti njegovega pripovedovanja. Zlasti pozoren pa je postal sodnik, ko mu je pripovedoval Koren o dogodku Božičnega večera. Nagovoril je, ko je bil Koren končal, Anico ter zahteval, da naj še ona pove, kako se je vse vršilo.

Anica je z boječim glasom povedala, kar je vedela, vendar tako, da sodnik ni mogel zaslediti v Mlakaričnem dejanju onega zločinskega nagiba, ki ga je imela. Sicer je

Anica tistikrat slutila, da bi bilo mačehi prav, ako bi zmrznila, ali bila je že čisto pozabila na vse tisto, in če bi tudi ne bila, je bila preotročja, da bi bila vedela, kekega pomena je to.

In ta okolnost je rešila Mlakarico, da je ni doletela kazen, kakršno je zaslužila.

Na vprašanje, če se je kaj udarila, ko jo je mačeha pahnila, je Anica zmajala z glavo, toda Koren je pokazal sodniku vsa mesta, na katerih je bila pobita. Sodnik je poslal vsled tega po zdravnika in ker je Koren pravil, kako je bila deklica večkrat tepena, jo je zdravnik preiskal tudi po životu. Črne lise po njenih rokah in po hrbtu so pričale dovolj jasno o neusmiljenosti ženske, kateri je bilo dekletce izročeno na milost in nemilost.

„Malo čudni ljudje ste na kmetih!“ je dejal sodnik proti Korenu, ko je bil zdravnik povedal svoje mnenje.

Koren je pogledal malo debelo, ker ni vedel, kako naj bi si te besede razlagal, sodnik pa je dostavil:

„Ali se vam dekletce ni nič smililo? Kako ste mogli gledati vse to? Zakaj niste precej prišli, ko . . .“

„Če pa nisem vedel!“ se je izgovarjal Koren. A dasi je bilo sodnikovo očitiranje dokaj pikro in ga je bilo tudi sram nekoliko, je bil vendar vesel, da se je vse tako izteklo in da je popolnoma dosegel namen, ki ga je imel, ko se je napotil z doma.

„Ali si rada pri Korenovih?“ vpraša sodnik Anico, ko je bilo vse končano. In ko je prikimala je pripomnil: „No, bomo pa tako naredili, da boš tamkaj ostala. Tisto tvojo pisano mater pa bomo zaprli malo, kaj? . . . Ali jo hočemo?“

Anica je zmajala z glavo.

„Zakaj ne? Te mar ni tepla?“

Deklica je bila tako preplašena, da ni mogla govoriti. Samo solze so ji stopile v oči . . .

„No, le pojdita zdaj,“ je rekel končno sodnik. „Bomo že storili, da bo prav!“

„I kdo bi si bil mislil, da so po pisarnah tako prijazni gospodje!“ je pravil Koren doma, ko se je bil vrnil z Anico. „Če bi bil vedel, šel bi bil že davno!“

Bil je jako zadovoljen in vsakemu, kdor ga je hotel poslušati, je ponovil, kako je bilo pri sodišču in kako je opravil. Imel pa je tudi zavest, da je storil dobro delo, ko se je zavzel za dekletce in za pravično stvar.

Bolj še kot Korena samega pa je veselila cela stvar Jerneja. Ko je čul, da bo pomagano staremu Mlakarju in Anici, pa da misli sodišče tudi z Mlakarico obračuniti, se mu je srce kar smejalo. Vedno zopet mu je moral gospodar pripovedovati, kaj je rekel sodnik, in njegov vedri obraz je pričal, kako je zadovoljen. Naposled ga ni strpelo več doma. Moral je dati svojemu veselju duška tudi še drugje. Šel je v gostilno, česar sicer ob delavnikih nikdar ni storil. Ljudem, ki so ga srečavali in vpraševali, kam gre, je odgovarjal:

„Z menoj pojdi, boš nekaj lepega zvedel!“

In res je spravil par radovednežev s sabo. V gostilni pa se je Jernej oblastno vsedel in ni mu bilo treba reči dvakrat, da je iztresel svoje novice. Mogočno je razkladal, kar je bil zvedel od svojega gospodarja. Povedal je pa tudi marsikaj, česar ni bil slišal. Namislil je Mlakarici še vse več, nego jo je pričakovalo po gospodarjevem pripovedovanju. Celo to je že vedel, koliko časa bo zaprta, kakor da je že obsojena. Maščevalnost, ki jo je Jernej gojil do Mlakarice, je razvnela njegovo domišljijo tako, da je prišlo vsak hip še kaj zraven k prejšnjemu pripovedovanju.

Drugi dan po tistem je Mlakarica na vse zgodaj kričala in razgrajala. Vpila je tako, da so h Korenovim vsako besedo slišali in razumeli. Nekdo ji je bil povedal, zaradi česa je bil Koren pri sodišču in zdaj mu je grozila in ga zmerjala. Prekosila je danes samo sebe. Vse priimke, kar jih je kdaj slišala v življenju in kar jih ji je narekovala njena lastna zlobnost, je dala svojemu sosedu. Pri tem pa je zatrjevala, da se ne boji nikogar na svetu in da se ji ne more prav nič zgoditi.

A tisti dan, ko je morala pred sodišče, ji je bilo vendar nekako tesno pri srcu. Slaba vest jo je navdajala s strahom. Kaj, če bi kdo zasledil, kaj je nameravala storiti? Ali ni bila mar pravzaprav morilka, četudi je dekletce ostalo pri življenju?

Pomagati si je izkušala pred sodnikom s tem, da je izpočetka vse tajila. Toda ni se ji posrečilo, premotiti ga. Dokazov je bilo toliko, da je morala naposled utihniti. Zadel pa jo je jako mila kazen, ker Anica, ki je bila poklicana kot priča, ni povedala najhujših stvari, ki bi bile govorile zoper njeno mačeho. Ko ji je sodnik prigovarjal, da naj vse po pravici pove, kaj je počela ž njo in kako jo je pretepavala, je povesila oči in še celo to je nerada potrdila,

kar so bili že drugi povedali sodniku. Njeno od narave dobro in mehko otroško srce ni poznalo maščevalnosti. Zdaj, ko je pri sosedovih lepo mirno živela, ko ni bila več tepena, več zmerjana, ko se je z Nejčedom igrala kolikor je hotela, je hitro pozabila na vse zlo prejšnjih dni in najraje bi bila imela, če bi se tudi njeni mačehi ne bilo nič hudega zgodilo.

Tako je prišlo, da je prisodil sodnik Mlakarici za vse njene hudobijske samo nekoliko dni zapora. Toda njej se je zdelo še to preveč. In kar besnela je, ko je čula razsodbo. Še v večji srd pa jo je spravilo to, ko je zvedela, da ima ostati Anica pri Korenu in da ji bo on izbran za variha, dokler se ne vrne oče.

Na Korenovo prizadevanje je priznalo sodišče tudi staremu Mlakarju, kar mu je šlo. Odslej je lahko brezskrbno živel. Da bi ne mogla njegova sinaha stresati nanj svoje jeze, ga je Koren povabil, da bi se k njemu preselil. In storil je rad to.

Tako so se pričeli zdaj zanj in Anico boljši dnevi...

XIV.

„Maščevanje!“ to je bila edina misel, ki je prešinjala Mlakarici srce in glavo, ko se je bila vrnila iz zapora. „Maščevanje!“ Na to je mislila noč in dan. Taka sramota, kakor jo je bila zadela! Kjerkoli se je pokazala, so se ljudje obračali za njo, nasmihevati se in si šepetali. O kom naj bi govorili, če ne o nji? Oh, vedela je, da ji privoščijo in zato jo je še bolj grizlo. Ta Koren — če bi ga bila dobila na samem, napadla bi ga bila! Za njo bi bilo hladilo, ako bi bila videla njegovo kri. Kar z nožem bi ga bila! Sovražila ga je tem bolj, ker je začel takoj z veliko strogostjo izvrševati nalog, katerega mu je bilo dalo sodišče in je nemudoma ukrenil vse, kar je le bilo v njegovi moči, da bi ne mogla še dalje zapravljati Mlakarjevega premoženja, ki je imelo biti Anično po očetovi smrti. Mlakarico pa je žejalo zdaj bolj kot kdaj poprej. V pijači bi bila našla kolikor toliko tešila onemu gnevu, ki je polnil njeno srce neprenehoma. In zdaj ni imela tudi ne tasta ne pastorka, da bi se bila znašala nad njima. Tudi s tem se ni mogla sprijazniti. Njena popačena narava je zahtevala, da je vsak dan razsajala. Besnela je zdaj nad vsakim, ki ji je prišel pred oči. Včasih jo je skupil kdo čisto po nedolžnem. Največ psovka pa je moral slišati še vedno Koren.

Vsak dan najmanj po enkrat mu je prišla razgrajat pod okno. „Slepar“ in „tat“, to je bilo še najlepše, kar mu je privoščila. „Slepar, tat, lopov!“ se je razlegalo venomer od Mlakarja sem. Zmerjala je tudi svojega tasta in Anico. Toda nihče se ni zmenil zanjo. Koren ni črhnil niti besedice, pa naj si je še tako prizadevala, da bi ga zapeljala v prepir.

Semttertja se je začudil kdo proti Korenu:

„Kako moreš prenašati to? Ali nimaš pesti?...“

Ali Koren je odgovoril:

„Jaz, da bi si mazal roke?... Bog me varuj, da bi se tako izpozabil!“

„Pa jo pojdi vsaj tožit!“

„Ali se je kaj poboljšala, ker je bila zaprta? Vrnila bi se taka iz zapora, kakršna je šla notri, pa naj bi bila stokrat zaprta! Njej ne da žilica drugače. Naj vpije, dokler hoče, se bo že naveličala! Mene taka ženska ne more razžaliti. Saj je taka, kakor bi ne bila prav pri pameti. Dosti vredna ni bila nikoli in kar ji ni bilo slabega že prirojeno, je zaplodila pa pijača v njej. Sicer pa vem, da je najhujša kazen za njo to, ako molčim in se za vse njeno divjanje ne zmenim prav nič. Eh, če bi se hotel jaz prepirati — to bi bilo največje veselje za njo! To jo ravno najhuje boli, ker mi ne more do živega!“

Jernej pa je bil malo manj ravnodušen kot njegov gospodar.

„Ali bomo zmeraj to poslušali?“ je godrnjal večkrat. „Saj se je ni treba nikomur drugemu dotakniti. Prepustite to meni!“

Nekoč je hotel celo kar na svojo roko storiti konec besedovanju Mlakaričinemu, ko je bila prišla zopet razgrajat pred vrata. Skočil je k njej in namahnil. Toda Koren je posegel še ob pravem času vmes. Potegnil je hlapca vstran ter ga posvaril:

„Jernej, tega mi ne stori nikoli več, če hočeš, da ostaneva prijatelja!“

Jernej je ubogal, ali zato pa se je izkušal odškodovati pri drugih prilikah. Kjerkoli je Mlakarico srečal, jo je zbodel s kako besedo in takoj se je počutil bolje, če je le videl, da so jo spekle njegove besede. Nekoč jo je bil zalotil, ko se je ravno vračala od Kljukca. Spomnil se je, kako ga je bila obdolžila tatvine in hotel si jo je privoščiti zopet enkrat prav pošteno:

„No, kdo ti pa zdaj krade svinjino, ko mene ni pri vas?... Mislim, da je nobenemu ni treba!... Nosiš jo še vedno sama tja, kakor si jo nosila tistikrat!... No, pa zdaj ti ne zamerim, da jo nosiš... Še vedno se nisi pokrepčala od takrat, kar so te postili in pestili med štirimi stenami... Bleda si se vrnila in nič več ni tiste rdečice v tvojih licih... Vidiš, kaka pravica je to na svetu!... Meni, ki sem tat, se nič ne zgodi, ti pa, tako nedolžna golobica, kakor si, pa si morala...“

Jernej ni imel časa izgovoriti, kajti Mlakarica je zarjovela, zarjovela skoro z nečloveškim glasom in pobegnila. Parkrat se je obrnila ter zavihtela pesti, a kaj je govorila, Jernej ni razumel. Bil pa je zadovoljen, da si je ohladil zopet malo svojo jezo. Ko je doma potem pravil, kaj se je zgodilo, mu je gospodar iznova očital njegovo nelepo vedenje. Jernej je tudi sam uvideval, da tako ravnanje ni baš krščansko, pa si ni mogel pomagati. Marsikomu je odpustil, da bi bil odpustil Mlakarici, mu ni dalo srce. Preveč zlobna se mu je zdela, da bi zaslužila odpuščanje. Sicer pa je mrzil bolj njene napake nego njo samo.

Čas je potekal, Mlakarica pa se le ni mogla privaditi novim razmeram. Ne samo, da se ji ni polegel srd do Korena, sovraštvo do njega ji je celo rastlo od dne do dne. Vsak dan se je iznova rotila in zaklinjala, da se maščuje, a kako, o tem si ni mogla priti na jasno...

Bilo je ob času žetve. Julijsko solnce se je že precej nagibalo proti zatonu, a vročina le ni hotela pojenjati. Ni enega oblačka ni bilo zazreti na modrem nebu in niti najmanjša sapica ni vznemirjala listja po drevju. Soparilo je neznosno in bilo je, kakor bi bil ves zrak pošel, kakor bi ga bili použili žgoči solnčni žarki. Človeka je morilo in dušilo, da je bil nesposoben za vsako delo. Ptiči so se skrivali po goščavi, iskaje hladnega zavetja. Zbirali so se najraje po sečeh in žalostno so čivkali. Kokoši so razbrskavale zemljo ter počepale po razkopanih si jamah. Menda so si izkušale na ta način ohladiti telo. Še celo pes in mačka, ki sicer tako cenita solnčno toploto, sta se potikala po senčnatih kotih.

Bilo je tiho, kakor ni tiho niti o polnoči. Ljudje, ki jim ni bilo treba delati na polju, tičali so po sobah, katerih okna so bila zastrta z zavesami, da bi ne mogel prodirati notri razgreti zrak. Toda prav ohladiti se tudi v hiši ni bilo mogoče. Neprenehoma je vstajal človeku pot

po čelu, kakor bi bil sedel v razbeljeni peči. Ali reveži šele ljudje, ki si niso smeli privoščiti počitka, ki so bili izpostavljeni ves dan pekočim solnčnim žarkom.

Mlakarica je ležala v svoji čumnati. Imela je še vedno navado, da je legla po kosilu. In danes se ji kar ni ljubilo vstati. Najprej je spala, a zdaj je preudarjala, kaj naj stori. Njene misli so se sukale vedno okoli ene in iste reči. Ah, požirek hladne, opojne pijače — koliko bi bila dala zanj! Voda je bila sparjena in vode itak nikdar ni čislala, pa naj bi ji bil prinesel kdo bistre studenčnice! Oštir Kljukec je imel dobro klet. Po zimi je bila topla, po leti mrzla. Tako-le kozarec hladnega vina in nekoliko šumeče slatine vmes, ej, kako bi se ji bilo prilegalo to v tej grozni vročini! Že dolgo ni tako koprnela po pijači kakor danes. Toda bili so slabi časi. Denarja ni bilo in prodati je bilo težko kaj. Koren je zvedel takoj, če je dala kako stvarco vstran in ničesar ni bilo takega pri hiši, česar bi Koren pogrešil ne bil, ako bi bila prodala. Na upanje pa ni dal Kljukec prav nič več, odkar ni bila več sama svoja gospodinja.

In vsega tega je bil samo Koren kriv. Kadar se je spomnila nanj, je zbesnela in ga zaklela. Ta Koren ji je zagrenil vse življenje! ...

Sklonila se je po koncu in obsedela ob robu postelje. Strme je gledala pred se in preudarjala, če bi se vendar ne dalo na kak način pomagati. Morda je pa vendar še kje kaj takega, kar bi zdaj prav prišlo. Včasih obleži tako kje kak goldinar, da človek sam ne ve zanj, a potem ga naenkrat najde. Kaj, ko bi se kje kaj našlo! Tudi kaka druga reč se še morda dobi, ki bi Kljukcu omehčala srce! —

In dasi je vedela, da ni nikjer nič, ker je vse že Bog ve kolikokrat preiskala, je vendar vstala ter začela stikati po skrinjah in omarah. Ali ves njen trud je bil zaman. Vse je prevrnila, pregledala je vse kote, nikjer nič! Njo pa je že jalo čim dalje huje, čim dalje bolj se ji je skominalo po hladnem vinu in šumeči slatini. Šla je iz ene sobe v drugo in naposled še v podstrešje. Toda kar se je dalo prodati, je bila prodala že davno. Ničesar nič, za kar bi si bila mogla preskrbeti toli zaželenega hladila. Potrta in razjarjena se vrne v spalnico. Ožrši se proti sosedovim, dvigne pesti in kakor še nikoli, se jame groziti: „O le čakaj me, Koren, ti se boš še kesal! Ti se boš še spominjal, Koren, kdaj si šel mene tožit!“

Nekolikokrat je ponovila te besede in vsakokrat je srdito udarila z nogo ob tla.

„O ti me boš se pomnil, pomnil!“

Kakor blazna je divjala po sobi gor in dol, naposled se je iz same jeze razjokala.

„O le čakaj, Koren! Enkrat pride tisti čas, ko se bom jaz smejala, ti pa se boš jokal. Prej ali slej se kaj zgodi, kar ti ne bode po volji!“

Obstala je sredi sobe in se počasi zasukala na okoli. Kar se ji razjasnijo oči. Zastale so ji bile na steni vrh postelje. Ondi je visel križec iz črnega, svetlega lesa, na njem pa je bila razpeta podoba Zveličarjeva. Prinesla je bila to še prva žena Mlakarjeva s seboj.

Razpelo je bilo iz čistega srebra in vse delo lepo in dragoceno. Tisti dan, preden je bila rajna Mlakarica zapustila očetovo hišo, ji je njena dobra mati izročila ta križ, rekoč:

„Na, to obesi nad svoje zglavje. In kadar boš žalostna, kadar bo trpelo tvoje srce, tedaj se ozri tja gori in prosí njega za tolažbo, ki je toliko trpel.“

Kakor bi bila vedela, kaj je čakalo njeno hčer.

In ta ni pozabila maternih besedi. Stoinstokrat je v svojih težavah obračala solzne oči v Križanega podobo, stoinstokrat iskala in našla krepila v razmišljanju o njegovem trpljenju. Ni je bile ure ne po dnevi ne po noči, da bi ne bila obračala svoje koprneče prošnje k njemu, ki se ji je tako smilil, ker je moral umreti po nedolžnem na sramotnem lesu. Iz tega usmiljenja je črpala hladilo za lastne bolečine ...

Delo človeških rok je bil ta križec, ki je visel nad zglavjem postelje. Ali bil je posvečen po vročih molitvah, ki so se dvigale k njemu dan na dan, posvečen po onih neštetih vzdihljajih, ki so kipeli k njemu zlasti v tihih nočeh iz izmučenega srca nesrečne žene. Ta križ je bil posvečen po nedolžnem trpljenju žene mučenice, po njeni veliki ljubezni, ki je odpuščala vse, tudi najhujše krivice svojemu trdosrčnemu možu ...

Sedanja žena Mlakarjeva je bila ta križ prej komaj zapazila. Morda ga je videla, toda zmenila se ni zanj. Ali zdaj jo je začel zanimati. Od daleč je lahko presodila, da ne more biti brez vrednosti.

„To bi bilo nekaj takega!“ ji šine v glavo. „Za to bi znal dati tudi Kljukec kaj, dasi on ne bo molil k njemu, kakor jaz nisem.“

Izrekši, stopi tja, da bi snela križ. Toda hitro odskoči zopet. Strah jo pretrese in neka groza jo obide, dasi ni vedela prav zakaj. Nek glas se ji je pojavil v prsih, ki jo je svaril... Ali žeja, ki jo je morila, je bila neznosna. Še je bilo malo jabolčnika v kleti, s katerim bi si bila lahko ohladila žejo. Toda, ona si je želela vina. Naj bi mar gospodinja pila to, kar pije družina? Kak razloček naj bi potem še bil? Ne, morala je dobiti vina. In kaj bi se bala in se pomišljala? Ta križ, ali visi tu ali ne visi! „Eh, kaj!“ je vzkliknila hipoma. „To je prinesla še ona s seboj! Že zaradi tega ne pustim, da bi viselo še dalje nad mojo glavo! Vstran mora! Čudno, da mi to že davno ni prišlo na misel! Sicer je pa prav! Prileglo se bo zdaj. Haha, srebrn je! Nekaj litrov mora Kljukec že dati zanj! Pa pojdimo poskusit, kako se obnese kupčija!“

Po teh besedah se približa zopet steni, sname križ ter ga vtakne v žep. Govorila je tako, da bi si delala pogum, ali njeno govorjenje ni bilo v skladju s tem, kar je čutila. Tresla se je po celem životu in ko se je ozrla na steno, kjer je visel pred kratkim še križ, se je ustrašila praznote, ki je bila nastala ondi. Bilo ji je, kakor bi ji zijal prepad nasproti...

Da bi se znebila teh neprijetnih občutkov, gre naglo iz sobe ter se napoti h Kljukcu. Ta jo je prijazno sprejel. Bil je je vesel, kadar jo je vzrl, kajti navadil jo je bil tako, da ni prišla nikdar praznih rok, a kadar je kaj prinesla, je bil njegov dobiček vedno izdaten. Ali pijače ji sam od sebe vendar ni ponudil. Bil je previden in si mislil: „Če imaš kaj, že pokličeš!“

Mlakarica se usede in pomolči malo. Ni vedela, kako bi začela prodajati to, kar je bila prinesla s seboj. Kljukcu pa se je zdel njen molk sumljiv. Da bi iztisnil prej besedo iz nje, reče:

„Kaj ne, kaka vročina je zopet danes! Pa ta žeja! Ali mi verjameš, da sem spil danes že deset četrtnik vina s kislo vodo?.. Čudna bi bila v taki vročini, če bi ne bilo pijače! Prileže se pa že tako tak požirek!“

Izrekši, natoči pol kozarca vina, pritoči slatine, da je vzkipelo in zašumelo, ter izpije vso pijačo na en dušek. Mlakarici se izbulijo oči in tresti se začne iznova, toda zdaj iz samega poželjenja po pijači. Nič več ni mogla vztrpeti. Naglo potegne križec iz žepa in ga pomoli proti Kljukcu, rekoč:

„To-le imam zate, če boš kaj dobro plačal. Doma je še ravno en takov križ, zato ti tega lahko prodam. Srebrn je in dosti vreden. Pri kakem zlatarju v mestu bi dobila lep denar zanj. Teda jaz ne hodim v mesto ...“

„Dosti vreden, saj!“ odvrne Kljukec zaničljivo, ko je bil vzel križ v roke ter si ga ogledal od vseh strani. Presodil je takoj, da ima Mlakarica prav in da je križ morda še več vreden, nego ona sama misli, a bil je lisjak in nalašč se je delal, kakor bi mu ne bilo čisto nič na tem, ga li dobi ali ne.

„Čemu pa naj mi bo ta križ?“ reče po daljšem premolku. „Saj imamo dovolj križev pri nas! Še lepših kot je ta! Kajti ne vem, če je to res srebro! Dandanes je vse na goljufijo! Še križi!“

„I saj imaš vendar oči!“ se zahudi Mlakarica, ki je komaj čakala, da bi bila kupčija že sklenjena. „Vsak otrok ti bo povedal, da je to srebro!“

„Če prav!“ odvrne Kljukec malomarno ter položi križ pred njo na mizo. „Jaz nimam kaj rabiti takih stvari!“

„Saj sem ti rekla, da križ lahko v mestu za drag denar prodaš. Ah, če bi mogla jaz tako z doma, kakor ne morem ...“

„Hahaha!“ se zasmee Kljukec. „Za drag denar, torej misliš ti, da bi se prodalo to? Oj, ti si čudna, čudna! Misliš mar, da ljudje komaj čakajo, da dobijo kaj takega, kaj ne? Če ti to kdo vzame, ti vzame samo iz usmiljenja! ... No, pa povej vseeno enkrat, koliko bi pa hotela imeti za to? Rad bi vedel!“

„Križ je vreden več kot pet goldinarjev,“ se odreže Mlakarica, „ali tebi ga dam za tri, ker sva prijatelja!“

Kljukec je bil prepričan, da je vreden križ tudi štirikrat toliko, kakor ga je cenila Mlakarica, vendar ga porine še bolj tja proti nji in reče:

„Lepa hvala za tako prijateljstvo! Le obdrži križ zase, in pojdi ga, če hočeš, prodajat v mesto! Haha, tri goldinarje! Saj jih ne pobiram po tleh!“

Mlakarica pa ni mogla več čakati. „Eh, daj vina sem“, zakliče, „morda se potem laglje domeniva!“

Kljukec je rad ubogal. Saj je dosegel, kar je hotel!

Dva kmeta, ki sta sedela pri drugi mizi, plačata naglo in odideta.

„Le beživa,“ reče potoma starejši mlajšemu. „Nič bi se ne čudil, ako bi iz jasnega treščilo sem notri!“

„Kakor Judež Iškariot, je prodala Jezusa!“ pripomni mlajši.

„Ravno tako! Ali zapomni si: tudi zgodilo se ji bo, kakor Judežu Iškariotu! Pahnila je vstran od sebe Boga in zato jo pahne tudi on od sebe!“

Mlakarica pa se je otresla kmalu vse skrbi in groze. Pila je vino, ki ji ga je nosil Kljukec in pozabila na vse drugo. Kakor bi bilo umevno samo ob sebi, da je križ zdaj njegov, ga je Kljukec pograbil in ga potaknil v skrinjo. Da je zadovoljen s kupčijo, se mu je poznalo na obrazu. Smehljaj se je in zdajpazdaj se je usedel k Mlakarici. Navadno ni dosti besedoval ž njo, ali danes je bil zgovoren.

„Kaj pa s Korenom — ali sta že prijatelja?“ jo je vprašal.

„S Korenom — prijatelja? Prej se bosta sprijaznila ogenj in voda! Kaj pa misliš? Take stvari se ne pozabijo kar tako!“

„Strašno te je ugnal, res!“

„Kaj, ugnal? ... Goljufija, nič drugega, kot goljufija!“

Mlakarici so se jezo iskriale oči. Kljukec pa ni nič drugega nameraval, kot da bi jo vzjezil. Zato je nadaljeval:

„Naj bo, kakor hoče. Dosegel je, kar je hotel doseči. Lahko se smeje zdaj! Ni dovolj, da gospodari na svojem domu; gospodar je tudi črez tvoje!“

V Mlakarici je vzkipelo. Ob mizo udari in reče:

„Za to se bo še kesal! Le zapomni si, kaj ti rečem! Prej ali slej mu posvetim, posvetim tako ...“

„Saj tisto bi bilo pravo! Posvetiti bi se mu moralo!“

Kljukec je poudarjal besedo „posvetiti“ tako, da ji je hipoma prešinila nova misel glavo. Segla je po mizi, zagrabila par vžigalic ter jih vtaknila v žep. Storila je to skoro vselej, kadar je bila v gostilni, a zaradi tega, da jih ji ni bilo treba kupovati. Celo za take malenkosti ji je namreč primanjkovalo denarja. Ali danes je posegla po vžigalicah z nekim posebnim čustvom. Nič jasnega in določnega ni mislila pri tem, toda tresla se je in srce ji je utripalo, da si je morala položiti roko nanj.

Kljukec je videl vse to, a rekel ni nič. Tudi on je sovražil Korena. Bil je Koren občinski mož in kot tak je bil že večkrat povzročil, da je imel Kljukec sitnosti. Pazil je strogo na to, da ni imel odprte gostilne črez zakonito določeno uro in parkrat je moral Kljukec vsled njegove ovadbe celo globo plačati. Prileglo bi se bilo torej tudi

njemu, če bi se bilo Korenu pripetilo kaj takega, česar bi ne bil vesel. In morda ni brez skrivnega namena nanosil Mlakarici toliko vina, da jo niso nič več prav nosile noge.

Mrak je že legal na zemljo, ko se je Mlakarica vračala proti domu. Vstala je bila in šla, ne da bi bila vprašala, če ima še kaj dobiti za lepi srebrni križ. Zadovoljna je bila. Za danes je imela pijače dovolj; na drugi dan ni mislila.

Dospela je bila do vrtnih vratic, ko zdrdra izpod sosednega kapa voz, na katerem je sedel gospodar sam, pa hlapec Jernej poleg njega. Hitela sta na polje, da bi še enkrat pripeljala domov rži, ki so jo bile črez dan nažele ženjice. Mlakarica, ki so ji vsled použite pijače že itak žarela lica, še bolj zardi, ko vzre Korena. Vsa kri ji je šinila v glavo. In vse sovraštvo, ki ga je čutila kdaj zoper Korena, se ji obnovi. Divje hrepenenje se loti njenega srca, da bi se mu takoj maščevala. Ali naj mu še dalje prizanaša? Ali naj še dalje trpi vse to, naj ji še dalje škoduje, ne da bi ga kaznovala? Ali ni šel mar celo na njeno polje gledat, koliko žetve bo, da bi jo tem laglje nadzoroval? Delavci so ji bili povedali to. Ne, to ne more iti več tako! Maščevati se mora!... Ali kako? Koliko časa se pripravlja, koliko časa dela že naklepe, ali storila ni še nič! Težko je bilo priti Korenu do živega tako, da bi sama sebi pri tem ne škodovala! Kako bi si ohladila maščevanje, kako bi sovražnemu sosеду prizadela najhujši udarec?... Postoji, kakor bi preudarjala... Prsti desnice, ki jo je imela v žepu, so se igrali z vžigalicami... Kaj, ko bi res...

Spomnila se je Kljukčevih besedi. „Posvetiti bi se mu moralo!“ Ha, posvetiti! Ona si ni mislila nič pravega, ko je bila izgovorila to besedico. Ali ko jo je bil izrekel Kljukec, ji je bilo, kakor bi ji bil sam hudobec zašepetal nekaj na uho. „Posvetiti mu, da! To bi bilo nekaj!“

Dasi je bila pijana, se je vendar zavedala, kako nevarne stvari se hoče lotiti. Plaho se ozre okrog. Ko ni bilo videti nikogar, je modrovala sama pri sebi:

„Korena ni doma, hlapca tudi ne. Dekla je gotovo na polju, a gospodinja ima opravka v kuhinji. Vse kakor nalašč!... Toda...“ Nenadoma se ji je pojavil pomislek: „Kaj, če bi se ogenj razširil?... Ah, ne! Ne, nič se ni bati. Naša poslopja so dovolj oddaljena od onih in sape ni nobene... Še nikdar, nikdar ni bilo take prilike. Čakaj me, Koren, zdaj ti poplačam vse, vse... Videti hočemo, kdo se

bo zdaj smejal!.. In če boš pozvedoval, kdo je zažgal — kdo drugi nego otroci? Tista ljubezniva varovanka tvoja! Ha, kako boš vesel, da si jo vzel pod streho! Da, da, tako rečem!”

Njeno srce je občutilo čudno slast. Tako mora biti divji zveri, ko trga z zobmi svoj plen... Še enkrat se ogleda na vse strani in ko ne zapazi nikogar, steče za sosedov skedenj, prižge vžigalico ob desko ter jo vrže skozi špranjo, iz katere je gledala slama. Storivši to, zbeži zopet proti domačemu vrtu in črez vrt v hišo. Nikamor se ni ozrla, boječ se, da ne bi zapazila koga, ki je bil morda priča njenemu zločinskemu dejanju... Bila se je hipoma streznila in zavedala se je čisto jasno, kaj je storila. Dospевši v svojo spalnico, pogleda strahoma skozi okno proti sosedovemu skednju... Ničesar ni bilo in odleglo ji je... „Žveplenka je ugasnila!“ reče sama pri sebi, in kakor bi se ji bil odvalil težak kamen od srca, tako ji je bilo. „Hvala Bogu, da ni nič! Kake skrbi bi bila imela! Kajti če bi me bil videl kdo... Hvala Bogu, da ni nič!“ je ponovila še enkrat. Kakor molitev ji je prišla ta zahvala iz ust. Čutila je, kar je govorila in njene besede niso bile prazne. Veselje jo navda, da ni nastalo nič hudega. Nekako čudno mehko ji je bilo hipoma pri srcu, in kar se že davno ni pripetilo, začutila je potrebo, da bi pokleknila in molila... Nehote se ozre tja na steno, kjer je visel poprej križ. A stena je bila prazna. Kakor bi se bila razmaknila pred njenimi očmi, se ji je zdelo in zopet ji zazija oni prepad nasproti. Zdrezne se in grozna bolečina ji prešine prsa in glavo. V tem hipu ji je bilo jasno, da je njeno upanje ničevno, in da ni zanjo več rešitve. Strah jo postane v mračni sobi. V vežo stopi in odtod na hišni prag. Pogleda zopet proti sosedovim in ostrmi... Ha, kaj je to?... Se li ne zagrinja sosedov skedenj v dim? Je li to resnica, ali pa se ji dela le megla pred očmi? Ne, ne, to ni prevara, resnica je! Kako se valucka, suče, dviga tisti umazani, sivkastočrni dim! Višje in višje se steguje, bolj in bolj se gosti in hipoma, kakor ognjena kača, šine plamen proti nebu. Zdelo se ji je, kakor bi bila grozna pošast odprla svoje brezdajno žrelo ter stegnila svoj jezik navzgor...

Nobene dvojbe več...

„Ogenj, ogenj!“ zakriči nekdo. „Ogenj, ogenj!“ se razlega po vasi. In že odmeva tudi iz zvonika tožno glas zvona!...

Čim dalje glasneje postaja vpitje, čim dalje bolj vrve ljudje vkup. Hiteli so iz polja, hiteli od vseh strani, prestrašeni, boječi se za svoje imetje, za svoj ljubi dom ...

Mlakarica gleda nekaj časa kakor nezavestna vse to. Kakor okamenela je stala ter z odprtimi ustmi in izbuljenimi očmi nepremakljivo zrla v en in isti kraj. Toda hkratu ji pride na misel, kaka nevarnost ji preti, kako slabo bi se ji godilo, če bi se obrnil sum nanjo ... Oni blažji čuti, ki so se ji bili vzbudili za hipec v srcu, umaknejo se naglo zopet strasti in želji po maščevanju.

Kakor besna se zapodi tja med ljudi in jame kričati:

„Tako je, ako se puščajo otroci sami doma!“

In uzrši Anico, ki je stala z Nejčetom pod debelim hruškovim drevesom ter trepetala, skoči k njej ter zarjove:

„Ta je zažgala, ta, videla sem jo! V ogenj jo vrzite, malopridnico, v ogenj! ...“

In preden se ljudje prav zavedo, zgrabi deklico za roko ter jo potegne za seboj.

Kakor bi bila ob pameti, drvi ž njo proti gorečemu skednju, katerega streha je bila že en sam velik plamen. Vse to se je zgodilo tako hitro in tako nepričakovano, da bi bila Mlakarica v svoji podivjanosti nemara izvršila grozni zločin, če bi se ne bil Nejče, ki ni bil tako kmalu zmeden, zapodil za njo ter jo še o pravem času ujel zadaj za obleko. Potegnil jo je s tako močjo nazaj, da se je Mlakarica opotekla ter padla po tleh. Kričala je še vedno, da je zažgala Anica; ali Nejče jo preupije s svojim mladim, čvrstim glasom, rekoč:

„Ni res! Vi ste zažgali, vi! Saj sem vas videl, ko ste bežali prej izza našega skednja!“

Mlakarica skoči po koncu in hoče zgrabiti zdaj Nejčeta. V tem dečku, o katerem je sanjala, da bode nekoč mož njene Tonice, ji je vstal nov sovražnik. Če jo je res videl, kako se bo zagovarjala? Nepopisno je, kar se je godilo v tistem hipu v njenih prsih, v njeni glavi. Strah pred kaznijo jo je gnal v nov zločin. Ako bi bila v stanu, bila bi gotovo oba otrocka vrgla v ogenj, da bi ne bila mogla pričati zoper njo. Da bi si nakopala s tem še hujšo kazen, na to ni mislila. Bila je pobesnena popolnoma in več ni razločevala, kaj je dobro, kaj slabo zanjo. Toda ljudje so jo bili že obkolili ter ji iztrgali Nejčeta in Anico iz rok.

Mlakarica pa je zdaj še bolj divjala. Vpila je, kar je mogla, ter trdila, da je zažgala njena pastorka. Toda

v splošni zmešnjavi je ni nihče poslušal. Bilo je treba zdaj na kaj drugega misliti, nego na to, kdo je zažgal. Kajti bila je velika nevarnost, da se ogenj razširi tudi na druga poslopja. Otrinki so padali na vse strani. Vendar je bilo upati, da se večja nevarnost odvrne, dokler je vladala tišina in se je plamen dvigal naravnost proti nebu. Toda nena doma je potegnila sapa od juga proti severu. Na večer se je rad pojavil veter in tudi nocoj ni izostal. Izpočetka je parkrat samo dahnilo, a potem je završelo po drevju. Zubelj se zasučel in nagne proti Mlakarjevi strani in preden bi bil kdo pričakoval, začne goreti streha Mlakarjevega kozolca. Zdaj, ko je pihalo, je imel ogenj le še hujšo moč in plamen je použival tem hitreje, kar je dosegel, ker je bilo vsled dolgotrajne vročine vse tako suho. S kozolca preskoči ogenj na Mlakarjev skedenj, odtod na hleve in hišo. V nekaj minutah so bila vsa Mlakarjeva poslopja v plamenu!...

Med gasilci je nastal vsled tega velik nered. Eni so silili še proti Korenovemu skednju, drugi so z glasnim krikom opozarjali na to, da je nevarnost pri Mlakarju zdaj večja, zlasti ker se je bati, da se ne razširi ogenj od tu še naprej čez vas. Nekdo nasvetuje, da naj bi se Korenov skedenj, pri katerem se itak ni dalo nič več rešiti, izpodžagal in izpodnesel. To je bila pametna misel, ki se ji ni nihče upiral, najmanj Koren sam. Sekire so zapele in ko so bile storile te svojo dolžnost, so zasadili kaveljne v razmajano tramovje. Ni trajalo dolgo, in ves skedenj je bil na kupu. Sedaj ni bilo tu več težko gasiti. Zadostovalo je, da so donašale ženske v škafih vodo ter polivale tleče tramovje. Moški z brizgalnicami pa so hiteli Mlakarjevemu domovju na pomoč. Ali tudi tukaj se ni dalo več dosti storiti.

Koren, ki je videl svojo hišo v varnosti, je izkušal zdaj pri Mlakarju rešiti, kar bi se dalo. Sam je izpustil živino iz hleva in sam je nosil iz hiše pohištvo in kar se je sploh odnesti dalo. Pri tem je še druge izpodbujal ter jim dajal navodila, kaj naj store, da se škoda kolikor mogoče omeji.

Da poslopij, kolikor jih je bil dosegel plamen, pri tej suši ne bo mogoče rešiti, je izprevidel Koren in so izprevideli tudi drugi gasilci ž njim. Kazalo ni torej drugega, nego izprazniti po možnosti hišo in kaščo, vse drugo pa prepustiti požrešnemu plamenu ter se mu postaviti ondi v

bran, kamor še ni bila segla njegova moč. Že so hoteli prepeljati brizgalnico k drugi hiši, ki je bila najbolj v nevarnosti, ko se začuje izpod Mlakarjeve strehe obupen, pretresljiv klic. Vse se prestraši in ostrmi...

„Kaj je to? Kdo kliče?“ izprašujejo drug drugega. Toda nihče ni vedel pojasnila. Glas je bil nenavaden, neznan, zato ga ni nihče spoznal.

„Ali ni bil otročji glas?“ pripomni nekdo.

„Pomagajte!“ se začuje iznova in čutilo se je, da prihaja glas človeku iz grla, ki mu gre za življenje.

„Tonica je!“ se oglasi Nejče, ki je bil vedno v največji gneči. „Boste videli, da je Tonica!“

Videl jo je večkrat gledati skozi okno podstrešne sobice. Tudi še tisto popoldne jo je bil opazil gori. Dekletce je bilo šlo precej po kosilu pod streho. Brigal se ni nihče zanjo in tako je brskala nekaj časa po razvlaki, ki jo je bilo vse polno tam gori, potem pa jo je vsled vročine premagal spanec. Spala je celo popoldne in prebudila se je šele, ko je prasketal že ogenj okoli nje in je bilo že polno dima v sobi.

Nihče ni mislil nanjo in zato je bil marsikdo v dvomu, je li slišal prav in ni prišel morda glas vendar le od kod drugod. Zdaj pa, ko se je bil oglasil Nejče, je bilo vsem jasno, da ne more biti nihče drugi nego Tonica.

Koren je malo pomislil. Vedel je, da je treba tu hitre pomoči in da tvega življenje, kdor se poda v nevarnost.

„Pristavite lestvo in počakajte z brizgalno!“ ukaže, potem pa se ozre po zbranih in vpraša: „Kdo gre gori?“

Ali preden je imel kdo čas odgovoriti, je hitel že sam po lestvi kvišku.

„Za hčer tako zlobne ženske, ki ti je storila že toliko žalega, se podajaš v nevarnost!“ — ta misel mu je šinila skozi glavo. „V smrt greš morda, otroka in ženo storiš morda nesrečno, da otmeš nesreče tako hudobnico!“ mu je očitalo nekaj... En hip je omahoval, kajti storilo se mu je milo za ženo in otroka, potem pa se je zavedel, da mu ukazuje ljubezen do bližnjega, storiti to, kar je nameraval in zatrl je one misli, zatrl tudi strah pred smrtjo, ki ga je morda čakala.

„Obrnite cev name,“ veli, „in polivajte me, kadar bom zgoraj, da se ne vname obleka na meni!“

Že je bil zgoraj pri oknu. Neznosna vročina ga je obdajala in zdelo se mu je, kakor bi moralo zdaj in zdaj

začeti vse goreti na njem. Toda najhujše, najnevarnejše ga je še čakalo. Pogleda skozi okno, ob katerega okviru so se lovili že majhni plamenčki. Nadejal se je, da bode deklica kje blizu okna, toda ni je bilo.

„Notri moram!“ zaupi je doli. „Brizgajte skozi okno, kolikor le morete, da me ne zaduši!“

„Nikar, nikar!“ mu odsvetujejo od vseh strani. „Nikar!“ mu zakliče z obupnim glasom njegova lastna žena. Toda Koren ni nikogar poslušal. Sramotno bi se mu bilo zdelo, če bi se bil vrnil zdaj, ko je bil že gori. Pa tudi usmiljenje do bližnjega mu tega ni dalo. Zavihti se in izgine skozi okno.

Deklica je ležala sredi sobe brez zavesti. Skočil je k nji, pobral jo in se vrnil zopet k oknu. Samo par hipov je trajalo vse skupaj, a zdelo se je njemu in onim, ki so čakali nanj, cela večnost. Z veselim krikom so ga sprejeli, ko se je prikazal in takoj so mu hiteli naproti, da so mu odvzeli dekleta. Bilo pa je tudi potrebno. Vsak hip je mislil, da se zaduši in bil bi prav gotovo omagal, ako bi ne bilo pomoči. Iz njegove obleke se je že kadilo in vnela bi se bila, da niso tako točno izpolnjevali njegovega povelja ter ga polivali z vodo.

Glasno jokaje ga je sprejela spodaj žena in ga objela vpričo vseh ljudi. Sosedje pa so ga glasno hvalili ter mu stiskali roko. Marsikdo je vedel sam o sebi, da bi tega ne bil storil, zlasti pa ne za sovražnico, kakršna je bila Mlakarica Korenu. Tembolj so čislali njegovo človekoljubno dejanje.

Koren je bil nekaj časa kakor omamljen, tako sta ga bila prevzela vročina in groza, ki jo je prestal. A ko se je opomogel, je bila njegova prva skrb za dekleta, ki ga je bil rešil iz ognja. Z vodo so jo bili pripravili do zavesti in Koren je ukazal, da naj jo polože na rjuhe ter jo tako dvignejo. Deklica se je vila v groznih mukah ter ječala, da se je vsem smilila.

Mlakarica je letata kakor blazna semtertja, ko je videla, da gori tudi njeno domovanje. Ah, kako se je maščevalo nad njo samo njeno zločinsko početje! Že ta zavest jo je uničila in strla. Ko pa jo je nekdo še opozoril, da se je opekla njena hči in ko se je nato prirnila do nje ter jo videla polno ran, ji je prešinila nepopisna bolečina srce in glavo. Nikogar ni ljubila, samo do svoje hčere je gojila veliko, morda celo preveliko ljubezen. In zdaj je ležala ta njena hči, v katero je stavila toliko nad, o kateri je mis-

lila, da jo čaka še tako lepa bodočnost, vsled njene lastne krivde, neusmiljeno opečena po rokah in obrazu pred njo. Njena lica so bila za večno spačena in vedela je, da njene Tonice ne bo nikdar nihče snubil, ne sosedov Nejče, ne kdo drugi. In vse to je ona . . . ona, mati njena, zakrivila!“

Udarila se je s pestjo po čelu, da je čudno zazvenelo, potem pa se vrgla na tla ter se sklonila nad svojo hčer. Strmela je nekaj časa z izbuljenimi očmi vanjo, potem pa je začela trgati obleko raz sebe in z groznim, tulečim glasom je zakričala:

„Jaz sem jo umorila . . . jaz sem zažgala! U—u—u! Vrzite me v ogenj, jaz sem zažgala . . .“

Pristopila sta orožnika k nji in jo uklenila. Ona pa ni vedela nič, kaj se godi ž njo. Šla je, kamor sta jo gnala, a med potjo je venomer vpila:

„Vrzite me v ogenj, jaz sem zažgala, jaz sem umorila hčer!“ Strah je navdajal vsakega, ki jo je slišal . . .

XV.

Ogenj so bili omejili. Razen Korenovega skednja in Mlakarjevega domovanja je bilo ostalo vse nepoškodovano. Ali ogenj je zahteval vendar še eno žrtev.

Staremu Mlakarju se je bolezen že nekaj časa sem hujšala. Dobro se mu je sicer godilo pri Korenu, kjer so mu bili postrežni, da mu bolj biti niso mogli. Lajšali so mu njegovo telesno trpljenje, kolikor se je dalo, toda trpel je tudi duševno. Pri srcu ga je peklo venomer. Preboleti ni mogel tega, da je moral na stara leta izpod strehe svoje drage rojstne hiše. Tožil ni nikomur, a kadarkoli mu je ušel pogled skozi okno proti hiši, ki je bila njegova in v kateri je gospodaril nekdanj, zalile so mu solze oči . . .

Često je vzdihnil potihem:

„O Bog, kako hudo si me udaril! . . . O kako me tepeš za krivico, ki sem jo storil svojemu sinu! . . . Veliko kazni si mi naložil! . . . Pri tujih ljudeh, pod tujo streho bom zatisnil svoje oči!“ . . .

Žalost in bridkost sta mu bolj in bolj izpodkopavala zdravje. Strah pa, ki ga je prebil, ko je bil nastal požar, zadel mu je smrtni udarec.

Ko je videl plamen na strehi svojega doma, ki ga je tako ljubil, ko je videl, da ogenj uničuje trud njegovih rok, je vztrepetal na celem životu. Zbral je vse svoje moči in se vzpel po koncu. Hitel je ven, kolikor so dopuščale

njegove oslabele moči in kolikor so ga hotele nositi njegove odrevenele noge. Dospevši na vežni prag, vzdigne roko, v kateri je držal palico in odpre usta, kakor bi hotel vzklikniti, a hkratu se mu zavrti v glavi in nezavesten se zgrudi na tla. Ker so bili šli vsi Korenovi sosedovim pomagat, so ga dobili na tistem mestu šele potem, ko je bil ogenj udušen in so se bili vrnili.

Od tistih dob so staremu Mlakarju vidno pojemale moči. Koren je kmalu izprevidel, da se ne bo dalo tu nič več pomagati in nič se ni čudil, ko mu je zdravnik namignil, da naj bodo pripravljeni na vse.

A tudi starček sam je vedel, da ne bo dolgo do tistihmal, ko mu zapoje mrtvaški zvon. Če ga je kdo tolažil, zmajal je z bridkim nasmehom glavo, kakor bi hotel reči:

„Pustite to, moja pot na tem svetu je končana!“

Nemara da so tudi Anico obhajale zle slutnje. Kajti niti ganila se ni skoro od dedkove postelje. Večkrat se ji je zaihtelo. Spominjala se je še, kako je bilo ob materini smrti in dasi je bila mlada, se je vendar zavedala, da bo poslej še bolj zapuščena, nego je bila doslej. Dedek pa jo je milo pogledaval. Smilila se mu je uboga deklica, ki je morala že v svoji prvi mladosti v toliki meri okušati grenkosti življenja.

Nekega popoldne veli starček poklicati Korena k sebi. Ker zadnje čase skoro nič govoril ni, so vsi mislili, da mu je odleglo in Koren je vesel pristopil k njemu. Toda iz besed bolnikovih je ta kmalu posnel, da se poslavlja. S slabim, tresočim glasom mu je rekel:

„Bog ti poplačaj stotero, Koren, vse, kar si mi storil dobrega! Jaz ti na onem svetu tega ne pozabim! A še eno prošnjo imam do tebe: Ne zapusti ubogega otroka! Samo tebe ima zdaj na svetu! Če pa pride kdaj France, izroči dekletce njemu! Reci mu, da je bila moja želja na smrtni postelji, da bi skrbel za siroto. In pa to mu povej, da bi ga bil rad prosil odpuščanja, če bi ga bil še enkrat videl v svojem življenju!“ . . .

Solze so zalile starčku oči in umolknil je. A črez nekaj časa je izpregovoril še enkrat:

„France pride, to vem! . . . Čudni ljudje smo Mlakarji, Koren! . . . Trde glave imamo, a srce ni tako! . . . Naša volja je uporna ali srce ni brezčutno in zato tem bolj trpimo, ker se ne kažemo, kakršni smo . . . O da bi se bil znal premagovati! Boljše bi bilo marsikaj! . . . France pride, ker

on je bil še najmehkejši od nas . . . . Pa tudi oni drugi morda ni tako zelo hudoben, kakor se je kazal! Tudi njemu povej, če se kdaj vrne, da sem mu odpustil!“ . . .

Dalje stari Mlakar ni mogel govoriti. Že te besede so ga stale velikega napora. Zamižal je in odslej je le še redkokdaj izpregledal. In kadar je to storil, se je videlo, da iščejo njegove oči samo še Anice. Na večer se je njegovo stanje še shujšalo. Začel je hropeti in njegovi dihljaji so bili globoki in redki. Korenovi so prebdeli ob njegovi postelji vso noč. Proti jutru, ko se je začelo daniti, ko se je na nebu prižigala dneva luč, pa je ugasnilo njegovo življenje . . .

In zopet so žalostno peli zvonovi in zopet je ihtela Anica za krsto. Saj je vedela, vedela dobro, kaj je izgubila, vedela, koliko vroče ljubezni je z njenim dedkom umrlo zanjo. Počasi se je premikal mrtvaški sprevod po gričku navzgor, žalostno so peli zvonovi, žalostno razlegale se mrtvaške pesmi, Anici pa se je tem bolj krčilo srce, ker se je iznova spominjala tudi mamice svoje, ki je počivala tam gori ter spala spanje, iz katerega se ni dala priklicati, dasi se njeno otroško srce še vedno ni moglo sprijazniti z mislijo, da ostane vedno, vedno tako.

Votlo so zagrmle grude ob krsto, Anica pa je zdrknila na kolena in glasno zajokala, kakor bi se na ta način kaj izprositi dalo. S solzami v očeh jo je dvignil Koren ter jo potegnil vstran od jame. Toliko je bila na boljem zdaj od tistikrat, ko so ji zakopavali mamico, da je imela človeka, ki jo je tolažil.

„Nič ne jokaj, Anica,“ ji je prigovarjal Koren, saj si naša! V Boga zaupaj! kar stori on, je vse prav!“

Ali Anica se ni mogla potolažiti. Jokala je vso pot tudi nazaj grede, ž njo pa je jokal Nejče, ki je hodil poleg nje ter jo držal za roko . . .

*   *   *

Par tednov po tistem, ko so bili zagrebli starega Mlakarja v hladno zemljo, je pridrdrala po vasi lepa, svetla kočija. Dva brhka konja sta bila vprežena pred njo. Ljudje so se ustavljali in ugibali, kaj pomeni to in njih začudenje je bilo tem večje, ko se je ustavila kočija blizu Mlakarjevega pogorišča in je stopil iz nje lepo oblečen gosposki človek z dolgo, že nekoliko osivelo brado.

Poznalo se mu je, da je presenečen. Koren je bil ravno zunaj, ko se je bila ustavila kočija. Ko zapazi tujega človeka, pohiti k njemu. Deloma ga je imela radovednost, kdo je, deloma bi mu bil rad postregel, ker se mu je zdelo, da bi rad nekaj pozvedel.

„Kaj se je zgodilo tukaj?“ vpraša tujec Korena, ko se mu je bil približal.

„Nesrečo smo imeli, gospod, nesrečo!“

„Pa kako je prišlo to?“

„Žalostna povest, gospod, ki je ne pripovedujem rad!“

Tujec pomolči nekoliko, potem pa reče:

„In gospodar te hiše — kje je zdaj?“

„Ni ga že dalje časa doma. Šel je po svetu, ne da bi vedeli kam. O tej nesreči ne ve še nič . . .“

„Po svetu ni šel brez vzroka . . .“

„Vzroki so bili taki, da . . . Ne vem, če bi se kratkočasili, ako bi vam pravil . . .“

„Rad bi vedel,“ pripomni tujec, „kajti . . .“

Hotel je nekaj povedati, a umolknil je, kakor bi si bil premislil. Morda je pričakoval, da zve tako bolj gotovo čisto resnico, ako ne izda, zakaj se zanima za usodo Mlakarjeve rodbine.

„Potem pa vas prosim, da stopite malo k meni na dom. Povest je precej dolga in naveličala bi se tu stati.“

Šla sta v hišo. Ko je bil Koren ponudil tujcu stol, je začel pripovedovati to in ono iz zgodovine Mlakarjeve hiše, dasi brez pravega reda. Čudno se mu je zdelo, da neznani človek tako pazljivo posluša stvari, ki ga po njegovem mnenju niso imele nič brigati. Domišljjal si je, da je gospod, ki govori ž njim, kak dobrohoten bogataš, ki je videl nesrečo in je bil morda pripravljen, ponesrečenim priskočiti na pomoč. Toda zakaj bi bil potem tako nemiren? Semtertja se je zganil med njegovim pripovedovanjem in ko je omenil tudi parkrat Franceta Mlakarja, je bil v vidni zadregi. Koren je po tihem ugibal semtertja in začelo se mu je malo dozdevati . . . Pa ne, to ni mogoče! Kako bi mogel biti to France Mlakar? Saj ga je vendar dobro poznal . . . Seveda, brada človeku včasih popolnoma izpremeni obraz. In pa leta . . . leta . . .

Vse dvojbe so se Korenu razpršile, ko je tujec vprašal:

„Kaj pa oče . . . oče moj?“

„Ah, ti si — France?“ vzklikne Koren in vstane s sedeža.

„Da, jaz sem, dobri moj Koren!“

In stara znanca in nekdanja prijatelja sta si podala roke.

„Kaj sem mislil!“ si očita Koren. „Po glasu bi te bil moral poznati, če ne po drugem!“

„Človek se izpremeni in tudi glas mu postane drugačen, ako živi dolgo pod drugim podnebjem. Toda zdaj odgovori na moje vprašanje, dragi moj Koren, in povej mi hitro, kje so moj oče?“

Korenu je bilo tesno pri srcu, toda resnice ni mogel prikrivati.

„Tvojega očeta smo pred kratkim pokopali. Nekoliko ur pred smrtjo so te imeli v mislih, naročili so mi, da naj ti povem, da bi te bili radi prosili odpuščanja, če bi te bili videli še živega!“

Zdaj France Mlakar ni mogel več zadržati solz, ki so mu že prej silile v oči. Zakrije si obraz z obema rokama in ihtel je kot majhno dete.

„Oče, o moj oče!“ je vzdihoval. „O zakaj nisem poslušal glasu svojega srca, zakaj se nisem prej napotil proti domu! Odpustite, oče, odpustite! O, to je kazen božja! Ta nesrečna trma moja! Mislil sem, da bi ne bil mož, ako bi ne delal tako; zdaj vidim, da sem bil abotnež, velik abotnež, ki je dal samega sebe ob najlepše, ob najdražje! . . . Kaka tolažba bi bila zame, če bi bil zrl njemu, ki je bil oče moj, še enkrat v svojem življenju v blagi obraz! A zdaj je zaman vsaka tožba!“

Te besede Franceta Mlakarja so bile polne iskrenosti in nihče ni dvomil, da mu prihajajo iz globočine srca. Vsem se je smilil, ki so ga slišali in vsi so si brisali oči, ki so videli njegovo resnično žalost.

Koren je nato poklical Anico, ter jo pripeljal pred strica. „In zdaj moram še to povedati,“ je nadaljeval Koren, „kar se tiče te zapuščene sirote. Zadnja prošnja tvojega očeta do tebe je bila, da se usmiliš deklice in skrbiš zanjo. Sicer ji ni tudi pri nas nič hudega, ker jo imamo radi, kakor svojo, toda povedati ti moram to.“

„Vsaj ta mi je ostala!“ je odgovoril France Mlakar in pritisnil deklico nase. „Saj pojdeš z menoj, kaj ne, Anica?“

Anica se je spomnila, koliko dobrega ji je pravil dedek o njenem stričku, kako ji je obetal, da pride ponjo in da se ji bo dobro godilo pri njem, in takoj se ga je okle-

nila z vso ljubeznijo. Pritrdila je rada na njegovo vprašanje in hvaležno ga je pogledala.

France Mlakar je nato vstal in rekel:

„Žalostne reči si mi povedal, moj prijatelj! In žalost, samo žalost sem našel tam, kjer sem mislil, da me po tolikem času čaka veselje! Želja, da bi še enkrat videl svojega očeta, se mi ni izpolnila. Na mestu, kjer je stala moja rojstna hiša, sem našel pogorišče! Vse sem izgubil in ničesar ni več, kar bi me vezalo na ta kraj. Moje srce bi tu ne moglo biti nikdar veselo, kajti kamorkoli bi se ozrl, bi se mi budili žalostni spomini. Zato je najbolje, da grem zopet . . . Samo to je, kar me tolaži: da me oče ni imel za izgubljenega in da je imel trdno vero v to, da sem si pomagal v življenju. Ko bi te vere ne bil imel, ne bi bil dajal takih naročil zaradi tega otroka. Meni je pa to v največjo srečo, da bom mogel spolnovati v tem pogledu njegovo željo! Pojdi, pojdi, Anica, vse hočem storiti zate!“

In vroče je poljubil deklico. Proti Korenu pa je še pripomnil:

„Jako sem ti hvaležen, dragi Koren, za vse, kar si storil dekletu in mojemu očetu. Vem, da bi ne videl rad, ako bi te vprašal, koliko sem ti dolžan, kajti kdor dela dobro na ta način, kakor si delal ti, ne dela za plačilo. Nočem te torej žaliti. Toda to moraš dovoliti, da ti povrnem škodo, ki ti jo je napravil ogenj. Zanetila ga je žena mojega brata, ki jo vendarle moram prištevati k svojim ljudem, pa naj je še taka! . . . Od mojih ljudi ti je prišla škoda in moja dolžnost je, da ti jo vsaj deloma poravnam.“

Izrekši seže v žep in stisne Korenu nekaj papirnatega denarja v roko. Koren se je branil in branil, rekoč, da nima posebne škode, ker je bil zavarovan, toda France Mlakar mu je rekel:

„Če hočeš, da se ne ločim s težkim srcem od tebe, sprejmi to! In pa še to vzemi in preskrbi očetu primeren nagrobni spomenik. Zakaj jaz grem zdaj in ne vem, kdaj se zopet vrnem! Pozabiti moram malo na to, kar sem videl in navaditi se na vse ono, kar se ne da več izpremeniti.“

Koren je zdaj vzel denar in obljubil, da stori vse po njegovi želji.

„In zdaj greva, kaj ne da, Anica?“

Anico so preoblekli še nekoliko, potem pa sta sedla v voz. Konjska kopita so zapeketala in kočija je oddrdrala zopet proti kraju, odkoder je bila prišla.

Anici se je zdelo vse kakor v sanjah. Nič se ni poslovila od nikogar, niti od Nejčeta, tako je bila zmedena. In ko je sedela zdaj v vozu poleg svojega strica, se je včasih plaho ozrla vanj, kakor bi se bala, da bi vse to res ne bilo, bala, da bi se tudi te sanje ne razpršile tako v nič, kakor se jih je razpršilo že toliko . . . Od časa do časa se je spomnila svoje krute mačehe in tedaj se je vselej zdreznila. Bala se je, da ne bi planila kje izza kakega grma ter skočila proti nji. Toda take misli ji je pregnal vselej pogled v dobrohotni stričev obraz, ki se ji je tako prijazno smehljajal.

Ko sta bila prišla do pod griča, na katerem je stala župnijska cerkev s pokopališčem, veli stric ustaviti konja ter reče dekletu :

„Pojdiva se poslovit tja gori, Anica!“

In šla sta. Anica je pokazala stricu grob njenega dedka in njene matere. In spomnila se je zdaj na to in ono, spomnila zlasti na prikazni, ki jih je včasih imela. Vedela je zdaj, da njena mamica nanjo ni pozabila, ampak da je prosila zanjo in ji izprosila to, da se je vrnil striček ter jo vzel k sebi. In zdelo se ji je, kakor bi čula tudi zdaj glas : „Anica, pridna bodi!“ Ona pa je potihem obljubovala svoji mamici, da bode vsekdar pridna in poštena, tako da jo bo striček rad imel.

Zamišljen je stal Franc Mlakar na grobu svojega očeta, in da je njegovo srce polno bridkega čustva je pričalo to, da se mu je zdajpazdaj utrnila solza iz očesa ter mu spolzela po licu nizdol. „Ti, ti bi se bil moral ponižati,“ je očital sam sebi, „ti bi se bil moral oglasiti, ki ti je šlo dobro! Saj bi bil morda zdaj revež, če bi ne bilo prišlo tisto pismo! Hvaležen bi bil moral biti očetu, ah, pa sem ga pustil tako! . . .“

Kar ločiti se ni mogel od gomile, ki je krila zemske ostanke njegovega dragega očeta in sploh ne od kraja, ki ga je tako živo spominjal na blažena otroška leta. Saj je kot otrok tudi on sem gori prihajal, sem ga je vodila majhnega mati v cerkev, sem je pozneje tudi sam rad prihajal. Na vse srečne ure tedanjih dni se je spomnil in neko domotožje se ga je lotevalo ob teh spominih . . . Potegnila je sapa, zašuštelo je v vrhovih košatih lip, njemu pa je bilo, kakor bi ga bil nagovoril kdo izmed njegovih ljubih znancev iz mladostnih let. Ah, kolikrat se je mudil pod temi lipami in vlekel vase vonj dišečega cvetja, hladil in krepčal se v

hladni senci, poslušal brnenje pridnih čebelic, ki so poletavale s cveta na cvet, divil se petju ptičev, ki so imeli tu svoje domovanje. O lepa leta žarne mladosti! Tedaj je bila sama sreča, samo veselje! Zdaj so mu spomini na vso to srečo budili le otožnost v srcu! Bogat je bil, a prave zadovoljnosti v prsih ni bilo! . . .

Pokleknil je in dotaknil se s čelom prsti, ki je počivala na prsih njegovega očeta, potem je prijel Anico za roko in jo odvedel. Molče sta stopala z griča nizdol, vtopljen vsak v svoje misli . . .

Prišedši do voza sta se usedla zopet, bič je počil in voz je zdrdral. In šlo je dalje in dalje, v kraje, katerih Anica ni poznala. Kakor bi sanjala, se ji je zdelo. France Mlakar pa se je tedaj šele, ko je bil na pokopališču, prav zavedel naročila svojega rajnega očeta. Bilo mu je v veliko tolažbo, da izpolni lahko njegovo željo ter poravna na ta način deloma to, kar mu je bil kot sin ostal dolžan. Anica je menda čutila ljubezen stričev. Nič več je niso plašile neprijetne misli. Z nekakim koprnjenjem se je stisnila k njemu, kakor se je stiskala nekda k svoji mami in pozneje k svojemu dedku . . .

Pri Korenu je bilo nekaj časa po Aničnem odhodu vse narobe. Navadili so se bili deklice tako, da jim jo je manjkalo zdaj povsod. Najbolj pa jo je pogrešal Nejče. Verjeti ni mogel, kako je bilo mogoče, da se je brez njega odpeljala v daljni svet. In še pogledala ga ni, ko je odhajala! Prav kakor bi mu bila hotela pokazati, da je ona poslej vse kaj drugega nego on! Žalilo ga je malce to, toda takoj bi ji bil odpustil, če bi se bila hotela vrniti. Bilo mu je tako dolgčas po njej, da se je večkrat razjokal. Odkar se je bila preselila k njim, je bil pozabil na druge otroke in skoro vedno sta se sama igrala. Zato zdaj ni vedel, kam bi se dejal. Da bode čez nekaj dni že laglje prenašal izgubo, ki ga je bila zadela, in da čas polagoma zaceli rane njegovemu mlademu srcu, tega ni slutil. Premalo je še poznal življenje. In zaradi tega je jokal in nobene besede ga niso mogle potolažiti.

Njegovemu očetu pa nekatere druge stvari pri tem niso bile prav. Prepozno se je spomnil, da bi bil moral Franceta vprašati še to in ono. Zlasti pa bi bil moral zvedeti, od kod je bil prišel in kam se vrača.

„Saj pravim, no,“ se je jezil. „Komaj se pokaže, pa odfrči zopet, kakor ptič! Ali bi se ne bil pomudil lahko teden

dni v svojem rojstnem kraju? Ali šinilo mu je v glavo, da mora takoj nazaj in šel je! Pa kaj bi se čudil! Zadosti je, da je Mlakar!“

XVI.

France Mlakar je bil tistikrat, ko mu je bilo došlo ono trdo pismo, radi katerega se je njegov oče celo življenje tako zelo kesal, na Dunaju. Ondi je bil odložil vojaško suknjo in ondi je hotel pričakati očetovega odgovora na svoje pisanje. Slutil je malo, da odgovor, ki mu je imel priti, ne bo tak, kakršnega bi si želel in pripravljaj se je že na to, da si poišče kako službo, ki bi ga preživela za silo. Ali dasi se je nadejal nepovoljnega odgovora, tako osornih besedi od očeta vendar ni pričakoval. Kakor bi mu bil zasadil kdo nož v srce, tako so ga ranile tiste besede.

„Glej, da mi ne prideš nikdar več pred oči!“ . . . Tako je stalo črno na belem. Ah, kolikrat je prečital te besede! Ni mogel verjeti in ni mogel! Spravil je pismo, a ni ga strpelo, iznova je posegel ponj, iznova ga razgrnil. In čim večkrat ga je čital, tem bolj ga je bolelo. Njegov oče, njegov lastni oče mu piše tako! Če bi bil že kaj zakrivil! Toda kaj more on za to, da so ga vtaknili v vojaško suknjo? Ah, saj bi bil stokrat raje študiral! Ali iztrgali so ga iz učenja in zdaj ni šlo in ni šlo več z učenjem.

Milo mu je bilo pri srcu, ko je pomislil, da oče tega noče umeti. Ali je zaslužil, da ga peha tako od sebe? Naj bi mu bil očital, četudi po nedolžnem! Zdela bi se mu bila umevna njegova nejevolja. Toda tako neusmiljenih besed bi ne bil smel rabiti njemu nasproti! Njegov sin je bil!

Da zadene pri tem morda kaj krivde njegovega brata, ki je pisal pismo v očetovem imenu, mu ni prišlo na misel. Včasih se mu je zazdelo, da oče ni mislil tako hudo, toda takoj ga je zopet zbolelo pri srcu.

Ni se mogel potolažiti. Vedno in vedno so mu zvenele tiste tako nemile besede po ušesih. „Glej, da mi ne prideš nikdar več pred oči!“ Kakor blazen se je včasih zasmel, ko jih je prečital. Njemu ni bilo dano, da bi bil kaj slišal in — pozabil. Površnosti ni poznal. V vsaki stvari se je skušal poglobiti do dna. In tako je vzel tudi te besede v njih celi dalekosežnosti. Kdo drug bi si bil storil morda ubogo malo iz njih, on pa jih je razmotrival tako dolgo, da jim je podtaknil naposled najhujši pomen, ki so ga mogle imeti.

„Glej, da mi ne prideš nikdar več pred oči!“ Te že same na sebi trdosrčne besede so zadobile še hujšo ostrino vsled okolnosti, v katerih se je nahajal. V najhujši stiski je prosil očeta pomoči, prosil lepo, kakor le more prositi otrok svojega očeta, a namesto pomoči tak odgovor! Lačen je bil, da se mu je temnilo pred očmi, usmiljenja si je želel, pa je naletel na toliko trdosrčnost pri lastnem očetu! Občutil je očetov odgovor kot grozno krivico, njegovo srce je napolnila nepopisna grenkoba in zakrknilo mu je v čudnem gnevu. Torej nikdar več pred oči? . . . Pa bodi! . . .

Preden je bil k vojakom vzet, si je bil prislužil s podučevanjem nekoliko denarja. Ker je bil varčen in v svojih potrebah skromen, tudi pri vojakihi ni vsega porabil. Ali akoravno si zdaj niti najpotrebnejšega ni privoščil, se je ta mali prihranek hitro stopil. Ko je nekega dne preštel drobiž, ki mu je bil ostal, je imel ravno še toliko, da je šel lahko čašico črne kave pit, ako je hotel. Morda bi bilo pametneje, če bi si bil kupil kruha. Toda zaužil ni bil že dolgo nič toplega in zakoprnel je po gorki pijači. Zavil je torej v kavarno. A potem? . . . Kaj naj stori potem? Bridko se je nasmehnil temu vprašanju. Ves čas se je trudil, da bi dobil kako službo, a bilo je kakor zakleto. Povsod so odklanjali njegovo ponudbo, ali pa ga tolažili s prihodnostjo. Zdelo se mu je, kakor bi se norčevali iz njega, če mu je rekel kdo: „Pa se oglasite pozneje enkrat. Morda se dobi potem kaj za vas!“ S prihodnostjo naj bi ga bili tolažili, ako bi bil za sedanjost preskrbljen! Tako pa prihodnosti niti čakati ni mogel!

Polagoma je srebal kavo, dasi bi bil najraje vso na dušek popil. Opazoval je, kako se pri vsakem požirku manjša topla pijača. Še enkrat bo dvignil skodelico k ustom in prazna bo! A potem? . . . Zagomazelo mu je po udih. Ali naj nastopi še enkrat trnjevo pot, naj gre iznova popraševati po zaslužku? . . . Preslabega se je že čutil za tako pot in tudi poguma ni več imel. Kaj torej? . . . „Smrt!“ mu je šinilo skozi možgane. „O oče, ko bi vedel, kaj si mi storil! . . . Nikdar več pred tvoje oči! . . . Pa bodi!“

Poklical je, plačal in vstal. A ko se dvigne, zapazi, da ima uprte vanj oči človek, ki se mu je zdel znan. Neprijetno mu je bilo to. Nobenega znanca si ni želel zdaj v obližju. Sam je hotel biti. Z nikomur si ni želel več govoriti. Hotel se je zasukati in oditi. Toda v istem hipu se sklone oni pokoncu in ga pokliče:

„Mlakar!“

To ga je iznenadilo tako, da je nehote obstal.

„Saj si, kaj ne, da si Mlakar? Ali ne poznaš več svojega Ivota?“

Pozdrav je bil tako prisrčen, da ni mogel biti nevljuden. In za hip je pozabil svojo nesrečo, pozabil na svoj žalostni sklep, ko je spoznal svojega prijatelja in součenca. Ivo je bil Srb, doma iz Belgrada. Šolal se je na trgovinski šoli v Ljubljani, ko je hodil France v latinske šole. Poučeval ga je v nemščini in tudi slovenščini, dočim se je on od njega srbščine učil. Bila sta približno ene starosti in oba navdušena Slovana. Tako ju je vezalo kmalu tesno in odkritosrčno prijateljstvo.

„In kaj delaš ti tu, Ivo?“ vpraša France prijatelja, ko si je bil nekoliko opomogel od prvega presenečenja.

„Trgovinski opravki! . . . Pa kaj bi stala tu, pojdiva pit kozarec vina. Pomeniti se imava marsikaj.“

France Mlakar bi se bil morda branil, a prijatelj ga je prijel za roko ter ga odvedel s seboj.

„Pa kaj, pa kaj delaš vendar ti tukaj?“ je vprašal Ivo, ko sta bila trčila ter izpila prvi kozarec. „Malo bled se mi zdiš. Pa vsaj nisi bolan?“

France je čutil novo moč v svojih udih, ko je bil pokusil vino. Jezik se mu je razvozljajal in povedal je ob kratkem prijatelju, v kakih stiskah je. Ta je pomislil malo potem pa rekel:

„Veš kaj, prijatelj, pojdi z menoj v Srbijo! Saj si vedno trdil, da bi rad videl, kako mi tam doli živimo. Zdaj se ti nudi najlepša prilika v to. Moj oče ima veliko trgovino in za človeka, ki zna toliko jezikov kakor ti, se dobi v trgovini kmalu kako mesto. Ostaneš pri nas dokler se ti ljubi; ako dobiš kaj boljšega, pa greš zopet!“

Francetu so se bile ob dobri kapljici temne misli kmalu razpršile in vesel je segel svojemu prijatelju v roko.

Tako je prišel na daljnji jug.

Ivotov oče je bil prijazen, ali strog in precej varčen mož. Rad je sprejel Franceta na sinovo priporočilo v svojo službo, ali kdove kake plače mu ni obljubil. Toda France je bil tudi s tem zadovoljen. Zvesto je opravljal svojo službo in vedno gledal na to, da je bil njegov gospodar zadovoljen ž njim. Storil je to tem raje, ker mu Ivo nikdar ni dal občutiti, da je on gospodarjev sin in ker ni hotel, da bi bil oče sinu zaradi njega kaj očital.

Polagoma se je bil privadil službi in novim razmeram in ker dóma ni imel, ga tudi domotožje ni mučilo. Pač se je včasih spomnil še očetovega pisma in še vedno so ga bolele besede, ki so stale v njem, ali v službi je vsakokrat hitro pozabil na vse to.

Šest let je bilo že poteklo. France pa je bil še vedno na svojem mestu. Včasih, zlasti o praznikih, kakor o Božiču in Veliki noči, se je dogodilo, da se je spomnil svojega rojstnega kraja, spomnil svoje domače hiše. Ob takih prilikah si je zaželel, da bi imel koga doma, ki bi mu mogel pisati, mogel pogovoriti se malo ž njim. Toda nikogar ni imel. Z bratom si, odkar je hodil v mesto v šolo, nista bila dobra. In očetu? Srce ga je opominjalo, da naj se oglasi, da naj piše, ali tedaj mu je zazvenelo vselej nasproti:

„Glej, da mi nikdar več ne prideš pred oči!“ In opustil je to misel, potem pa pozabil na vse skupaj.

Šest let je bilo poteklo, ko je njegov gospodar umrl. Ivo pa se je šele zdaj prav izkazal prijatelja, ko je bil nastopil očetovo dedščino ter prevzel trgovino po njem. Stopil je pred Franceta in mu rekel:

„Ves čas, kar si pri nas, sem opazoval tvoje vestno delovanje. Moj oče je bil sicer dober mož, ali ni imel tistega preudarka, da bi bil vedel primerno ceniti tvoje delo. Jaz pa nisem hotel siliti vanj, da bi ne bil spravil takega nesoglasja med vaju. Zdaj pa je prišel čas, da se ti izkažem hvaležnega za tvoj trud, kajti naposled si se trudil tudi zame. Jaz nimam tistih zmožnosti kot ti, pa tudi ne potrebnega veselja za trgovino. Bodi od danes dalje moj trgovinski sodrug! Jaz dam denar, ti boš trgovino vodil, dobiček pa si bova delila.“

Odslej si je France še bolj prizadeval pri trgovini in še bolj se je trudil. Ni mu bilo toliko zase, kot za svojega prijatelja. Dosti je bilo, kar mu je bil odstopil in v dolžnost si je štel, da ga za to s svojo pridnostjo odškoduje. In tako je imel zdaj še manj časa, misliti na dom. Šele po letih, ko je začelo njegovo premoženje naraščati in se je moral čisto vprašati, čemu mu bode imetje, mu je prišla na misel zopet očetova hiša. In tedaj je bilo tudi že njegovo srce mehkejše. Sedaj mu je večkrat zahrepenelo po ljubi domači vasi, po vsem, kar mu je bilo v mladih letih ljubo in drago. Ali zdaj so bile druge ovire. Kot voditelj tako velike trgovine, ni mogel za dalje časa vstran. Bil je priklenjen na svoj poklic, kajti Ivo, ki je bil že itak premožen dovolj, se je

osebno čim dalje manj brigal za trgovino. Pa nekoliko trme je bilo tudi še vedno pri tem, da je odlašal, da se je obotavljal, ustreči željam svojega srca. „Pojdem domov,“ je rekel včasih sam pri sebi, „ali ne prej, da bom mogel pošteno nastopiti, da bom mogel pokazati očetu in vsemu svetu, da sem bil nekaj vreden v svojem življenju!“

In z nekim veseljem je odslej množil svoje premoženje. Večkrat je sanjaril o tem, kako se naseli doma, kako si sezida lepo domovanje in v kako zadoščenje mu bo, ko oče izprevidi, da mu je delal krivico. Popolnoma odpustiti mu še vedno ni mogel. A naposled je premagala ona ljubezen, ki je vcepljena v srce vsakemu otroku do starišev, naposled je premagalo ono hrepenenje do domačega podnebja, ki ostane vsakemu človeku do smrtne ure. Ustavljati se ni mogel več. Odpravil se je in nastopil pot proti domu.

Z utripajočim srcem se je bližal svoji domači vasi, hoteč iskreno objeti svojega starega očeta, hoteč podati desnico svojemu bratu, obema ponuditi pa svojo pomoč. A prišel je — prepozno!

In ko ni dobil več svojega očeta, ko je čul vse tisto žalostno o svojem bratu, ko je na mestu svoje rojstne hiše vzrl samo razvalino in pogorišče, je pobegnil zopet s trdnim sklepom, da se ne vrne nikdar več tja, kjer ga je čakalo toliko bridkih iznenadenj...

Edina njegova tolažba je bila zdaj hčerka njegovega brata. Vso svojo ljubezen je obračal zdaj na Anico. Po nji je dobilo njegovo življenje šele pravo vrednost. Da bi se bil ženil, mu ni bilo prišlo nikoli na misel. Njegovo srce je bilo preresno za take stvari. A čemu bi se bil trudil, ako ni imel nikogar, ki mu bi bil mogel nakloniti svoje premoženje, če ni imel ne žene, ne otroka, ne brata, ne očeta? Kakor rešilni angel se mu je zato videla Anica. Njegovo življenje bi bilo pusto in prazno, če bi nje ne bilo, tako pa je zopet rad delal, rad skrbel in se trudil. Hotel je deklico vzgojiti in izšolati, potem, ko bi odrasla, pa pošteno omožiti. Vse svoje premoženje je nameraval nakloniti njej, potem pa na stara leta preživeti še par mirnih, srečnih let ob njeni strani. Še nikdar ni ljubil oče bolj svojega otroka, kot je ljubil on hčer svojega brata. In izkazaval ji je svojo ljubezen tem raje, ker mu je bil Koren povedal, koliko je deklica po nedolžnem trpela vsled krutosti svoje mačehe. Oškodovati jo je hotel za vso ono grenkobo, ki jo je bila užila že tako zgodaj; pregnati ji je hotel temeljito

spomin na trpkost, katere so bila tako polna njena otroška leta. Zato jo je obsipal z vsem, o čemur je slutil, da jo more razveseliti.

„O ti moja sladka Anica!“ je vzkliknil stokrat na dan, ter pritisnil jo k sebi, njene oči pa so se napolnile s solzami, ker je čutila veliko ljubezen, ki je zvenela iz stričevih besedi.

Kakor kraljičina v pravljici se je zdela Anica sama sebi izpočetka. Prinesli so ji novo, lepo obleko, vse drugačno, kot jo je nosila prej, prinesli ji vsakovrstnih igrač, kakršnih prej še nikoli ni videla in stanovala je v visokih, lepih sobah, v kakršnih doslej še živ dan ni bila. Kakor bi sanjala, tako ji je bilo. Toda polagoma se je vsemu temu privadila in temneti ji je začel spomin na vse ono, kar je bilo v preteklosti. Prve čase se ji je še semtertja stožilo po Nejčetu. Zlasti tedaj, kadar je kaj novega dobila, se je spominjala nanj. „Ah, če bi Nejče to videl!“ si je mislila. In vse bi jo bilo še bolj veselilo, ako bi bila mogla njemu pokazati, ž njim deliti. Ali prišle so časi, ko tudi na Najčeta ni več dosti mislila, ko je tudi nanj pozabila. Morala je hoditi v šolo in v šoli je bilo toliko novega in nenavadnega, da je zahtevalo vso njeno pozornost. Sprijazniti se je bilo treba pred vsem s tovarišicami. Nekako začudeno so jo gledale kot tujko izpočetka. Toda približale so se ji vendar in jo začele ogovarjati. Sitno ji je bilo to, da jih ni dosti razumela. A ko je malo bolj pazila, je kmalu zasledila, da ne govore povsem nji tujega jezika. Malo drugače izgovorjena in naglašena je bila kaka beseda, naglašala in izgovarjala jo je še ona tako in kmalu se je bolje sporazumela s svojimi vrstnicami. Če pa ji je bila kaka beseda neznana, je vprašala, kaj pomeni in zapomnila si jo je.

Tako se je kmalu udomačila ter sprijaznila z novimi razmerami in kmalu je prišel čas, ko ni mislila več nazaj na one dni, ki so bili tako malo lepi v primeri s temi, ki jih je živela zdaj, čas, ko je pozabila na nekdanje bridkosti in je v neskaljeni radosti uživala srečo, ki ji jo je bila naklonila ljubezen in dobrohotnost stričeva...

XVII.

Z neznansko hitrostjo so potekala Anici leta...

Njeno življenje je poznalo zdaj same solnčne dneve. Naj je krila megla zemljo, naj je divjal vihar zunaj, njene

oči so videle vedno vedro nebo, njeno srce je bilo zmeraj veselo. In v tem veselju ji je odbegaval po bliskovno čas in nič ji ni bilo za to, da je ginil dan za dnevom, saj je bil vsak prihodnji še lepši od prejšnjega.

Rastla je in se razcvitala in razcvetela se je v krasno devico. Vesel je bil stric, vesel vsak človek, ki jo je videl. Kjerkoli se je pokazala med ljudmi, so strmele začudene oči vanjo, vse jo je občudovalo, vse blagrovalo ...

Ali ona se vsega tega niti zavedala ni. Zrastla je bila, postala je bila velika gospodična, a njena duša je bila skoro še čisto otroška. Še celo premladila se je bila, odkar je bila pri stricu, in tiste resne misli, ki so ji polnile včasih glavo, ko je bila še v varstvu svoje krute mačehe, so se ji bile porazgubile docela. Veselo in brezskrbno je zdaj živel in zato ji je tudi potekal tako naglo čas. Da bi znalo postati kdaj drugače, na to ni nikdar mislila, ker si nobene izpremembe želela ni. Biti vedno na strani svojega dobrega strička, gledati njegov zadovoljni obraz, streči mu in ga od časa do časa malo pozabavati, to je bil vrhunec njenih želja. Njegova ljubezen do nje je bila tako velika, da bi bila smatrala sama za grdo nehvaležnost, če bi ji bilo zahrepenelo še po čem drugem srce ...

Ali nekega dne je stopil striček v njeno sobo, izročil ji velik šopek najkrasnejših cvetlic in rekel:

„Anica, danes je tvoj rojstni dan!“

„Je li res, striček?“ se je zavzela ona in s srebrnim glasom se je zasmejala. „Čisto sem pozabila na to!“

„Saj pa na mojega nikoli ne pozabiš!“

„To je kaj drugega!“

„Ravno tisto! No, pa naj ti voščim srečo: Vse dobro Anica!“

„Hvala, striček!“

Pristopila je k njemu in mu poljubila roko.

„Da, Anica, danes je tvoj rojstni dan,“ je ponovil stric, „in danes si stara dvajset let! Pomisli, že dvajset let!“

Zopet se je na ves glas zasmejala in vzkliknila:

„Ah, saj ni mogoče, striček! Ali res, toliko [sem že stara?“

„No, seveda! Kaj bi se delala nevedna!“

„Ali hitro, striček, tako hitro so minila leta ...“

„Mladosti leta beže naglo — stara reč! Vse se završi hipoma! Človek sam ne ve, kdaj se mu približa starost ...“

„No, stara še ne bom tako kmalu, striček ...“

„Res je! Ali vendar si že v tistih letih, ko zahrepeni dekletu srce po izpremehi, ko goji tihe želje . . .“

„Moje ne, striček!“

„Morda tega sama ne veš!“

„Vem, dobro! Srečna sem, da bolj biti ne morem!“

Stric je utihnil za malo časa in premišljal. Ni vedel, da mu bo tako težko hodilo, povedati to, kar je nameraval.

„Vidiš, Anica,“ je začel čez nekaj časa, „jaz sem star že in danes ali jutri umrjem . . .“

„Ah, striček, danes, ko je moj rojstni dan, pa mi pripovedujete tako žalostne stvari!“

„Jaz sem te samo opozoriti hotel, da se to lahko zgodi in da se ti bo treba ozreti po drugi zaslombi. Ženska sama je reva na svetu.“

„Do tistih dob je še dolgo!“

„Bog ve! Ženska mora gledati, da si izbere o pravem času — moža . . .“

Anici je zalila kri lica. Zdaj šele je razumela strica. Povesila je oči in rekla:

„Ah, striček, ali bi se me res radi iznebili?“

„Bog ne daj, Anica! Kako moreš izreči kaj takega? Sama veš, v kako veselje si mi bila! Ali moja dolžnost je, misliti na tvojo srečo!“

Anica je sukala v roki krasni šopek in vlekla vase prijetni vonj, ki je puhtel iz svežega cvetja. To je dalo stricu povod, da je vprašal:

„Ali veš, na čigavem vrtu so rastle te rože? . . . Ni kupljen šopek. Prinesel mi ga je Dušan na vse zgodaj s prošnjo, da ga izročim tebi. Čudil sem se, da si je tako zapomnil tvoj rojstni dan! Znamenje, da se ne zanima malo zate. Vrl fant je ta Dušan, Anica!“

Anica je iznova zardela, da so bila njena lica podobna vrtnicam, ki jih je držala v roki. Stric je opazil njeno zadrego in ni ji hotel biti dalje v nadlego. Poslovil se je in odšel v trgovino.

Anici pa je bilo, kakor bi bil razstrl kdo pred njo zagrinjalo ter ji odprl pogled v nov svet. Na močitev ni nikdar mislila. Čutila je, da jo marsikak mladenič rad vidi in zlasti glede Dušana ji je bilo jasno, da jo bolj spoštuje in ceni nego druge deklice, ker je to pri vsaki priliki pokazal. Hvaležna mu je celo bila za to, toda da bi postala kdaj lahko njegova žena, na to misel jo je bil spravil šele zdaj stric . . .

„Vrl fant, je ta Dušan!“ je bil rekel stric. In morala mu je pritrditi. Lep je bil, izobražen in resen. Tudi dober bi ji bil gotovo. Ali čemu, čemu naj bi se možila, čemu naj bi iskala še večje sreče, ko je bila že s sedanjim življenjem tako zadovoljna? . .

Stričeve besede so jo navdale z nekako skrbjo. Ako je bila to njegova resnična želja, potem bi ga morala ubogati. Bog ve, če ni že kaj govoril, ali pa morda obljubil celo. Potem bi bila seveda dolžna storiti to.

Ah, ta Dušan . . . lep fant je bil! Ali kaj, ko pa se v njenem srcu ni hotelo nič ganiti! . . Da pa bi stopila v zakon brez srčnega nagnjenja do moža, tega striček nemara vendar ni zahteval! . . Hotela je počakati, kaj ji striček še prihodnje dni pove . . .

Stric je molčal, a njej je bilo vendar vse nekako drugače pri srcu, odkar ji je bil govoril o možnostvi. Neznana čustva so vstajala v njenih prsih, prejšnja brezskrbnost jo je bila minila in neko čudno hrepenenje se je je lotevalo . . . Zavedala se ni ničesar jasno, ali tistega sladkega miru, tistega prijetnega skládja ni bilo več v njenih prsih kot prejšnje čase. Stric je hotel, da bi se ločila od njega, a njej se je zazdelo hipoma, kakor bi se morala, ako bi se uklonila njegovi želji, ločiti še od nečesa drugega. Kakor odmev iz daljnjih krajev je prihajalo nekaj do nje in segalo ji z nepremagljivo silo v srce; spomin na davno minole čase so se ji budili in njeno srce je zakoprnelo hipoma po nečem, na kar ni mislila že leta in leta. In čim dalje močnejše so bile njene želje. Ustrašila se je včasih teh želja, ustrašila svojih misli, a iznebiti se jih ni mogla . . . S čim dalje večjo silo se je oklepala njena duša preteklosti, oklepala predmetov, ki so bile daleč, daleč v stran od nje . . . Po cele ure je posedela včasih pri oknu svoje sobe in topila se v nekem sladkem domotožju. Spomini na trpljenje mladih dni so se ji bili zatemnili in samo to, kar ima mladost lepega na sebi, ji je stopalo pred oči . . .

Mehke sape so vznemirjale listje po drevju, ona pa je sanjala in sanjala . . . Po nebu so plavali beli oblaki, prihajali so od strani, od koder je bila prišla ona nekoč. Kakor poslanci so se ji zdeli, poslani iz njenega rojstnega kraja, ki jih pošilja k nji Bog ve kdo. In kakor stare znance jih je pozdravljala. Ali ni videla prav teh oblakov že nekda, ali se ni že ozirala za njimi, ali niso bili ti oblaki prav taki, kakor tisti, ki si je nekoč kot mlada,

uboga deklica želela daleč, daleč ž njimi? .. Hkratu se je spomnila, kako je čuvala pred tolikimi in tolikimi leti kot ubogo dekletce pšenico pred kokošmi in kako je želela tistikrat, da bi mogla vstran, vstran z onimi oblački, ki so se gibali nad njeno glavo ter pluli tako veselo v tuje, neznane dežele. Tedaj si je želela vstran od onih krajev. A zdaj — zdaj si je želela zopet nazaj? ...

Spomnila se je tudi na onega malega, razposajenega dečka, ki se je bil priplazil tistikrat za njen hrbet in jo ogovoril, spomnila na vse vesele ure, ki jih je prej in pozneje preživela ž njim skup. Kako to, da je vsa ta leta tako malo mislila nanj? Kako nehvaležno je bilo to od nje! .. Zna Bog, zna Bog, kaj je postalo iz tistega Nejčeta! ..

Zakoprnelo ji je zdaj srce tudi zopet pa materni gomili in po gomili dedkovi ... In naposled oče njen! Ali jo je res tako sovražil? .. Ali ni bilo vse to le strašna zmota? Ah, tudi očeta bi bila še rada enkrat videla.

Veliko je bilo zlo, ki ga je občutila v svojih otroških letih, toda ljubezen je bila mogočnejša od tega zla in pozabila je na vse hudo in v mislih ji je bilo samo še dobro. In njeno domotožje je rastlo in rastlo in z vsakim dnem je bilo njeno hrepenenje večje ...

Stric jo je večkrat opazoval, ko je sedela tako zamišljena. In zgodilo se je, da jo je poklical:

„Anica!“

„Kaj je, striček?“

„Kaj premišljuješ?“

Pogledala ga je plašno in odgovorila:

„Nič, striček! Samo sanjarim malo.“

„Ti nisi odkritosrčna, Anica!“

„Ah, striček ...“

„V tebi se nekaj vrši, Anica, a ti nočeš povedati. Ti skrivaš nekaj pred menoj!“

Skočila je po koncu in odhitela. A pri drugi priliki je vzkliknila nenadoma kar sama:

„Ah, striček!“

„No, kaj? Povej!“

„Nič, nič!“

In ničesar ni hotela povedati. Samo oklenila se ga je, a v očeh so se ji lesketale solze.

Stric je preudarjal semtertja ter sklepal to in ono. Neumevno se mu je zdelo, da se tako trdovratno brani močiti, brani vzeti tako uglednega mladeniča, kakor ji ga

je bil on izbral. Bil je tudi v nemali zadregi, ker je bil z Dušanovim očetom velik prijatelj in ga je bil, zanašujoč se na Anično poslušnost, zagotovil, da dobi njegov sin Anico za ženo. Pustil jo je dalje časa pri miru, a nekega večera jo je vprašal zopet:

„Kaj pa Dušan, Anica?“

„Ne morem, stric!“

Hotela je naglo iz sobe, toda zaihtelo se ji je prej, ko je dospela do vrat. Sedaj je vedel stric, da je stvar bolj resna, nego je mislil in da Dušanu ne bo preostajalo nič drugega, nego odpovedati se svoji izvoljenki. A tedaj se mu je tudi hipoma posvetilo nekaj. In rekel ji je:

„Anica, tebi je dolgčas tukaj, dolgčas! Povej, ali ni res?“

„Ah, stric, jaz ne vem, zakaj uhajajo zadnji čas moje misli tako pogosto v oni čas nazaj . . .“

Stric je pomolčal, potem pa pripomnil:

„V oni čas, in tudi v one kraje, kaj ne da? Vem, kako je to! Prej ali slej se človeka loti . . . Toda, kaj hočeš tam, Anica? Ti si predstavljaš marsikaj drugače, nego je . . . Tvoje srce se je spomnilo morda tudi tistega dečka, ki si se svojčas igrala ž njim . . . Dober ti je bil . . .“

Anica je povabila oči in v obraz je bila rdeča kot velikonočni piruh. Stric pa je vedel, da je na pravem sledu in dostavil je:

„Hočeš mar zavrniti ženina, ki je odlične rodbine sin in vzeti za moža kmeta? Kajti, kaj veš . . .“

Anici je postalo tesno pri srcu. Na kaj takega ni mislila. Saj ji to sploh ni ugajalo, da bi se možila. Rada bi bila tako živela poleg strica kakor doslej. A ko ji je on priporočal, da naj se moži in ji celo izbral ženina, se je je lotil nenadoma občutek, kakor da ima nekdo večjo pravico do nje nego Dušan.

Zdelo se ji je, da bi ne bilo prav, ako bi v tako važni stvari, kakor je bila možnost, ne poslušala glasu svojega srca in ta glas ji je rekel, da bi bilo nehvaležno od nje, ako bi pozabila prijatelja izza mladih let in ako bi ne pozvedela prej, preden se odloči za najpomembnejši korak v svojem življenju, li ne misli morda tudi on še včasih nanjo, li ne računi morda na to, da se spomni na vse tisto dobro, ki ji je nekdanj izkazoval . . .

Čudno se ji je zdelo zdaj, kako ga je bila mogla tako pozabiti in skoro v dolžnost si je štela, da je zdaj tem

pogosteje mislila nanj. Stric jo je skušal še nekolikokrat pogovoriti, a ko je izprevidel, da se njeno srce ne da predrugačiti, je začel preudarjati, kako bi stvar uredil, da bi bilo prav. Preveč je imel rad svojo Anico, da bi jo bil silil, preveč mu je bilo ležeče na njeni sreči, da bi se bil ustavljal njenim željam. In ko je bil tako zaznal, kam jo žene njeno srce in je bil začel vsled tega tudi sam zopet misliti na svoj rojstni kraj, se je tudi v njegovih prsih obudilo zopet nekaj in tudi v njegovih prsih je odmevalo . . . tudi k njemu se je vračala mladost ter mu lila sladko domotožje v srce . . . Začelo ga je klicati in vabiti črez širno ravan, črez hribe in doline je prihajal k njemu glas in ga klical in vabil kot dragi znanec, da naj pride še enkrat v kraj, kjer je tako prijetno suštelo listje po drevju, kjer se je kopalo v zlatih solnčnih žarkih rodovitno polje, kjer je duhtelo cvetje po sočnatih livadah, kjer mu je obetala domača gruda sladkega miru ob koncu zemskega poto-vanja . . .

Mislil je in preudarjal, a naposled je sklenil, da proda svojo trgovino in se preseli v domovino . . .

In nekega dne je stopil k Anici in ji rekel:

„Anica, midva greva — tja, kamor oba žene srce!“

Anica pa je vzkliknila, oklenila se ga okoli vratu in se razjokala veselja . . .

XVIII.

Anica je drhtela po celem životu razburjenja, ko sta se vozila s stricem po znanem ji kraju proti ljubi domači vasi . . .

Ah, kako se ji je zdelo vse izpremenjeno! Kako nizek je bil griček na katerem je stala cerkev sv. Petra, kako nizka cerkev sama in njen stolp! Vse je bilo še tako, kakor pred trinajstimi leti in vendar zopet vse drugače!

Od časa do časa jo je izpreletalo nekaj kakor groza, nekak strah, ki pa ni bil neprijeten. Trepetala je v čudni slasti ob misli, da bode ondi, kjer je užila v svojih otroških letih toliko bridkosti, živela zdaj srečna in vesela, še bolj pa morda ob misli, da bo lahko tudi druge osrečevala . . .

Stric je opazil njeno vznemirjenje. Boječ se, da bi se ne varala v svojih nadah, da ne bi pričakovala več, kakor jo je čakalo, ji je pripomnil:

„Ne veseli se prehudo, Anica! Nič ne veva, kaj nama donese bližnji trenotek. Ah, dobro se spominjam, s kakimi

občutki sem se vozil jaz tistikrat tod mimo. Kako sem objemal v duhu očeta, stiskal bratu, tvojemu očetu, roko, kako se veselil, prestopiti prag domače hiše! In kaj sem našel? Kako žalosten sem se vračal zopet! Sicer pa je na zemlji že tako, da ga ni neskajjenega veselja in da se kaplja grenkobe primeša vsaki radosti. Zadovoljni moramo biti že, če je poleg grenkosti tudi malo sladkosti . . . Ah, koliko je ljudi na svetu, ki poznajo samo žalost in nikakega veselja!“

Anica je postala zamišljena. Zaskrbelo jo je nekaj vpričo stričevih besed. Začela je preudarjati, kaj bi jo lahko čakalo neprijetnega in stresla se je. Kaj, če bi jo bilo zaman tako vleklo srce v domači kraj, kaj, če bi se vračala prepozno, kaj, če bi morale ostati neizpolnjene vse tiste tajne želje njenega srca? . . .

Vsa ta vprašanja so se ji pojavila hipoma in bila je zdaj še nestrpnejša nego prej.

„Kako počasi vozi!“ je pripomnila opetovano stricu. Ta pa jo je tolažil in ji prigovarjal, da naj bo mirna.

Zazvonilo je baš poldan, ko sta konja zavila v vas.

„H Korenu!“ je zaklicala Anica vozniku. „Vprašajte, kje je pri Korenu! Tam se ustavimo!“

Pa vprašati ni bilo treba nikogar, saj se je sama še dobro spomnila na hišo, kjer je nemara gospodaril njen prijatelj izza mladih dni. „Če bi res bil kmet!“ je pomislila sama pri sebi. „Pa naj bo, naj bo karkoli, vseeno! Nisem mar tudi jaz kmetica?“ . . .

Bila je pripravljena na vsako žrtev za onega, ki ji je izkazoval ljubezen v onih časih, ko je trpela pod tolikim sovraštvom. „Naj bo karkoli!“ je ponavljala sama pri sebi in ustne so trepetale kakor bi molila po tihem . . . In res je prosila Boga, da bi se izteklo po željah njenega srca . . .

Voz je pridrdral mimo prostora, kjer je stalo nekđaj Mlakarjevo posestvo. Prazno je bilo še in pusto na tistem mestu. Nekaj zidovja je stalo še, a po tleh je rastla trava, iz katere so bujno poganjale koprive. En hip samo se je ozrla Anica tja, potem pa je zahrepenelo njeno oko naprej. Saj ni bilo časa misliti zdaj na to, kaj vse je preživela v rojstni hiši; njene misli na preteklost so bile prepodile želje, ki so se bavile s sedanjostjo. „Tu . . . tu!“ je ukazala vozniku in skočila z voza.

Pri Korenu so nekaj časa samo strmeli, tako jih je iznenadil ta nepričakovani obisk. Preteklo je nekoliko minut,

preden se je gospodar toliko zavedel, da je došleca primerno pozdravil ter jima ponudil sedež. Sicer pa so se čudili drug drugemu. Koren je majal venomer z glavo. Ni mogel umeti, da je postala iz tiste blede, šibke Mlakarjeve Anice taka brhka in cvetoča gospodična. Ali tudi Anica je zapazila sledove let na Korenu in njegovi družini. Postarali so se bili zelo. Hlapca Jerneja, ki se je kot zvest posel še vedno držal Korenove hiše, niti spoznala ni. Zato mu tudi roke ni podala. Jerneju pa se je to skoro za malo zdelo. Toda izprevidel in preračunal je takoj, da bo bolje zanj, ako se ne usrdi zaradi tega. Počaka malo, potem pa se vstopi pred Anico in jo nagovori:

„No, kaj pa jaz? . . . Ali mene pa . . .“

Ni vedel, ali naj bi tikal ali vikal, zato si je pomagal na ta način. Anica pa ga je zdaj po glasu spoznala.

„O, Jernej, vi tudi še živite?“ je vzkliknila.

„Kaj pa da! Ni se mi dozda še ljubilo umreti! Rekel sem si: počakati moraš, da . . .“

„Da se jaz vrnem, kaj ne da?“

„Tako je!“

„To me pa jako veseli, Jernej . . .“

Anica je nestrpno pričakovala, da se prikaže tudi Nejče, toda ni ga bilo. Srce ji je utripalo in za ves svet bi bila rada vprašala po njem, toda bala se je izdati čustva svojega srca. Strica pa tudi ni mogla poprositi, da bi bil to storil, ker je bil v živahnem pogovoru z gospodarjem. Ta je pripovedoval, kake sitnosti je imel pri sodišču, ker ni mogel povedati, kam se je Anica odpeljala, pravil na dolgo in široko, kako je gospodaril z Mlakarjevim imetjem in koliko je prigospodaril. Anica bi bila lahko vesela, kajti Koren ji je povedal, da ji je privarčeval lepo doto. Ali njo je vse to malo zanimalo. Kaj ji je bilo na doti, ako pa ni vedela, če jo čaka ženin! Da bi napeljala govor na druge stvari, je vprašala po svojem očetu.

„Oče se še ni vrnil,“ odgovori Koren. Anica si obriše solzo, potem pa vpraša po mačehi in Tonicu.

„Te dve pa lahko vidite, ako hočete. Obe sta v občinski ubožnici. Stara bi bila imela biti zaprta zaradi požiga, toda spoznali so jo za blazno. Zmešalo se ji je tistikrat, ko je zagledala svojo hčer vso opečeno. No, morda tudi že prej ni bila popolnoma pri pameti! Žalostno življenje živi zdaj. Navadno je mirna, toda od časa do časa zbesni in zato mora biti hči pri nji, da pazi nanjo.“

„Obsedena je, obsedena!“ se oglasi Jernej, ki Mlakarice niti zdaj še ni mogel trpeti. „Saj je bila obsedena tudi že prej! Kolikokrat sem jaz trdil, ko sem pri nji služil, da jo ima sam peklenšček v oblasti!“

„Tako mi nikar ne govori!“ posvari Koren Jerneja. Mi nismo zato tu, da sodimo, sodil bo Bog!“

Koren je peljal nato Anico in njenega strica v ubožnico. V revni sobi sta na klopi sedeli in se tiščali Mlakarica in njena hči. Mlakarica je imela obešene po sebi razne cunje; že po tem je lahko vsakdo vedel, da ima blaznico pred seboj. Anico je prešinil neprijeten občutek, ko jo je vzrla. Spomnila se je prikazni, ki jo ji je pred davnimi leti pričarala domišljija pred oči. Ali ni bila to tista „pisana mati“, ki jo je videla stati nekoč v znožju svoje postelje? Prav tako našemljena je bila zdaj ta njena mačeha. Strah jo je obšel ob spominu na preteklost. Zbala se je, da bi se ta ženska hipoma ne dvignila ter ji posegla s svojimi krčevitimi prstmi v lase, kakor tolikrat prej . . .

Ali Mlakarica se niti zmenila ni za prišlece. Poznalo se ji je, da je njen razum otemnel in da se ne zaveda tega, kar se godi okrog nje. Toda prihod tujih ljudi jo je nemara vendar vznemiril. Kajti hipoma je zatulila ter začela trgati obleko raz sebe. Z neznanskim glasom je kričala:

„Jaz sem jo umorila . . . jaz sem zažgala! . . . Vrzite me v ogenj, jaz sem zažgala! . . . U—u—u, vrzite me v ogenj!“

Trikrat, štirikrat je ponovila iste besede. Anica je hotela pobegniti, tako se je prestrašila. In tudi njenemu stricu ni bilo prijetno pri srcu. Koren pa je ostal čisto hladnokrven. Bil je že navajen takih prizorov. Namignil je Tonici, ki se je bila malo zagledala v neznana ji človeka. Umela ga je, prijela mater za roko in ji rekla:

„Mati, saj me niste umorili! Tukaj sem, ali me vidite?“

„Tako je pomirila. Ali tedaj so ji obtičale oči na Anici in začela je strme popraševati:

„In ta? . . . Kdo si ti . . . povej! O poznam te, poznam!“

Bilo je gotovo, da se ni zavedala, koga ima pred seboj, ali nekaj, kakor slutnja, je moralo prešiniti njeno srce in njene misli, kajti stresla se je hipoma, stisnila se vkup in zaječala, kakor bi jo bilo hudo zbolelo.

Anica ni mogla več strpeti notri. Smilila se ji je mačeha, smilila Tonica, hči njena. Ah, kako se je bilo vendar

vse izpremenilo! Tonica, zaradi katere je bila tolikokrat te-pena — kaka revica je bila zdaj v primeri ž njo. In njena mati šele! Na vse je hotela pozabiti in sklenila je po tistem da bode obema kolikor ji bo mogoče lajšala težave.

„To je grozno!“ je vzkliknil Aničin stric, ko so bili zunaj. Koren pa je pristavil hladno:

„Greh se mora maščevati! Če ni zaslužila ta kazni, kdo pa naj bi jo bil?“ . . .

Šli so zopet proti Korenovemu domu, Anici pa je iz-nova prešinilo možgane:

„Ali kje pa je Nejče, tisti Nejče?“ . . .

Naposled se je vendar stric spomnil, zakaj je njegovo nečakinjo tako gnalo nazaj v domači kraj, in vprašal je, ko so bili stopili v sobo:

„Saj ste imeli vendar fanta pri hiši! Kje pa ga imate zdaj?“

Koren je pomolčal nekoliko in pogledal nekoliko vstran skozi okno. Ni hotel pokazati, kako mu prija to vprašanje in kako je ponosen na svojega sina. Mirno je nato odgovoril:

„Nejče je pa notar — ali vsaj bo v kratkem!“

„Še samec, seveda?“

„Ah, mudilo se mu je grozno, ženiti se!“

Anici se je stemnilo pred očmi. Bila bi se bila naj-raje na glas razjokala. „O ti nehvaležneš!“ je rekla sama pri sebi. Pri tem pa ni prav nič pomislila, da je bila tudi ona nanj popolnoma pozabila in da se ga je šele zadnje čase zopet spomnila. „O ti nehvaležneš!“ je ponavljala, ne da bi vedela prav, zakaj ga imenuje tako.

Stric jo je pogledal in ona se je domislila pri tem pogledu na njegove besede: „Ne veseli se preveč, Anica! Nič ne veva, kaj naju čaka!“ Ah, kako prav je imel! Na kaj takega ona niti mislila ni. Bila je prepričana, da se steče vse tako, kakor si je želelo njeno srce. Zdaj pa tako razočaranje! „Pojdiva nazaj, pojdiva nazaj, striček!“ je hotela že vzklikniti, toda premagovala se je.

Stric je opazil, kako je blede in umel je njeno bol. Bil je v zadregi in ni vedel, kaj naj bi rekel, da bi Anico potolažil, pa vendar Korenovim ne izdal, s kako tiho željo se je bila Anica vrnila v domači kraj.

„Jaz se ne čudim,“ reče po daljšem premoru, „da si je poiskal vaš sinko tako hitro nevesto. Notarji potrebujejo izpočetka pač denarja, da si morejo ustanoviti pisarno.“

„I kaj, ko pa je imel tako nesrečo!“ poseže Korenovka vmes.

„Kaj pa se je zgodilo?“

„Dobil je otroka, izgubil ženo — vse ob enem!“

„Ah!“ se je izvilo Anici iz prsi in kri ji je zalila lica. Nepopisno ji je bilo ob tej novici pri srcu. Obžalovala je njega, obžalovala ubogo mlado ženo, obžalovala otroka; odkritosrčno usmiljenje je občutila do vseh treh — in vendar je tudi nekaj dobrodejnega prešinilo njena prsa . . .

* * *

Anica in Nejče se nista malo čudila drug drugemu, ko sta se prvič zopet videla.

„Kaj, to je tisti Nejče?“ je vzkliknila Anica, ko je zrla svojemu prijatelju iz otroških let v lepi moški obraz.

„In to tista Anica, ki . . .“ je odvrnil Nejče, ne da bi popolnoma izgovoril.

„No, povej vse, kar si hotel reči!“

„Tista Anica, ki je bila nekoč tako tepena radi mene!“

„O vem! Ne samo enkrat! Na primer tistikrat, ko si se bil priplazil k plotu ter si govoril z mano! A tudi ti si bil tepen enkrat radi mene — ali še veš, ko smo tistikrat rajali na vrtu in se igrali vojsko?“

In tako sta se spomnila še na marsikaj izza časa svojih otroških let, vsa mladost se je razgrnila pred njunimi očmi, iz teh spominov pa so se spletale vezi, ki so na novo združile njuna srca . . .

Vsak dan skoro je prihitel poslej Nejče iz bližnjega trga obiskat Anico in njenega strica in v prijaznem pogovoru jim je potekla marsikatera prijetna ura. Nekoč pa sta šla stric in Anica njega obiskat. Hotela sta videti njegovo malo hčerko, njegovo osem mesecev staro Vidko.

Anica se ni mogla nagledati dražestne stvarice. Čudila se je Vidkinim malim ustecam, čudila njenim modrim očkom, čudila njenim rumenim kot svila mehkim laskom. Sklonila se je k otroku in ga prisrčno ljubkala.

Ko je Nejče opazil to iskrenost in ljubezen do otroka, se je ojunačil. Prijel je Anico za roko in zaprosil:

„Anica, imej usmiljenje z ubogim detetom in bodi mu ti mati!“

Ona pa je odvrnila:

„Kaj, pisana mati, hočeš, da bi bila? Ali ne veš, kako zaničljivo si govoril včasih o pisani materi?“

„Ah, ti ne boš nikoli pisana mati! Poznam tvoje dobro srce! Ti bodeš zgled vsem takim materam, ti bodeš spravila mačehe v dobro ime . . .“

Anica mu ni odgovorila, a dvignila je otroka, pritisnila ga k sebi ter vzkliknila:

„O ti ubogi zapuščeni črviček, kako . . . kako te bom ljubila!“

Zaihtela je ginjenosti in tudi stric in Nejče sta imela solzne oči . . .

XIX.

Pogumno sta se vzpenjala vranca po klancu navzgor in rezgetaje sta hitela proti cerkvi sv. Petra, dasi ju je skušal voznik zadržavati. Krepko je nategoval vajeti, a nista se menila za to, šla sta galop, kakor bi se razprostirala najlepša ravnina pred njima. Čutila sta nemara burno kipenje mladih src, čutila nestrpne želje dveh bitij, ki sta koprneli po večni združitvi . . .

Anici, ki je bila oblečena v lepo belo, svilen obleko, so žarela lica čistega veselja. Krasna je bila v deviškem nakitu, krasna z zelenim venčkom na glavi. A tudi Nejče, ženin njen, je bil vesel, tudi njemu se je brala sreča na obrazu. Tudi prvo svojo ženo je ljubil in grenko je občutil njeno izgubo. Toda zdaj je bil prepričan, da ji je dobil vredno namestnico. Počivala je na trškem pokopališču in na vse zgodaj danes se je bil šel še enkrat poslovit od nje. Opravičeval se je v svojih mislih pri nji, a ko je zapuščal pokopališče, je bil potolažen in imel je zavest, da je dolžan zapuščenemu otroku pripeljati zopet mater na dom. Da bo Anica njegovo hčerko ljubila kakor bi bilo njeno lastno dete, o tem ni dvomil.

Za prvim vozom se je pripeljal še drugi in tretji. Povabljenih ni bilo dosti, samo toliko, kolikor je bilo neobhodno potreba. Udeležiti so se morali poroke seveda stric Aničin in stariši Nejčetovi. Razen teh je bil povabil Nejče še par najboljših prijateljev svojih, da sta bila navzoča kot priči pri poroki.

Vozovi so bili dospeli na grič do cerkve, svatje so izstopili ter se pripravljali, da stopijo v cerkev.

Bil je prelep majnikov dan. Na nebu ni bilo oblačka, solnce je sipalo svoje zlate žarke na zemljo, ki jih je željno srkala vase, cvetje je kipelo iz tal, kipelo med zelenjem iz sočnatih vej . . .

„Kako je lepo, Anica!“ je vzkliknil stric. „Želim ti, da bi bilo vse tvoje življenje tako, kakršen je današnji dan. Nič skrbi, nič žalosti, sama vedrina, sama luč in solnce!“

„Hvala, stokrat hvala, ljubi striček!“ se je ginjena zahvaljevala Anica. „Samo vi bodite zmeraj pri meni, striček, pa bo vedno lepo!“

Zašumele so stoletne lipe. Vsulo se je dišeče cvetje nizdol, vpletlo se Anici v košate lase, obesilo se po njeni nežni, beli obleki. Njo pa je izpreletelo čudno čustvo. Tako znan se ji je zdel glas, ki je zvenel iz tega šelestenja . . . zvenel tako tajinstveno iz lipovih vej.

Ah, skoro bi bila v svoji veliki sreči pozabila! Hitro se zasučje in zavije na pokopališče. Z nepremagljivo silo jo je gnalo na materino gomilo. Obstala je tam in tisto nepopisno slast, ki jo je občutila v pričakovanju, da se na večno zveže z ljubljnim možem, je zatemnila za hip globoka žalost. Pripognila se je, strnila roki kakor v molitev in vzdihnila:

„Blagoslovite me, o mati!“

Nato je izpulila iz šopka, ki ji ga je bil poklonil ženin, najlepši cvet in ga položila materi na grob. In tudi na dedkov grob je položila rožo v znak hvaležnosti za njegovo veliko ljubezen . . . „To vzemita . . . to vzemita od mene!“ je ponavljala s solznimi očmi.

„Prav tako, Anica, da se spominjaš tudi zdaj dragih rajnih!“ je izpregovoril stric, ki je bil stopil za njo. „Ali žalost ne sme imeti danes mesta v tvojem srcu! Pomisliti moraš, da se tudi mati in dedek veselita tvoje sreče!“

Te besede so vlile tolažbo v Anično srce. Misel, da gledata ljubljena mati in dragi dedek nanjo doli iz nebeških višav, jo je navdala z dobrodejnim mirom in žar radosti je prešinil zopet njena lica. Še enkrat se je ozrla na gomilo, potem pa odšla s stricem . . .

Šumele so stoletne lipe, Anici pa se je zdelo, kakor bi trepetalo v zraku zvenenje harp . . . kakor bi tajinstvena godba prodirala iz daljnjih dalj semkaj do nje in njeno srce je bilo polno sladke sreče . . . Kakor zamaknjena je stala ob strani svojega ženina ter zrla doli v pisano ravan. Tako lep, tako krasen se ji je zdel svet! A tedaj se oglasijo zvonovi, tisti zvonovi, ki so zvonili nekoč njeni materi, njenemu dedku k zadnjemu počitku. Kako žalostno so se glasili tistikrat, zdaj pa so peli veselo in veličastno. Oprijela se je roke ženinove in z drhtečim srcem je prestopila

cerkveni prag. Preveč je bilo skoro sreče v tem njenem srcu, ki je bilo v mladosti tako navajeno odreke, tako navajeno bridkosti.

Omamljena po velikem veselju, ki ga je občutila ob zavesti, da je dosegla vse, kar si je želeli mogla, se je bližala velikemu oltarju. In ko je podala ljubljenu možu roko v večno zvezo, se ni mogla zdržati solz. Morala je dati duška svojim čustvom. Nejče pa je vedel, da pomenijo te solze srečo in radost in hvaležno se je ozrl vanjo.

Ko sta se po končanem obredu vozila nazaj, ga je vprašala:

„Nejče, ali mi boš tudi poslej tako dober, kakor si mi bil v tistih časih, ko sva bila še majhna, ko niti še misliti nisva mogla, da postaneva lahko kdaj mož in žena?“

„Anica, ali mar dvomiš?“

„Ne, ne dvomim!“

Pogledala sta se in njun pogled je bil poln milobe... poln ljubezni. Da ta ljubezen ne mine nikoli, sta bila prepričana oba in oba sta bila nepopisno srečna v tej zavesti...

* * *

Na nekdanjem pogorišču Mlakarjeve hiše se je dvigala lepa, bela, enonadstropna hiša. France Mlakar ni hotel, da bi bila podrtija tam, kjer je stala svoje dni kočja njegovega očeta. Iz spoštovanja do svojega rodu je zgradil poslopje, ki je bilo najlepše v celi vasi, poslopje, v katerem je hotel mirno preživeti zadnje dni svojega življenja.

Vabila sta ga sicer Anica in njen mož, da naj pride k njima, a zahvalil ju je, rekoč:

„Nehvaležno bi bilo, če bi še enkrat zapustil rojstni kraj. Le kadar mora, naj stori človek to, nikdar pa ne brez potrebe. Prišla bosta raje vidva k meni, kadar bo čas za to, tudi vidva bosta lahko prebila stare dni pod krovom domače strehe. Kajti ni ga prijetnejšega zavetišča nego v lastnem domu.“

Nejče je bil že poldrugo leto samostojen notar v malem mestu na Dolenjskem. Odkar sta bila Anica in Nejče tam doli, ju je bil stric samo enkrat obiskal, in sicer tistokrat, ko je bilo treba iti za krstnega botra prvorojenčku. Zdaj pa je stric pričakoval njunega obiska. Hotela sta si ogledati novo hišo in prepričati se, če ima striček res vse tako udobno, kakor je poročal.

Ob napovedanem času sta Anica in Nejče srečno dospela. Nista prišla sama. Imela sta s seboj dojenčka in Vidko. Ta je že pridno letala, a tudi mali Zorko se je držal že kaj moško po koncu. Ko je stopil njegov boterček pred njega, se ga ni kar nič ustrašil, temveč nasmijal se mu je, kakor bi mu hotel reči: „Saj sva se že videla nekoč!“

Drugi dan po prihodu pa so imeli pri Mlakarjevih malo slavlja. Stric je hotel, da bi bila pri blagoslovljenju novega poslopja navzoča Anica in njen mož, zato ga je bil odložil za tako dolgo, da sta mogla na pot. Srečna je bila pri Mlakarjevih zbrana mala družba, veselo so žvenketali kozarci, v katerih se je iskriло rujno vince, nihče ni mislil na to, da bi moglo priti kaj vmes, kar bi skalilo občo radost. Ali ko je bilo veselje največje, je prišel občinski služabnik povedat Korenu, ki je bil pri zadnjih občinskih volitvah izvoljen za župana, da so pripeljali hudo bolnega, neznanega človeka, ki je menda domačin. Koren je šel gledat, a vrnil se je kmalu z listom v roki.

„Tvoj brat Anton!“ je rekel potihem proti Francetu. „Ne bi ga bil spoznal, ako bi ne bilo tega pisanja!“

„Za božjo voljo, pripeljite ga sem!“ reče France. Koren je odšel zopet, Anica pa, ki je bila zapazila na stričevem obrazu izpremembo, je začela izpraševati, kaj se je pripetilo. Stric jo je prijel za roko in ji rekel:

„Anica, ne vznemirjaj se preveč. Veselo in žalostno je ob enem, kar te čaka. Bog ti je naklonil milost, da boš še enkrat videla očeta. Toda bolan je in slab. Upaj vendar, da ozdravi!“

Pri zadnjih besedah se ustavi voz že pred hišo. Vsi so hiteli ven, dvignili bolnika in ga nesli v posteljo.

Začudeno je pogledal Anton Mlakar okrog sebe. Neverjetno se mu je zdelo, kar je videl. Ali iz besed, ki jih je slišal, je posnel polagoma resnico in se zavedel, da je v varstvu svojega brata in svoje hčere. Njegovega ponosa tudi bolezen ni bila strla. Zoper njegovo voljo so ga bili odpeljali v domovino. Pozabil ni bil sramote, ki jo je bil doživel in ni si želel domov. Branil se je, dokler se je mogel, a ko ni imel nič več lastnih pripomočkov in so bile tudi njegove moči tako opešale, da si ni mogel ničesar več prislužiti, se je moral upogniti tuji volji. Grozna mu je bila zdaj zavest, da bi moral prejemati dobrote od svojega brata in svoje hčere, ki jima je delal obema toliko krivico. Molčal je dolgo, potem pa je izpregovoril z zamolklim glasom:

„Čemu vse to! . . . Pustite me zunaj kje, umrjem naj tako, kakor zaslužim!“

Tedaj pa se gá je oklenila Anica in z ihtečim glasom je vzkliknila:

„Oče, o moj oče!“

Tako iskren je bil Aničin glas, da se je pod njegovim vplivom otajalo tudi ledeno srce njenega očeta. Videti toliko ljubezni tam, kjer je ni pričakoval, tam, kjer je ni zaslužil, je začutil hipoma potrebo, da bi se obtožil svojih grehov, obtožil vsega tega, kar je storil kdaj hudega. Podal je roko Anici, podal jo svojemu bratu in s slabim, a vendar razumljivim glasom je začel:

„Dosti sem zakrivil, a dosti sem se tudi pokoril! Zavoljo svoje nesrečne strasti, zavoljo svoje neupogljive trme sem izgubil vse, vse . . . Ah, kako lepo bi mi bilo lahko življenje ob strani onega angela, ob strani moje drage rajnice! A vrednost njene velike ljubezni sem spoznal šele tedaj, ko je bilo prepozno! . . . Zakaj nisem vedel prej, kako blago bitje sem imel poleg sebe! Oh, vsaka njena beseda je bila zlata! Vse, kar je govorila, ji je prihajalo globoko iz srca in njeno srce je bilo tako dobro! . . . Jaz pa sem mislil venomer samo na to, da sem si bil izvolil drugo, in da mi je to drugo zabranil oče! Pomislil nisem, da je treba poslušati stariše včasih tudi v takih stvareh, pomislil nisem, da je strast slepa! Tako sem zavozil in šli so dnevi, šla so leta in od vsega mi ni ostalo drugega, nego zavest, da sem moril, da sem ubijal . . . O grozna, grozna je ta zavest! Še danes bi bila lahko živela moja rajnica, ali jaz sem bil kot divja zver, ki se ne da odpraviti od svojega cilja, kadar se ji je razvnela krvoločnost — kot divja zver in hujši sem bil! Kar ni storila moja pest, je storil moj strupeni jezik . . . In tako je bledela in hirala in naredila naposled prostor oni . . . „Niti tega ne zahtevam, da bi se me spominjal kdaj,“ mi je rekla na smrtni postelji. Ali kolikokrat sem se je spominjal, kako sem mislil nanjo, tudi če hotel nisem! To je bila najhujša pokora zame, da sem v dnevih nesreče moral misliti nanjo! Pa dobro je bilo tako! Spokoril sem se in prerodil. Upam, da mi odpusti, če se snideva na onem svetu . . .“

Pomolčal je, potem pa nadaljeval:

„In tudi proti tebi, Anica, sem bil krivičen! Včasih pač v nasprotju sam s seboj. Včasih sem čutil, da si moja hči, toda trma, tista nesrečna trma! Odpusti, hčerka!“

Anica se je sklonila k bolnemu očetu in vzkliknila:

„Ah, oče, ali ima hči kdaj odpustiti kaj svojemu očetu? Nikdar se nisem niti z najmanjšo mislijo hudila na vas in samo to sem si želela, da bi vas še enkrat videla. In zdaj sem zopet srečna, ko vas zopet imam, ko imam oba — vas in strica . . .“

Obrnil se je nato k bratu.

„Brat moj, kaj naj rečem tebi?“

„Ničesar ne reci! Saj vidiš, da se je izteklo vse dobro. Koristil si mi, četudi morda nisi hotel. Bil si orodje višje moči. Glej samo, da okrevaš in lepo bomo živeli skupaj!“

Bolnik je zmajal z glavo in zašepetal:

„Zdravnika ne potrebujem več, a dajte mi duhovnika, da se tudi pred njim skesam . . .“

Ustregli so njegovi želji.

Le malo je potem še govoril. Večjidel je mižal, a včasih je vzdignil roke in uprl oči v hčer in brata . . .

„Spokoril sem se in preporodil, zdaj lahko umrjem!“ to so bile njegove zadnje besede . . .

„O stric, zakaj je moralo tako priti!“ je plakala Anica ob postelji, kjer je ležal njen mrtvi oče. „Kako žalostno se je začelo v novi hiši! Nesrečen je ta prostor in bolje bi bilo, ako bi bila ostala razvalina na tem mestu!“

Stric pa ji je odgovoril:

„Žalostno se je začelo, a to mene ne straši! Vedno se menjavata v človeškem življenju žalost in veselje, kakor se menjavata tema in luč, noč in dan. To mora biti tako, kajti tisti, ki ni občutil žalosti, ne občuti tudi veselja in kdor ni bil v temi, ne ve ceniti luči! Potolaži se, Anica, in upaj, kajti upanje je steber, ob katerem se dviga človeško življenje na kviško kakor šibki bršljan ob močnem deblu . . . Upaj, kajti upanje je življenje! . . .“

